TEDNIK – GLASILO DELOVNEGA KOLEKTIVA SOZD SŽ ŽELEZARNE JESENICE

ŽELEZAR

JESENICE, DNE 10. FEBRUARJA 1983 ŠTEVILKA: 6 LETO: XXXII

Naš kovinar, svobodno glasilo delavcev KID, je kot predhodnik Železarja začel izhajati 26. januarja 1937. Železar izhaja od 1. decembra 1951 kot mesečna revija, od 15. aprila 1959 kot štirinajstdnevnik in od 1. januarja 1962 kot tednik. Glasilo je ob 25-letnici predsednik Tito odlikoval z redom zasluga za narod s srebrno zvezdo. Glavni in odgovorni urednik Koža Vasl – Naslov: Uredništvo Železarja, SŽ – Železarne Jesenice. Številke internih telefonov: urednik 2618, administracija 2619 in 2621. Tisk: TK Gorenjski tisk, Kranj. Oproščen prometnega davka po pristojnem mnenju štev.: 421/1-12

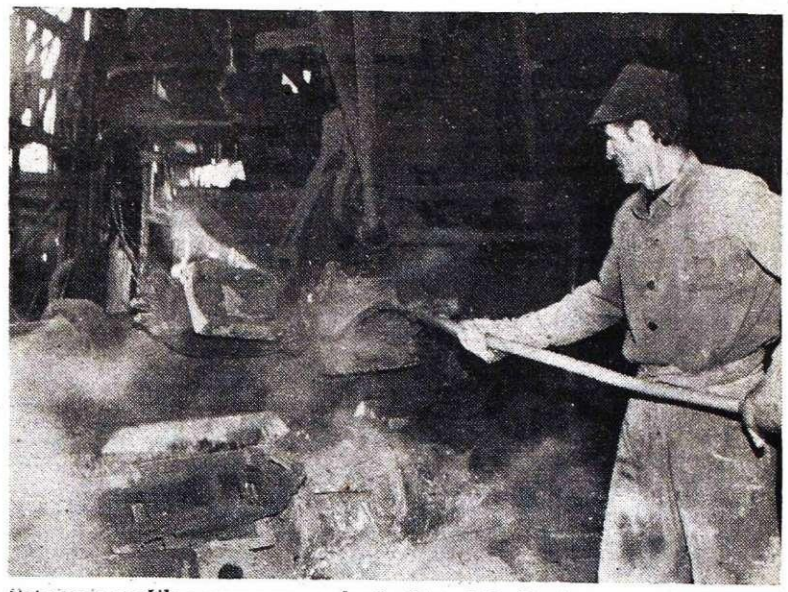
RAZVIJANJE INOVACIJSKIH PROCESOV

Družbena akcija za stabilizacijo in sanacijo gospodarstva je že nekaj časa v žarišču dogajanj in je vsem jasno, da težave še zdaleč niso premagane. Ugotoviti moramo, da še vedno ni najdena pot za pravilno vrednotenje proizvodnega dela in pravilno stimuliranje ustvarjalnega dela, ki bi nam omogočila uveljavljanje novih odnosov v proizvodnji in mobilizirala lastne ustvarjalne sile v borbi proti parazitskemu obnašanju v gospodarjenju.

Ustvarjalno delo je nujni sestavni del proizvodnih procesov tako v obliki stalnega inoviranja tekoče proizvodnje kot pri pripravljanju ali uvajanju nove proizvodnje. Z aktivnim in vztrajnim inoviranjem lahko obstoječe naprave znatno izboljšajo lastni delavci, ob minimalnih vlaganjih ali pa tudi brez dodatnih naložb. In obratno: brez ustvarjalnih kreacij in brez urejenih odnosov do ustvarjalcev nujno prihaja do zgrešenih investicijskih posegov, ne glede na količino vloženih sredstev. Žal je konkretnih dokazov o takih primerih pri nas dosti in tudi preveč.

Ustvarjalni odnos in ustvarjalno delo ni fikcija, ampak aktivnost, ki neprestano išče in oblikuje nove, boljše tehnične rešitve in tako nudi proizvodnji novo tehnično znanje, ki se po čim krajši poti prenaša v proizvodnjo. S tem raste produktivnost

(Nadaljevanje na 8. strani)

Polnjenje mašilne naprave na plavžu (Foto I. Kučina)

OPRTI NA LASTNE SILE DO BOLJŠIH REZULTATOV

Predsednik republiškega sveta Zveze sindikatov Slovenije Marjan Orožen je v razgovorih ob zadnjem obisku v Železarni in na Jesenicah večkrat poudaril, da se bomo pri uresničevanju politike gospodarske stabilizacije morali bolj opirati na lastne sile — na lastno znanje in tehnologijo, na neizkoriščene naravne vire in možnosti, neizkoriščene proizvodne zmogljivosti in podobno. Do tega spoznanja, ki ga je zelo jasno opredelila zveza komunistov, nas niso vodile samo lastne družbene in gospodarske težave, temveč in predvsem zelo zaostrene ekonomske in politične razmere v svetu, ki povzročajo huda družbena protislovja in gospodarske krize. To je potrebno poudariti tudi zato, ker nekateri še vedno izključno iščejo vzroke za sedanje stanje pri nas doma in nemalokrat v političnem sistemu socialističnega samoupravljanja, ki pa je za nas dejansko edina pot, po kateri bomo lahko premostili lastne težave in obvladovali težke in zaostrene mednarodne odnose.

Politična opredelitev, da se moramo opreti na lastne sile, ima prav gotovo močne korenine v naši revolucionarni zgodovini, saj je, na primer, narodnoosvobodilni boj v glavnem potekal na podlagi samooskrbe po načelu: opirati se ne to, kar sam ustvariš. Z lastnimi silami, skoraj popolnoma neodvisni od drugih, smo osvobodili domovino in postavili trdne temelje socialističnemu samoupravnemu razvoju. Enako se nam je godilo leta 1948 in dalje, ko smo bili zaradi politične in gospodarske blokade vzhodnega bloka, ki nas je do tedaj edini podpiral, prepuščeni sami sebi, lastnim silam. Z izjemnimi delovnimi napori, udarništvom in prostovoljnim delom in ob revni prehrani smo zmogli tudi to. Kot med narodnoosvobodilno borbo tako so tudi v tem najtežjem obdobju pa tudi mnogokrat kasneje lastne ustvarjalne sile, enotnost in bratska povezanost jugoslovanskih narodov in narodnosti premagale za mnoge nepremostljive ovire in težave.

Ko govorimo o tem obdobju, moramo vsekakor poudariti tudi dejstvo, da smo veliko dobrega kvalificiranega kadra izgubili v narodnoosvobodilni borbi in da je bila inteligenca v primerjavi s sedanjim stanjem maloštevilna, pa vendar smo bili sposobni premagati težke ovire in domovino iz zaostalosti dvigniti med srednje razvite države. (Tudi za to danes plačujemo zunanjetrgovinske dolgove.) Ob tem pa ne bi smeli mimo dejstva, da je bil velik del inteligence ustvarjalno vpet v narodnoosvobodilno borbo in povojno obnovo in izgradnjo domovine in sploh v vsa revolucionarna dogajanja. Tega danes za izredno namnoženo inteligenco ne bi mogli trditi. Vse preveč jih je še izven revolucionarnega dogajanja, saj običajno zavzemajo položaj opazovalca, sodnika, ki si umije roke nad stvarmi, ki v družbi ne gredo, kakor bi bilo treba. To pa so prav gotovo izjemne neizkoriščene ustvarjalne in produktivne sile, ki so nam v tem času še kako potrebne.

Ko govorimo »o opiranju na lastne sile«, se bomo morali hkrati z mobilizacijo vseh ustvarjalnih in produktivnih sil upreti tudi slehernemu podcenjevanju vloge, ki jo imajo in morajo imeti predstavniki umskega dela, izobraženci, v našem revolucionarnem razvoju, v naši sedanji bitki za ekonomsko stabilizacijo. Tovariš Tito je že na XI. kongresu Zveze komunistov Jugoslavije pred petimi leti v *poglavju, v katerem je govoril o rasti produktivnosti dela* kot ključnega vprašanja nadaljnjega razvoja, poudaril: »Posebnega pomena so spodbujanje znanja, uporaba znanstvenih in tehničnih dosežkov in prilagajanje znanstvenoraziskovalnega dela potrebam gospodarstva. Potrebno je čim bolj spodbujati novatorstvo in racionalizatorstvo. Prav v našem sistemu se to dvoje lahko čedalje bolj uveljavlja in mora uveljaviti.«

Tudi tretji kongres samoupravljalcev Jugoslavije je v svoji resoluciji poudaril: »Kongres se hkrati zavzema za večje priznavanje in vrednotenje ustvarjalnosti, novatorstva in racionalizatorstva, njihovo nagrajevanje pa čim bolj dosledno postaviti v odvisnost od prispevka k povečanju dohodka. Sprožiti je treba pobudo, da se nadomestilo za ustvarjalnost vključi v osebni dohodek.«

O vsem tem sicer večkrat govorimo, vendar pa so tovrstna prizadevanja še vedno vpeta le v aktivnost sindikalnih organizacij, čeprav bolj verbalno in v Društvo izumiteljev in avtorjev tehničnih izboljšav. Toda dokler ustvarjalnost in produktivnost ne bosta integrirana v vsakodnevno samoupravno in poslovodno aktivnost, kot ključna vprašanja nadaljnjega razvoja in oprtosti na lastne sile, ne bomo dosegli kvalitetnejšega napredka. To pa zahteva bitka za gospodarsko stabilizacijo ki ne pomeni samo popravljanje napak in slabosti iz preteklosti, temveč kvalitetni napredek v razvoju družbenogospodarskih odnosov na osnovi ustave, zakona o združenem delu, kongresov zveze komunistov in tretjega kongresa samoupravljalcev Jugoslavije ter dinamiko, kvaliteto in strukturo materialnega razvoja, vštevši nujno skladnost blagovno-denarnih tokov in drugih odnosov v družbeni reprodukciji.

Čeprav je bila naša železarna več let med najboljšimi delovnimi organizacijami po številu inovacij, nas praksa zadnjih let vedno bolj *opozarja, da inovatorska prizadevanja v zadnjem času bolj oviramo*, kot pospešujemo. Zamrla je tudi ustvarjalnost pri nadaljnjem razvoju družbenoekonomskih odnosov, kjer smo bili pred leti tudi inovatorji. Vse to je seveda signal, da moramo v teh pogledih narediti korenite premike glede mobilizacije vseh ustvarjalnih sil v Železarni, za katere mnogi primeri kažejo, da niso majhne. Hkrati pa seveda opozoriti tudi vse intelektualce v Železarni na njihovo vlogo in pomen v našem socialističnem samoupravnem razvoju.

PROIZVODNI REZULTATI SLOVENSKIH ŽELEZARN V LETU 1982

Ko smo pred letom dni obravnavali možnosti zagotovitve realizacije načrtovanih ciljev v letnem planu, niso bili pred nami prav nič rožnati izgledi. Resnost stanja je narekovala hitro ukrepanje. Od TOZD do SOZD Slovenske železarne so bili izdelani akcijski programi ukrepov, kako zagotoviti pogoje, da dosežemo načrtovano proizvodnjo, prodajo, izvoz in vse drugo, kar vpliva na uspešnost dela in s tem poslovanja v tekočem letu.

Sedaj so pred nami doseženi rezultati, za katere lahko trdim, da so plod izjemnih naporov in celo boljši, kot smo sprva ocenjevali, da jih bo mogoče doseči. Že vnaprej smo namreč pričakovali, da nam bodo restriktivni uvozni ukrepi in težka pot za zagotavljanje potrebnih deviz za nakup manjkajočih surovin in repromateriala delali velike težave. Občasno so nastajali težki problemi. Tako težki, da so bili na meji ustavitve dela v nekaterih proizvodnih obratih.

O pomanjkanju električne energije ni potrebno posebej poudarjati, saj so to neposredno občutili v obratih, v katerih so morali zaradi tega ustavljati ali vsaj omejevati proizvodnjo.

Jeklarji so se morali boriti s slabo kvaliteto jeklenega odpadka, pa še tega je zmanjkovalo in je bilo treba tudi preusmerjati dobave. Ko je bila ladja z uvoženim jeklenim odpadkom že na poti, še vedno ni bilo jasno, ali bo mogoče zbrati za plačilo potrebne devize, ali jo bo treba preusmeriti drugemu kupcu. Kako so delavci v nabavnih službah reševali dobave grafitnih elektrod tik pred polnočjo, kot pravimo, je spet vprašanje zase, pri čemer je bilo še kako pomembno zaupanje dobaviteljev zaradi dolgoletnega poslovnega sodelovanja. Še hujše težave so bile z nabavo ferolegur, tako da ni bilo mogoče izvrševati kvalitetnega programa in tudi realizirana količina izdelanega jekla ni povsem taka, kot bi morala biti po kvalitetnem programu proizvodnje.

Nimam namena posebej obravnavati vprašanja okvar in zastojev na proizvodnih napravah. Nekaj pa moram le omeniti, ker smo vsaj po tihem upali, da bomo v letu 1982 uspeli prekoračiti mejo 800.000 ton jekla. Če ne bi bilo okvare stopenjskega stikala pri pečnem transformatorju električne obločne peči št. 2 v železarni Štore, bi ta cilj dosegli. Samo ta okvara je namreč povzročila izpad nad 5.000 ton proizvodnje.

KAKO JE BIL IZVRŠEN PLAN PROIZVODNJE?

Načrt je predvideval okoli 10 % nižjo proizvodnjo surovega železa od dosežene v letu 1981. V marcu in polovici aprila so izvedli na Jesenicah glavni remont plavža št. 1, zato so načrtovali tudi manj proizvodnje. Uspešno popravilo pa je omogočilo v naslednjih mesecih boljše proizvodne rezultate. Letni plan so izvršili 108 %, vendar so izdelali 2 % manj *grodlja kot leta 1981.*

(Nadaljevanje na 2. strani)

SAMO Z DOKAZANIM BOLJŠIM DELOM DO VEČJEGA OSEBNEGA DOHODKA

Z resolucijami o politiki družbenoekonomskega razvoja so določeni osnovni okvirji razvoja in obnašanja za tekoče leto. Posamezna področja podrobneje urejajo izvedbeni dokumenti. Področje o razporejanju dohodka je podrobno obdelano v dogovoru o uresničevanju družbene usmeritve razporejanja dohodka v 1983. letu.

Občutljivo področje razporejanja dohodka je bilo vse do leta 1980 prepuščeno dokaj ohlapnim resolucijskim usmeritvam in načelnim izhodiščem zakona o združenem delu. Splošnost usmeritev ter nedorečena odgovornost pri spremljanju in izvajanju usmeritev so omogočile, da so se organizacije združenega dela pri razporejanju dohodka zelo različno obnašale. Vse bolj je bila prisotna smer hitrejše rasti osebnega dohodka od rasti dohodka. Takšno gibanje je bilo potrebno zaustaviti.

Zveza sindikatov, gospodarska zbornica in izvršni svet skupščine SR Slovenije so se v letu 1980 dogovorili za konkretnejše usmeritve na *področju razporejanja dohodka*. To je postala stalna oblika urejanja odnosov na tem področju. Družbene usmeritve se vsako leto prilagajajo spremenjenim gospodarskim razmeram, istočasno pa pridobivajo na kvalitetnih osnovah. V prvem letu uveljavljanja družbenih usmeritev

(Nadaljevanje na 2. strani)

DANES SEJA OBČINSKEGA KOMITEJA ZKS JESENICE

Na današnji sedmi seji občinskega komiteja ZKS Jesenice, ki jo sklicuje predsednik Alojz Kalan, bodo obravnavali in ocenili potek javne razprave o gradivu za šesto sejo centralnega komiteja Zveze komunistov Slovenije, ki obravnava idejno in akcijsko usposobljenost zveze komunistov, razen tega pa bodo obravnavali priprave na programsko sejo občinskega komiteja ZKS Jesenice.

Analiza in ocena javne razprave v osnovnih organizacijah zveze komunistov v občini ugotavlja, da je spodbudila komuniste v občini, da so kritično ocenili aktualna vprašanja in naloge pri utrjevanju idejne in akcijske enotnosti in usposobljenosti ter organiziranosti zveze komunistov v občini. Gradivo navaja, da se je razprava o tem začela že v lanskem novembru in decembru, ko so na četrti seji občinskega komiteja ocenili delovanje delegatskega sistema v občini in gradivo o tem poslali v razpravo vsem osnovnim organizacijam zveze komunistov, vključno s sklepom, da morajo komunisti v sleherni sredini oceniti delovanje delegacij in delegatov ter pri tem posebno izpostaviti delovanje in odgovornost komunistov.

Razprava o konkretnem gradivu za šesto sejo centralnega komiteja, ki je bilo objavljeno v posebni prilogi Komunista 24. decembra lani, se je pričela v januarju in v posameznih organizacijah še poteka. Svoje ocene, stališča, pripombe, mnenja in

(Nadaljevanje na 8. strani)

PO TEDNU DNI VODIJO JEKLARJI

Najkrajši mesec v letu so najbolje začeli delavci v TOZD Jeklarna, ki so v sedmih dneh februarja izdelali 10.440 ton surovega jekla, s čimer mesečni družbeni načrt, ki je enak operativnemu programu, linearno presegajo za 1,8 %.

Sledijo jim proizvodne temeljne organizacije združenega dela, ki so v tem času izdelale 30.544,6 tone skupne proizvodnje, kar je natanko 25 % mesečnega družbenega načrta, ki je enak operativnemu programu in je enako idealnemu izvrševanju.

Delavci v TOZD Plavž so v teh dneh naredili 3.188,5 tone grodlja in za 1,9 % zaostajajo za idealno realizacijo družbenega načrta, ki je enak operativnemu programu.

V prvih sedmih dneh februarja je bilo za prodajo izdelano 7.424,1 tone izdelkov in zaostanek za idealno realizacijo znaša tri odstotke.

SKUPNA PORABA V LETU 1983

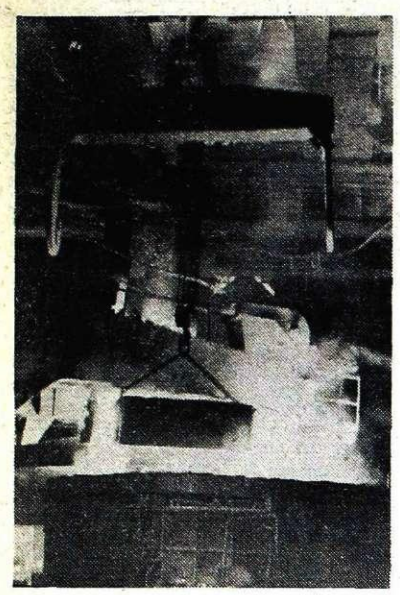
Skupno porabo na ravni občine Jesenice v letošnjem letu opredeljujejo predlogi dodatkov k samoupravnim sporazumom o temeljih planov SIS občine Jesenice za obdobje 1981—1985 za leto 1983. Dodatki so razdeljeni na dva dela, in sicer na področje samoupravnih interesnih skupnosti družbenih dejavnosti in na področje samoupravnih interesnih skupnosti materialne proizvodnje.

(Nadaljevanje na 10. strani)

PROIZVODNJA SLOVENSKIH ŽELEZARN V LETU 1982

(Nadaljevanje s 1. strani)

V elektro plavžu v železarni Štore so izdelali 6 % manj surovega železa kot leta 1981 in prav toliko zaostali tudi za letno načrtovano količino. Če ne bi imeli redukcij zaradi pomanjkanja električne energije, bi izdelali okoli 1.400 ton več. Seveda so nekaj nanesli še drugi zastoji, tako da letnega plana tudi ob manjših redukcijah ne bi dosegli.

Dodajanje apna v ASEA električno peč (Foto I. Kučina)

Dosežena količina izdelanega surovega jekla je v Slovenskih železarnah doslej največja, saj znaša 795.359 ton in je za okoli 350 ton večja, kot je bila dosežena leta 1975. Tolika proizvodnja je tudi 4 % večja, kot dosežena leta 1981, vendar 5 % pod letno planirano količino. Pomanjkanje jeklenega odpadka že ob pričetku leta, težave z nabavo jedavca, pomanjkanje ferolegur, nekaterih niso imeli po več tednov, redukcije električne energije v marcu in ponovno v avgustu in septembru, okvare pečnih transformatorjev, stikal in drugi zastoji, vsega se je nabralo toliko, da v nobeni železarni niso izpolnili letnega plana proizvodnje surovega jekla. Kljub težavam s popravili in slabi kvaliteti ognjevarnih materialov so lani v SM jeklarni železarne Jesenice izdelali blizu 3.000 ton jekla več, kot so načrtovali. V elektro jeklarni so dosegli le 89 % načrtovane letne proizvodnje.

V jeklarni železarne Ravne je bila večkrat proizvodnja ovirana, poleg že navedenih vzrokov tudi zaradi investicijskih del v obeh jeklarnah. Proizvodnja v letu 1982 je bila 3 % manjša kot leto poprej in 6 % pod letno načrtovano količino.

V železarni Štore so dosegli 90 % načrtovane proizvodnje, ki pa je 4 % večja kot leta 1981. Že v uvodnem delu je navedeno, da so imeli okvaro na stopenjskem stikalu nove električne peči, ki ni obratovala skoraj mesec dni. V mesecu maju se je udrla streha odzračevalnika hale jeklarne, zato sta stali obe peči in je znašal izpad proizvodnje samo v mesecu maju blizu 4.000 ton. Izpad okoli 7 % letne načrtovane proizvodnje je nastal samo zaradi navedenih dveh zastojev.

BLAGOVNA PROIZVODNJA

Blagovna proizvodnja je bila izvršena 95 % in je bila 3 % nižja, kot je bila dosežena leta 1981. Vse tri železarne skupaj so izvršile letni plan 95 %, in sicer v železarni Jesenice 94 %, železarni Ravne 100 % in železarni Štore 99 %. Blagovna proizvodnja je bila v vseh treh železarnah malo nižja kot leta 1981. Zadovoljivi rezultati so bili v vročih valjarnah in jeklovlekih ter livarnah, medtem ko so bili rezultati izvrševanja letnega plana pri večini izdelkov višje stopnje predelave in finalizacije skromni ali celo slabi. V primerjavi s proizvodnjo leta 1981 je podoba malo boljša, saj znaša skupni indeks izvršitve za stroje in strojne dela 108, pnevmatsko orodje 108, rezilno orodje 106 in hladno oblikovane profile 108. Med predelovalci žice so samo v Plamenu Kropa izvršili letni plan proizvodnje 101 % in za malenkost presegli tudi doseženo količino v letu 1981. Rezultat proizvodnje iz preteklega leta so izravnali tudi v Tovilu Ljubljana, za letnim načrtom so zaostali 4 %. V Verigi so letni plan dosegli 96 % in v Žični le 55 %. Skupen indeks izvršitve letnega plana predelovalcev znaša 78 %, kar je 8 % manj, kot so dosegli leta 1981. Največji zaostanek izkazujejo v Žični, kjer se je skozi vse leto vlekla enaka problematika: pomanjkanje polizdelka, akutno pomanjkanje delavcev in okvare strojev. V drugi polovici leta se je oskrba s polizdelkom malo popravila, potem pa je manjkalo za posamezne izdelke naročil.

Naročila so manjkala za verige, predvsem sidrne verige, tudi v Lescah, kar je menda glavni vzrok, da plan ni bil izvršen.

VREDNOST PRODAJE

Dosežena vrednost prodanih izdelkov je bila v vseh delovnih organizacijah daleč večja kot leta 1981 in znaša poprečje 127 %. Letno načrtovano vrednost so dosegli: v železarni Jesenice 98 %, v železarni Ravne 110 %, v železarni Štore 95 %, v Plamenu 117 %, v Tovilu 103 %, v Verigi 111 % in v Žični 73 %.

ZAPOSLOVANJE

V SOZD Slovenske železarne je bilo ob koncu leta 1982 zaposlenih 18.208 delavcev, kar je približno 2 % manj, kot smo načrtovali in 1 % več kot ob koncu leta 1981. Več zaposlenih, kot je bilo načrtovano, so imeli le v Plamenu in to šest delavcev, kar pa opravičujejo doseženi proizvodni rezultati.

IZVOZ

Posebna naloga v 1982. letu je bil seveda izvoz. V železarnah so povečali izvoz glede na leto 1981 za 15 %. Količinsko je bil v železarnah letni plan izvršen 105 %, vrednostno pa 97 %. Seveda rezultat ni v vseh treh železarnah enak. Količinsko so izvršili plan v železarnah Jesenice in Ravne skoraj enako — 111 %, v železarni Štore pa samo 90 %. Vrednostno so pa dosegli: železarna Jesenice 90 %, železarna Ravne 99 in železarna Štore 105 %. Najpomembnejša je seveda vrednost izvoza. Predelovalci žice so izvršili količinski plan izvoza 87 % in vrednostno 93 %.

ZAKLJUČEK PO PREGLEDU DOSEŽKOV

Iz podanega pregleda rezultatov dela in izvrševanja plana v letu 1982 je razvidno, da so dosežki ob vseh ovirah in težavah, ki so nas med letom spremljale, še kar zadovoljivi in mogoče ponekod celo ugodnejši, kot smo pričakovali.

Prvi mesec planskega leta 1983 je že za nami. Težav letos ne bo prav nič manj. Upajmo, da jih bomo prebrodili vsaj enako uspešno kot v preteklem letu, da bo iz domačih jeklarn več jekla, tudi nad 800.000 ton in da bo tudi več jeklarskih izdelkov za potrebe domačega trga in za izvoz.

Milan Marolt

Na posvetovanju računovodij in knjigovodij so podelili Železarni zlato značko (Foto S. Kokalj)

ZLATA ZNAČKA ŽELEZARNI JESENICE

Na torkovem posvetovanju finančnih in računovodskih delavcev o zaključnem računu, ki ga je organiziralo Društvo računovodskih in finančnih delavcev, je predstavnik Zveze računovodskih in finančnih delavcev SFR Jugoslavije podelil jeseniški železarni ZLATO ZNAČKO kot priznanje za prispevek v razvoju organizacije računovodskih in finančnih delavcev v Socialistični federativni republiki Jugoslaviji.

Računovodski in finančni delavci naše železarne so bili namreč že leta 1959 pobudniki za ustanovitev Društva računovodskih in finančnih delavcev Jesenice. Člani društva, računovodski in finančni delavci naše železarne, so bili vsa povojna leta pobudniki in nosilci široko zasnovane izobraževalne akcije ne samo na Jesenicah in Gorenjskem, temveč v okviru črne metalurgije po vsej Jugoslaviji. Strokovnjaki Železarne so sestavljali ustrezne izobraževalne priročnike, pa tudi kot predavatelji sodelovali v številnih izobraževalnih akcijah.

To vlogo računovodski in finančni strokovnjaki naše železarne opravljajo še danes, omeniti pa moramo tudi, da so bili vsi dosedanji predsedniki društva strokovnjaki naše železarne.

Bolgarska delegacija na obisku v naši železarni (Foto I. Kučina)

SAMO Z DOKAZANIM BOLJŠIM DELOM DO VEČJEGA OSEBNEGA DOHODKA

(Nadaljevanje s 1. strani)

razporejanja dohodka je bil osnovni cilj uskladiti rast gibanja dohodka in osebnega dohodka. V naslednjih dveh letih je v družbenih usmeritvah vse bolj pridobivala veljavo izvozna usmerjenost. V vseh treh letih gre za uporabo metode rasti, brez upoštevanja kvalitete gospodarjenja. Delavci v organizacijah združenega dela, ki so dosegli v izhodiščnem letu slabe rezultate, so po teh metodah imeli pogosto možnost deliti višje osebne dohodke kot delavci v uspešnejših delovnih organizacijah. Takšne anomalije želi odpraviti ali vsaj zaustaviti njihovo rast dogovor o družbenih usmeritvah razporejanja dohodka za leto 1983, ki usmerja delitev predvsem na osnovi kvalitetnih pokazateljev dela in gospodarjenja.

Dogovor razčlenjuje in konkretno izpeljuje rešitve iz osnovne resolucijske usmeritve, po kateri naj bo rast sredstev za osebne dohodke za 35 % manjša od rasti planiranega oz. doseženega dohodka. Najpomembnejša novost letošnjih usmeritev je v tem, da rast dohodka še ne daje možnosti za povečanje osebnega dohodka, če večji dohodek ni rezultat večje produktivnosti, gospodarnosti in donosnosti uporabljenih poslovnih sredstev. V četrtem členu dogovor izrecno navaja, da povečanje dohodka, ki je posledica višjih cen oz. prevrednotenja zalog, ne sme biti osnova za povečanje osebnega dohodka. Na kakšnih osnovah bomo torej uravnavali višino osebnega dohodka?

1. Za vsak odstotek povečanja produktivnosti se smejo sredstva osebnega dohodka povečati največ za eno odstotno točko. Dogovor dopušča možnost, da organizacije združenega dela same precizirajo merilo produktivnosti. Ne glede na izbrano merilo je vzpodbuda enotna: čim več kvalitetnih izdelkov izdelati v najkrajšem možnem času.

2. Za vsak odstotek izboljšanja gospodarnosti poslovanja se lahko sredstva osebnega dohodka povečajo največ za eno odstotno točko. Pravico delitve po tem merilu si bomo pridobili, če bomo zmanjševali porabo surovin, pomožnih materialov in energije v okviru obstoječih normativov in z uveljavljanjem novejših spoznanj. Z boljšim izplenom zmanjšamo materialne stroške in tako prispevamo k izboljšanju razmerja med celotnim prihodkom in uporabljenimi sredstvi.

3. Za vsak odstotek povečanja donosnosti uporabljenih poslovnih sredstev se lahko sredstva osebnega dohodka povečajo največ za eno indeksno točko. Z drugimi besedami: če bomo na vsak dinar vloženih poslovnih sredstev ustvarili več dohodka kot v letu 1982, bomo lahko povečevali osebne dohodke tudi po tem merilu.

Vsa tri našteta merila določanja rasti osebnih dohodkov so v tesni medsebojni zvezi in se dopolnjujejo. Boljši rezultati po enem merilu še ne zagotavljajo rasti osebnega dohodka (npr. povečana produktivnost ne zagotavlja večjega OD, če se dohodek ne povečuje). Istočasno je potrebno doseči večjo gospodarnost dela in produktivnosti, pri tem pa mora biti izbran tak program proizvodnje, ki bo glede na vložena sredstva prinašal največ dohodka.

4. Pomembno mesto v usmeritvah ima tudi letos izvoz na področje s konvertibilnim deviznim prilivom. Udeleženci dogovora so ta merila gradili na spoznanju, da ob povečevanju izvoza le malokatera organizacija združenega dela dosega boljše poslovne rezultate, zato je ta del boljših doseganj možno nagraditi mimo globalnega principa zaostajanja OD za rastjo dohodka. Ob dobrih izvoznih rezultatih je rast sredstev osebnega dohodka omejena z rastjo čistega dohodka (ni predpisano zaostajanje, če so rezultati po kriterijih dovolj ugodni).

Naša delovna organizacija doslej ni imela usklajenih planov s samoupravno interesno skupnostjo za ekonomske odnose s tujino. Pri upoštevanju vpliva izvoznih rezultatov na osebni dohodek se bomo slej ko prej morali ravnati po določeni stopnji rasti deviznih prilivov za našo panogo. Tu pa imamo majhne možnosti, da bi dosegli nadpoprečni rezultat.

5. Poleg štirih osnovnih kriterijev za določanje rasti osebnega dohodka se upošteva še rast dohodka, tako da se k ostalim kriterijem rasti OD prišteje še petina rasti dohodka (primer: rast dohodka je 10 %, po tem merilu se smejo sredstva OD povečati za 2 %).

6. Če so rezultati poslovanja nad poprečjem grupacije, osebni dohodek pa nižji najmanj za 5 %, lahko v taki organizaciji združenega dela povečajo osebne dohodke na dve dodatni odstotni točki. Obratno pa morajo temeljne organizacije s slabšimi rezultati in nadpoprečnimi osebnimi dohodki to upoštevati v počasnejši rasti OD. Rezultati Železarne ne dosegajo poprečja grupacije. Ker osebni dohodki niso nad poprečjem, po tem merilu ne moremo pričakovati niti zmanjšanja niti povečanja sredstev OD.

7. Globalno zaostajanje rasti osebnega dohodka od rasti dohodka ni v vsakem primeru enako:

— če je rast dohodka do 10 %, smejo OD narasti do 6,5 %,

— pri rasti dohodka od 10 do 40 % je zaostajanje 35 % (primer: rast dohodka 15 %, rast OD 9,75 %, rast dohodka 20 %, OD 13 %),

— pri rasti dohodka nad 40 % sredstva za osebne dohodke ne smejo narasti na več kot 26 %.

Organizacije združenega dela lahko po tem pravilu zaostajanja izplačujejo osebne dohodke, če jim kvalitetni kriteriji dovoljujejo vsaj toliksno ali večjo rast osebnega dohodka. Če po kvalitetnih pokazateljih ugotovimo nižjo možno rast OD, se sredstva osebnega dohodka lahko oblikujejo samo do višine izračuna po teh kriterijih.

Družbene usmeritve razporejanja dohodka so glede osebnega dohodka precizneje, kvalitetneje in še bolj stabilizacijsko naravnane kot prejšnja leta. V okviru teh usmeritev je praktično nemogoče ubežati nadaljnjemu upadanju življenjske ravni. Kolikšno bo naše zaostajanje, je odvisno od nas samih. Le boljše delo in iskanje še preostalih notranjih rezerv bo merilo za višino osebnega dohodka. Dogovor je zelo določen. Osnove osebnega dohodka se lahko povečajo samo na osnovi dokumentirano izkazanega boljšega rezultata.

P. R.

DOPISUJTE V ŽELEZARJA

NE »SIS: DA ALI NE« — AMPAK »KAKO«

V program samoupravnih aktivnosti za februar je vključena tudi razprava o samoupravnem sporazumu o ustanovitvi občinske energetske skupnosti za območje občin Jesenice, Kranj, Radovljica, Škofja Loka in Tržič, oziroma krajše »občinske energetske skupnosti za Gorenjsko«. »Ta samoupravni sporazum sprejmejo« — kot piše v predlogu sporazuma (62. člen) — uporabniki in izvajalci energetskih dejavnosti z osebnim izjavljanjem na zborih delavcev v svojih samoupravnih organizacijah in skupnostih ter z osebnim izjavljanjem na zborih občanov v krajevnih skupnostih«.

Osnova za sprejem sporazuma je **zakon o energetskem gospodarstvu,** ki ga je sprejela skupščina SRS dne 28. oktobra 1981. **»S tem zakonom določene energetske dejavnosti oziroma zadeve so posebnega družbenega pomena«** (člen 2). Gre torej za uresničevanje posebnega družbenega interesa na področju premogovništva, jedrske dejavnosti, naftnoplinske dejavnosti, elektrogospodarstva in daljinskega oskrbovanja s toploto. **»Posebni družbeni interes v energetskih dejavnostih se zagotavlja s tem«** — tako predpisuje zakon (14. člen) — **»da se delavci** po TOZD in delovnih skupnostih, drugi delovni ljudje po svojih samoupravnih organizacijah ter občani po krajevnih skupnostih kot uporabniki energije v skladu s tem zakonom **obvezno združujejo z delavci organizacij združenega dela energetskih dejavnosti v samoupravne interesne skupnosti energetike,** kjer usklajujejo medsebojne interese zlasti na področjih:

— planiranja, predvsem glede obsega proizvodnje, nabave in porabe energije ter razvoja energetskih dejavnosti;
— združevanja sredstev;
— izvajanja naložb;
— določanja politike cen, sporazumevanja o medsebojnih razmerjih cen posameznih vrst energije in oblikovanja teh cen« . . .

To obveznost povezovanja uporabnikov in izvajalcev v samoupravni interesni skupnosti kaže izpostaviti zato, da se tudi ob tem sporazumu ne bi postavljala podobna dilema, kot ob sprejemanju samoupravnega sporazuma o ustanovitvi občinske skupnosti za ceste, ki sta ga dve temeljni organizaciji in ena delovna skupnost zavrnili. Ne gre torej za vprašanje: da ali ne interesna skupnost za energetiko, temveč kako v tej interesni skupnosti na osnovi sporazuma urediti medsebojna razmerja med izvajalci in uporabniki, v okviru možnosti, ki jih ponuja zakon. Lahko bi rekli, da ta samoupravni sporazum predstavlja samo **temelj** (brez temelja pa ni hiše) tistemu pravemu, konkretnemu samoupravnemu sporazumevanju, ki se pričenja s sprejetjem samoupravnega sporazuma o temeljih plana skupnosti.

Vsa tista **konkretna vprašanja,** na katera je upravičeno vselej naravnana pozornost delavcev, morajo biti zajeta **v samoupravnem sporazumu o temeljih plana.** Ta mora zajeti po 15. členu predloga sporazuma strukturo in obseg potreb po energiji, program razvoja energetskih dejavnosti (transport, distribuiranje), osnove, obseg in način zagotavljanja sredstev za realizacijo programov, rešitve vprašanj varstva okolja v zvezi z gradnjo in obratovanjem energetskih objektov ter prostorski razpored energetskih objektov z zahtevami lokacij.

S samoupravnim sporazumom o ustanovitvi energetske skupnosti in njenim statutom pa se po 24. členu zakona »podrobneje določijo naloge skupnosti, število delegatskih mest v skupščini, število delegatov, ki jih v zbore skupščine delegirajo posamezne delegacije in konference delegacij oziroma število delegatov, ki jih delegira vsaka občinska oziroma posebna energetska skupnost v zbora skupščine republiške energetske skupnosti, nadzor nad delom organov ter druge zadeve, ki so pomembne za delo skupnosti, za delavce s področja energetskih dejavnosti in za uporabnike energije.«

Naloge skupnosti so opredeljene v 8. členu sporazuma. Gre za to, da člani skupnosti neposredno oziroma po svojih delegatih ugotavljajo, usklajujejo in določajo skupne potrebe po energiji, sprejemajo planske akte, programe razvoja in načrte graditve distribucijskih objektov in skladišč energetskih virov ter programe racionalnega ravnanja in varčevanja z energijo, skrbijo pa tudi za učinkovitost njihovega izvajanja. Razen tega pa določajo vrstni red redukcij dobav električne energije, zemeljskega plina, naftnih derivatov ter trdih goriv v izjemnih primerih na svojem območju v skladu z dogovori v republiški energetski skupnosti. S posebno energetsko skupnostjo (zakon v zadnjem odstavku 19. člena določa, da »se morajo uporabniki glede na svoje pretežne interese združevati **vsaj v eno** od posebnih energetskih skupnosti«, to se pravi v skupnost za elektrogospodarstvo in premogovništvo, ki obsega tudi jedrsko energijo, ali v skupnost za nafto in plin) pa usklajujejo načrte graditve kombiniranih proizvodnih objektov in zagotavljajo svoj del sredstev za izgradnjo. V skupnosti obravnavajo tudi gradiva, ki se obravnavajo v organih republiške energetske skupnosti in tako oblikujejo smernice za delo delegatov.

Sestava skupščine, delovno področje skupščine, skupni samoupravni organi in delovna telesa ter **vloga predsednika** in **podpredsednika** skupščine ter obeh zborov in **predsedstva** skupščine je opredeljena v poglavju o samoupravni organiziranosti. Tu je omenjeno, da v TOZD opravlja funkcijo delegacije za delegiranje delegatov v skupščino skupnosti delavski svet TOZD, če v statutu TOZD ni določeno, da se oblikuje posebna delegacija (30. člen) ter da delegati uporabnikov z območja občinske energetske skupnosti oblikujejo konference delegacij v skladu s samoupravnim sporazumom o oblikovanju konference delegacij (32. člen). Tudi delegati izvajalcev oblikujejo konference delegacij v okviru svojih dejavnosti. Te konference delegirajo delegate v zbor izvajalcev v sorazmerju s številom zaposlenih v posamezni dejavnosti (34. člen). Skupščina skupnosti ima 46 delegatov, in sicer 25 v zboru uporabnikov in 21 v zboru izvajalcev.

Posebno poglavje opredeljuje tudi **področje planiranja,** kjer je govora o sprejemanju samoupravnega sporazuma o temeljih plana, dolgoročnega, srednjeročnega ter letnega plana. Tu naj omenimo le, da udeleženci samoupravnega sporazuma o temeljih plana skupnosti sprejmejo elemente za sporazum in jih potem po svojih delegatih usklajujejo v skupščini skupnosti (14. člen) ter da se v dolgoročnem planu lahko določi, da so nekatere njegove sestavine obvezno izhodišče za pripravo in oblikovanje srednjeročnih planov.

Poglavje o osnovah družbenoekonomskih odnosov med drugim govori tudi **o sredstvih,** na osnovi katerih se uresničuje samoupravni sporazum o temeljih plana skupnosti. To so **sredstva za razširitev materialne osnove dela** OZD energetskih dejavnosti in OZD, ki distributirajo energetske vire (izvzet je tisti del teh sredstev, ki ga združujejo v okviru samoupravnega sporazuma o temeljih plana posebnih energetskih skupnosti), sredstva, ki predstavljajo **samoupravno dogovorjeni del amortizacije,** ki presega potrebe enostavne reprodukcije OZD s področja distribucije energetskih virov in proizvodnje toplotne energije, **povračila uporabnikov za priključitev** na distribucijsko omrežje **oziroma za povečan odjem** iz omrežja (pa tudi za oskrbo s tekočimi in plinskimi gorivi). Seveda je med sredstvi predvideno tudi **združevanje sredstev uporabnikov** z območja skupnosti, o čemer pa se je treba dogovoriti v samoupravnem sporazumu o temeljih plana skupnosti. Poleg teh pa 22. člen omenja še sredstva, ki se iz naslova zagotavljanja enakomernega razvoja občin združijo **iz sredstev, zbranih v okviru samoupravnega sporazuma o temeljih plana posebnih energetskih skupnosti** in **»drugi viri«,** med katerimi se v oklepaju navaja samo samoprispevek.

Ne bo odveč, če ob tem opozorimo tudi na določbo 43. člena zakona, ki o možnosti, da **se v posebnem primeru združevanje sredstev tudi predpiše,** pravi takole: »Če je z družbenim planom družbenopolitične skupnosti določeno, da je izvršitev določenih nalog na področju energetskega gospodarstva nujna za družbeno reprodukcijo, lahko skupščina družbenopolitične skupnosti predpiše, da so OZD in druge samoupravne organizacije in skupnosti dolžne izvesti postopek za sklenitev samoupravnega sporazuma o združevanju sredstev. »In dalje: »Če v skladu s prejšnjim odstavkom ni bilo mogoče zagotoviti sredstev, se lahko z zakonom določi obvezno združevanje sredstev, oziroma z zakonom ali odlokom določi obveznost plačevanja prispevka v ustrezni energetski skupnosti.«

Po sporazumu o ustanovitvi občinske energetske skupnosti (pa tudi po zakonu) je treba ustanoviti tudi **posebna sodišča združenega dela** za reševanje sporov iz družbenoekonomskih in drugih samoupravnih odnosov. Glede opravljanja **administrativno-strokovnega dela** je predlagano, naj bi delo sekretarja skupnosti opravljal delavec delovne skupnosti skupnih služb DO Elektro Gorenjska Kranj, oziroma da naj bi opravljanje teh del podrobneje uredili s statutom skupnosti. Stroške v zvezi z delovanjem skupnosti bi opredelili v letnem planu, bremenili pa bi, po določenem ključu, izvajalce (56. člen).

Sporazum bo sprejet, ko ga bo sprejela večina samoupravnih organizacij in skupnosti uporabnikov na območju vseh petih gorenjskih občin in vse organizacije izvajalcev (62. člen sporazuma). Možne bodo, glede na izkušnje, ki jih bo pokazala praksa, tudi razne spremembe in dopolnitve. Postopek za spremembo ali dopolnitev bo lahko sprožila vsaka delegacija preko svojega delegata v skupščini, opravile pa se bodo po istem postopku, kot velja za sprejem sporazuma (63. člen), se pravi z osebnim izjavljanjem na zborih delavcev.

V okviru tega sestavka seveda ni mogoče opozoriti na vse podrobnosti, ki jih vsebuje predlog sporazuma oziroma zakon. Za tiste, ki bi radi vedeli več, naj omenimo, da je bil zakon o energetskem gospodarstvu objavljen v Uradnem listu SRS 19. novembra 1981 (št. 33), predlog sporazuma o ustanovitvi občinske energetske skupnosti za Gorenjsko pa v Uradnem vestniku Gorenjske (priloga glasa) dne 30. decembra 1982, imajo pa ga tudi vodje TOZD in delovnih skupnosti.

Še enkrat pa, glede na izkušnje s samoupravnim sporazumom o ustanovitvi občinske skupnosti za ceste, kaže opozoriti, da že glede na zakon ne moremo govoriti o tem: sporazum o ustanovitvi občinske samoupravne energetske skupnosti da ali ne, temveč kako čimbolje opredeliti naloge in razmerja v skupnosti, da bi le-ta čimbolj racionalno in učinkovito funkcionirala v skupnem interesu uporabnikov in izvajalcev.

CPSI — Božidar Lakota

BORCI NOV — ŽELEZARJI O LETOŠNJIH NALOGAH

Na prvi letošnji seji odbora aktiva ZB NOV Železarne so obravnavali naloge, ki čakajo letos še približno 200 borcev NOV, ki so zaposleni v Železarni. Ugotovili so, da lani, razen organiziranja srečanja, ki je bilo v Ravnah na Koroškem, in sprejema delavk bork NOV za dan žensk, niso bili v okviru svoje organizacije posebno delavni.

Predvsem so bili premalo vztrajni za ureditev posebnega dodatka za borce, ki ga v drugih železarnah v Sloveniji že dobivajo. V zvezi s tem bodo takoj stopili v akcijo, da se tistim, ki imajo najnižje osebne dohodke, le-ti približajo poprečju Železarne. Razen tega bodo borčevski organizaciji na ravni SOZD predlagali, naj se čim prej sestane in sprejme program dela, obravnava perečo problematiko, nakaže naloge, ki jih bo treba skupno reševati in se dogovori, kako bo s srečanji delavcev borcev NOV v okviru SOZD Slovenske železarne. Predlagano je bilo, da naj bi vsaka delovna organizacija pripravila srečanje v svojem krogu, da bi odpadli stroški prevozov, na ta račun pa bi lahko povabili tudi upokojene borce železarje.

Razen tega bodo izpopolnili evidenco še aktivno zaposlenih borcev NOV in uredili nekatera zdravstvena vprašanja. Za to so imenovali posebno komisijo, ki bo skupno z zdravnico za borce pregledala stanje in sprejela sklepe ter priporočila. Podprli so vlogo občinskega odbora ZZB NOV Metlika za vlitje doprsnih kipov štirih herojev, seveda če bo na voljo ustrezen material. Za dan žensk bodo za dve ženski — borki, ki sta še zaposleni v Železarni, pripravili sprejem in jima izročili v spomin knjige.

Na predlog, da bi se pripravila kronika Železarne v času NOB, je bilo povedano, da se to že pripravlja, zato je potrebno podpreti sodelavce tehničnega muzeja Železarne, ki so vključeni v to delo.

Ker je Tone Varl, član poslovodnega odbora Železarne, ki je bil dosedaj koordinator pri aktivu borcev NOV, odšel v pokoj, so predlagali poslovodnemu odboru Železarne, da imenuje v odbor aktiva novega člana.

B. B.

Montaža konstrukcije za vakumsko napravo (Foto I. Kučina)

OBVESTILA KOLEKTIVU – OBVESTILA KOLEK

RAZPORED DEŽURNIH ŽELEZARNE OD 14. DO 20. FEBRUARJA

14. februarja, JOŽE KRAMAR, vodja TOZD Energetika, Mojstrana, Dovje štev. 112;

15. februarja, JERNEJ HOČEVAR, vodja prodaje, Jesenice, Kejžarjeva 38, štev. tel. 82-118;

16. februarja, BOGDAN RAVNIK, v. d. vodja TOZD HV Bela, Jesenice, Tavčarjeva 3 b, štev. tel. 83-734;

17. februarja, STANKO ČOP, vodja invest. razvoja, Žirovnica 90 a, štev. tel. 80-036;

18. februarja, SAŠO KAVČIČ, vodja TOZD Hladna valjarna Jesenice, Titova 85, štev. tel. 81-413;

19. februarja, JANEZ KOMEL, vodja TOZD Žičarna, Jesenice, Janševa 6, štev. tel. 81-026;

20. februarja, JOŽE KOŠIR, vodja TOZD Transport, Mojstrana, Triglavska 17, štev. tel. 89-022.

Dežurstvo je vsak delovni dan od 14. do 7. ure zjutraj naslednjega dne, in sicer tako, da je dežurni v tem času dosegljiv doma. Ob sobotah, nedeljah in praznikih traja dežurstvo od 7. ure do 7. ure naslednjega dne. V času dežurstva mora dežurni opraviti en obhod po Železarni, svoja zapažanja vpisati v dežurno knjigo ter o tem poročati ob predaji dežurstva članu poslovodnega odbora.

DEŽURNI ZA VZDRŽEVANJE V ŽELEZARNI

DATUM:	DNEVNI:	NOČNI:
PONEDELJEK — 14. 2.	IGOR MEŽEK	IGOR LOGAR
TOREK — 15. 2.	IVO LEBAN	ALOJZ SLIVNIK
SREDA — 16. 2.	VANDA ENIKO	IVAN MEŽIK
ČETRTEK — 17. 2.	JOŽE PEZDIRNIK	PRIMOŽ ŽVAB
PETEK — 18. 2.	BRANE CEPIČ	JOŽE HRIBAR
SOBOTA — 19. 2.	JOŽE RAVNIK	FRANC NEČIMER
NEDELJA — 20. 2.	JOŽE ZIDAR	FRANC NOVAK

Telefon dežurnega za vzdrževanje v Železarni je: 3549
vezni telefon je: 2317
Na redne delovne dni dela dnevni dežurni od 14. do 18. ure
nočni pa od 18. do 6. ure
Na proste sobote, nedelje in praznike dela:
dnevni dežurni od 6. do 18. ure
nočni pa od 18. do 6. ure

Predaja poslov se izvede v sobi tajništva vzdrževanja št. 5 v upravni stavbi TOZD Vzdrževanje.

SLUŽBA OBRATNE AMBULANTE

V dneh od 14. do 19. februarja bodo delale naslednje obratne ambulante:

DOPOLDNE: II. obratna ambulanta — dr. Janez Zaletel in III. obratna ambulanta — dr. Želimir Cesarec.

DISPANZER ZA BORCE: IV. obratna ambulanta — dr. Marija Može-Kovačič.

POPOLDNE: I. obratna ambulanta — dr. Nada Jensterle in IV. obratna ambulanta — dr. Marija Može-Kovačič.

V soboto, 19. februarja, samo dopoldan: I. obratna ambulanta — dr. Nada Jensterle in IV. obratna ambulanta — dr. Marija Može-Kovačič.

ZOBNE AMBULANTE:

DOPOLDNE: I. zobna ambulanta — v. dent. Viktor Stražišar in II. zobna ambulanta — dr. Alojz Smolej.

ZA BORCE: vsak dan od 11. do 12. ure — dr. Aloja Smolej.

POPOLDNE: III. zobna ambulanta — dr. Bela Gazafi.

V soboto, 19. februarja, samo dopoldne: III. zobna ambulanta — dr. Bela Gazafi.

Na osnovi sklepa delavskega sveta, z dne 31. januarja 1983 in v skladu s statutom TOZD Valjarna bluming-štekel

RAZPISUJEMO

dela in naloge

vodja TOZD valjarna bluming-štekel šifra 8002, U-5, 24. ktg. 1 oseba

POGOJI:
— visokošolska izobrazba in pet let uspešnega dela v industriji
— kandidati morajo imeti moralnopolitične in etične kvalitete ter aktiven odnos do razvijanja samoupravnih odnosov.

Mandat traja štiri leta.

Kandidati naj pošljejo prijave z dokazili o izpolnjevanju pogojev v roku 15 dni po objavi na kadrovski sektor železarne Jesenice, C. železarjev 8, z oznako »za razpisno komisijo za TOZD Valjarna bluming-štekel«.

OBVESTILO DELAVCEM TOZD IN DELOVNIH SKUPNOSTI

Zaradi zasedenosti ključavničarske delavnice začasno ne moremo več sprejemati prošenj za male usluge, predvsem za izdelavo kotličkov za bojlerje. Ko bomo odprli male usluge v ključavničarski delavnici, bomo člane kolektiva obvestili v Železarju.

TOZD REMONTNE DELAVNICE
Tehnične službe

SAMOUPRAVNI ORGANI V PRETEKLEM TEDNU

29. SEJA ODBORA ZA GOSPODARSTVO PRI DS ŽELEZARNE

Predsednik odbora za gospodarstvo pri delavskem svetu Železarne Jesenice Janez PIKON je 31. januarja sklical že 29. sejo odbora v tej mandatni dobi. Na seji so poleg poročila o izvrševanju sklepov pretekle seje obravnavali še:

— oceno izvrševanja operativnega programa skupne in blagovne proizvodnje ter realizacije za mesec januar,

— predlog programa skupne in blagovne proizvodnje ter realizacije za mesec februar,

— korekturo navodil o opravljanju storitev in posojanju orodja in drugih predmetov delavcem in upokojencem Železarne,

— poročilo komisije za popis denarnih sredstev terjatev in obveznosti pri združenih sredstvih delovne organizacije Železarne Jesenice

— ter izdali soglasje za razrešitev reklamacije.

Seje odbora za gospodarstvo so se poleg članov udeležili še podpredsednik poslovodnega odbora Božo Bartelj, članica poslovodnega odbora Jelka Vidali, višji strokovni sodelavec iz oddelka za operativno planiranje proizvodnje Marjan Beg, vodja računovodstva osebnih dohodkov Sonja Černe in strokovni sodelavec s sektorja za ekonomiko in organizacijo dela Janez Kernc.

Pri obravnavi sklepov prejšnje seje so bili člani obveščeni, da je poročilo o izpolnjevanju obveznosti in sprejetih samoupravnih sporazumov za sovlaganje v pripravi, zato bodo člani odbora o tem razpravljali na prihodnji seji.

Pri obravnavanju ocene izvrševanja operativnega programa skupne in blagovne proizvodnje ter realizacije za mesec januar, ki jo je podal višji strokovni sodelavec iz oddelka za operativno planiranje proizvodnje Marjan Beg, so navzoči ugotovili, da mesečni program ne bo izpolnjen v celoti. Seznanili so se tudi z vzroki, da načrtovani program proizvodnjè v mesecu januarju ni bil dosežen.

Seznanjeni so bili s poročilom o izvrševanju izvoza za mesec januar, ki je bil realiziran samo 59,2 %.

Predlog programa skupne in blagovne proizvodnje in blagovne proizvodnje ter realizacije so člani odbora potrdili v predlagani količini in planirani realizaciji. Potrdili so tudi predlog količinskega in vrednostnega programa izvoza za mesec februar 1983.

Ob obravnavi ocene in predloga operativnega programa skupne in blagovne proizvodnje ter realizacije za mesec januar in februar so ugotovili, da se v zadnjem času prepogosto pojavljajo različne težave pri doseganju proizvodnje v TOZD Jeklarni — oddelku elektro peči. Zato so sklenili, da poslovodni odbor pospeši izvajanje vseh ukrepov, ki so bili že sprejeti in obravnavani. Obenem so zadolžili poslovodni odbor, da zahteva ustrezna poročila glede realizacije sprejetih ukrepov oziroma možne predloge za izboljšanje dela oddelka elektro peči predvsem na področju vodenja in nadzora izvajanja del.

Na predlog sektorja za ekonomiko in organizacijo — oddelka za organizacijo dela, so na seji obravnavali korekturo navodil o opravljanju storitev in posojanju orodja in drugih predmetov delavcem in upokojencem Železarne pod št. IS 000020 (OR-99-18-04) z dne 14. februarja 1977 ter potrdili prečiščeno besedilo, ki se glasi, da vodje posameznih TOZD lahko odobrijo storitev v mejah 8 ur. Posamezni prosilec je le enkrat na leto upravičen do storitev v predpisanem obsegu.

Vodja računovodstva osebnih dohodkov Sonja Černe je navzoče seznanila z rezultati popisa sredstev terjatev in obveznosti pri združenih sredstvih delovne organizacije Železarne Jesenice na dan 31. december 1982. V zvezi s tem so potrdili odpis nedvignjenih osebnih dohodkov iz leta 1979 v višini 127.605,40 dinarjev.

Ob koncu seje so na predlog izvoznega oddelka obravnavali razrešitev reklamacije za firmo Metalwarenfabrik — Seebach, Avstrija ter se strinjali s predlogom poslovodnega odbora v zvezi z najemom dveh depozitov pri Ljubljanski banki temeljni banki Gorenjske Kranj.

D. M.

Čiščenje rak na jezu (Foto I. Kučina)

13. SEJA ODBORA ZA DELOVNA RAZMERJA

Predsednk odbora za delovna razmerja pri DS TOZD Valjarna debele pločevine Branko Resman je sklical 13. sejo 28. januarja. Po pregledu izvrševanja sklepov zadnje seje so ugotovili, da so bili v glavnem realizirani, razen sklepa, s katerim se zahteva sestanek komisije za benificiran staž.

V zvezi s sklepom, ki obravnava premestitev delavca iz TOZD Vratni podboji v TOZD Valjarna debele pločevine, so bili seznanjeni, da je dal pisno soglasje, da soglaša z razporeditvijo na dela in opravila, ki imajo za eno kategorijo nižjo postavko, kot jo je imel v TOZD Vratni podboji.

Pri pregledu kadrovske problematike so bili seznanjeni z gibanjem zaposlenosti v TOZD v decembru. V tem mesecu je bila odsotnost 782 dni ali 21,13 %, od tega je bilo 177 dni zaradi bolezni, 499 dni rednih dopustov in 55 dni zaradi nezgod. Neopravičenih izostankov je bilo 22 dni.

V nadaljevanju seje so potrdili predlog razporeditve dveh novih delavcev in eno premestitev.

Obravnavali so prošnjo delavca za prekinitev delovnega razmerja. Ker je bil proti njemu podan zahtevek za obravnavo na skupni disciplinski komisiji zaradi neopravičenih izostankov, so sprejeli sklep, da se počaka do sklepa disciplinske komisije.

Obravnavali so tudi prošnji treh delavk za premestitev v TOZD na dela in opravila avtogenski rezalec Suprarex. Na ta dela so razporedili eno delavko, dveh pa ne, ker so trenutno prosta dela in opravila samo za eno delavko.

Na znanje so vzeli, da sta uspešno opravili testiranje za ugotavljanje sposobnosti za opravljanje del in opravil avtogenski rezalec Suprarex dve delavki iz TOZD. Sprejeli so sklep, da se ju prerazporedi na omenjena dela.

Zaradi velike količine plošč, ki jih je treba razrezati na sekatorjih, so sklenili, da je treba čimprej začeti z delom na sekatorjih na tri izmene. Zato je potrebno prek kadrovskega sektorja poslati zahtevek republiškemu sekretariatu za delo, da doveli delo žensk na nočni izmeni.

Prošnji upokojenca, da se mu omogoči pogodbeno delo v temeljni organizaciji, so ugodili. Ker so upokojenci lahko zaposleni le 60 koledarskih dni v letu, so sprejeli sklep, da se ga sprejme za opravljanje dela po pogodbi v poletnih mesecih.

Obravnavali so prošnji dveh žerjavovodij za premestitev na žerjav štev. 2. Prošnjama niso ugodili, ker so vsa dela in opravila na žerjavu štev. 2 zasedena.

Zaradi velike fluktuacije žerjavovodij na žerjavu štev. 3, ki je posledica večjega obsega dela kot na ostalih žerjavih, so zahtevali, da oddelek za nagrajevanje ta dela in naloge ustrezneje ovrednoti.

Prošnji delavke za sprejem v TOZD na opravljanje del in opravil čistilke so ugodili, s tem, da prosilka uredi vse potrebno na kadrovskem sektorju.

Prošnjo občinskega komiteja ZKS Jesenice za odobritev izredno plačane odsotnosti Dušanu Kržišniku, ki bo obiskoval seminar iz teorije in prakse marksizma, ki bo v Kranju od 14. februarja do srede maja, so ugodno rešili.

Obravnavali so še prošnjo organizacijskega komiteja XIV. olimpijskih iger, da se odobri plačana odsotnost Jožetu Zidarju za opravljanje nalog na mednarodnem tekmovanju v smučarskih skokih. Odobrili so mu šest dni izredno plačane odsotnosti, za ostalo odsotnost pa bo koristil lastni dopust.

Na koncu seje so bili seznanjeni s planom rednih dopustov za leto 1983, ki znaša 4.550 dni in ga tudi sprejeli.

I S

TOZD Valjarna debele pločevine

14. SEJA ODBORA ZA GOSPODARSTVO

V petek, 28. januarja, je predsednik odbora za gospodarstvo pri DS TOZD Valjarna debele pločevine Jože Vilman sklical 14. redno sejo odbora.

Po pregledu izvrševanja sklepov so delegati ugotovili, da so bili sklepi zadnje seje izvršeni, razen sklepa, s katerim se zahteva od prodajnega sektorja, da čimprej preskrbi naročila za pločevino debeline pod 20 mm. Ker prodajni sektor teh naročil ni preskrbel, ne bo mogoče realizirati planskih obveznosti za mesec januar. Ta problematika, ki se je pojavila v mesecu januarju zaradi neustreznega asortimenta, velja tudi za ostale mesece. Zato so opozorili prodajni sktor, da bodo planske obveznosti v TOZD Valjarna debele pločevine realizirali le, če bodo vse proizvodne naprave v temeljni organizaciji optimalno zasedene.

Po obravnavi doseženih proizvodnih rezultatov v januarju so ugotovili, da v tem mesecu v nobenem oddelku niso bile dosežene planske obveznosti. Proga je bila do 28. januarja pod planom za 134 ton, adjustaža 947 ton in odprema 624 ton.

Operativni program proizvodnje za mesec februar, ki znaša 6.200 ton skupne proizvodnje, od tega 700 ton izvoza, so sprejeli pod pogojem, da bo prodaja zagotovila naročila v takem asortimentu, da bodo zasedeni vsi agregati. V nasprotnem primeru je treba program znižati za toliko, kolikor prodaja na more zagotoviti naročil. Nižji operativni program, zaradi pomanjkanja ustreznih naročil, je treba upoštevati pri izračunu premij za izjemno proizvodnjo tudi za mesec januar.

Po obravnavi so predlog pravilnika za izračun premij za višjo produktivnost v TOZD sprejeli skupaj s pripombami samoupravnih delovnih skupin.

Da bi zmanjšali delež pločevine za ponovno normalizacijo in žarenje, so sklenili še bolj poostriti nadzor nad delom pri normalizirani peči Custodis.

V zvezi z rekonstrukcijo oddelka OTOP so zahtevali od sektorja SEOP, da čimprej reši problematiko novih del in nalog ter nagrajevanje delavcev, ki bodo delali na novem sektorju in delavcev, ki bodo postopoma zasedali nova dela in opravila. Na koncu seje so vzeli na znanje še obvestilo odbora za gospodarstvo TOZD Transport, da je znašala stojnina pri razkladanju železniških vagonov v TOZD v decembru 73.528 din in obvestilo oddelka za varstvo pri delu in varstvo okolja o stimulaciji neposrednim vodjem dela zaradi preprečevanja nezgod pri delu, katere za december ne dobi en delovodja.

I S

Železarski globus

ZVEZNA REPUBLIKA NEMČIJA

Po zahodnonemških podatkih se pozna poslabšanje v svetu tudi pri napravah za raziskave in vrtanje nafte pod morskim dnom. Medtem ko je bilo v začetku preteklega leta naročenih v raznih ladjedelnicah na svetu 215 takšnih naprav, je to število v začetku drugega polletja padlo na 180. Po državah je razdelitev naslednja: ZDA 47, zahodnoevropske dežele 35, Japonska 26, Singapur 22, medtem ko imajo ostale manjše število naročil.

ZDA

Leto 1982 je bilo za ameriško železarsko industrijo izredno neugodno, saj so bile njene naprave zaradi slabe konjunkture izkoriščene manj kot 50 %. V oktobru lani je bilo v tej industriji zaposlenih 247.000 oseb v primerjavi s 380.000 osebami istega meseca leta 1981. Do konca leta 1982 so pokazale bilance ameriških železarn nič manj kot milijardo dolarjev izgub in do zaključka leta se je stanje še poslabšalo.

TEHNIČNI FELJTON – TEHNIČNI FELJTON – TEHNIČNI FELJTON – TEHNIČNI FELJTON – TEHNIČNI FELJTON – TEHNIČ

SVETOVNA PORABA IN PROIZVODNJA PREMOGA ZA KOKSIRANJE

V preteklem letu je objavilo britansko svetovalno podjetje Robertson Research International (RRI) študijo o situaciji na področju svetovne proizvodnje, porabe, izvoza in uvoza premoga za koksiranje in termoelektrarne. V študiji je veliko zanimivih podatkov s tega področja in zato jih nekaj objavljamo.

— — —

Svetovna poraba premoga za koksiranje in termoelektrarne je v preteklem desetletju narasla z okoli 2,4 milijarde TPE (ton premogovega ekvivalenta, ki ustreza premogu s kalorično vrednostjo 7000 kcal/kg) v letu 1970 na okoli 3 milijarde v letu 1979. To je za 23,7 % več, oziroma letno poprečno povečanje znaša okoli 2,4 %. Situacija v milijonih ton TPE je razvidna iz razpredelnice:

leto	1970	1975	1978	1979
Premog za koksiranje	549	555	521	543
Premog za termoelektrarne	1.839	2.011	2.299	2.411
SKUPAJ:	2.388	2.566	2.820	2.954

Nosilec nepretrganega povečanja porabe so bile termoelektrarne. Povpraševanje po premogu za koksiranje je v tem obdobju več ali manj stagniralo, kar je bilo posledica gospodarske recesije v ZDA in državah Evropske gospodarske skupnosti (EGS). Poraba te vrste premoga bi v tem obdobju še bolj padla, če ne bi leta 1979 prekomerno narasla na Daljnem vzhodu.

Približno 93 % povpraševanja v posameznih deželah so le-te krile z lastno proizvodnjo. Zato delež mednarodne trgovine s premogom v sedemdesetih letih ni bil bistveno večji ali manjši kot 7 %. Vendar je bila situacija pri obeh vrstah premoga zelo različna. Letna mednarodna trgovina s premogom za termoelektrarne je dosegla le slabe 4 % celotne porabe te vrste premoga, je pa istočasno ustrezala 44 % celotne količine v mednarodni trgovini. Na področju premoga za koksiranje je šlo preko mednarodne trgovine 23 % celotne porabe. Delež lokalne proizvodnje premoga za koksiranje je po letu 1970 stalno nazadoval.

Premog, ki gre prek mednarodne trgovine, je treba zaradi različnih zemljepisnih položajev prodajalcev in kupcev v vedno večjih količinah prevažati po morju. Medtem ko je bilo razmerje med transportom po morju in na kopnem v začetku sedemdesetih let še približno enako, je dosegel leta 1979 transport po morju že dvakrat večji obseg kot na kopnem. In to kljub temu, da so bili z izjemo Japonske in Avstralije največji proizvajalci premoga za koksiranje istočasno največji porabniki.

Daleč največjo proizvodnjo in porabo premoga za koksiranje v sedemdesetih letih so imele vzhodnoevropske socialistične države in pri tem je bila Sovjetska zveza tudi v mednarodnem merilu na prvem mestu. Od skupne svetovne proizvodnje premoga za koksiranje 543 milijonov TPE je delež držav SEV 208 milijonov TPE in same Sovjetske zveze 145 milijonov TPE. Sledile so ZDA 113 milijonov TPE, Avstralija in LR Kitajska s po 43 milijonov TPE in Zvezna republika Nemčija 41 milijonov TPE.

ZDA so bile v tem obdobju na drugem mestu tako pri proizvodnji kakor tudi pri porabi in so dosegle leta 1979 113 in 70 milijonov TPE, medtem ko so bile pri izvozu prve s 43 milijoni TPE. Po letu 1975 se je proizvodnja v tej državi zaradi gospodarske recesije znižala.

Japonska je tretji največji porabnik premoga za koksiranje na svetu. Njena poprečna letna poraba se je gibala okoli 70 milijonov TPE in pri tej količini je približno 9 milijonov TPE lastne proizvodnje.

Države EGS so v preteklem desetletju zaradi gospodarske recesije znižale svojo porabo premoga za koksiranje za okoli 50 milijonov ton TPE ali 40 % in dosegle leta 1979 87 milijonov ton TPE. Lastna proizvodnja je dosegla v tem letu 65 milijonov TPE ob sorazmerno stalnem letnem uvozu okoli 27 milijonov ton TPE.

V zgodnjih sedemdesetih letih je bila proizvodnja premoga za koksiranje v deželah UGS s 108 milijonov TPE precejšnja, vendar je v kasnejših letih padla na že omenjenih 65 milijonov ton. Pri tem je bil z okoli 60 % delež Zvezne republike Nemčije največji in precejšen del je tudi izvozila.

Dva pomembna proizvajalca premoga za koksiranje sta LR Kitajska s 43 milijonov TPE in Indija z 20 milijonov TPE. V letu 1979 je slednja krila svoje sorazmerno visoke potrebe z lastno proizvodnjo, medtem ko je LR Kitajska lahko del nakopanega premoga izvozila.

Avstralija je porabila v preteklem desetletju sorazmerno majhne količine premoga za koksiranje, je pa bila v letu 1979 s 34 milijonov TPE ZA ZDA drugi največji izvoznik na svetu.

RRI je v svoji študiji za obdobje osemdesetih letih enakega mnenja z mnogimi drugimi instituti, ki se ukvarjajo s takšnimi prognozami, da bo do leta 1990 poraba premoga za koksiranje le malo narasla. Za obdobje po letu 1983 predvideva poprečno letno rast porabe za 2—3 % in pri tem so možne podobno kot v preteklosti občasne večje konice.

Na razvoj porabe tega goriva bo vplivalo zmanjšanje železarske proizvodnje v industrijsko razvitih deželah z izjemo Japonske in nekaterih držav na Daljnem vzhodu (Južna Koreja, Singapur, Hong-Kong in Taiwan). Te bodo v prihodnjih letih predvidoma precej povečale svojo proizvodnjo jekla. Zato se bo tudi sorazmerno povečala potreba po premogu za koksiranje.

V prihodnjem obdobju bodo imele negativen vpliv na porabo premoga za koksiranje nove razvojne možnosti na področju tehnologije izdelave grodlja in surovega jekla. Pri tem gre predvsem za tiste postopke, ki ne uporabljajo koksa.

Do leta 1990 naj bi svetovna poraba koksa za koksiranje narasla s 543 milijonov TPE v letu 1979 na okoli 630 milijonov TPE. Teh dodatnih 87 milijonov TPE naj bi prispevale ZDA, Kanada in Avstralija, kajti proizvodnja v Zvezni republiki Nemčiji naj bi ostala na sedanji ravni. Pri tem naj bi Avstralija povečala svoj izvoz na 55 milijonov TPE letno, Kanada s 14 na 25 milijonov TPE, medtem ko bi ZDA kot v preteklosti krile eventuelne občasne konice porabe.

MLADI O SEBI, SVOJIH PROBLEMIH, NALOGAH IN PERSPEKTIVAH

OSNOVNA ORGANIZACIJA ZSMS UPRAVNIH ORGANOV SKUPŠČINE OBČINE O DOSEDANJEM IN PRIHODNJEM DELU

V torek, 1. februarja, je bila v konferenčni sobi Skupščine občine Jesenice razširjena seja osnovne organizacije ZSMS upravnih organov Skupščine občine. Na seji, ki so se je udeležili tudi predstavniki osnovnih organizacij sindikata in ZKS, predsednik in sekretar OK ZSMS Jesenice ter predsednik izvršnega sveta Skupščine občine Srečko Mlinarič, so najprej poslušali poročilo o preteklem delu te osnovne organizacije, pozneje pa so v razpravi govorili o aktualnih problemih v zvezi z delovanjem osnovne organizacije in o njenem povezovanju z OK ZSMS, o stanovanjski problematiki in podobno.

OO ZSMS upravnih organov Skupščine občine Jesenice je v zadnjem letu močno povečala obseg in kvaliteto delovanja. Omenimo naj predvsem bogato bero na športnem in kulturnem področju. Zaživelo je tudi informiranje, le na področju idejno-politične dejavnosti so izrazili nezadovoljstvo nad sedanjimi rezultati. Sodelovanje z ostalimi družbenopolitičnimi organizacijami je zadovoljivo, povezava o OO ZSMS v krajevni skupnosti pa ne zaživi.

Mladi v upravnih organih sodelujejo tudi v vseh samoupravnih organih. Predvsem so ponosni na to, da zelo uspešno, v okvirih svojih zmožnosti, rešujejo stanovanjske probleme mladih. Sami pravijo, da z doseženimi rezultati še niso zadovoljni, saj si v tekočem letu obetajo še večjih rezultatov. To se da razbrati tudi iz njihovega programa, ki je po mnenju nekaterih malce preveč ambiciozen. Ker je večina članstva precej optimistično razpoložena, pa ni razloga, da ne bi tudi mi gledali na njihovo delo z zaupanjem.

Na tem mestu velja omeniti tudi nekatere pripombe o delovanju te osnovne organizacije in OK ZSMS Jesenice, ki jih je izrekel predsednik izvršnega sveta Skupščine občine Jesenice Srečko Mlinarič. Predvsem je izrazil nezadovoljstvo nad apatičnostjo in nerevolucionarnostjo mladih ter nad nepripravljenostjo na odrekanje v zaostreni gospodarski situaciji, čemur so nekateri pritrdili, drugi pa ne.

Na koncu povejmo še, da so mladi v OO ZSMS upravnih organov pripravljeni delovati tudi izven meja svoje osnovne organizacije. Predvsem gre tu za probleme, ki zadevajo širši mladinski prostor v občini. Seveda bo za to potrebno čvrstejše sodelovanje z OK ZSMS, krajevno skupnostjo in osnovnimi organizacijami ZSMS iz drugih sredin!

Roman Lavtar

ZAKAJ NEZAINTERESIRANOST MLADIH V CSŠ

Mladinska organizacija na Centru srednjih šol Jesenice (CSŠ) se več ali manj srečuje s podobnimi problemi kot ostale organizacije v naši občini. Gre predvsem za nezainteresiranost mladih za delo v OO ZSMS in drugje. Na žalost srednješolci na CSŠ še niso iznašli čarobne formule za rešitev tega problema. Vsakoletni poskusi vodstva OO ZSMS največkrat spominjajo na Sizifovo delo, saj vsaka generacija začenja znova, namesto da bi nadaljevala tam, kjer je prejšnja končala. Hkrati pa se vse preveč naslanjajo na »direktive« in pobude, ki prihajajo z OK ZSMS Jesenice.

Forumsko delo in neaktualnost ter »otopela revolucionarna ost« so glavne značilnosti takega načina delovanja. Še vedno delovanje organizacije ostaja preveč ob strani najbolj perečim problemom. Tak problem je, na primer, delegatski sistem. V mislih imamo seveda to, da je le-ta vse prevečkrat sredstvo za prelaganje odgovornosti z enih pleč na druga, kar ni redek primer tudi v drugih organizacijah in organih. Vključevanje dijakov v šolsko samoupravo ne daje pravih rezultatov, saj, na primer, pri nekaterih profesorjih dijaki še sedaj ne zvejo za oceno pri ustnem spraševanju. Kot bi se bali reakcije dijakov!

Prav tako se dijaki nikakor ne morejo dogovoriti o tem, kako naj bi organizirali čiščenje kadilnice, tudi glede plesov na gimnaziji je v zadnjem času precej govora, pa problemi okrog ponesrečene organizacije nekaterih šolskih športnih tekmovanj in še bi lahko naštevali. Kot piko na i naj omenimo še izredno slabo informiranje na CSŠ, kar je največkrat vzrok za nepravilno delovanje celotne OO ZSMS ali posameznikov v organizaciji in drugih telesih, kamor so mladi vključeni.

Vsa omenjena dejstva gredo seveda na roko profesorjem, ki velikokrat prekoračujejo svoja pooblastila in zganjajo samovoljo. Temu pa se dijaki ne morejo uspešno upirati, saj v njihovi lastni organizaciji vlada nepovezanost in apatija.

Z uspešnim informiranjem se bodo dijaki prav gotovo sposobni bolje organizirati in, kar je seveda cilj, bolje delovati, kolikor jim bo v tej zbirokratizirani ustanovi pač uspelo.

V tem sestavku nismo spregovorili o vključevanju dijakov v proces usmerjenega izobraževanja ter o njihovih izkušnjah. O tem bo govora v enem naslednjih zapisov.

Po razgovoru s predsednico OO ZSMS na CSŠ Simono Anderlič zapisal Roman Lavtar.

MLADINSKA POLITIČNA ŠOLA

V radovljiški občini že dobra dva meseca poteka mladinska politična šola. V sredo, 2. februarja, jo je obiskala podpredsednica RK ZSMS Saša Dragoš in predavala o vlogi mladinske organizacije v našem političnem sistemu.

V uvodu je spregovorila o pomembnosti mladinske organizacije v preteklosti. Taka je njena vloga še danes, vendar je nekje bolj, drugje manj prisotna. Ob tem je nekaj besed posvetila našemu samoupravnemu sistemu.

Največ pozornosti je namenila težavam v sedanjem težkem gospodarskem položaju, saj ga prav mladi najbolj občutimo. To pa lahko rešimo le s skupnimi močmi. Mladina kot celota ni homogena. Zato je naloga ZSM, da spozna različne interese mladih in jih tudi vključi. Brez tega organizacija nima pomena. Mladi v OZD, ki imajo pravico odločanja, so nemalokrat v podrejenem položaju. Vedno več mladih ostaja brez zaposlitve. Tu mora ZSMS sodelovati z vsemi odgovornimi silami, da bi rešila te probleme. Možnosti za zaposlovanje so. Težave povzroča strukturna neskladnost med »ponudbo in povpraševanjem«. Potrebno je pogledati, kakšne možnosti imamo v okolici, kjer živimo.

Pogovor so mladi posvetili predvsem stanovanjskim problemom. Največje težave povzroča predhodno varčevanje za stanovanje. Le malokatera mlada družina zbere določeno vsoto denarja za prepotrebno stanovanje. Pri vsem tem pa spremlja te probleme tudi ogromna administracija za pridobitev dovoljenja za stanovanje.

Udeleženci politične šole so opozorili tudi na točkovanje za pridobitev stanovanja, saj delovna doba prosilca velikokrat vpliva na rešitev prošnje. Tako imajo delavci, ki so dalj časa zaposleni, prednost pri pridobitvi stanovanja.

Usmerjeno izobraževanje je problem dijakov. Pojavlja se vedno več težav, to pa je delno posledica, ker mladi niso bili vključeni pri njegovem oblikovanju.

V pogovoru so se dotaknili tudi delegatskega sistema, ki ga mladi ne izkoristimo dovolj. Ugotovitev, da je vedno manj mladih v zborih KS in drugih samoupravnih interesnih skupnostih, nam to vsekakor potrjuje. Tisti mladi, ki so delegati, se ne čutijo člani ZSMS in ne rešujejo njenih problemov.

Na koncu je podpredsednica poudarila, da mora vsaka osnovna organizacija bolj usklajeno in organizirano nastopiti v svojih sredinah, saj bomo le tako rešili vse te težave.

Brigita Žižek

POPOLDNE Z VOJAKI Z BOHINJSKE BELE

Z vojaki vojne pošte Bohinjska Bela ima koordinacijski svet ZSMS Železarne zelo dobre stike. Sodelovanje traja že več let, z njim pa so zadovoljni tako vojaki kot mladi.

V okviru praznovanja slovenskega kulturnega praznika so mladi železarji v ponedeljek, 7. februarja, obiskali mlade vojake z Bohinjske Bele. Popoldne smo preživeli v igranju šaha in namiznega tenisa, kulturna komisija pri koordinacijskem svetu pa je pripravila krajši kulturni program. V njem so zelo izvirno in domiselno predstavili pesnikovo življenje ter njegovo poezijo.

V športu smo si bili enakovredni, saj je bil v šahu in namiznem tenisu rezultat neodločen. Vojaki so nam razkazali nekaj modernejšega orožja, zvečer pa nas je zabaval vojaški ansambel Atomski s leva.

Popoldne je bilo prijetno, mladi vojaki in železarji pa imamo še en lep doživljal več. Pa tudi vezi se še bolj krepijo, saj nam bodo vojaki kmalu vrnili obisk.

Lilijana Kos

PROSLAVA OB KULTURNEM PRAZNIKU

Šestega februarja smo mladi v KS Rateče pripravili proslavo ob kulturnem prazniku. Program je trajal približno eno uro, sestavila pa ga je dijakinja Marija Oman. Nastopajoči so občinstvu predstavili nekaj najlepših biserov Prešernove poezije.

Opazili smo lahko, da so nastopajoči od proslave do proslave boljši, saj so se že znebili tiste začetne treme, ki jih je pestila včasih.

Proslava je dokaj dobro uspela, vendar moram pripomniti, da smo pogrešali pedagoški kader iz OŠ Jeseniško-bohinjski odred Kranjska gora in vzgojiteljski kader iz vrtca Rateče.

Nenad Stojanović

MLADI IN MENTORSTVO

V četrtek, 3. februarja, je OK ZSMS Radovljica na sejo komisije mladih v vzgoji in izobraževanju povabila poleg delegatov OO ZSMS tudi mentorje mladinskih in pionirskih organizacij na osnovnih šolah. Čeprav je bil namen seje dogovor o izvajanju programa dela v letu 1983, ocena dela OO ZSMS in priprava na občinsko pionirsko konferenco, se je seje udeležila le mentorica pionirske organizacije na OŠ Lipnica. Kar 11 mentorjev je vabilo enostavno ignoriralo in niso niti sporočili vzroka za svojo odsotnost. Tako ravnanje je merilo odnosa predvsem do učencev na osnovnih šolah. Njihovi delegati v komisiji so predstavili svoje aktivnosti v OO ZSMS, ki so žal še vedno največkrat delovne akcije in priprava zabavnih prireditev (ples).

V minulih dveh letih je OK ZSMS Radovljica vodila akcijo za uveljavljanje samoupravnega položaja učencev, ki naj bi postalo izhodišče njihovega dela predvsem izven obveznega šolskega programa. Sistematičnega uvajanja oddelčnih konferenc in delegatskega soodločanja učencev na redovalnih konferencah so se uspešno lotili le na OŠ Radovljica, kjer ima za to največ zaslug mentorica OO ZSMS. Drugod pravijo, da med učenci ni zanimanja, da njihova prisotnost na konferencah ne bi bila koristna. Mentorica iz OŠ Lipnica je na omenjeni seji komisije dejala, da so take razlage neutemeljene, brezpredmetne. O »konstruktivnosti in zrelosti« učencev pričajo razmišljanja učencev o štipendiranju in usmerjanju za bodoče poklice, saj so na sestanku komisije mladih v vzgoji in izobraževanju kritično ocenili predvsem slabo informiranje o možnostih za nadaljevanje šolanja, odnos učiteljev do njihove udeležbe na redovalnih konferencah, do njihovih interesov in želja.

O vlogi mentorjev pri »prevrednotenju vrednot« učencev v očeh starejših nima smisla razmišljati, ker je na dlani.

Njihova pomoč bi bila še kako dobrodošla, pa ne zaradi potuhe in ustvarjanja »opozicije«, ampak zato, ker je v mladih polno idej in volje, a jim ne dovolimo enakopravne, aktivne vloge.

Brane Grohar

BRIGADIRJI VABIJO NA PUSTNI PLES

Pustni ples bo V PETEK, 11. FEBRUARJA, OB 20. URI V ZGORNJIH PROSTORIH RESTAVRACIJE KAZINA.

Prireditelji so poskrbeli tudi za zabavo, saj bo v ples vključeno veliko šal in domislic ter program komične magije.

Maske imajo možnost prejeti lepo nagrado, zato dajte svoji domišljiji proste roke.

Vstopnina je 50,00 dinarjev, maske pa kupijo štartne številke po 20,00 din.

Mlade po letih in po srcu vabi MDB »Železar«.

Pripravljenost je vedno boljša kakor golo pričakovanje...

Tito

ASANACIJA OZEMLJA

Asanacija ozemlja je pravzaprav organizirana oblika nalog in postopkov za odstranitev trupel, bioloških in ostalih škodljivih snovi, ki bi lahko postale izvor izbruha nalezljivih obolenj. Poleg niza preventivno medicinskih postopkov zajema asanacija: iskanje, zbiranje, identifikacijo ter pokop žrtev.

Asanacija kot termin je znan v večini armad v svetu in v civilnih službah. Naš koncept SLO obravnava termin asanacije bolj z moralno-političnega vidika kot higiensko-tehničnega vprašanja.

Občutek vsakega pripadnika JLA, TO, CZ in ostalih državljanov SFRJ, da bo v primeru poškodb pravočasno oskrbljen oziroma v primeru smrti tudi pokopan z dolžnim spoštovanjem (pieteto) in da bo njegova družina pravočasno obveščena — to so elementi moralno politične enakosti vseh sil SLO in družbe kot celote. Nenazadnje to pozitivno deluje na borbeno moralo pripadnikov naših oboroženih sil.

Takih in podobnih primerov iz naše revolucije je mnogo. Vsi borci NOV so vedeli za odredbo vrhovnega komandanta TITA, da niti en ranjenec ali padli borec ne sme ostati na bojišču, oziroma preiti v sovražne roke. Za ceno življenja drugih borcev se mora truplo rešiti pred zajetjem. Prav ta element oziroma vera naših borcev, da bodo v primeru smrti odneseni z bojišča, je razvijala občutek skupnosti in enakosti. Prav ta vera je bila odločilen sklop povezave ljudstva in armade.

Do druge polovice 19. stoletja ne poznamo organizirane asanacije. Pred tem so žrtve pokopavali v skupne grobnice brez predhodne identifikacije. V srednjem veku so številne armade puščale mrtve nepokopane, zato so se širile nalezljive bolezni zaradi razpada trupel. Odtod tudi epidemije, ki so pogosto zahtevale več življenj kot orožje.

Ženevska konvencija iz leta 1864 obvezuje države-podpisnice, da v vojni zberejo ranjene in mrtve na bojišču. Ranjene je treba negovati, mrtve pa pripraviti za pokop — ne oziraje se na pripadnost žrtev oziroma ranjenih. Prav ženevska konvencija je bila osnova za ureditev predpisov asanacije v številnih državah.

V rusko-japonski vojni pred 79 leti je bil izdan predpis o pokopu ruskih in sežigu japonskih mrtvih. Tri leta pozneje je bila osvojena nova ženevska, takoj zatem pa haaška konvencija.

Ženevska in haaška konvencija obvezujeta vojskujoči strani, da po borbi poiščejo, identificirajo in pokopljejo svoje žrtve. Osebne predmete žrtev evidentirajo in pošljejo v njihove matične enote.

Z razvojem civilizacije se nesluteno razvijajo tudi armade držav. V prvi svetovni vojni se izkaže, da nespoštovanje mednarodnih pogodb postavlja postopke asanacije kot nerešljiv problem ponovno v ospredje. Tudi v drugi svetovni vojni je vprašanje asanacije otežkočeno. Žrtve niso samo vojaki, temveč večje število civilnega prebivalstva. Organizira se služba asanacije v civilnem sektorju. Prvi pristopijo k tem spremembam Britanija, SSSR in Nemčija. Asanacija se prenese v delokrog civilne zaščite.

Atomsko bombardiranje Hirošime in Nagasakija v avgustu leta 1945 je postavilo asanacijske rešitve na glavo. Število žrtev se je povzpelo na stotisoč in več. Problem odstranjevanja tolikšnega števila žrtev je bil skoraj brezupen.

V vseh vojnih spopadih po drugi svetovni vojni število žrtev raste na škodo civilnega prebivalstva. To razmerje je 1:10 v korist oboroženih sil. Iz tega izhaja, da služba asanacije ni več armadna služba, temveč družbena skrb — torej spada v sektor civilne zaščite.

Asanacija vključuje naslednje naloge:

— iskanje, zbiranje, identifikacijo in pokop umrlih in padlih žrtev,
— pokop oziroma sežig živalskih trupel,
— zbiranje in odstranjevanje vseh vrst odpadkov, ki so nevarni za zdravje ljudi in živali,
— zbiranje zapuščenih in pobeglih živali,
— zbiranje osebnih predmetov umrlih in padlih v bojih.

V te namene se osnujejo posebni oddelki civilne zaščite:

— enote CZ za pokop umrlih ljudi in
— pokop poginulih živali

Z ozirom na obseg dela imajo ti oddelki za asanacijo še naslednje naloge:

— čiščenje terena od glodalcev in insektov,
— dezinsekcija in deratizacija
— usposobitev vodovodne in kanalizacijske mreže.

Zaradi možne uporabe RBK sredstev v sodobni vojni mora biti služba asanacije vseobsežna. Vključuje naj veterinarsko službo, gasilce, higiensko-epidemiološko službo, Rdeči križ, gradbeniške in komunalne organizacije.

Po končanem vlivanju je treba ponev ponovno pripraviti za naslednji vliv (Foto I. Kučina)

SAMOUPRAVNI ORGANI V PRETEKLEM TEDNU

TOZD Žebljarna

16. SEJA DELAVSKEGA SVETA

V petek, 28. januarja, je bila v TOZD Žebljarna 16. redna seja delavskega sveta, ki jo je vodil predsednik Miha Žemva. Pri pregledu sklepov so ugotovili, da so vsi izvršeni, razen petega sklepa, kjer je DS menil, da je strokovna komisija, ki ocenjuje vrednost osnovnih sredstev, dolžna obvestiti vodstvo TOZD o opravljenem popisu.

V nadaljevanju seje je namestnik predsednika centralne inventurne komisije poročal o opravljeni inventuri v TOZD Žebljarna. Povedal je, da je delo inventurnih komisij potekalo v redu in da je bilo dobro in natančno opravljeno. Komisije so delale v skladu s pravilnikom o inventuri. Komisija za popis gotovih izdelkov je predlagala delavskemu svetu likvidacijo livarskih žičnikov 14 × 40, in sicer v količini 306 kg, ker se že nekaj let pojavljajo v skladišču, kar je DS tudi potrdil.

Vodja TOZD je poročal o doseženih proizvodnih rezultatih v letu 1982. Družbeni plan ni bil dosežen, plan za izvoz pa je bil presežen za 9,27 %. Z naročili in vložkom ni bilo težav, kar je dobro vplivalo tudi na izvoz. Asortiment se ni bistveno spremenil, le manj je bilo zapakiranih žičnikov v enoliberske škatlice, kar je neugodno zaradi zahtev ameriških kupcev.

Najbolj kritični so bili zastoji zaradi mehanskih okvar in remontov na žebljarskih strojih, kar je najbolj vplivalo na slabo storilnost na teh strojih. Slabo je tudi to, da je narasla količina žičnikov za malo prodajo (nekvalitetni žičniki). Neizvršeni naložbi sta: stroj za navojne žičnike in dvižna miza.

Delavski svet je obravnaval predlog sprememb in dopolnitev samoupravnega sporazuma o temeljih plana bank združenih v Ljubljansko banko ter osnutek sprememb in dopolnitev samoupravnega sporazuma o temeljih srednjeročnega plana LB – Temeljne banke Gorenjske Kranj za obdobje 1981—1985 in oba akta z manjšimi spremembami soglasno sprejel in potrdil.

Obravnavali so tudi predlog predmetnostne liste kandidatov oziroma upravičencev za dodelitev solidarnostnih stanovanj za leto 1982/83 in predlog tudi potrdil.

V nadaljevanju so obravnavali predlog vodja TOZD o dopolnitvi programa amortizacijskih zamenjav in investicijskega vzdrževanja za leto 1983. Ugotovili so, da je potrebno iskati dodatna sredstva iz deleža združenih sredstev za stroške izdelave paletizatorja, obenem pa so porebna združena sredstva še za manjkajoči del sredstev za nabavo stroja za navojne žičnike (zaradi novega tečaja dinarja). Vodja TOZD je pojasnil, da so izdelani načrti za paletizator po domačih zamislih in da bo ta inovacija odpravila težko fizično delo, ki povzroča razne okvare hrbtenice. Delavski svet je podprl prizadevanja za izdelavo paletizatorja v domačih delavnicah tudi zato, ker je možno take naprave uvoziti samo z zahodnega tržišča, cena pa se giblje okoli 500.000 nemških mark.

Potrdili so predlog programa investicijskega vzdrževanja za leto 1983, in sicer: popravilo žerjavne proge, popravilo strehe, popravilo čistilnih bobnov, popravilo odvijalcev žice, pleskanje in beljenje sanitarij in pisarn, protihrupna zaščita, popravilo odpremne pisarne in vrat, popravilo nakladalne rampe.

V nadaljevanju so ugotovili, da so vse samoupravne delovne skupine obravnavale dodatke k temeljem plačna SIS občine Jesenice in jih potrdile s številnimi pripombami in predlogi, ki tudi pogojujejo veljavnost dodatkov za posamezne SIS. Delegati so pripombe SDS uskladili in so naslednje:

SIS ZA OTROŠKO VARSTVO:

— potrebščine za preskrbo otrok so predrage,

— standard za oskrbo otrok močno pada,

— delavci TOZD Žebljarna podpirajo predlog republiške konference SZDL, da je treba zmanjšati promet davek na otroško hrano in obleko,

— člani SDS kritično ocenjujejo pogoje za sprejem otrok v vrtec, kjer imajo določene prednosti celo otroci staršev, ki so se pred kratkim priselili v našo občino, otroci staršev, ki že vrsto let vlagajo svoj dohodek v razvoj otroškega varstva, pa ostajajo zven otroškega varstva,

— otrokom naj bo omogočeno cenejše letovanje in cenejši prevoz,

— družine s številnimi otroki naj dobijo več socialne podpore.

SIS ZA IZOBRAŽEVANJE:

— pomanjkanje prostorov za vpis otrok v prvi razred je posledica slabega in neodgovornega planiranja služb v občinski upravi in izobraževalni skupnosti,

— šola na Plavžu bi lahko imela več prostorov ob nekoliko skromnejši gradnji,

— ko šola na Plavžu še ni bila v gradnji, so bili otroci, ki se letos vpisujejo v prve razrede, že rojeni, zato je nerazumljivo, da ni prostora za vpis,

— SDS v TOZD Žebljarna zahtevajo, da se morajo vsi otroci vpisati v prve razrede celodnevne osnovne šole, sedmi in osmi razredi pa naj sprostijo prostore v šolah Tone Čufar, Prežihov Voranc in na Koroški Beli in naj se jih združi v oddelke v sedanji gimnaziji v poldnevno osnovno šolo. S tem bodo rešene prostorske težave in pouk bo cenejši,

— učence osmih razredov je treba navajati na bolj samostojno delo, kar je pomembno pri prehodu na srednje šole — prav samostojno delo je zanemarjeno na vseh COŠ.

— cene oddelkov so v COŠ izredno visoke. Zaradi gospodarskih težav in manjšega ustvarjanja dohodka delavci v gospodarstvu vidijo izhod v znižanju teh stroškov z omejitvijo COŠ na manjši obseg toliko časa, da bo gospodarstvo sposobno financirati dražjo šolsko organiziranost. Prav gotovo je cilj vseh, da bi bili vsi otroci v COŠ, vendar šele takrat, ko bomo finančno sposobni to tudi plačevati.

SIS ZA KULTURO IN TELESNO KULTURNO TER SOCIALNO SKRBSTVO:

— potrebno je zmanjšati število zaposlenih,

— ni potrebno, da ima vsaka SIS svojo službo (sekretarja, tajnico, administratorke, računovodja); sedanja služba enega SIS lahko vodi delo za več SIS. Sproščeni delavci naj se vrnejo v proizvodnjo, od koder so prišli in naj si ne izmišljujejo nova delovna mesta na SIS za sproščene delavce,

— organizacija služb vseh SIS je potrebna in mora biti pogojena z dohodkovnimi možnostmi združenega dela.

SIS ZA ZDRAVSTVO:

— vse SDS soglašajo s pripombami centra za informiranje, ki jih je objavilo v informaciji, z njimi soglaša tudi DS.

SIS ZA RAZISKOVANJE:

— odvajamo premalo dohodka za raziskave. Ne kupujmo licenc in tujega znanja, imamo dovolj strokovnjakov in ti naj pričnо delati s svojo pametjo in razvijajo domačo tehnologijo. Zato je treba temu nameniti tudi več sredstev.

SIS ZA STANOVANJSKO SKUPNOST:

— prispevek v višini 0,292 % za dijaške domove je previsok. V ta namen je zbranih že toliko sredstev, da jih ni mogoče sproti porabiti za gradnjo domov. Obstoječi domovi so tudi nezasedeni. SDS zahtevajo znižanje te stopnje,

— ta sredstva naj se uporabljajo za gradnjo solidarnostnih stanovanj in za delavce neposredne proizvajalce,

— DS tudi ugotavlja, da so SDS zahtevale upoštevanje sklepov zborov delavcev in da se smejo vse prispevne stopnje uporabiti šele, ko jih bo celotno združeno delo v občini sprejelo.

Na seji so ugotovili, da so vse SDS obravnavale predlog o povišanju prispevne stopnje za krajevne skupnosti. Delegati so uskladili pripombe in soglašajo s povišanjem prispevka za KS s pogojem, da ta prispevek velja samo za jeseniško, radovljiško in tolminsko občino. Prispevek za KS v drugih občinah v SRS in drugih republikah ter pokrajinah naj ostane tak, kot je bil doslej.

V nadaljevanju je DS ugotovil, da so vse SDS obravnavale samoupravni sporazum o solidarnostnem združevanju sredstev za razvoj hokeja na Jesenicah in ga z 52,87 % glasov sprejele pogojno z zahtevo, da se v predloženo besedilo sporazuma vnesejo pripombe SDS in ponovno predloži delavcem za dokončno potrditev in podpis. Pripombe SDS so naslednje:

— urediti je treba odnose v HK in izločiti iz vrst kluba vse tiste, naj si bodo to funkcionarji ali igralci, ki ne delajo v duhu zdravih športnih in samoupravnih načel. Izjema ne sme biti niti najboljši igralec,

— igralcem, ki zahajajo v gostilne, je treba prepovedati nastope v moštvu Jesenic in še taliko prej v državni reprezentanci,

— vsi hokejisti morajo biti v delovnem razmerju v OZD,

— za treninge v klubu ne smejo imeti oprostitve od dela. Trenirajo naj v prostem času,

— oprostitev od dela naj se odobri samo igralcem, ki vadijo na skupnih pripravah državne reprezentance in za nastope reprezentance.

MV

6. SEJA ODBORA SAMOUPRAVNE DELAVSKE KONTROLE

V sredo, 2. februarja, je bila v TOZD Žebljarna 6. redna seja odbora samoupravne delavske kontrole, ki jo je vodil predsednik Rok Globočnik. Pri pregledu sklepov so ugotovili, da so vsi izvršeni, oz. se izvajajo.

Vodja TOZD je člane seznanil s poročilom o inventuri, ki je bilo posredovano že delavskemu svetu. Odbor je ugotovil, da je presežek nedovršene proizvodnje 1.839 kg žičnikov vrednoten previsoko s poprečno ceno 57,34 din/kg, medtem ko so žičniki v gotovi proizvodnji vrednoteni s 37,5 din/kg. Podatke naj preveri računovodstvo in jih uskladi z realnimi vrednostmi.

Odbor je potrdil sklep delavskega sveta, da je primanjkljaj žičnikov v teži 1.205 kg nastal zaradi sistema obračuna ameriških tež v kilograme na računalniku in zato ni razlogov za kako posebno ukrepanje.

Odbor je nadalje potrdil sklep DS, da je strokovna komisija, ki ocenjuje vrednost osnovnih sredstev za prodajo, dolžna obvestiti vodstvo TOZD o predvideni ocenitvi, pri ocenjevanju pa mora sodelovati tudi asistent za delovne naprave TOZD, katere last je stroj.

Odbor je tudi soglašal s sklepom DS o likvidaciji 306 kg livarskih žičnikov, obenem pa postavil vprašanje, kdo je kriv oz. odgovoren za tako vodenje proizvodnje in izdajanje nalogov; kontrolo in vodenje proizvodnje je treba poostriti.

Odbor je obravnaval nadurno delo v TOZD v novembru in decembru 1982 in ugotovil, da so bile vse izvršene nadure nujno potrebne v zvezi z delom v proizvodnji (delo ob prostih sobotah zaradi izvoza na konvertibilno tržišče in zaradi dodatnega razporejanja dela na popoldanski izmeni) in niso presegale dogovorjenih kriterijev. Zato je odbor mnenja, da so vse nadure upravičene.

Odbor je zadolžil tov. Mikula, ki je delegat v odboru samoupravne delavske kontrole Železarne, da sproži vprašanje nadurnega dela v TOZD Vzdrževanje in TOZD Remontne delavnice zaradi neopravičenega vpisovanja ur, ki niso bile izvršene.

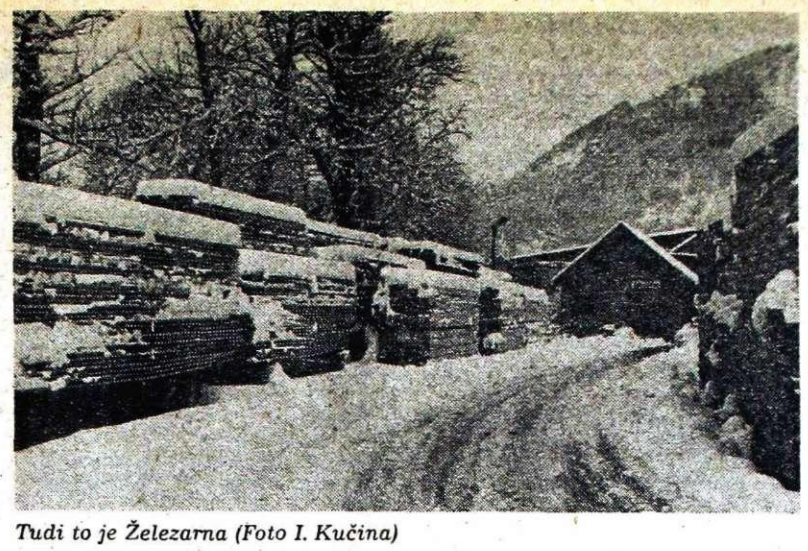
Odbor je analiziral stroške potovanj v devetih mesecih leta 1982 in ugotovil, da so bila vsa potovanja upravičena in nujno potrebna zaradi kartonske embalaže in izdelave žičnikov za potrebe TOZD Žebljarna za izvoz v Italijo, zato je presežek planiranih potovanj upravičen.

MV

Železarski globus

ZDA

Leto 1982 je bilo za ameriško železarsko industrijo izredno neugodno, saj so bile njene naprave zaradi slabe konkukture izkoriščene manj kot 50 %. V oktobru lani je bilo v tej industriji zaposlenih 247.000 oseb v primerjavi s 380.000 osebami istega meseca leta 1981. Do konca leta 1982 je bilo iz železarske industrije odpuščenih nadaljnjih 20.000 zaposlenih. V devetih mesecih preteklega leta so pokazale bilance ameriških železarn nič manj kot milijardo dolarjev izgub in do zaključka leta se je stanje še poslabšalo.

Tudi to je Železarna (Foto I. Kučina)

15. SEJA ODBORA ZA GOSPODARSTVO

V petek, 28. januarja, je bila v TOZD Žebljarna 15. seja odbora za gospodarstvo, ki jo je vodil predsednik Jože Hlebanja. Pri pregledu sklepov so ugotovili, da so vsi izvršeni.

Vodja TOZD Leon Mesarič je najprej poročal o doseženih proizvodnih rezultaih v letu 1982. Ugotovili so, da je bil družbeni plan dosežen 99,29 % s tem, da je bil del proizvodnje izdelan v Verigi Lesce in v ŽE-ČE Karlovac. Iz tega je razvidno, da je bila proizvodnja žebljarskih strojev izredno nizka, zaradi česar so tudi vse storilnosti na teh strojih nižje kot v letu 1981. Zaradi tega je tudi storilnsot v adjustaži nižja.

Planiran izvoz je bil dosežen 109,27 %, odprema 108,94 %. To je najkvalitetnejši dosežek TOZD. Razmerje proizvodnje za domači trg in izvoz je 4,3 : 95,7 %, kar je doslej najvišji delež proizvodnje namenjene izvozu.

Odbor za gospodarstvo je ocenil kot izredno kritično visoko povečanje zastojev na žebljarskih strojih, ki so bili za 32 % višji kot v letu 1981. Najbolj so se povečali zastoji zaradi mehanskih okvar in remontov. Izredno veliko zastojev je bilo tudi zaradi pomanjkanja delavcev — 31 % več kot leto poprej, bolezenske odsotnosti pa kar 141 % več kot v letu 1981. To so tudi osnovni vzroki za slabše rezultate na žebljarskih grupah.

Najbolj kritične zastoje predstavljajo mehanske okvare na novih žebljarskih strojih. Zaradi pomanjkanja rezervnih delov, ki jih ni bilo mogoče uvoziti, so bili štirje stroji v zastoju šest mesecev. Na drugih strojih so bili zastoji manjši, toda še vseeno kritični.

Odbor je zelo ugodno ocenil usmeritev v izdelavo najzahtevnejših rezervnih delov v domačih delavnicah in to, da je bilo v letu 1982 izdelanih veliko načrtov za strojne dele, ki so tudi že naročeni, nekaj pa jih je že izdelanih in vgrajenih. Odbor pričakuje, da bo v letu 1983 zaradi te uspešne akcije zastojev manj kot lani.

Kljub precejšnjim prizadevanjem delavcev TOZD Žebljarna za čim hitrejšo pridobitev rezervnih delov, to ni vedno uspevalo, ker niso imeli prednosti v storitvenih TOZD, kjer zaostaja izdelava rezervnih delov tudi zaradi njihove slabe organizacije in neprimernih strojev oz. strojnega parka za izdelavo novih strojnih delov.

V nadaljevanju je odbor potrdil predlog referenta OPP, da je operativni plan enak družbenemu, in sicer 1.000 ton.

Odbor je analiziral osebne dohodke v decembru in ugotovil, da so imeli v TOZD Žebljarna najvišji osebni dohodek v decembru 1982, kar je rezultat dobrega dela in uvedene premije za dobro proizvodno delo. Obenem je ugotovil, da so v TOZD Vzdrževanje in delovnih skupnostih osebni dohodki nerazumljivo visoko narasli. Odbor je bil mnenja, da je bilo v letu 1982 storjenih veliko napak na področju delitve OD, kar ima za posledico nezadovoljstvo med delavci s stališča, da si je vsaka TOZD in delovna skupnost po svoje krojila merila za delitev OD, ki niso v skladu z zastavljenimi cilji in samoupravnimi akti delovne organizacije. Menili so, da je za tako stanje v veliki meri kriv poslovodni odbor Železarne in sindikat Železarne, ki preveč pasivno spremljata dogajanja na področju nagrajevanja in sploh dohodkovnih odnosov.

Nadalje je vodja TOZD pojasnil nekatere zadeve v zvezi s premijami za boljše proizvodne dosežke in predlagal potrditev razmejitvenih lestvic storilnosti po oddelkih, ker so bile preostro postavljene. Odbor je sprejel predlog, da delavec, ki dela s skrajšanim delovnim časom na osnovi odločbe invalidske komisije, pridobi pravico do 50 % premije glede na odstotek participacije delovnih nalog, katere opravlja; da se administraciji in čistilkam dodeli odstotek participacije 30 %; da se delovodju adjustaže odstotek participacije poviša s 70 na 100 %; da se skladiščniku žebljarne in skladiščnemu delavcu poviša s 30 na 50 %; da se vodjem odpreme poviša s 50 na 70 %, vozniku viličarja na žebljarskih strojih pa zniža s 100 na 70 %.

Odbor za gospodarstvo je potrdil predlog vodje TOZD in oddelka OŠDČ, da se norma za čistilce žičnikov spremeni. Čistilci so imeli normo previsoko postavljeno in je niso mogli dosegati, saj so žičniki površinsko bolj mastni in to pogojuje daljše časovno zadrževanje v čistilnih bobnih. Norma se spremeni s prvotnih 1.650 kg/del. uro na 1.250 kg/del. uro in velja od 1. januarja 1983 dalje. Priznana stimulacija je 4,5 %.

V nadaljevanju je vodja TOZD podal kratko informacijo o stimulaciji za zbiranje odpadnega papirja, in sicer da TOZD Žebljarna sama prevzame prodajo odpadnega papirja in da je 20 % priznane vrednosti namenjeno za delovanje sindikata v TOZD, ostanek prihodka pa je namenjen za dejavnost mladine. Predlog je odbor za gospodarstvo soglasno potrdil.

Ob koncu seje so obravnavali in potrdili, da je za leto 1983 vrednost ure oddelka orodjarne za izvršeno uslugo enaka vrednosti ure v TOZD Strojne delavnice in da se vrednost kalkulacije za žičnike izven JUS poveča za planiran odstotek povečanja materialnih stroškov in OD za leto 1983.

MV

Proizvodnja elektrod za izvoz (Foto S. Kokalj)

TOZD Hladna valjarna Jesenice

16. SEJA DELAVSKEGA SVETA

Predsednik delavskega sveta TOZD Hladna valjarna Jesenice je 31. januarja sklical 16. redno sejo. Pri pregledu sklepov so ugotovili, da so razen dveh sklepov, ki sta v realizaciji, vsi izvršeni.

Delegati so sprejeli poročilo predsednika centralne inventurne komisije o inventuri premoženja v TOZD Hladna valjarna Jesenice. Po posameznih vrstah je bilo ugotovljeno, da napak ni. Komisija za denarna sredstva, terjatve in obveznosti je s popisom ugotovila, da se dejansko stanje ujema s knjižnim razen v primerih, ko originalni dokumenti še niso bili zajeti v knjigovodstvo glavne knjige. Vsi ti dokumenti bodo knjiženi še pred zaključnim računom, tako da razlik praktično ni. Delavski svet je ugotovil, da so inventurne komisije delale v skladu s pravilnikom o inventuri in da se presežki knjižijo pod izredne prihodke in primanjkljaji pod izredne odhodke.

Delavski svet je soglašal, da se razlika med kalkulativnim odpisom specifičnega orodja in z inventuro ugotovljeno vrednostjo tega orodja v znesku 4.778.359,00 din, kot presežek obračuna s stroški proizvodnje.

Delegati so ugotovili, da je TOZD skoraj v vseh postavkah uspešno izvršile naloge, postavljene s stabilizacijskim programom, s čimer je prispevala znaten delež k izboljšanju sedanje težke situacije v Železarni, kakor tudi naše celotne družbe. Delavski svet pri tem tudi ponovno ugotavlja, da nagrajevanje po delu ni ustrezno urejeno, saj prihaja na nivoju Železarne do anomalij, ki neugodno vplivajo na razpoloženje delavcev.

Delegati so sprejeli SaS o spremembah in dopolnitvah samoupravnega sporazuma o temeljih srednjeročnega plana Ljubljanske banke — temeljne banke Gorenjske Kranj za obdobje 1981—1985 in samoupravni sporazum o spremembah in dopolnitvah samoupravnega sporazuma o temeljih planov bank, združenih v Ljubljansko banko — združeno banko za obdobje 1981—1985.

Na osnovi predhodne razprave v SDS so sprejeli ugotovitveni sklep, da se pristopa k dodatkom samoupravnih sporazumov o temeljih planov za obdobje 1981—1985 za leto 1983 naslednjih samoupravnih interesnih skupnosti: Skupnosti otroškega varstva Jesenice, Izobraževalne skupnosti Jesenice, Kulturne skupnosti Jesenice, Telesnokulturne skupnosti Jesenice, Skupnosti socialnega skrbstva Jesenice, Zdravstvene skupnosti Jesenice, Skupnosti za zaposlovanje, Raziskovalne skupnosti Jesenice, Samoupravne komunalne skupnosti občine Jesenice, Samoupravne interesne skupnosti za varstvo pred požarom in Samoupravne stanovanjske skupnosti Jesenice.

Delavski svet je sprejel sklep, da se sprejme samoupravni sporazum o združevanju sredstev za zadovoljevanje skupnih potreb v krajevnih skupnostih v občini Jesenice v obdobju 1981—1985.

Samoupravni sporazum o solidarnem združevanju sredstev za nadaljnji kvalitetni razvoj hokeja na Jesenicah v obdobju 1983—1985 ni bil sprejet.

Delegati so na seji razpravljali o prednostni listi upravičencev za dodelitev stanovanj in jo sprejeli z naslednjimi pripombami:

— pri postavljanju limita (din/osebo) je potrebno upoštevati tudi način pridobitve mesečnega dohodka (ekonomska situacija in subjektivni ali objektivni vzroki za tako stanje, odgovornost del in nalog . . .), ki ne sme bazirati na principu uravnilovke, kot je to slučaj v razpisu;

— tov. Vukalič, ki je v listi upoštevan pod št. 27, ni več član kolektiva TOZD HVJ; zato delavski svet meni, da ne more dobiti solidarnostnega stanovanja.

Delavski svet je razpravljal in soglašal s poročilom strokovno-koordinacijskega kolegija občinske zdravstvene skupnosti Jesenice, ki ga je le-ta naslovil združenemu delu. Pri tem so ugotovili, da sicer pri tem nastopajo manjše nedoslednosti na obeh straneh, ki pa se jih skuša odpraviti, kar nekako uspeva. Večji problemi nastopajo v odnosih z medobčinsko zdravstveno skupnostjo Kranj, ki določene probleme ureja centralistično (priznavanje bolezenske odsotnosti za nazaj).

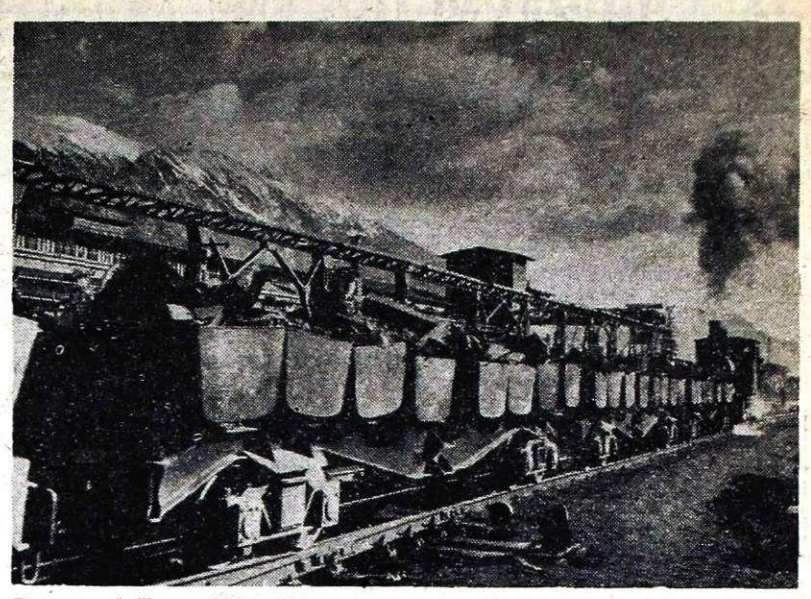
Na predlog SDS in po obravnavi v družbenopolitičnih organizacijah in vodstva TOZD so potrdili za nagrado »najboljši delavec—samoupravljalec« naslednje delavce: Anton Smolej, Dragan Vučetič, Alojz Rihtaršič, Dušan Teraž, Kazimir Mrovinec, Manda Bakič, Vinko Oštir, Janko Kenda, Ivan Stanko, Husein Hasanagič, Stanislav Božič, Severin Hlade, Zijad Ališič, Sadik Beriša, Leon Žener, Esad Rošič, Anton Noč, Andrej Čufer, Janez Oven, Inge Jakelič in Alojz Šalika.

Poleg denarne nagrade v višini 2.000 din se predlaganim podeli tudi priznanje.

Na predlog komisije za ocenjevanje inovacijskih predlogov je delavski svet dodatno potrdil nagrado za prizadevno delo pri prevaljevanju dinamo kvalitet EKC 24 in EKC 26 delovodju Slavku Grumercu.

Obravnavali so tudi dve pritožbi na izbor kandidata za delovne naloge delovodje skladišča surovin, ki so bile interno objavljene. Sklenil je, da odbor za delovna razmerja ponovno interno objavi za delavce TOZD HV Jesenice delovne naloge, ker nobeden od sedmih kandidatov ne izpolnjuje pogojev objave v celoti.

sš

Dostava vložka za SM peči (Foto I. Kučina)

18. SEJA ODBORA ZA GOSPODARSTVO

31. januarja je bila 18. redna seja odbora za gospodarstvo pri DS TOZD HVJ, ki jo je sklical predsednik odbora Branko Strmole. Takoj na začetku so ugotovili, da so vsi sklepi zadnje seje izvršeni.

V nadaljevanju seje so člani odbora za gospodarstvo ugotovili, da je bil mesec december edini v preteklem letu, v katerem proizvodni plan ni bil dosežen. Izdelane je bilo 2.202,2 ton skupne proizvodnje ali 84,7 % plana. Izpad proizvodnje v tem mesecu je povzročil, da tudi letni plan ni bil dosežen (89,7 % plana). V decembru je bilo izdelano 439,1 tone dinamo (pod planom) in 284,6 tone jekel (nad planom). Izredno visok je bil tudi izplen, kar je posledica odpremljanja HVT z minimalnim predhodnim obrezom.

Potrdili so tudi program proizvodnje za mesec februar v višini 2.550 ton, kar je 116 ton na dan.

Na predlog SEO — oddelka za študij dela in časa, je odbor potrdil spremembo pravilnika izračuna premij za višjo produktivnost, in sicer se spremeni odstotek participacije za naslednje delovne naloge: od 0 na 30 % — kalkulant, evidentičar, kartotekar, administrator odpreme, tajnica, evidentičar OPP, administrator in razmnoževalec del. dokumentov, obračun. norm, čistilka, singer; od 30 na 50 %: skladiščnik rez. delov, vodja skladiča, skladiščnik, skl. delavec, skl. surovin. Ostale spremembe odstotka participacij so bile sprejete na prejšnji seji odbora.

SEO — oddelek za nagrajevanje, je predlagal novo višino stimulacij za zbiranje in prodajo zelene galice v letu 1983 z naslednjimi postavkami:

— zbiranje v kontejnerjih 6,6 din/t
— zbiranje v vrečah 53,1 din/t
— za odpadni svinec 2,46 din/kg

Omenjena sredstva se kvartalno nakažejo na žiro račun osnovne organizacije sindikata HVJ. Odbor je predlog soglasno sprejel.

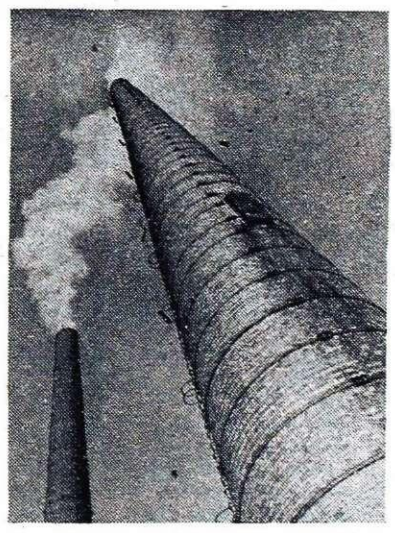
Pri pregledu zastavljenih ciljev v stabilizacijskem programu so ugotovili, da je TOZD v preteklem letu delala dokaj dobro, saj je večina rezultatov pozitivnih, razen že omenjenega (izpad letne proizvodnje, nekoliko višja poraba električne energije na globinskih in zvonastih pečeh). Glede na planirano vrednost v preteklem letu občutno pada poraba delovnih valjev, kar je rezultat boljšega in resnejšega dela valjavcev. Poleg tega se je zvišal tudi izplen, porasla je storilnost in občutno padla poraba električne energije na konti peči.

Pregledali so gibanje osebnega dohodka zaposlenih v TOZD Hladna valjarna Jesenice za preteklo leto. Iz poročila oddelka za nagrajevanje je bilo razvidno, da osebni dohodki zaostajajo za planirano vrednostjo vse leto. Zato so bili člani odbora mnenja, da delavci v TOZD niso bili primerno stimulirani za sorazmerno dobre rezultate v preteklem letu. Zato bo treba v tekočem letu na ravni Železarne intenzivneje poskrbeti, da bodo osebni dohodki odvisni od rezultatov dela.

Odbor je obravnaval predlog stimulacij za zbiranje odpadnega papirja SEO — odd. za nagrajevaje. Predlog je bil v podani obliki potrjen s pripombo, da vodstvo TOZD organizira zbiranje papirja tako, da bo za vsa fizična dela pri tem odgovorna OO ZSMS TOZD.

Odbor je prav tako pregledal predlog tehnične izboljšave št. 2681 avtorja Alojza Urbanca »zaščita gumi nožev na Siemag krožnih škarjah«. Ker je komisija za ocenjevanje inovacijskih predlogov TOZD predlog ugodno sprejela, je odbor potrdil izplačilo posebnega nadomestila.

Na predlog komisije za ocenjevanje inovacijskih predlogov TOZD HVJ je odbor potrdil izplačilo enkratnih nagrad še Alojzu Urbancu, Tedu Trifkoviču, Muhi Bakonjiču, Stanku Bokšu, Branku Žmucu in Sandiju Lužniku. Omenjeni imajo določene zasluge pri predelavi dinamo kvalitet EKC 24 in EKC 26, s čimer je bil ustvarjen večji prihranek.

Dva izmed naših velikanov (Foto I. Kučina)

Na predlog zaposlenih v kantini HVŽ je odbor sklenil, da bo v nadalje kantina odprta na popoldanski izmeni od 16,30 do 19. ure, na nočni izmeni pa od polnoči do druge ure zjutraj.

Odbor je obravnaval tudi zastoje, ki so nastali v preteklem mesecu na raznih strojih.

sš

Železarski globus

ANGOLA

V tej afriški državi rudnik železove rude Cassinga že dalj časa ne obratuje. Avstrijsko državno podjetje Austromineral je pred kratkim dobilo naročilo, da naj prouči možnost ponovnega pričetka obratovanja tega rudnika. Letna nakopana količina železove rude naj bi dosegla 1,1 milij. ton in bi jo v celoti izvozili.

BAHRAIN

V tej arabski državi pripravljajo gradnjo naprave za peletiziranje železove rude z letno proizvodno zmogljivostjo 2 milij. ton. Gradilo jo bo japonsko podjetje Kobe Steel in pričela bo obratovati leta 1984. Vzporedno s tem je v razpravi tudi predlog o graditvi komercialne naprave za izdelavo železove gobe z letno proizvodnjo 2 milij. ton. V zvezi s tem je bila že izdelana ustrezna študija. Vendar še ni jasno, kakšni so dejanski izgledi za izvedbo tega projekta, saj že v majhni oddaljenosti obratuje v Saudski Arabiji takšna naprava v mestu Al Jubail.

ZRN

V zahodnonemški železarni Peine-Salzgitter so se odločili za izvedbo dveh naložb, s katerima bodo lahko koristno uporabili odpadno toploto. Pri prvi bodo z dimnimi plini potisne peči za slabe v posebni napravi predgrevali slabe, dobavljene iz naprave za kontinuirno vlivanje. Pri drugi pa bodo uporabili vroče dimne pline s plavža za pregrevanje zraka in plavžnega plina pred dodajanjem v kavperje.

PREGLED SESTANKOV SDS

Na CPSI dobivamo še vedno zapisnike SDS, ki se nanašajo na izvajanje programa samoupravnih aktivnosti za januar. Gre predvsem za dodatke k samoupravnim sporazumom o temeljih plana samoupravnih interesnih skupnosti občine Jesenice za obdobje 1981—1985, za predlog sprememb samoupravnega sporazuma o združevanju sredstev za zadovoljevanje skupnih potreb v krajevnih skupnostih v občini Jesenice za obdobje 1981—1985 ter za predlog samoupravnega sporazuma o solidarnem združevanju sredstev za nadaljnji kvalitetni razvoj hokeja na Jesenicah v obdobju 1981—1985. Ponekod SDS obravnavajo tudi pravilnike (o varstvu pri delu, o delovnih razmerjih, o disciplinski in odškodninski odgovornosti), ki so bili v januarju objavljeni v Železarju. V TOZD Žičarna so ocenjevali tudi proizvodne rezultate lanskega leta. Kot običajno bomo iz zapisnikov povzeli predvsem tista vprašanja in stališča, ki se nanašajo na ožjo obratno problematiko.

Iz **TOZD JEKLARNA** smo prejeli zapisnike SDS **priprava vložka 1** in **2** ter **ponvično gospodarstvo 1, 2** in **3.** SDS priprava vložka 2 se pritožuje zaradi nesortirane rene s Poljske, ki jim povzroča veliko dodatnega dela (zlaganje, avtogeno rezanje, rezanje s škarjami). Pravijo, da pri žerjavu št. 3 ni nobene rene, da bi jo nakladal na kantne vozove, do škarij, kjer bi lahko pobiral zrezano reno, pa ne more priti zaradi prekratkega kabla.

Iz **TOZD VALJARNA BLUMING-ŠTEKEL** smo prejeli zapisnike SDS **vodstvo TOZD, bluming 1, 2, 3** in **4, adjustaža štekel Javornik, lužilnica adjustaže štekel,** ter **adjustaža štekel 1, 2** in **3.** SDS bluming 2 zanima, kaj je z novim vrednotenjem del in nalog, oziroma kdaj stopi v veljavo. Želijo pojasnilo, kako je z »dajanjem dopusta na proste dni« (če je to obvezno?). Valjavci zahtevajo, da se uredi kadrovanje na dnini. Pravijo, da »v sedanjem stanju dela ni mogoče nadaljevati« in opozarjajo, da bo dnina zahtevala, če se stanje ne bo izboljšalo, izredni sestanek ob prisotnosti vseh prizadetih. Tudi SDS bluming 4 se pritožuje nad kadrovanjem. Tako glede kadrovanja kot tudi glede dela odbora za delovna razmerja očitajo, »da ne odigra svoje vloge in vedno išče neke nove privilegije«. Sicer pa ni povsem jasno, kaj menijo s tem, ko »zahtevajo, če se eno delovno mesto ukine, da se to tudi uradno vidi, na primer, sedanja ukinitev programerja za 2400«. Na sestanku SDS adjustaža štekel Javornik ter lužilnica adjustaža štekel so delavci, ki delajo pri Custodis peči, naslovili na delavski svet TOZD vprašanje, do kdaj bo urejen prostor za počitek (voda in para). Kljub vsem urgencam vodje oddelka do ureditve tega vprašanja namreč ne pride. SDS adjustažo štekel 1 zanima, »kaj je z grupami, ki bi po sklepu delavskega sveta TOZD morale stopiti v veljavo s 1. januarjem 1983«. Tudi SDS adjustaža štekel 2 opozarja na isto vprašanje, prav tako pa tudi SDS adjustaža štekel 3. To skupino tudi zanima, kaj se namerava ukreniti v zvezi z zmanjšanjem ropota na LR (»Kaj je s tistim izolatorjem, ki je že narejen in naslonjen na steno? Zakaj ne služi svojemu namenu?«).

SDS **valjarna žice 3** in **4 (TOZD VALJARNA ŽICE)** sta obravnavali sporazume, ki jih omenjamo v uvodu. Stanje proizvodnje v temeljni organizaciji je zaradi zastojev zaskrbljujoče, ocenjuje SDS valjarna žice 4 pod razno. Nezadovoljni so, zaradi prevelike količine nekorantnega blaga, tudi s proizvodnjo v lanskem letu. Omenjajo tudi, da so podvzeli določene ukrepe za zmanjšanje nekorantne proizvodnje.

Iz **TOZD ŽIČARNA** smo prejeli zapisnike SDS **vodstvo TOZD, žičarna I-1, I-2, I-3, II-1** in **II-2, patentirnica 1, 2** in **3, pocinkovalnica, votličarna** ter **adjustaža.** SDS so razen sporazumov, ki jih omenjamo v uvodu, obravnavale tudi proizvodne rezultate v letu 1982. SDS žičarna I-3 v zapisniku omenja, da je v poročilu o proizvodnih rezultatih v letu 1982 natančno prikazano, kateri dejavniki so vplivali, da planirane proizvodnje niso v celoti dosegli. Gre predvsem za pomanjkanje toplo valjane žice odgovarjajoče kvalitete, za zastoje zaradi okvar, pomanjkanje plastičnih koluti za VAC žico, veliko fluktuacijo delavcev ter za veliko odsotnost in manjšo storilnost (predvsem) pri delavcih-začetnikih. SDS pod razno vprašuje, če je predvidena zamenjava iztrošenih tirnic za žerjavne vozičke na žerjavih v žičarni I. Zanima jih tudi, če je možno popravilo ali zamenjava valjev na nekaterih strojih za koničenje žice na žičarskih strojih Vaughn 5/6. Problematično je zlasti koničenje žice na tanjše dimenzije. Na sestanku SDS pocinkovalnica je bilo predlagano, naj bi denarno nagradili celotno delovno skupino, kajti zasluga vseh je, da so z delom ob sobotah in nedeljah pripomogli k realizaciji in celo preseganju plana. Izvzeti naj bi bili le tisti, ki so imeli neopravičene izostanke.

Delavci **TOZD VRATNI PODBOJI** so sporazume, ki jih omenjamo v uvodu, obravnavali na skupnem **zboru.** Pod razno je bilo izrečenih tudi nekaj pripomb glede razporejanja delavcev v temeljni organizaciji.

O že omenjenih sporazumih sta razpravljali tudi SDS **hladna predelava 3** in **brusilnica 1 (TOZD JEKLOVLEK).** SDS brusilnica 1 pod razno predlaga za svojo sodelavko, »z ozirom na njeno dolgoletno delovno dobo v obratu brusilnica« spremembo delovnega mesta I. ravnalec palic na delovno mesto II. brusilec palic.

Iz **TOZD REMONTNE DELAVNICE** smo prejeli zapisnike SDS **ključavničarji 1** in **2, žerjavni 1, montaža 1, GRD Javornik, tesarji, mizarji, kleparji** in **zidarji.** SDS žerjavni 1 pod razno omenja, da se ne strinja s koriščenjem nadur (nočnih, nedeljskih in prazničnih) v razmerju 1-1. Menijo, da je tudi pri teh urah treba priznati ustrezen odstotek dodatka. V nasprotnem primeru, opozarjajo, naj se jih ne hodi klicat na dom, ko je treba intervenirati, oziroma jim je v tem primeru treba izdati ustrezno odločbo, ki pa jo bodo dali preveriti sodišču združenega dela. Predlagali so tudi, naj obratovodstvo poskrbi za dostopne stopnice v novi hali v 2400 ter da naj se na žerjav v strojnici 2400 montira mejna stikala. SDS tesarji je pod razno obravnavala okrožnico o nadurnem delu in nadomeščanju. V zvezi z nadomeščanjem pripominjajo, da »če nekdo prevzame delo in odgovornost za neko nalogo, mora biti tudi plačan, če je plačan po delu«. SDS kleparji pod razno vprašuje, kako morejo imeti službe 67 % gibljivega dela osebnega dohodka in ne kakor ostali.

SDS **delavnica PIV energije** (TOZD ENERGETIKA) je obravnavala vse samoupravne aktivnosti, ki jih omenjamo v uvodu.

Iz DELOVNE SKUPNOSTI ZA EKONOMIKO, TKR TER NOVOGRADNJE smo prejeli zapisnike SDS **oddelek za študij dela, časa in nagrajevanje, oddelek za ekonomske analize in planiranje, tehnološki laboratorij, energetsko gospodarstvo, spektrokemični oddelek, glavni laboratorij, laboratorij vhodne kontrole surovin** ter **raziskovalni oddelek.** SDS oddelek za študij dela in časa ter nagrajevanje pod razno vprašuje, zakaj se ni enotno pristopilo k cepljenju proti gripi (med ali po delovnem času) in zakaj ni bilo cepljenje organizirano na rešilnih postajah? Drugih vprašanj, stališč ali zahtev delavcev v zvezi z ožjo obratno problematiko na sestankih, navedenih SDS ni bilo.

Center za proučevanje samoupravljanja in informiranje — Božidar Lakota

RAZVIJANJE INOVACIJSKIH PROCESOV V ZDRUŽENEM DELU

(Nadaljevanje s 1. strani)

dela in dohodki, nastajajo pa tudi drugi pozitivni rezultati v samoupravnih odnosih. Mesto in pomen ustvarjalnega dela v združenem delu, torej v neprestanih procesih združevanja dela in sredstev, se nam kaže v večjih gospodarskih organizacijah v Sloveniji.

Odpiranje poti inovacijskim procesom, kot sestavnim delom vseh proizvodnih procesov, predstavlja nujno nalogo in pogoj za uspeh stabilizacije in sanacije našega gospodarstva.

Poročila iz mnogih delovnih organizacij v naši državi govorijo o pozitivnih rezultatih, ki jih dosegajo pri inoviranju proizvodnje. Ko pa vse to podrobno analiziramo, moremo ugotoviti:

— Število izdanih domačih patentov, ki naj bi pomenilo najjasnejši dokaz ustvarjalnosti na visokem znanstveno-tehničnem nivoju, je še vedno minimalno. Dokazov o obsegu porabe teh izumov nimamo. Tuja tehnologija in licence se še nadalje v velikem obsegu uporabljajo tudi takrat, ko bi lahko brez težav uporabili domače rešitve.

— Tehnične izboljšave kot najširša masovna oblika ustvarjalnosti v proizvodnji se organizirano podpirajo in uporabljajo še v razmeroma majhnem številu delovnih organizacij, pa tudi tam, kjer je množična inventivna dejavnost že organizirana, je odstotek inovatorjev v odnosu na število zaposlenih razmeroma nizek in le poredkoma presega 2 % zaposlenih. Če bi uspeli v tej smeri aktivirati samo 5 % delavcev v proizvodnji, kar je razmeroma malo v primerjavi z razvitimi deželami ali velikimi organizacijami, bi že bistveno vplivali na večje dohodke, življenjsko silo in izvozne sposobnosti združenega dela. Širša organizacija razvojno-raziskovalne dejavnosti, usmerjene direktno na probleme v proizvodnji, bi vsekakor dajala še mnogo večje rezultate.

— Pogosto se pomembnejšim kreacijam, katerih avtorji so največkrat visoko izobraženi strokovnjaki, pripisuje okvir »službene dolžnosti« in na ta način avtorjem odreka kakršnakoli pravica posebnega nadomestila, ki je sicer z zakonom predpisano in zagotovljeno. Ravno tako se dostikrat kot posebno pozitivno označuje odrekanje avtorjev od izplačila pripadajočih nagrad ali nadomestil. Še pogostejši so primeri, da se za pomembne inovacije odrejajo nadomestila, ki niso v nobenem realnem odnosu z vloženim delom avtorja in doseženimi koristmi delovne organizacije ter pomenijo ne samo destimulacijo ampak tudi žalitev za avtorja. Vse to pomeni, da mnogi v ustvarjalni dejavnosti za proizvodnjo vidijo ljubiteljsko aktivnost in ji s tem odrekajo gospodarski pomen.

— Začeti inovacijski procesi se zaključujejo z ugotavljanjem nadomestila ali nagrade avtorjem. V proizvodnji uporabljene tehnološke inovacije se ne upoštevajo kot materialne pravice in se ne prenašajo v osnovna sredstva delovnih organizacij ali TOZD, kakor je to v mnogih členih zakona o združenem delu predpisano. To pomeni, da se v proizvodnji uporabljeno tehnično znanje ne prenaša v osnovna sredstva, ampak nastopa izključno kot režijski strošek TOZD. Isto se dogaja z delom raziskovalnih institucij, ki se izkazuje kot družbeni strošek ali režija, čeprav bi z neposrednim vključevanjem v gospodarski razvoj moralo predstavljati gospodarski faktor najvišje vrednosti. V zaključnih računih delovnih organizacij ali TOZD se zaradi vsega tega ne vidijo rezultati uporabljenega tehnološkega znanja v obliki inovacijskega dohodka ali rasti družbenih sredstev iz tega naslova, ker inovacijski procesi ugasnejo pravzaprav vedno znova na samem začetku.

Tako moremo ugotoviti, da se tudi v tistih sredinah, kjer teče organizirana množična inventivna dejavnost, ta ocenjuje bolj kot sindikalna politična aktivnost in manj kot resen in življenjsko važen ekonomski proces. V drugih sredinah, kjer množična inventivna dejavnost še nima osnove, inovacijski predlogi nemalokrat pomenijo motnje in nezaželeno vmešavanje v proizvodnjo.

Vsi ti in drugi negativni pojavi pa še zdaleč ne pomenijo, da se je treba ukloniti negativnim stališčem in odporom iz različnih smeri ter opustiti akcijo za vključevanje inovacijskih procesov kot bistvenega sestavnega dela vseh proizvodnih procesov v gospodarska dogajanja.

Pravila za razvijanje in obravnavanje inovacijske dejavnosti v delovnih organizacijah in TOZD so v principu že zakonsko rešena in predpisana v zakonu o združenem delu, zakonu o varstvu izumov, tehničnih izboljšav in znakov razlikovanja, zakonu o obligacijskih razmerjih, zakonu o amortizaciji in drugih. Stvarni vzrok zastoja je predvsem odstopanje od uporabe določil zakona o združenem delu, ki zadevajo ustvarjalno delo in uporabo inovacij v proizvodnji, pa tudi neusklajenost različnih predpisov finančne prirode ter pomanjkanje navodil za uporabo veljavnih predpisov.

Ob tej priliki ne želimo ugotavljati, kdo je ali kdo ni odgovoren za zastoje na tem področju, ampak želimo ponoviti konkretne predloge, ki bi po naših izkušnjah odprli pot inovacijskim procesom v proizvodnji in to v okvirih veljavnih predpisov, zakonskih določil in družbenih dogovorov, kot tudi splošnih samoupravnih aktov v združenem delu. Predvsem gre za naslednje dopolnitve in spremembe:

1. **Na nivoju organov federacije:**

a) **Predpis ZIS o kontnem planu** (Uradni list SFRJ štev. 4/79) predpisuje vodenje *osebnih dohodkov* prek konta 870. S tem predpisom je spremenjen prejšnji predpis iz leta 1977, ki je za formiranje posebnih nadomestil za inovacije vseboval poseben konto 871, poleg konta za osebne dohodke, ki v načelu izvirajo iz rednega, planskega proizvodnega procesa oziroma dohodka. Po sedaj veljavnem predpisu se tudi posebna nadomestila formirajo iz mase osebnih dohodkov. Če upoštevamo družbeni dogovor o formiranju čistega dohodka in delitvi osebnih dohodkov, sklenjen v republiki, naveden predpis iz leta 1979 v praksi pomeni, da se posebna nadomestila inovatorjem znotraj TOZD oziroma delovne organizacije morejo dajati samo na račun mase osebnih dohodkov ostalih delavcev. V Sloveniji so za izhod iz te situacije instruktorji Društva knjigovodij priporočili, da se kot začasna mera za zagotovitev sredstev za posebna nadomestila v letu 1983 rezervira na osnovi zaključnih računov del ostanka čistega dohodka. Tako rezervacijo zmorejo seveda le TOZD in delovne organizacije, ki bodo ostanek čistega dohodka izkazovale. Stari predpis iz leta 1979 je potrebno čimprej spremeniti.

b) **S predpisom ZIS predpisati kazalce za inovacijsko** dejavnost v TOZD in DO, kar je treba izvesti na osnovi člena 143 zakona o združenem delu, *na predlog Gospodarske* zbornice Jugoslavije in Zveze sindikatov Jugoslavije, in sicer:

— število in vrsto uporabljenih inovacij (izumi, modeli, tehnične izboljšave),

— del dohodka od inovacij v čistem dohodku,

— višina izplačanih posebnih nadomestil in licenčnin,

— vrednost materialnih pravic v osnovnih sredstvih,

— višina amortizacije od materialnih pravic.

Posebej je treba izkazati vrednost inovacij, ki jih TOZD dobi izven delovne organizacije, ker se te financirajo tudi po drugih načinih (pogodbe).

c) **Pripraviti in izdati navodila zveznega sekretariata za finance:**

— pri sestavljanju zaključnih računov za leto 1982 rezervirati sredstva za posebna nadomestila za leto 1983,

— navodila in merila za ugotavljanje dela dohodka od uporabljenih inovacij,

— navodila in merila za izračunavanje vrednosti materialnih pravic od inovacij, ki so v uporabi nad eno leto.

d) **Zvezni komite za planiranje:** V programu razvoja 1981—85, kot tudi v *program* razvoja za leto 1983 je treba vgraditi priporočila za razvijanje inovacijskih procesov in zagotoviti prednostno financiranje prek bank tistih inovacij, ki dajo hitre efekte v večjem izvozu, zmanjševanju uvoza, rasti produktivnosti dela, varčevanju z energijo in varnosti pri delu. Za koriščenje družbenih sredstev izven delovne organizacije (investicijski krediti, združevanje sredstev) velja kot dokaz o organiziranem inoviranju lastne proizvodnje, kar se izkazuje v inovacijskem dohodku v zaključnem računu in deležem materialnih pravic v osnovnih sredstvih delovne organizacije.

V smernicah in družbenih dogovorih o delitvi čistih dohodkov ter osebnih dohodkov je potrebno zahtevati, da samoupravni akti OZD in TOZD vsebujejo stimulativno ocenjevanje dela (tekočega, minulega in ustvarjalnega), tako bi bili osebni dohodki vseh delavcev, še zlasti vodstvenih in poslovodnih organov, direktno odvisni od kvalitetnih elementov gospodarjenja in poslovanja, se pravi od povečane produktivnosti dela, obsega dohodkov od uporabljenih racionalizacij ter tehničnih izboljšav v proizvodnji in poslovanju, prihrankov energije, rasti izvoza in zmanjševanja uvoza.

2. **Na ravni republik in pokrajin:**

a) **Zakon o davku na dohodek TOZD — sprememba:**

— davek na del dohodka, izvirajoč iz inovacij, se zniža za 50 %. Prav tako se za 50 % zmanjšajo druge obvezne dajatve iz tega dela dohodka TOZD ali OZD,

— istočasno se dopolnijo samoupravni sporazumi o dajatvah SIS s tem, da se dajatve iz deleža dohodka od inovacij prav tako znižajo za 50 %.

Takšne ukrepe utemeljujemo predvsem z dejstvom, da uporaba inovacij prinaša večji izvenplanski dohodek in je potrebno s stimulativnimi ukrepi spodbujati vse delovne organizacije, da bi bil ta del izrednih dohodkov čim večji. V sedanjih situacijah uspešne inovacije, prek katerih se občutno poveča dohodek TOZD ali delovne organizacije, lahko v tolikšnem obsegu povečajo davek in družbene obveznosti iz dohodka, da se učinek inovacije zmanjša na minimum, inovacija pa postane povsem nerentabilna.

b) **Zakon o davku na dohodek občanov.** Priporočitev, da vse republike in pokrajine dohodke avtorjev od inovacij in licenc oprostijo od plačevanja davka na dohodek občanov in avtorskega davka, kakor je to že bilo v SR Hrvaški, SR Sloveniji in SAP Vojvodini. V vsakem primeru dobivajo inovatorji le majhen del (2—10 %) novo ustvarjenega dohodka, medtem ko pretežni del ostaja delovni organizaciji in družbenim skladom, torej združenemu delu. Zato je edino pravilno spodbujati, ne pa omejevati to dejavnost z bremeni, ki so doslej v nekaterih primerih pogosto prehajala vsako pametno mejo (primeri v Beogradu).

c) **Komite za plan — enake naloge kot pri 1. d**

3. **Naloge sindikatov:**

Že z dosedanjimi aktivnostmi pri razvijanju inovacijskih procesov v združenem delu so sindikati na vseh nivojih od Zveze sindikatov Jugoslavije do občinskih svetov prevzemali največji delež vse od leta 1972 naprej.

V sedanji fazi pospeševanja inovacijskih procesov v združenem delu si bodo sindikati prav gotovo še naprej prizadevali za vgrajevanja ustvarjalnega dela, kot bistvene sestavine proizvajalnih procesov v samoupravnem gospodarstvu. O tem pričajo tudi zaključki v resoluciji 9. kongresa ZSJ. Pri tem pa se naloge še razširjajo:

— Pri izvajanju družbenih dogovorov, ki zadevajo delitev čistega dohodka in osebnih dohodkov ter pri obdelavi samoupravnih odnosov v združenem delu pri vrednotenju proizvodnega in ustvarjalnega dela vseh zaposlenih, je potrebno vključiti zlasti posebne obveznosti ter s tem zvezane osebne prejemke vodstvenih in poslovodnih organov, ki so nanje vezani, kakor tudi obveznosti in pravice iz minulega dela.

— Na izpopolnitev in izdelavo celovitega sistema splošnih samoupravnih aktov, ki *zajemajo proizvodnjo* in ustvarjalno delo v TOZD. Iz dosedanje razlage namreč jasno izhaja, da sedanji samoupravni sporazumi ali pravilniki o inventivni dejavnosti zajemajo le prvo fazo oziroma *zgolj del procesa formiranja in* prenosa v proizvodnjo.

— Zlasti je važno jasno poudariti pomen inovacijskega dohodka ter v osnovi spremeniti mnenje mnogih delavcev, češ da inovatorji prejemajo *velike denarje na račun drugih* delavcev. Z izpopolnjenimi samoupravnimi akti postaja inovacijski dohodek ne samo izvor posebnih nadomestil neposredno inovatorjem, temveč tudi vir dodatnih osebnih dohodkov *vsem drugim delavcem, ob tem*, da služi tudi dodatnemu financiranju drugih potreb združenega dela. Tako se mora ustvariti položaj, da bo v sleherni delovni organizaciji delovno okolje pozdravljalo inovacijsko dejavnost, da bo zahtevalo od vseh strokovnih in vodilnih delavcev čim hitrejšo in širšo modernizacijo proizvodnje na osnovi inoviranja z lastnimi močmi. S tem bomo vključili prakso inoviranja proizvodnje v vse proizvodne procese.

— Sindikati prav tako morajo programirati sisteme izobraževanja samoupravljavcev v izvajanju teh nalog v osnovnih organizacijah.

4. **Naloge gospodarskih zbornic:**

Pomemben del obravnavanih dejavnosti se bo vsekakor koordiniral in pripravljal tudi v okviru Gospodarske zbornice Jugoslavije, gospodarskih zbornicah republik in pokrajin ter *regionalnih gospodarskih* zbornic.

Posebno pozornost morajo gospodarske zbornice posvetiti programom izobraževanja delavcev — organizatorjev množične inovacijske dejavnosti v delovnih organizacijah. Zato je treba organizirati posebne seminarje ali semestre za formiranje patentnih inženirjev ter pravnikov iz večjih delovnih organizacij in SOZD, kot tudi seminarje za seznanjanje vodstvenih in poslovodnih organov s pomenom in načini organiziranja ustvarjalnega dela, formiranja inovacij ter njihove neposredne uporabe v proizvodnji. Ti izobraževalni programi naj bodo pripravljeni kot stalni programi, s katerimi se bo postopoma zajelo in seznanilo celotno gospodarstvo regije oziroma republike ali pokrajine. Podrobnejše strokovne materiale za dodelavo vseh omenjenih aktivnosti bo pripravila Zveza izumiteljev čimprej.

Namesto zaključka

Predlaga se, da se ta program prek predsedstva Gospodarske zbornice Jugoslavije:

— predloži skupščini SFRJ in ZIS, da o njem razpravljajo ob pripravah programa razvoja za leto 1983 in v letih 1981—85,

— seznani s to tematiko predsedstvo CK ZKJ kot del aktivnosti pri realizaciji resolucije XII. kongresa ZKJ ter komisijo za vprašanje gospodarske stabilizacije pri zveznem družbenem svetu za gospodarski razvoj in ekonomsko politiko.

Ta material je bil obravnavan na seji odbora Zveze iznajditeljev in avtorjev tehničnih izboljšav Slovenije, ki je imel na dnevnem redu vprašanje, kako z uveljavitvijo inventivne dejavnosti prispevati k hitrejši stabilizaciji in sanaciji našega celotnega gospodarstva. Pri tem je bil dan poseben poudarek hitrejšemu izvozu, zmanjševanju uvoza in pridobivanju energetskih medijev. Vsi člani odbora so soglašali, da se celotno gradivo predloži vsem tistim, ki so navedeni v zaključku gradiva. Stane Torkar

Ob SM peči (Foto S. Kokalj)

DANES SEJA OBČINSKEGA KOMITEJA ZKS JESENICE

(Nadaljevanje s 1. strani)

zaključke je do dneva poročanja (4. februarja) z zapisniki sporočilo več kot 75 odstotkov osnovnih organizacij. Gradivo ugotavlja, da se tudi tokrat pojavljajo ene in iste osnovne organizacije zveze komunistov, ki razprav niso opravile, čeprav so bili pred tem sekretarji že opozorjeni na neaktivnost. Razprav v osnovnih organizacijah so se udeleževali tudi člani občinskega komiteja ZKS in statutarne komisije.

Kot navaja analiza, so kumunisti v teh razpravah predvsem želeli oceniti in ugotoviti:

— kako izboljšati in okrepiti idejnopolitično usposobljenost zveze komunistov,

— kako delujejo delegacije, konference delegacij in posamezni delegati,

— kje so vzroki za neaktivnost družbenopolitičnih organizacij in nedelavnost komunistov v TOZD in krajevnih skupnostih,

— kje so temeljni vzroki in pomanjkljivosti v delu zveze komunistov, da se samoupravni položaj delavca in občana ni bistveno spremenil in okrepil kljub večjim aktivnostim pred in po kongresih,

— zakaj se ne izboljšajo metode dela in doslednejše izvajajo sklepi na vseh nivojih zveze komunistov in drugod,

— kako doseči množičnost marksistične misli, kako izboljšati in pospešiti pretok informacij v zvezi komunistov,

— kako realizirati nujnost frontnega delovanja glede na to, da družbenopolitične organizacije delujejo neusklajeno, se medsebojno ne dogovarjajo *in ne informirajo o obravnavanih* problemih in vprašanjih.

Komunisti so v razpravah tudi ugotovili, da je gradivo za razpravo na šesti seji centralnega komiteja Zveze komunistov Slovenije napisano dovolj kritično in zajame vse bistvene probleme, ki se danes pojavljajo v naši družbi in pri delovanju zveze komunistov.

V osnovnih organizacijah zveze komunistov so v teh razpravah ocenjevali tudi delovanje sindikatov in zveze socialistične mladine in ugotovili nekatere pozitivne premike, predvsem pri delovanju sindikata, še vedno pa so nekatere osnovne organizacije zveze sindikatov, ki še preveč razpravljajo o izletih, piknikih in podobno.

V razpravah so komunisti tudi poudarili, da bi morali kritično in *javno oceniti tudi delo, aktivnost in* odgovornost občinskih organov, zlasti še odgovornost in delo občinskih organov zveze komunistov. Navajajo tudi, da se prepogosto ocenjuje samo delo osnovnih organizacij *zveze komunistov, hote ali nehote* pa se izogibamo javni oceni in kritiki dela občinskih, pa tudi republiških in zveznih organov.

V mnogih osnovnih organizacijah zveze komunistov so tudi menili, da je delovanje delegatskega sistema neučinkovito. Navajajo, da se bo stanje izboljšalo le z napori vseh družbenopolitičnih organizacij pa tudi z boljšim informiranjem, bolje pripravljenimi strokovnimi gradivi, ki bi morala vsebovati kratke povzetke s poudarki najbolj bistvenih zadev. Poudarili pa so tudi bolj odgovorno evidentiranje možnih kandidatov za delegatske odgovornosti pa tudi nujnost permanentnega usposabljanja delegatov.

V osnovnih organizacijah so tudi samokritično spregovorili o lastnih slabostih in o premalo učinkovitem idejnopolitičnem usposabljanju tako znotraj osnovnih organizacij, kakor v pogledu posamičnega usposabljanja, kar je statutarna naloga članov zveze komunistov.

V osnovnih organizacijah zveze komunistov v Železarni so predvsem poudarili nujnost akcijskega povezovanja in v ta namen je že v konstituiranju predsedstvo stalne akcijske konference. Podobna prizadevanja tečejo tudi v transportu, šolstvu in gradbeništvu.

V krajevnih skupnostih so predvsem poudarili nujnost aktiviranja ali formiranja svetov zveze komunistov v krajevnih skupnostih in premajhno idejno in akcijsko usposobljenost članov in organizacij za učinkovito delovanje.

V mnogih sredinah so govorili tudi o tekočih vprašanjih in nalogah pri uresničevanju politike gospodarske stabilizacije.

Čas preboda na plavžu (Foto I. Kučina)

RAZGOVOR MLADIH S PREDSEDNIKOM POSLOVODNEGA ODBORA ŽELEZARNE

Koordinacijski svet ZSMS Železarne je organiziral razgovor z Borisom Bregantom, predsednikom poslovodnega odbora Železarne. Razgovor je bil v sredo, drugega februarja, na njem pa so mladi železarji iz prve roke zvedeli, kako smo delali v preteklem letu in kakšne naloge nas čakajo letos.

V uvodu je Boris Bregant dejal, da je namen pogovora doseči, da bomo na osnovi ugotovljenih napak poizkušali poiskati vzroke zanje in na osnovi njihove analize poiskali pota in možnosti, da v tekočem poslovanju odpravimo tiste slabosti, ki jih lahko, kjer pa ni nobene rešitve, pa poiskati drugačen način dela in poslovanja.

Nato je mlade opozoril, naj pri obravnavi zaključnih računov namenijo več pozornosti uresničevanju obvez in odgovornosti, pri tem pa naj vsak v svojem okolju pogleda, ali je vsak posameznik in skupina naredila, kar bi morala in kar smo načrtovali. Pogledati je treba, ali smo vsi skupaj res naredili vse in ugotoviti, kaj nismo naredili in sprejeti temu ustrezne ukrepe.

Mlade je predsednik zelo nadrobno in razumljivo ter odkrito seznanil z doseženimi finančnimi in proizvodnimi rezultati v lanskem letu. Zelo nazorno je prikazal probleme s preskrbo in okoliščine, ki so vplivale nanjo. Ob koncu je mlade obvestil še o pripravah na gradnjo jeklarne 2 ter zelo podrobno predstavil njeno finančno strukturo, probleme, ki bodo nastali in možnosti, ki jih daje nova tehnologija.

V razpravi je bilo največ vprašanj jeklarni 2, veliko pozornosti pa so mladi namenili tudi težavam, ki jih imajo.

Na vprašanje, kaj bo s starim kontilivom in aglomeracijo, je tovariš Bregant odgovoril, da bo kontiliv ostal, aglomeracijo pa bodo ukinili istočasno s plavži. »Stari kontiliv je za gredice, novi pa bo za slabe«, je dejal. »Gredice so za valjarno žice, slabi pa za valjarno štekel. Tako se bosta jeklarni dopolnjevali, vsa druga proizvodnja ploščatega programa pa bo šla prek nove jeklarne.«

Aglomeracija je stara petnajst let in je njena življenjska doba že minila. Na prostoru, kjer je sedaj martinarna, bo nova jeklolivarna, na prostoru, kjer je sedaj aglomeracija, pa bo toplarna. Takšen agregat potrebujemo zaradi industrijske pare, tople vode in elektrike. Pri tej investiciji ostanejo stare razkladalne naprave in deponije, prav tako kamini, ki so še uporabni.

V prvi etapi bo v novi jeklarni zaposlenih 270 delavcev, od katerih bo večina imela poklicno in srednjo izobrazbo, zelo malo pa bo nekvalificiranih delavcev. Delavce za novo jeklarno bodo kadrovali iz sedanjih zaposlenih v martinarni, seveda pa bodo pri tem določene selekcije, pri čemer bodo imeli prednost boljši delavci.

V nadaljevanju so se pogovarjali o problemih z rezervnimi deli, o tehnološki disciplini in izkoriščanju jeklenega odpadka ter o sistemu delitve osebnih dohodkov.

Predsednik je razložil, da ob vsaki novi investiciji kupijo do sedem odstotkov vrednosti investicije tudi rezervne dele. Pri tem pa se večkrat pojavi problem, da ne vemo, kakšne dele bomo potrebovali, ali pa nam prodajalec vsiljuje čisto nekaj drugega.

»Res je, da lahko veliko rezervnih delov naredimo tudi v Železarni, vendar je problem v tem, da imamo na zalogi preveč neuporabnih rezervnih delov. Tistih rezervnih delov, ki jih resnično potrebujemo, pa ni. In prav na tem področju bi mladi lahko naredili veliko več kot sedaj«.

Eden od udeležencev je vprašal, zakaj pri nas ne uporabljamo jeklenega odpadka iz starih avtomobilov in bele tehnike. V odgovoru je predsednik razložil, da je pri nas problem zbiranje starega železa, saj uporabljamo le industrijske odpadke in konstrukcijsko jeklo, ne uporabljamo pa odpadka bele tehnike in avtomobilov, ker emajlirano jeklo ni primerno za globoki vlek. V pripravi je načrt, da bi skupno s Hrvatsko predelovali tudi belo tehniko in avtomobile ter iz tega pridobljeno jeklo porabili za železobetonska jekla. Tako bi druga jekla ostala prosta za železarsko industrijo.

Drug problem pri izkoriščanju jeklenih odpadkov je v tem, da smo pri sortiranju starega železa zelo neracionalni. V Železarni namreč izdelujemo tri zelo različne vrste jekel. Čista jekla potrebujejo drugačen vložek kot avtomatna, ta pa spet drugačnega kot legirana. Če bi bil ves odpadek dobro prebran in sortiran bi prihranili tudi energijo, saj bi bil v tem primeru lahko uspešen že prvi sarž.

Tretji problem je naša lastna malomarnost pri prebiranju, saj smo ob koncu leta kar dvakrat dobesedno razstrelili peč, ker pri prebiranju nismo odstranili neprimernega vložka za peč.

Pri obravnavi tehnološke discipline so mladi hoteli vedeti, ali je kdo odgovarjal za reklamacije. »Za nekatere reklamacije so sproženi disciplinski postopki, vendar še niso zaključeni,« je pojasnil Boris Bregant. Disciplinski postopek je sprožen, če je ugotovljena osebna odgovornost za reklamacijo in če ga sproži vodstvo temeljne organizacije. Če vodstvo tega ne stori, sproži postopek poslovodni odbor, vendar nima vedno možnosti preverjati vzroka reklamacij.

Ob koncu so mladi hoteli vedeti, zakaj je gibljivi del osebnega dohodka tako velik. Obrazložitev je bila, da prehajamo na novo vrednotenje dela, kjer naj bi bila višina sredstev za osebne dohodke resnično odraz rezultatov dela. Zopet naj bi oživili *sistem cenikov*, ko smo vsako tono proizvodnje vrednotili glede na njeno ceno. Tako bi stimulirali ne samo večjo proizvodnjo, ampak predvsem tisto, ki je bolj kvalitetna in ima večjo vrednost. Pri tem je mlade opozoril, da vedno govorimo samo o delitvi dohodka, nič pa o njegovem oblikovanju. Pa vendar vsi vemo, da moramo dohodek najprej ustvariti, šele nato ga lahko delimo.

Na koncu razgovora se je Boris Bregant mladim zahvalil za povabilo ter dejal, da se je z mladimi prijetno pogovarjati in da bo z veseljem prišel, če se bomo dogovorili še za podoben razgovor. »Veliko raje bi se z vami pogovoril o stvareh, ki so v tem trenutku aktualne, da bi se dogovorili, kako bi s skupno akcijo reševali določene probleme. Zato bi se morali bolj pogosto srečati in se odkrito pogovoriti, kje so možnosti, da se mladi vključijo v reševanje proizvodne problematike,« je zaključil tovariš Bregant.

Lilijana Kos

ALI SPET NOVA SAMOUPRAVNA INTERESNA SKUPNOST?

S programom samoupravnih aktivnosti za februar je predvideno, da je treba v temeljnih organizacijah in delovnih skupnostih Železarne obravnavati tudi samoupravni sporazum o ustanovitvi samoupravne komunalne skupnosti za območje občine Jesenice. Ali to pomeni, da v naši občini spet ustanavljamo novo samoupravno interesno skupnost, kot smo pred kratkim, na primer, ustanovili samoupravno interesno skupnost za ceste?

Tokrat je drugače, saj občinska komunalna skupnost obstaja že od 1977. leta. Z omenjenim samoupravnim sporazumom naj bi le sedaj veljavni sporazum uskladili s pred letom sprejetim zakonom o komunalnih dejavnostih. Sedanji sporazum še namreč temelji na starem zakonu o komunalnih dejavnostih posebnega družbenega pomena, ki je bil sprejet že leta 1975.

S sporazumom o ustanovitvi samoupravne komunalne skupnosti za območje občine Jesenice, v katerem sedaj teče razprava, se delovni ljudje in občani prek krajevne skupnosti ter delavci v organizacijah združenega dela dogovorimo z delavci komunalnih organizacij združenega dela, da ustanovimo samoupravno komunalno skupnost. To skupnost ustanovljamo z namenom, da bi skupno in enakopravno odločali o programiranju dela in razvoja komunalnih dejavnosti v občini Jesenice. Naloge skupnega pomena, ki jih v skupnosti opravljamo delavci in drugi delovni ljudje ter občani, so v sporazumu povzete po zakonu o komunalnih dejavnostih, izpuščeno pa je področje, da »določajo pogoje in način opravljanja posameznih storitev, kakor tudi pravice in obveznosti ustrezne komunalne organizacije v zvezi z opravljanjem takih storitev«. Tako delavci in drugi delovni ljudje ter občani v komunalni skupnosti opravljamo neslednje naloge skupnega pomena:

— sprejemamo planske akte na področju komunalnih dejavnosti,

— ugotavljamo, usklajujemo in določamo možnosti za zadovoljevanje potreb po komunalnih storitvah,

— sprejemamo merila za oblikovanje cen za posamezne komunalne storitve,

— oblikujemo povračila za gospodarjenje s komunalnimi objekti in napravami skupne rabe,

— sprejemamo programe razvoja in načrte graditve komunalnih objektov in naprav,

— odločamo o investicijah v komunalne objekte in naprave,

— sprejemamo programe razvoja in krepitve obrambnih priprav za primere naravnih in drugih nesreč, izrednih razmer in vojne,

— določamo pogoje za priključitev na vodovodno, kanalizacijsko ali drugo omrežje komunalnih objektov in naprav,

— določamo kriterije in merila za prednostno zadovoljevanje potreb po komunalnih storitvah v primerih, kadar iz objektivnih razlogov ni mogoče zadovoljiti vseh potreb,

— združujemo sredstva za opravljanje in razvoj komunalnih dejavnosti,

— določamo osnove in merila za pridobivanje dohodka komunalnih organizacij ter

— opravljamo druge zadeve v zvezi z urejanjem komunalnih dejavnosti.

Pri opravljanju svojih nalog komunalna skupnost sodeluje z drugimi skupnostmi na področju stanovanjskega in cestnega gospodarstva, PTT prometa, energetike, vodnega gospodarstva, varstva okolja ter z drugimi skupnostmi. Zaradi tega lahko komunalna skupnost oblikuje z ustrezno skupnostjo skupno delovno telo.

Poglavitne spremembe sporazuma so samo na področju delegatskega sistema in odnosov. Z bolj ustrezno organiziranostjo naj bi zagotovili nadaljnji razvoj samoupravnih in delegatskih odnosov na področju komunalne dejavnosti. Doslej je bilo precej organov skupnosti, ki so imeli izvršilno funkcijo. Odslej pa ima to funkcijo le še skupščina skupnosti. Skupščina ima za pripravljanje gradiva, izvrševanje sklepov in uresničevanje *odločitev skupščine* naslednje kolektivne organe:

predsedstvo, komisijo za komunalno gospodarstvo, odbor za ljudsko obrambo in družbeno samozaščito ter odbor za samoupravni družbeni nadzor. Skupščina je organ upravljanja komunalne skupnosti. Sestavljata jo zbor uporabnikov, ki ima 35 delegatskih mest (pri čemer mora imeti vsaka krajevna skupnost najmanj enega delegata) ter zbor izvajalcev, ki ima 17 delegatskih mest (tako, da je v njem najmanj eno delegatsko mesto za vsako delovno organizacijo, ki opravlja komunalno dejavnost na območju občine Jesenice). Železarna ima v zboru uporabnikov tako kot doslej 5 delegatskih mest. Vsaka odločitev mora biti sprejeta z večino glasov vseh delegatov (torej mora za sklep skupščine glasovati večina vseh delegatov vsakega zbora, podobno pa tudi za sklep posameznega zbora večina delegatov tega zbora). Poleg že omenjenih kolektivnih organov lahko skupščina ustanovi tudi začasne organe za opravljanje posameznih nalog. Mandatna doba skupščine in njenih kolektivnih organov je štiri leta, predsednika skupščine pa dve leti (za vse je možna enkratna ponovna izvolitev.)

Sprememba v novem sporazumu je tudi v organizaciji strokovne službe komunalne skupnosti. Namesto sedanjih tajnikov samoupravnih interesnih skupnosti s področja materialne proizvodnje naj bi oblikovali skupno strokovno službo vseh samoupravnih interesnih skupnosti materialne proizvodnje v občini, s čimer bi omogočili boljše programiranje vseh dejavnosti ter boljše sodelovanje med temi samoupravnimi interesnimi skupnostmi.

Pri virih financiranja sicer ni sprememb. Sprememba je v tem, da bo imela komunalna skupnost po novem več pristojnosti pri odločanju o sredstvih za komunalno dejavnost (doslej so na tem področju prevladovali proračunski odnosi). Tako kot doslej bomo torej uporabniki in izvajalci komunalnih dejavnosti zagotavljali sredstva za vzdrževanje, rekonstrukcijo in graditev komunalnih objektov in naprav na naslednje načine (seveda za tiste naloge, za katere se dogovorimo s tem sporazumom in s sporazumom o temeljih plana komunalne skupnosti):

— s samoupravnim združevanjem sredstev za rekonstrukcijo in graditev komunalnih objektov in naprav,

— s ceno posameznih storitev (v zakonu o komunalnih dejavnostih je omenjeno tudi — cena proizvodov),

— s povračili za gospodarjenje s komunalnimi objekti in napravami skupne rabe,

— s sredstvi za urejanje stavbnih zemljišč in z delom nadomestila za uporabo stavbnega zemljišča ter

— z drugimi viri.

V zakonu o komunalnih dejavnostih ni zajeto področje urejanja stavbnega zemljišča, ker bo to urejal poseben zakon, ki je še v fazi osnutka. Zato je temu prirejena tudi opredelitev tega področja v sporazumu. Enota za urejanje stavbnih zemljišč je tako začasni kolektivni organ komunalne skupnosti ter opravlja svoje naloge do uveljavitve novega zakona o opravljanju in razpolaganju s stavbnim zemljiščem (vendar bo predvidoma tudi po sprejemu tega zakona ta enota v naši občini oblikovana *pri komunalni skupnosti*).

Sporazum o ustanovitvi komunalne skupnosti bo sprejet šele, ko ga bo po obravnavi sprejelo najmanj tri četrtine podpisnikov ter ko ga bo potrdila Skupščina občine Jesenice.

Na koncu še poglejmo, kako je z možnostjo, ki jo daje zakon — namreč, da se gospodarjenje s cestami prenese v komunalno skupnost, oziroma da bi v okviru skupnosti za ceste urejali tudi zadeve s področja komunalne dejavnosti. Doslej je bilo gospodarjenje z regionalnimi cestami v pristojnosti republiške skupnosti za ceste, gospodarjenje z lokalnimi cestami pa v pristojnosti občinske komunalne skupnosti. V okviru novo ustanovljene občinske skupnosti za ceste pa bomo imeli torej precej več besede pri gospodarjenju s sredstvi za ceste, ki se zbirajo od registracije motornih vozil in od bencinskega dinarja kot pa doslej v okviru republiške skupnosti za ceste.

Center za proučevanje samoupravljanja in informiranje
Nada Dejak

NA JESENICAH BO LETOS TEKMOVANJE KOVINARJEV SLOVENIJE

Člani predsedstva občinskega sveta zveze sindikatov Jesenice so na seji v ponedeljek, 7. februarja, najprej obsežneje spregovorili o pripravah na sedmo proizvodno — delovno tekmovanje kovinarjev SR Slovenije, ki bo letos od 27. do 29. maja na železarskih Jesenicah.

Najboljši tekmovalci izbirnih tekmovanj v OZD in posameznih občinah se bodo na Jesenicah pomerili v najrazličnejših spretnostih iz vsakdanjega delovnega okolja. Tekmovali bodo delavci štirinajstih poklicev in panog, letos bodo prvič preizkusili znanje tudi TV mehaniki. Za to tekmovanje, katerega glavni namen je spodbujati dobro kvalitetno delo na številnih področjih, vlada veliko zanimanje in pričakovati je, da se bodo v maju zbrali na Jesenicah najboljši tekmovalci iz večine slovenskih občin.

Kot so poudarili člani organizacijskega odbora za izvedbo tekmovanja, vse dosedanje priprave potekajo po načrtu. Določene so že delovne organizacije, kjer bodo potekala tekmovanja, prav tako pa je tudi že določen spremljajoči program. Med drugim bodo pripravili likovno razstavo kovinarjev, razstavo inovacij, srečanje literatov-kovinarjev in okroglo mizo.

Člani predsedstva so v okviru priprav za to veliko delovno srečanje slovenskih kovinarjev naročili, da si organizacijski odbor stalno prizadeva, da racionalno troši vsa sredstva in jih resnično varčno nameni za izvedbo tekmovanja.

V nadaljevanju seje so obravnavali program dela občinskega sveta zveze sindikatov Jesenice v letošnjem letu. Predsednik Janez Jamar je v uvodu razložil glavne usmeritve aktivnosti sindikatov v jeseniški občini. Program zajema vsa področja graditve enotnosti zveze sindikatov v vseh vprašanjih, ki zadevajo socialistični samoupravni družbenoekonomski položaj delavca in socialistične samoupravne družbene ureditve. Še posebej so izpostavljene naloge na področju uveljavljanja sistema delitve po delu in rezultatih dela, ocenjevanje rezultatov gospodarjenja, samoupravno združevanje dela in sredstev, samoupravna organiziranost združenega dela, kadrovska politika, inovacijska dejavnost in še številne druge naloge. Program vsebuje tudi že vse nosilce nalog, ki bodo neposredno odgovorni za izvrševanje programa dela.

V razpravi so člani predsedstva opozorili še na nekatere naloge, ki jih bodo morali vključiti v program, in sicer so predlagali, da se v okviru programa bolj opredeli vloga Kluba samoupravljalcev Jesenice kot pomembnega dejavnika izmenjave samoupravljalskih izkušenj v organizacijah združenega dela. Nadalje so se zavzeli, da se v okviru nalog s področja socialnih problemov nameni večja pozornost delavcem v jeseniških samskih domovih. Ta problem je prisoten že vrsto let, namenja pa se mu vse premalo pozornosti.

Člani predsedstva so tudi spregovorili o pripravah na sejo občinskega sveta zveze sindikatov Jesenice, na kateri bodo obširno spregovorili o nagrajevanju po delu in rezultatih dela. Kot delovno gradivo za sejo bodo pripravili analizo dejanskega stanja v vseh organizacijah združenega dela v jeseniški občini, ki bo potem tudi služila za akcijo usklajevanja in reševanja številnih problemov sedanjega neustreznega nagrajevanja v posameznih delovnih sredinah. Analiza bo tudi pokazala, kje imajo nagrajevanje že sedaj dobro urejeno in na podlagi takšnih pozitivnih izkušenj bo lažje začeti stvari premikati tam, kjer neustrezno nagrajevanje močno vpliva na slabe gospodarske rezultate, nejevoljo in premajhno delovno zavzetost.

J. R.

SKUPNA PORABA V LETU 1983

(Nadaljevanje z 1. strani)

Na področju družbenih dejavnosti programi samoupravnih interesnih skupnosti v celoti upoštevajo sprejete usmeritve tako republiške kot občinske resolucije za leto 1983, saj nominalni porast sredstev v primerjavi z letom 1982 znaša le 10,41 %, kar pomeni celo nekaj več kot 50 % zaostajanja za planiranim porastom dohodka gospodarstva v občini Jesenice (planiran je namreč 22 % porast dohodka). To pomeni, da se sredstva, namenjena družbenim dejavnostim, realno znižujejo za okoli 8 %, saj je planirana 20 % stopnja inflacije, kar pomeni krčenje programov, razen v skupnosti za zaposlovanje, ki je v letu 1983 dobila nove dodatne zakonske obveznosti.

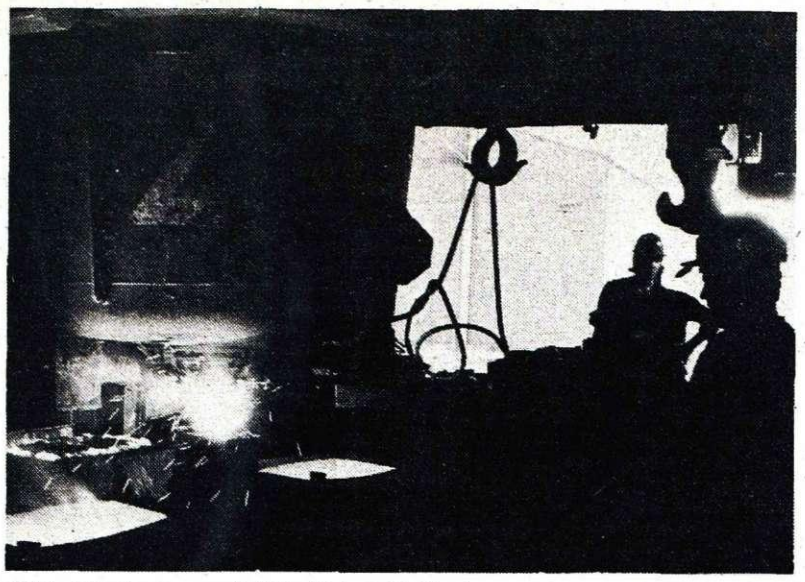
Tako planirana skupna poraba na ravni občine Jesenice znižuje obveznosti gospodarstva do družbenih dejavnosti, niso pa se znižale (niti povečale) obveznosti iz bruto osebnih dohodkov, ker je rast osebne porabe v letu 1983 skoraj enako omejena kot skupna. Tako predlogi dodatkov samoupravnih interesnih skupnosti družbenih dejavnosti na ravni občine Jesenice za leto 1983 povzročijo spremembe prispevnih stopenj pri posameznih samoupravnih interesnih skupnostih, skupna obremenitev pa je enaka kot v letu 1982, čeprav smo z letom 1983 začeli zbirati sredstva tudi za občinsko raziskovalno skupnost, ki doslej ni imela zagotovljenega vira financiranja.

Seveda pa ne moremo mimo dejstva, da so se povečale obveznosti iz bruto osebnih dohodkov za področje pokojninskega in invalidskega zavarovanja zaradi povečanja števila upokojencev v letu 1983. Nujnost realno večjega programa na tem področju je bila dogovorjena že s sprejetjem resolucije o politiki družbeno-gospodarskega razvoja SR Slovenije v letu 1983, tako da se je stopnja iz bruto OD v letu 1983 povišala z 11,34 na 13,29. Torej so se obveznosti iz bruto OD do financiranja celotnih družbenih dejavnosti povišale izključno zaradi višje obveznosti pokojninsko-invalidskega zavarovanja, nikakor pa ne zaradi družbenih dejavnosti v občini Jesenice, kar je predmet dodatkov za leto 1983, ki so bili v razpravi v združenem delu v mesecu januarju.

Za področje samoupravnih interesnih skupnosti materialne proizvodnje na ravni občine Jesenice, ki se financirajo iz dohodka OZD, ne veljajo enake omejitve kot za področje družbenih dejavnosti. Kljub temu se realni obseg sredstev in programov Samoupravne stanovanjske skupnosti in Skupnosti za varstvo pred požarom občine Jesenice realno znižuje, stopnje pa ostanejo enake kot v letu 1982, predlaga pa se precej višji program za področje komunalnega gospodarstva, ki je potreben zaradi nujnih vlaganj in vzdrževanja komunalnih objektov in naprav skupne rabe. Dokler tak program ne bo sprejet, se prispevna stopnja za Samoupravno komunalno skupnost ne bo spremenila v primerjavi z letom 1982, medtem ko sta za ostali dve samoupravni interesni skupnosti že po programu za leto 1983 nespremenjeni.

Če ocenimo celotno skupno porabo na ravni občine Jesenice (področje družbenih dejavnosti in materialne proizvodnje), lahko trdimo, da je v celoti stabilizacijsko naravnana. Pri tem je nujno potrebno poudariti, da združeno delo sprejema programe oziroma dodatke za leto 1983 in ne prispevne stopnje, ki so le instrument za zagotovitev dogovorjenih sredstev za posamezno interesno področje. Če združeno delo ne bi sprejelo programa v predlagani obliki oziroma višini, bi se morale spremeniti prispevne stopnje. Poudariti je treba, da so predlogi dodatkov tudi odraz potreb združenega dela, saj so se programi oblikovali na skupščinah posameznih interesnih skupnosti, to je s sodelovanjem zbora uporabnikov.

Predvsem je pomembno dejstvo, da se bodo med letom na podlagi sprejetih aneksov prispevne stopnje lahko tudi znižale glede na realizacijo načrtovanih sredstev za financiranje programov, kar pa velja le za skupno porabo na ravni občine Jesenice.

Jeklo teče iz ponve v kokile (Foto I. Kučina)

DOPISUJTE V ŽELEZARJA

NOVICE IZ SINDIKALNIH ORGANIZACIJ

TOZD ENERGETIKA

V sredo, 12. januarja, je bila sklicana deseta redna seja izvršnega odbora osnovne organizacije sindikata TOZD Energetika.

Pri pregledu sklepov so ugotovili, da en sklep prejšnje seje še ni bil izvršen.

Ocenili so delovanje odbora samoupravne delavske kontrole in nekateri z njim niso bili najbolj zadovoljni. Menijo, da bi se odbor moral sestajati vsaj vsake tri mesece.

Za priznanje sveta za družbeno-ekonomski položaj žensk v občini Jesenice so predlagali Marijo Čufer.

Strinjali so se s predloženimi usmeritvami republiškega sveta ZSS o prehrani delavcev med delovnim časom.

Člani odbora so menili, da se referent za socialna vprašanja premalo udeležuje sestankov izvršnega odbora in da delo na tem področju prav zato peša. Štirim bolnim sodelavcem so dodelili denarno pomoč in sklenili, da bolnega sodelavca obiščejo v ljubljanski bolnici. Izvršni odbor je odobril denar za nakup darila in povrnitev potnih stroškov. Za tega bolnega sodelavca bodo zaprosili za denarno pomoč tudi izvršni odbor konference sindikata Železarne.

Devetim članom volilne komisije, ki so skrbeli za izvedbo referenduma 23. decembra, so izplačali po 150 din in 300 din za šopek.

CPSI jih je opozoril, da se vodja delegacije za SIS za otroško varstvo ni udeležil seminarja. Ker je ta delegacija neaktivna, bodo njenega predsednika poklicali na razgovor pred delavskim svetom TOZD.

Naročili so brošuri Sindikat in delovna razmerja (190 din) in 10. kongres sindikatov Slovenije (120 din).

S skromnim darilom so se zahvalili dvema inovatorjema: Antonu Zupancu in Albinu Bukovniku, ki sta del dohodka od svojih inovacij prispevala v Titov sklad.

TOZD ŽIČARNA

Petnajste redne seje izvršnega odbora osnovne organizacije sindikata TOZD Žičarna, ki je bila 28. januarja, se je udeležil tudi vodja temeljne organizacije.

Podal je obširno razlago pravilnika o stimulaciji za dvig produktivnosti. Zadolžili so predsednika delavskega sveta, da na prvi seji delavskega sveta razpiše interni referendum za sprejem tega pravilnika. Referendum naj bi bil 22. februarja. Vodja TOZD bo uredil vse glede volilnih lističev.

Letno konferenco osnovne organizacije bodo izvedli 12. februarja ob 9. uri dopoldne v salonu restavracije Kazina. Potekala bo na delegatski osnovi. Vabljeni so vsi člani izvršnega odbora in iz vsake SDS po eden ali dva delegata. Izbrali so tudi organe letne konference. Na letno konferenco bodo povabili tudi predsednika tovarniške konference sindikata.

Obravnavali so priprave na volitve v samoupravne organe. Opozorili so vse sindikalne poverjenike in delovodje, da za sledeče mandatno obdobje izberejo oziroma predlagajo v samoupravne organe le tiste delavce, ki bodo zagovarjali interese SDS oziroma temeljne organizacije. S tem želijo doseči boljše delo delavskega sveta in boljše informiranje v bazi.

Strinjali so se s predlogom finančnega načrta za leto 1983, in sicer z majhno pripombo, naj bi se za leto 1983 planirala tudi sredstva za tovariško srečanje upokojencev.

Referenta za šport so zadolžili, da do naslednje seje odbora pripravi predlog za najboljšega športnika temeljne organizacije. Pet najboljših športnikov bodo za njihov trud primerno nagradili.

Dalj časa bolnim sodelavcem so razdelili denarne podpore, in sicer po 2.000 din.

POSLOVILI SMO SE OD JOŽA BAJTA, ŠPANSKEGA BORCA

Prejšnji teden je preminil JOŽA BAJT, upokojenec jeseniške železarne in španski borec. Tih, pošten, skromen in predan tovariš. Delal je v obratu Javornik I – na težki progi, kot ogrevalec ingotov. Po upokojitvi je še nekaj časa delal v Železarni in se ni ustrašil niti najtežjih fizičnih del.Zavedal se je, da je treba poprijeti, saj je takrat v Železarni manjkalo delavcev za težja fizična dela. Radi so ga imeli, kjer je delal in s komerkoli se je srečeval.

Priljubljen je bil tudi med svojimi prijatelji in tovariši – soborci in spoštovali so njegov delež v boju za delavske pravice in v boju španskega ljudstva, ki se je bojevalo za svoj obstoj proti nazadnjaškemu in fašističnemu Frankovemu režimu.

Težka je bila Jožetova življenjska pot. Že kot najmlajši od desetih otrok je spoznal, kako težka je pot do vsakdanjega kruha. Rojen je bil 25. februarja 1908 na Poljanah na Cerkljanskem. Po končani osnovni šoli je odšel za pastirčka, kasneje pa prijel za vsako gradbeno delo. Kot mlad fant je kmalu spoznal, kaj pomeni fašizem za primorske Slovence. Tudi italijansko vojsko je moral odslužiti. Tudi po vrnitvi iz nje zanj ni bilo pravega dela. Preživljal se je z delom na kmetih, v gozdovih in na gradbiščih.

Teror in pritisk na primorske Slovence je bil prevelik in ni več vzdržal. Leta 1935 se je odločil zapustiti Primorsko in si v Jugoslaviji ustvariti novi dom.

Toda tudi tu ni bilo lahko. Delal je v raznih gradbenih podjetjih, med drugim tudi pri Slogradu. Spoprijeti se je moral z raznimi težavami. Mačehovska stara Jugoslavija je dajala le tanek kos kruha. S stavko gradbincev leta 1936, v kateri je tudi Jože sodeloval, je bil prepričan, da bodo dosegli večje pravice. Zmotil se je. Občutil je, da je za navadnega človeka, delavca-proletarca in še emigranta po vrhu vse težje.

Odločil se je, da gre v prve vrste borcev proti fašizmu v Španijo. Iskal je zveze pri znanih jeseniških revolucionarjih in komunistih. Obrnil se je na Albina Pibernika, ki ga je povezal z Jožetom Gregorčičem. Jože je bil tako med prvimi petimi prostovoljci za Španijo. Napotili so se proti Splitu, od koder naj bi jih z neko francosko ladjo tajno prepeljali proti Španiji. Toda akcija je bila izdana in Jože se je znašel z ostalimi prostovoljci v splitskih zaporih. Prek Zagreba jih je policija vrnila v Ljubljano. Hoteli so zvedeti od njih, kdo je bil organizator odhoda v Španijo. Izgovarjali so se, da so iskali delo in bili prepričani, da ga bodo našli v Franciji.

Za Jožeta se je pričela prava kalvarija. Ker se je branil izgnanstva v Italijo, so ga pregnali na Madžarsko. Tam so ga aretirali in izgnali na Češkoslovaško, od koder ga je policija pregnala v Avstrijo. Pobegnil je nazaj na Češko, pa zopet nazaj v Avstrijo in nato v Švico, kjer ga je prijela švicarska policija. Po enem mesecu zapora je bil na lasten predlog izgnan v Francijo. Vso pot do Pariza, kamor se je napotil, je napravil peš.

Šele tu je našel zvezo za Španijo in kmalu je bil že na poti prek Pirenejev. V Španiji je dobil uniformo in orožje in v Casa Ibanezu je srečal prvega jugoslovana prostovoljca – Ivana Gregorčiča z Jesenic. Odšel je najprej v artilerijski tečaj v Alemanc in po enem mesecu je bil že na madridski fronti. Udeležen je bil v bojih za Cameran, bil v teruelskih borbah in na Castelanu. Tu je bil sprejet v članstvo komunistične partije.

Pri Castelanu je bilo za Jožeta najhuje. Poleg njega je eksplodirala sovražna topovska granata in moral se je zdraviti do umika republikanske vojske iz Španije v Francijo, kjer je dobila republikanska vojska začasno zatočišče. Toda življenje v taborišču je bilo izredno težko, zdravstvene in higienske razmere pa izredno slabe. V Gursu je bilo znosneje, ker je tu našel svoje bivše jeseniške soborce.

Doletelo ga je še to, da so ga po nemški zasedbi Francije leta 1941 zajeli Nemci. Ti so španske borce najprej odpeljali v Dachau, nato pa v razna delovna taborišča. Jože je bil poslan v Espenheim, kjer je pod najtežjimi pogoji moral delati v rudniku lignita. Šele leta 1945 mu je prineslo zaželeno svobodo. Želel si je priti v domači kraj, da bi se tam odpočil od prestanega trpljenja, saj je sedaj Cerkljansko spadalo pod Jugoslavijo.

Toda vleklo ga je tudi na Jesenice in tako se je po desetih letih odhoda z Jesenic zopet vrnil v Železarno. Ustvaril si je družino in postal Jeseničan in železar.

Prav v tem mesecu bi dopolnil 75 let, toda žal je težka in zahrbtna bolezen preprečila, da bi mu stisnili roko in čestitali k življenjskemu jubileju.

Jože je bil tudi eden izmed tistih, ki je kljub nekaterim težavam v novi Jugoslaviji vzdržal in kazal ostalim, kako je treba potrpeti, kadar je težko in kadar se znajdeš pred težkimi problemi.

Z Jožetom je odšel še poslednji španski borec, ki smo ga srečevali na Jesenicah. Z baretko na glavi je rad še zadnje dni pogledal po Jesenicah, čeprav je slutil, da so mu šteti tedni.

Ostala sta le še dva od njegovih jeseniških tovarišev – soborcev: Stanko Finžgar, ki je leta po osvoboditvi preživljal na Koroškem in se je lansko leto preselil v Maribor in Ivan Trpin, njegov rojak s Primorske, ki je pred odhodom v Španijo prav tako delal pri gradbincih in živi sedaj na Tolminskem.

Jožeta bomo vedno ohranili v lepem spominu, saj ni nikdar poznal malodušja, čeprav bi v svojih težavah zaslužil več pozornosti. Naj bodo te kratke vrstice o njegovi življenjski poti skromna oddolžitev za njegov prispevek v revoluciji.

Slovenko

KOMISIJE SINDIKATA V JANUARJU

V januarju so se sestali le člani KOMISIJE ZA KADRE. Seja je bila v četrtek, 27. januarja, obravnavali pa so predloge možnih kandidatov za delegate v krajevnih skupnostih in v medobčinski gospodarski zbornici.

Krajevna skupnost Plavž se je preoblikovala v tri nove krajevne skupnosti, ki ima vsaka svojo krajevno konferenco SZDL. Zato je treba v te tri nove krajevne konference imenovati delegate Železarne, in sicer za krajevno konferenco SZDL Staneta Bokala dva delegata, za konferenco Cirila Tavčarja štiri, za konferenco SZDL Mirka Roglja-Petka dva delegata.

Komisija je oblikovala predlog delegatov za medobčinsko gospodarsko zbornico v Kranju in ga posredovala delavskemu svetu Železarne.

Ob koncu seje je komisija obravnavala predlog komisije za idejnopolitično delo pri koordinacijskem svetu ZSMS, da bi prek elektronskega računalniškega centra uredili evidenco o samoupravni aktivnosti posameznih delavcev Železarne. Komisija je predlog potrdila in menila, da je takšna evidenca potrebna.

Ostaja nam še dolg iz decembra. 23. decembra se je namreč sestala **komisija za športno rekreacijo.** Člani komisije so obravnavali program dela za leto 1983 ter oblikovali inventurno komisijo.

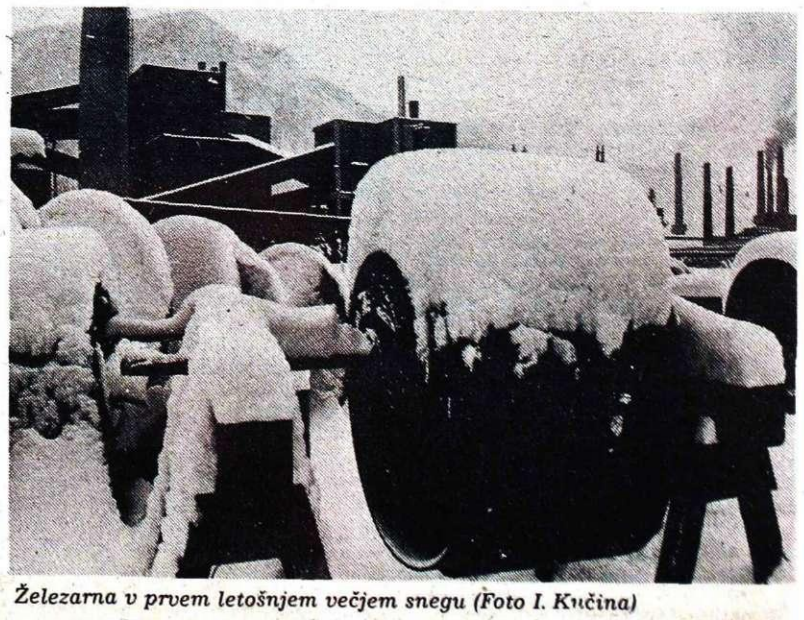
Ob koncu seje so obravnavali še vloge za denarno ali materialno pomoč in jih ugodno rešili.

Lilijana Kos

Železarski globus

BRAZILIJA

Največji projekt rudnika železove rude na svetu, brazilski Carajas, je bil lani v precejšnjih finančnih težavah. Zaradi velike zadolžitve Brazilije v tujini so bile nekatere svetovne banke, ki ta projekt financirajo, v dvomih, kako naprej. Vendar so se kasneje nekatere med njimi le odločile, da nadaljujejo s financiranjem in dela so spet stekla. Ko bo izgradnja tega rudarskega kompleksa zaključena, bo imel letno proizvodno zmogljivost 35 milijonov ton železove rude. Brazilija že sedaj lahko izvozi letno okoli 75 milijonov ton železove rude, s pričetkom obratovanja projekta Carajas pa bo postala daleč največji izvoznik te železarske surovine.

Železarna v prvem letošnjem večjem snegu (Foto I. Kučina)

MOTIVACIJA ZA IDEJNOPOLITIČNO USPOSABLJANJE V OSNOVNIH ORGANIZACIJAH ZKS

Zveza komunistov mora dograjevati oblike in metode idejnopolitičnega usposabljanja tako, da bi dosegla večjo idejno in akcijsko učinkovitost pri uresničevanju revolucionarnih nalog v usmerjanju samoupravnih in družbenopolitičnih procesov in odnosov na sedanji stopnji razvoja našega političnega sistema socialističnega samoupravljanja.

Eno izmed temeljnih vprašanj pri uresničevanju takšne vloge idejnopolitičnega usposabljanja in marksističnega izobraževanja članov ZKS je tudi proučevanje in upoštevanje motivov pri članih ZKS za to vrsto usposabljanja. Pod vplivom individualnih in družbenih potreb ter vzgibov je lahko idejnopolitično usposabljanje članov ZKS še uspešnejše.

Temeljno izhodišče pri idejnopolitičnem usposabljanju je vsekakor spoznanje in zavest slehernega člana ZKS o smotru in pomenu tega usposabljanja. Prav to mora predstavljati pogonsko silo za tovrstno usposabljanje, osveščanje in pridobivanje potrebnega znanja, da bi se tako lažje aktivno vključili v samoupravljanje in celotno družbeno življenje. Zato je potrebno pri članih ZKS nenehno spodbujati interes za idejnopolitično usposabljanje, da bi začutili stalno potrebo po njem.

Interes za idejnopolitično usposabljanje je med drugim povezan tudi z interesom kot željo po spoznavanju samoupravnih ter družbenopolitičnih procesov in odnosov. Sem lahko uvrstimo tiste člane ZKS, ki želijo s svojim delovanjem spreminjati razmere v svojih delovnih in življenjskih okoljih. Posebej je treba omeniti tiste člane ZKS, ki izražajo osebno zavzetost, da bi se uresničevali cilji in naloge zveze komunistov v naši socialistični samoupravni družbi. Prav ti člani ZKS v različnih oblikah in metodah idejnopolitičnega usposabljanja posebej izražajo željo po novih spoznanjih in znanjih. Takšne člane ZKS bi morali v osnovnih organizacijah ZKS bolj kot doslej vključevati v izvajanje različnih oblik in metod idejnopolitičnega usposabljanja, kakor tudi kreiranja in uresničevanja vloge in nalog zveze komunistov.

Dosedanje izkušnje dokazujejo, da je odsotnost interesov za idejnopolitično usposabljanje med drugim tudi posledica uporabe stereotipnih metod (predavanje z razgovorom), s katerimi se predvsem prenašajo informacije in znanja na sistematičen in organiziran način. Da bi idejnopolitično usposabljanje lažje doseglo svoj namen, bo potrebno pogosteje uporabljati takšne metode, ki bodo udeležence usposabljanja postavile v aktivno vlogo (metoda diskusije, skupinsko delo itd.). Zato je nujno potrebno bolj kot doslej pri članih ZKS razvijati interes za znanja s področja družboslovnih ved in za idejnopolitično usposabljanje nasploh.

Seveda pa morajo osebni interesi vključevati širše interese ali interese zveze komunistov kot družbenopolitične organizacije, ki želi s pomočjo idejnopolitičnega usposabljanja doseči večjo idejno in akcijsko učinkovitost in enotnost. To pa tudi pomeni, da idejnopolitično usposabljanje ne more med drugim zadovoljevati samo motiva vedoželjnosti članov ZKS, ampak da jih mora predvsem usposabljati za konkretno delovanje v svojih delovnih in življenjskih okoljih.

Iz tega spoznanja izhaja zahteva, da mora biti tudi samoupravna in družbenopolitična praksa motivacijski dejavnik za idejnopolitično usposabljanje članov ZKS. Konkretne družbene razmere in odnosi morajo siliti in motivirati člane ZKS k iskanju ustreznih rešitev vprašanj in problemov. V tem smislu se posameznim članom ZKS ponuja priložnost, da sprostijo svoja hotenja in uresničujejo osebne motive (npr. potreba po aktivnosti) ter se akcijsko motivirajo za nastope v samoupravnem in družbenopolitičnem življenju.

Vse to pomeni, da je potrebno tudi pri idejnopolitičnem usposabljanju in marksističnem izobraževanju članov ZKS upoštevati motive (osebne in socialne), ki nedvomno vplivajo na uresničevanje prizadevanj za dosego ciljev pri usposabljanju ter uresničevanju vloge in nalog zveze komunistov. Zato bo potrebno bolj kot doslej upoštevati pri idejnopolitičnem usposabljanju tudi spodbude, vzgibe, motive posameznih članov ZKS za to vrsto usposabljanja. Upoštevanje in povezovanje splošnih in osebnih motivov bo lažje zagotavljalo uresničevanje večje uspešnosti idejnopolitičnega usposabljanja članov ZKS in uresničevanja idejne vloge zveze komunistov.

Srečko Krč

MIŠI, MIŠI, MIŠI!?

V zadnjem času se vedno pogosteje srečujemo s problemom pojavljanja miši. Najpogosteje jih najdemo v starejših stavbah in v prostorih s hrano. Iz posameznih oddelkov in obratov pogosto prihajajo klici in opozorila, da je treba nekaj storiti. Postavljajo tudi vprašanja, kaj je z deratizacijo; ali je ni ali je pomanjkljiva ipd.

Odločili smo se, da o tem problemu damo nekaj pojasnil.

Že nekako od leta 1957 v naši železarni delamo sistematsko deratizacijo vseh notranjih in zunanjih objektov. Opravljamo jo pomladi in jeseni, tako da glodalce, ki se skotijo v vmesnem času, enako očinkovito zajamemo.

Do danes se je Železarna močno razširila, mnogo je novih objektov in naprav in količina strupa le delno zadostuje, oziroma pokriva površino zastrupljenega območja, kar pa je odvisno tudi od učinkovitosti ponujene strupene vabe!

V začetku smo uporabljali natrijev fluoracetat, ki pa je bil kmalu prepovedan, saj je bil že v najmanjših količinah smrtno nevaren že pri dotiku in le malo je manjkalo, da tudi v Železarni takrat nismo imeli smrtne nesreče, ko je delavec pod Sava žerjavom pobral tako strupeno vabo in jo odnesel domov. Le hitri intervenciji pok. dr. Milana Čeha se ima ta delavec zahvaliti, da to zanj ni bilo usodno.

Takratna količina za enkratno deratizacijo je znašala nekako okoli 120 kg, danes pa ob vseh razširitvah le 180 kg strupenih vab, pa še to z manjšim učinkom. Moramo pa priznati, da podgane v Železarni ne predstavljajo kritičnega problema, kar smo dosegli ravno s sistematskim delom, za kar se imamo zahvaliti ZZV Maribor — TOZD Kemocid, ki nam tudi med letom izvaja usluge, če se pokaže izbruh novega žarišča.

Sedaj so problem predvsem miši! Že dve leti se navedeni zavod trudi, da bi tudi v tem ustregel, vendar so miši še zelo odporne proti vsem obstoječim strupom, kar je posledica sistematskega zastrupljanja v vsem svetu ne samo pri nas. Da je ironija še večja, je zavod vezan predvsem na uvoz repromateriala. Ker zavod nima kaj izvažati, si lahko predstavljamo njegovo borbo in prizadevanja za nabavo nujnih repromaterialov za izdelavo strupenih vab.

V odgovor TOZD Jeklarni naj navedem še nekaj številk (v obvestilo).

Za zadnjo deratizacijo smo v Železarni porabili okrog 205 kg strupenih vab. Kombinirali smo nekaj kumarinskih (za podgane) in nekaj cinkfosfidnih (za miši). Od tega je pripadalo TOZD Jeklarni le **12 kg (!)**, kar je občutno premalo za tako velik objekt, količine pa ne moremo povečati, saj je dogovorjena količina za enkratno deratizacijo za celotno Železarno 180 kg, smo jo pa že presegli za 25 kg. Celotna količina je bila 205 kg, kar ob ceni 232 din znese kar 47.560 din. Da se pa miši še sprehajajo, je krivo predvsem:

1. občutno premajhna količina strupenih vab,
2. odpornost glodalcev do strupov, ki so še na voljo,
3. nedisciplineranost delavcev, ki odmetavajo razno hrano v svojem okolju.

la

Železarski globus

JAPONSKA

Japonska železarska družba Kawasaki Steel Co. je v svoji železarni Mizushima postavila na plavžu št. 2 vodno turbino, ki poganja električni generator z močjo 40 kW. Za pogon turbine uporabljajo hladilno vodo, ki pada z višine 25 m po cevi, potem ko je bila uporabljena za hlajenje vročih ventilov na kavperjih. Tako pridobljeno električno energijo uporabljajo pri obratovanju plavža in letno prihranijo 25.000 dolarjev. Za montažo te naprave so porabili 62.500 dolarjev.

INFORMATIVNI RAZPIS ZA GRADBENA POSOJILA V LETU 1983

Na osnovi sklepa odbora za stanovanjska vprašanja in na osnovi določil pravilnika o urejanju stanovanjskih vprašanj delavcev v delovni organizaciji železarna Jesenice objavljamo informativni razpis gradbenih posojil v Železarni za:

— nakup etažnih stanovanj v družbeni gradnji,
— gradnjo stanovanjskih hiš,
— nadomestne gradnje s predhodnim rušenjem,
— nakup stanovanj v zasebni lasti,
— nakup stanovanjskih hiš v zasebni lasti,
— prigraditev ali dograditev stanovanjskih hiš v velikosti ustreznega stanovanja,
— rekonstrukcije stanovanjskih hiš ali stanovanj v zasebni lasti s pogojem, da se z rekonstrukcijo izboljšajo stanovanjski pogoji v skladu s stanovanjskimi standardi.

Upravičenci do gradbenih posojil so delavci v temeljnih organizacijah in delovnih skupnostih Železarne, ki izpolnjujejo naslednje pogoje:

1. Želijo z nakupom etažnega stanovanja v družbeni gradnji, z izgradnjo stanovanjske hiše, z nakupom stanovanja ali stanovanjske hiše sami rešiti svoje stanovanjsko vprašanje na območju občine Jesenice, Radovljica ali na območju drugih krajev, od koder je mogoče dnevno priti na delo in z dela z rednimi prevoznimi sredstvi ali z organiziranim prevozom Železarne in niso lastniki hiše ali stanovanja.
2. Želijo z rekonstrukcijo stanovanjske hiše ali stanovanja v zasebni lasti izboljšati oziroma vgraditi izboljšave skladno s stanovanjskimi standardi.
3. Namensko varčujejo za gradnjo, nakup ali rekonstrukcijo hiše oziroma stanovanja. Privarčevano morajo imeti:
   — za nakup etažnega stanovanje v družbeni gradnji 20 % predračunske vrednosti,
   — za gradnjo hiše v usmerjeni gradnji 25 % predračunske vrednosti,
   — za individualno gradnjo 40 % predračunske vrednosti.

Pri novogradnji se šteje za dokaz lastne udeležbe zgrajena hiša do druge gradbene faze in že plačani material do tretje gradbene faze ali zgrajena hiša do tretje gradbene faze brez družbenih kreditov.

4. Da združujejo delo v temeljni organizaciji ali delovni skupnosti Železarne ali da so upokojenci Železarne.
5. Da bodo izpraznili družbeno stanovanje v štirih letih od dneva dodelitve gradbenega posojila, če so nosilci stanovanjske pravice v takem stanovanju. Kdor ne bi mogel izpolniti tega pogoja, ne bo mogel dobiti gradbenega posojila.
6. Tisti, ki so nosilci stanovanjske pravice last Železarne, morajo stanovanje vrniti Železarni do določenega roka, v nasprotnem primeru bodo morali plačevati dodatno obvezo po 800,00 din na mesec do izpraznitve stanovanja.
7. Delavci, ki so v preteklih letih prejeli gradbeno posojilo do višine, ki so jo določili samoupravni organi za posamezno leto, niso upravičeni do novega posojila; če pa posamezniki niso dobili posojila do določene višine za posamezno leto, so upravičeni prositi za razliko.
8. Višino gradbenega posojila za posameznika v letu 1983 bo določil delavski svet Železarne na osnovi razpoložljivih sredstev in s tem razpisom nakazanih potreb.
9. Rok vračanja posojila je odvisen od višine posojila, ne more pa biti daljši od 20 let skupaj z moratorijem.
10. Prvi obrok gradbenega posojila zapade v plačilo po treh letih od dneva, ko je bilo posojilo odobreno. Nadaljnje odplačevanje bo urejeno s pogodbo.
11. Posojilojemalec se mora s posojilno pogodbo obvezati, da bo vrnil celotni znesek neodplačanega gradbenega posojila, dogovorjene obresti in nastale stroške v enkratnem znesku, če bo prenehal združevati delo v temeljnih organizacijah ali delovnih skupnostih Železarne po lastni krivdi ali na lastno željo.

Od dneva prekinitve dela do vračila celotnega zneska posojila se ne štejejo obresti kot za gradbeni kredit, ampak kot obresti za sredstva na vpogled.

12. Interesenti za gradbena posojila morajo predložiti:

a) izpolnjeni obrazec »prijava na razpis za gradbeno posojilo«, ki ga dobijo pri vratarju kadrovskega sektorja, informacije pa na kadrovskem sektorju — oddelku za družbeni standard, soba 11, tel. 3209 ali 3113;

b) originalni zemljiško-knjižni izpisek, ki ne sme biti starejši od pol leta — prosilci ga dobijo na oddelku zemljiške knjige pristojnega sodišča,

c) odločbo o lokaciji,
d) gradbeno dovoljenje,
e) potrjen gradbeni načrt s predračunom,
f) dokaz o lastni finančni udeležbi,
g) spisek že prejetih gradbenih kreditov.

13. Tisti, ki adaptirajo stanovanjsko hišo ali stanovanje, morajo predložiti:

a) gradbeno dovoljenje, če adaptacija posega v nosilne zidove ali zunanji izgled hiše; v drugih primerih ni potrebno gradbeno dovoljenje za adaptacijo. Nadalje morajo obvezno predložiti dokumente kot pod 12 a), b), f), g) in predračun za porabo gradbenega posojila.

14. Prosilci, ki kupujejo stanovanje ali stanovanjsko hišo, morajo predložiti kupoprodajno pogodbo.

Prijave prosilcev, ki ne bodo predložili zahtevane dokumentacije, ne bodo obravnavane. **Prijave za posojila in potrebno dokumentacijo morajo posamezniki predložiti najpozneje do 10. marca 1983 oddelku za družbeni standard.** Poznejše prijave v letu 1983 ne bodo mogle biti upoštevane.

Upravičenost do posojila bo ugotavljala posebna komisija na terenu. Na osnovi predložene prijave, dokumentacije in poročila komisije bo samoupravni organ sklepal o odobritvi posojil. Skupna višina sredstev za gradbena posojila bo objavljena z objavo sklada skupne porabe v letu 1983.

Ta razpis je informativni, vendar bodo z njim zbrani podatki uporabni za opredelitev o upravičenosti posojila posameznikom. Prosimo vse tiste, ki predvidevajo, da bodo po razpisnih pogojih upravičeni do posojila, naj se prijavijo sedaj, ko bomo predlagali samoupravnim organom združevanje potrebnih sredstev iz čistega dohodka. Dejanski razpis, ki bo vseboval tudi višino sredstev, bo objavljen s skrajšanim rokom zaradi sedanjega informativnega razpisa.

Sklepi o odobritvi posojil posameznim prosilcem bodo objavljeni v glasilu Železar.

TEHNIČNI FELJTON – TEHNIČNI FELJTON – TEHNIČNI FELJTON – TEHNIČNI FELJTON – TEHNIČNI FELJTON – TEHNIČ

NAFTA V LETU 1982

Svetovna proizvodnja nafte (vključno s plinom v tekočem stanju in plinastimi kondenzati) je v letu 1982 v primerjavi s predhodnim letom spet nazadovala in je dosegla po letu 1975 najnižjo raven. Če jo primerjamo z letom 1981, je bila nižja za 5,1 %, medtem ko je doseglo znižanje proizvodnje leta 1981 6,5 % in leta 1980 3,9 %. Leta 1979 je bila dosežena doslej največja svetovna proizvodnja 3.225 milijona ton, kar je za 14,6 % več lanskoletnih 2,755 milijona ton. S tem se je močno približala količini iz leta 1975, ko je bilo načrpano 2.733 milijona ton nafte.

V razpredelnici je navedena v 1000 ton proizvodnja vseh držav, ki so dosegle količino nad deset milijona ton. In to za leto 1981 in 1982 ter v odstotkih razlika med obema letoma.

Država	1981	1982	%
Sovjetska zveza	609.000	612.400	+ 0,6
Z D A	477.645	480.000	+ 0,5
Saudska Arabija	490.270	325.000	− 33,7
Mehika	127.660	148.000	+ 15,9
Velika Britanija	89.396	102.500	+ 14,7
LR Kitajska	101.220	101.700	+ 0,5
Venezuela	111.320	99.500	− 10,6
Iran	65.190	98.000	+ 50,3
Kanada	75.645	73.000	− 3,5
Indonezija	78.640	65.000	− 17,3
Nigerija	71.165	64.000	− 10,1
Libija	54.270	54.500	+ 0,4
Irak	44.935	48.000	+ 6,8
Abu Dhabi	54.720	42.000	− 22,9
Kuwait	56.595	42.000	− 25,8
Egipt	31.795	34.000	+ 6,9
Alžirija	37.420	32.000	− 14,5
Argentina	25.173	24.750	− 1,7
Norveška	23.549	24.000	+ 1,9
Indija	14.920	19.000	+ 27,3
Dubai	17.980	17.700	− 1,6
Avstralija	18.625	17.500	− 6,0
Katar	19.465	16.000	− 17,9
Oman	15.755	15.900	+ 0,9
Malezija	12.560	14.450	+ 15,0
Brazilija	10.980	13.500	+ 23,0
Romunija	11.600	12.000	+ 3,4
Peru	9.527	10.000	+ 5,0
Skupaj svet	2,904.320	2,755.625	− 5,1

Jasno je, da je takšno nadaljevanje znižanja svetovne proizvodnje nafte predvsem povezano z zmanjšanim povpraševanjem na svetovnem tržišču. To je posledica štirih dejavnikov: svetovna gospodarska recesija, varčevanje pri porabi, nadomestitve z drugimi nosilci energije in znatno zmanjšanje zalog v industrijsko razvitih deželah.

Zaradi sorazmerno prevelike ponudbe na svetovnem tržišču ne preseneča dejstvo, da so morale zmanjšati proizvodnjo predvsem tiste države, katerih cene so bile najmanj prilagojene situaciji na tržišču. To predvsem velja za države naftne organizacije OPEC, in sicer za nekatere bolj in za druge manj.

Leta 1979, ko je bila dosežena doslej največja svetovna proizvodnja nafte, je bil pri tem delež članic OPEC 47,8 %. V letu 1982 se je ta delež zmanjšal na samo 34,7 %, medtem ko je bil leta 1981 39,4 % in leta 1980 še 43,8 %. Z leta 1982 doseženo količino 956,2 milijona ton je proizvodnja držav članic OPEC padla v primerjavi z letom 1981 za 17,5 %, oziroma na raven, ki so jo dosegale ob koncu šestdesetih let. Zato se je v zadnjem času tudi znotraj te organizacije močno povečala borba za tržišče.

Pri tem je značilno tudi to, da se je politika proizvodnje in cen v nekaterih državah OPEC v preteklem letu med seboj močno razlikovala. tako je, na primer, Iran zaradi vojne in velikih potreb po devizah prodajal vse večje količine svoje nafte skoraj »za vsako ceno« in je zato svojo proizvodnjo v primerjavi z letom 1981 povečal za dobrih 50 %. Istočasno je Saudska Arabija, ki je držala ceno 34 dolarjev za sodček (159 l), zmanjšala svojo proizvodnjo za 33,7 %. To zmanjšanje je bilo s 165,3 milijone ton večje kot celotno zmanjšanje svetovne proizvodnje, ki je doseglo 148,7 milijona ton. Kajti številne države, ki niso članice združenja OPEC, so v preteklem letu povečale svojo proizvodnjo. Tu prednjačita predvsem Mehika in Velika Britanija, nekoliko manj pa tudi Sovjetska zveza in ZDA.

Prva na svetu po količini načrpane nafte je Sovjetska zveza z deležem 22,2 % celotne svetovne proizvodnje. Sledijo ZDA s 17,4 % in Saudska Arabija z 11,8 % (leta 1981 21,0 %, 16,5 % in 16,9 %). Skupna načrpana količina teh treh držav je dosegla 51,6 % in leta 1981 54,4 %. Na četrtem mestu je Mehika s 5,4 % (4,4 %) in prvič na petem mestu Velika Britanija s 3,7 % (3,1 %). Sledijo LR Kitajska s 3,7 % (3,5 %), Venezuela s 3,6 % (3,8 %), medtem ko je delež Irana znatno narasel na 3,6 % (2,8 %). Z nespremenjeno količino sledi Kanada z 2,6 % in na desetem mestu je Indonezija z 2,4 % (2,7 %). Šele nato so uvrščene pomembne članice OPEC Nigerija z 2,3 % (2,5 %), Libija z 2,0 % (1,9 %), Irak 1,7 % (1,5 %), Kuwait in Abu Dhabi z 1,5 % (1,9 %). Preko 1 % sta dosegla še Egipt z 1,2 % (1,1 %) in Alžirija prav tako 1,2 % (1,3 %).

Končno je treba omeniti, da je vseh 17 navedenih držav doseglo leta 1982 88 % celotne svetovne proizvodnje nafte.

V Jugoslaviji smo načrpali lani 4,5 milijona ton nafte, leta 1981 pa 4,376 milijona oziroma 2,8 % manj.

IVAN JAN **35**

POJAV DOMOBRANSTVA IN NJIHOVE PRVE POSTOJANKE NA GORENJSKEM

Odlomek iz knjige Kokrški odred

Bataljon tudi na tem sektorju ni nehal z mobilizacijo. V oktobru je največ mobiliziral v Žirovnici: 11. oktobra je dobil 11 novincev, 5 pa jih je na tem območju isti večer mobilizirala skupina minerjev, ki je na progi med Žirovnico in Javornikom minirala tovorni vlak. Drugi večer, 12. oktobra, pa je patrulja 18 borcev mobilizirala v Šmokuču, 8 novincev pa je pobrala kar po cestah. Tako je bataljon številčno naraščal in nihal med številom 130 in 160, odvisno od tega, koliko novincev je mobiliziral in transportiral dalje čez Savo in na Koroško. Pri tem je bilo veliko naporov in tveganja in 1. bataljon se je sčasoma začel upirati, da bi vodil čez Savo tudi tiste novince, ki sta jih pod Stol pošiljala še 2. in 3. bataljon. Tema dvema bataljonoma je bil smledniški most vsekakor bližnji kot prehodi prek Save med Podnartom in Radovljico, a se je z domobranci zastrupljenem okolju le z največjim tveganjem in redkokdaj še posrečilo mobilizirance prevesti čez Savo po tej poti. To je trajalo do poletja, zdaj, jeseni pa so se razmere čisto spremenile.

Zato je moral vmes poseči štab Kokrškega odreda, ki je poveljstvu 1. bataljona poslal naslednje opozorilo:

»Z nerazumevanjem prevzemate novince iz 2. in 3. bataljona. Vsled tega odrejamo, da novince iz omenjenih bataljonov prevzemate brezpogojno in jih transportirate preko Suve vse dotlej, da bo vzpostavljena zveza s 4. operativno cono . . .

Transporte organizirajte tako, da jih vodite do Krope, kjer je stalna patrola komande vojnega področja za Gorenjsko . . .

Patrulja osmih borcev 1. bataljona KO je dne 20. oktobra 1944 postavila zasedo blizu Ljubnega pri Brezjah. Ko je nemška orožniška patrulja prišla na bližino 30 m, je po dogovoru najprej hotel streljati mitraljezec, a mu je zatajil prvi naboj. Zaradi te zamude je večina orožnikov skočila v dobro kritja. Ko je mitraljezec lahko streljal, je padel en orožnik, komandir orožniške postaje v Ljubnem, eden pa je bil ranjen. Partizanska patrulja je zaradi mitralješčeve smole zaplenila le eno puško, eno pištolo, nekaj streliva in 2 ročni bombi.

A tudi to je bilo nekaj, ker je orožja neprestano primanjkovalo. K boljši oborožitvi sta pripomogli tudi dve angleški letalski strojnici, ki ju je nekaj dni pred tem našla na območju Javorniškega Rovta patrulja 1. bataljona KO. Strojnici sta bili iz angleškega letala, ki je bilo sestreljeno nad Karavankami. Za vsak primer je na to območje odšlo 25 borcev 1. bataljona, ki so dvodnevno iskanje končali z uspehom. Mitraljeza sta bila kljub nekaterim odrgninam popolnoma uporabna, še posebej dragocena pa sta bila zato, ker so ob njima dobili tudi 800 ustreznih nabojev.

Največ streliva in eksploziva so borci Kokrškega odreda morali znositi iz Martinj vrha, kjer je Ivan Vamberger-Fajfar z nekaj tovariši vodil prehodno skladišče. Tja so iz štaba 9. korpusa prinašali različen vojaški material. Transporte, ki so iz Martinj vrha prinašali težke tovore streliva, je največkrat vodil Ivan Žvan, vodnik transportnega voda 1. bataljona KO. Tako je na primer transportni vod 5. oktobra 1944 prinesel 31 pušk, ki so bile sicer vse italijanske, eno bredo, eno zbrojevko in precejšnjo količino streliva, predvsem za italijanske puške in brede. Italijansko municijo je bilo mogoče dobiti samo iz tega vira, kjer so jo imeli še precej, zato pa so čutili pomanjkanje mavzer municije.

Od tega tovora je 1. bataljon dobil 15 pušk in bredo, 16 pušk in zbrojevko pa so dali novemu, tretjemu bataljonu.

Proti koncu meseca pa je, spet pod vodstvom vodnika Ivana Žvana, odšlo 24 borcev po eksploziv v Kropo. Čez nekaj dni so ga prek Save že prinesli pod Stol.

Novica o osvoboditvi Beograda je 20. oktobra 1944 borce tako razveselila, da so si zvečer kljub varčevanju s strelivom dali duška tudi s streljanjem. Iz angleškega letalskega mitraljeza so izstrelili 50 nabojev in vrgli 10 različnih ročnih bomb.

Kdaj pa kdaj pa so si pod Stolom za prevoz eksploziva pomagali tudi z zanesljivimi vozniki, ki so ga kar podnevi, skritega v slami, senu ali v čem drugem pripeljali iz Krope v kako vas pod Stolom, največkrat v Rodine, kjer je bilo dosti mladinskih aktivistov in od koder do bataljonskega taborišča ni bilo daleč.

Treba pa je povedati, da je bojna dejavnost v 1. bataljonu KO začela popuščati. To neofenzivnost so posamezni borci in voditelji skušali popraviti, vendar pravega uspeha ni bilo. Takšna nenapadalnost se je na primer pokazala tudi 23. oktobra 1944, ko je v skoraj osvobojeni predel, in sicer v Podgoro, vasico med Begunjami in Tržičem, drzno prodrl majhen oddelek policistov. Tedaj so policisti odkrili nekaj skladišč gospodarske komisije, jih izropali in uničili, hkrati pa so se znašali tudi nad partizanom naklonjenim prebivalstvom. (Kakšno je bilo prebivalstvo, naj pove samo tale primer. Nekega majskega dne 1944 sta se dva Nemca — letalca z motociklom zapeljala iz Tržiča proti Begunjam kar pod Dobrčo po »Banditenstrasse«. Toda s ceste se nista vrnila, ker ju je presenetila patrulja VDV, ki je bilaa prav v teh dneh ustanovljena iz VOS, in ju likvidirala. Ubita policista so borci in domačini z motorjem vred tako dobro zakopali, da o tem ne Nemci ne domobranci nikoli niso zvedeli, povezanost domačinov s partizani pa je bila poslej še večja. Podatki: poročilo VOS in Franc Štefe-Miško, ustna izjava.)

Skojevci 1. bataljona so prejšnji večer tu priredili miting; ta dan, 23. 10. 1944, pa je prišla pod Dobrčo 1. četa 1. bataljona. Komandir je bil Franc Črnivec, četa pa se je na veliko razočaranje domačinov brez boja umaknila. Zato je štab KO poveljstvu 1. bataljona poslal ostro opozorilo, kjer med drugim piše:

». . . Ta teritorij je doslej nadzirala naša vojska, ki ji je prebivalstvo zelo naklonjeno. Celo sovražnik . . . je bil presenečen, ker ni bil nikjer napaden, prebivalci pa so bili naravnost razočarani . . . Na mitingu prejšnjega dne so borci vašega bataljona poudarjali o hrabrosti naših borcev in govorili o požrtvovalnosti, ta dan pa se je del vašega bataljona strahopetno umaknil pred sovražnimi patruljami . . . Kljub izrednim ugodnostim ni oddal na sovražnika niti strela. Tak postopek smatramo partizana nevrednim . . . Zato naj komandir 1. čete odgovori na zastavljena vprašanja . . .«

Zaradi takih in podobnih primerov je potem politkomisar odreda v svojem poročilu z dne 27. oktobra 1944 med drugim pošteno napisal, da se pojavlja tudi »tendenca čakanja in izbegavanja borbe, in to iz oportunističnih stališč. Češ, zakaj bi nosil glavo v borbo zdaj, ko je na pragu svoboda. Vse to so znaki zanemarjene politične vzgoje . . . in dosedanje taktike . . .«

Dodati moramo, da je do takih primerov po eni strani prihajalo zaradi preutrujenosti redkih starih borcev, predvsem pa zaradi mladosti in nedozorelosti vodilnega kadra. Večina borcev in tudi komandirjev je prišla k partizanom šele v 1944. letu, tako tudi komandir Črnivec.

Seveda pa tu niso omenjene vse akcije te enote, predvsem ne minerske in prehranjevalne.

OB VOJAŠKIH SO BILE MINERSKE AKCIJE SPET NAJBOLJ UČINKOVITE

Vpeljevanje minerskih desetin — Največ minerskih akcij izvajajo minerji 1. bataljona — Okupatorjevo zavarovalno moštvo postaja nemočno — Borci 2. in 3. bataljona uničujejo mostove v dolini Kokre — Minerji postajajo pravi mojstri — V zasede odhajajo tudi obveščevalci in skupina odrednega štaba — Uspeh borcev 3. bataljona v ljubeljski dolini — Novi napadi iz zasede ob glavni cesti v Gobovcih — Nemci ne izvajajo povračilnih ukrepov.

Čeravno smo o minerskih akcijah v oktobru že nekaj govorili, moramo nekatere posebej opisati.

Zaradi učinkovitosti majhnih minerskih skupin so v odredu vse večjo pozornost posvečali tudi minerjem. V začetku je bila minerska četa, ki je v prejšnjih razmerah že odigrala svojo vlogo, ukinjena. S tem pa ni bilo pretrgano delovanje minerjev. Nasprotno: poslej so v vsakem bataljonu delovale minerske desetine, ki so štele od 8 do 10 borcev. V 1. bataljonu, ki je izvajal največ minerskih akcij, in sicer predvsem na železnici, je desetina štela 12 borcev. Te minerske desetine so imele tako kot bataljoni natanko razdeljene sektorje.

V odrednih poročilih za oktober 1944 je navedeno, da so minerji v tem mesecu na železniški progi od Kranja navzgor, predvsem med Radovljico in Jesenicami, razstrelili 334 metrov tračnic. Zaradi tega je bil železniški promet skupaj pretrgan za približno 90 ur. Poleg tega so minerji Kokrškega odreda uničili dve lokomotivi in nekaj tovornih vagonov, poškodovali pa so tudi železniški oklepnik in pri vsem tem ubili in anili več okupatorjev, zlasti iz vrst tistih, ki so varovali železnico.

(SE NADALJUJE)

Kadar sva se z mamo srečala na samem z atijem, sem dobro slišal, da se je mamin glas vpričo njega zelo zmehčal. Meni se je to vedno dobro zdelo! Srečen človek, ki zaspi s svetlimi mislimi in sladkimi občutki v krvni zvezi s svojim očetom. Duši zablisnejo obzorja večnosti . . .

Naslednje jutro pa ga je spet osorno sunilo v življenje. Že tisto zvonenje, ki ga je povzročil dežurni »unterfirer« z oguljenim zvoncem na stopnišču v prvem nadstropju! Zdravko je zjutraj vselej težko vstajal. A privzgojeni dril jih je vse po vrsti metal iz postelj, da so bili kajkrat kisli drug na drugega. Znak, da je vsak zase živel v spanju kaj lepše življenje kot tukaj v domu.

Vase zaprt je prebredel dan nekako med obupom in samoobrambno nedostopnostjo.

Pri prvem pozdravu zunaj pred šolo ga je zapekla vest:

Grešiš, ker s Hitlerjevim pozdravom pozdravljaš, ati pa je zaprt in trpi! V odmorih in prostih časih je iskal samoto. Krhalo se je v njem. Ni bilo več prejšnjega zdravega veselja do učenja.

Po kosilu se je klatil nekje po mestu. Zdaj je še bolj razločno zaznaval, kako je povsod pričujoči strah, kako se nekateri koraki letargično prepuščajo usodi, zasledil pa je tudi v nekaterih očeh dobro prikrito ukano uporništva. Šel je daleč ven iz mesta preko visečega mostu čez Kokro. Tam je vedel za kraje, kjer so na skrivaj pokopani partizani in taki, ki so z njimi. Tudi na velikem novem mestnem pokopališču se je sprehajal. »Pokopališče junbakov«, so ga Nemci imenovali. Zato

VALENTIN POLANŠEK **62**

ROMAN

KRIŽ S KRIŽI

torej niso tod pokopavali slovenskih ljudi, ki so bili proti Nemcem. Onstran debelega zidu v smer proti hrastovemu gozdiču je bila vedno sveže razkopana in steptana zemlja: Nemci niso pustili vidnih znakov tistih padlih, ki so bili proti njim . . . A vedno je kaka roka naskrivaj prinesla na zaničevana grobišča rože in je oplela travo.

Dijak stoji in gleda. Še rože so bile žalostne. Vidno skrbno jih je nekdo položil na kranjsko zemljo. Rdeče rože kot kri, kri, ki je dnevno tekla iz množičnih ran narodovega telesa . . .

S krompirjem v jerbasu pristopica mimo ženica:

— O mladi človek, pazite se, če vas kak nepoklican tukaj dobi, je po vas!

Dijak se je ustrašil ženice, ker je ni opazil, ko je prihajala.

— Kaj bo? Saj nikomur nočem kaj žalega?

— Kaj to one briga, gnali bi vas, če bi vas tukaj dobili. Sumljivo je že, če stojiš pred partizanskim grobom . . .

— Blizu očetovega doma tudi poznam partizanski grob . . .

Starka se je začudila. Ni vedela, ali bi govorila dalje ali ne. Čudila se je, da kar nekam zaupa mlademu človeku. Ko ga ne pozna in bi lahko bil . . . Ne, to se že na človeku vidi.

— Pred dnevi so gnali tudi mojega očeta, brata in sestro. Samo zato, ker je oče partizanom prodal dve ovci in sta brat in sestra zanesla partizanom kdaj kako pošto!

— Ubogi ljudje! Kako trpijo!

— Nikdar jim ne odpustim, da so mojega očeta . . .

Dijak je nekaj dni kolovratil samcat okoli. Njegovi najbližnji sodijaki so se že spraševali, kaj je z njim, da se vsakega očitno izogiba. Zopet je obhodil vse kraje, koder je lansko jesen prenašal svojo bol domotožja. A sedanja tegoba je bila strašna. Strašna se zaradi tega, ker o njej ni mogel govoriti s svojima prijateljema. To je jasno.

Kako naj jima reče? Kar po resnici?

Ne, kaj takega ne bi razumela! Četudi sta Guč in Hubert dobričini. In Karl? Ki mu je zdaj sedežni sosed in sta si vedno bliže? Ne, Zdravko je nagonsko pravilno ocenil zamotanost svoje situacije, s katero ne more nadlegovati nikogar od dijakov.

»Odpor je zato, da se zlomi!« se je spominjal posvetila, ki ga je lani napisal grupenfirer Valtar v podarjeno knjigo za božičnico.

Tako je hodil okoli in si v mislih spremljal korake: Ne boste me zlomili! Ne boste me zlomili!

Vzpodbudo je spet našel, ko se je v uri zgodovine prav dobro odrezal. Obdelovati je začel samega sebe: Kaj s tem malodušjem! To ni zame. Nikdar nisem gledal v svet črno. Vedno sem upal. Kako sem upal tudi takrat, ko je babica na smrt zbolela! Kako takrat, ko je mamica morala v bolnico! Ko sem vsak dan toliko prenašal!

Ne, ne boste me zlomili! Tudi oče gotovo trdno upa, da se bo vse navsezadnje srečno končalo.

Dvigati je začel spet glavo. Uporno! Samozavestno!

To je izdajstvo nad očetom, če klecnem; to je izdajstvo nad bratom; to je izdajstvo nad sestro!

Spet se je znašel, ko je v sebi odkril nove vire moči in samoobrambe: S povečano vnemo se je vrgel na zvezke in knjige. Srkal je vase drobce modrosti in znanja. Nagonsko je znal ločevati ideološko navlako od jedra vedno veljavne resnice.

Da, z učenjem jim pokažem, da mi niso kos! Ne bodo me strli!

Zdaj se je odpiral spet svojim prijateljem. Radi so ga sprejemali. Opažali pa so na njem dnevno duhovno in telesno rast. Značajsko se je utrjeval. Poslušal je OKW (vrhovno poveljstvo vermahta) poročila po radiu s škodoželjnostjo, ki jo je seveda spretno obdržal zase:

(SE NADALJUJE)

MIHA KLINAR **29**

TANGENTE OB BOROVEM ROMANU »ODLOŽENI«

(IZPISI IZ DNEVNIKA)

Tudi te so tisti najbolj vztrajni, najbolj vzdržljivi položili na nosila in skupaj z ranjenci naposled prinesli na Nevesinjsko polje. Tja so prispeli okrog 25. marca 1943, a še nespočiti morali sprejeti boj z Lukačevićevimi četniki. Posebno težka je bila bitka pri vasi Lakte, kjer so zadali četnikom težke udarce in jih naposled prisilili k begu. To sta opravila Kninski bataljon in I. bataljon III. brigade IX. dalmatinske divizije, ki je napadal na levem krilu v smeri proti Velesu.

Žrtve, izčrpanost zaradi nenehnih bojev in nečloveških premikov, zlasti V. dalamatinske brigade, v kateri je bil tudi Kninski bataljon — vse to je terjalo reorganizacijo enot IX. dalmatinske divizije. Tako so preživeli in za boj še sposobni borci V. dalmatinske brigade izpopolnili izgube in vrzeli v III. dalmatinski brigadi, v katero je tako prišel tudi Kninski bataljon (kot II. bataljon te brigade). Dne 8. aprila 1943 je bataljon že sodeloval v bitki proti četnikom in jih razbil, pri tem pa zajel nekega komandanta četniškega bataljona. Nato so nadaljevali prodor do Zemlje v bližini Mostarja. To je kraj pod Veležem, kjer so se zadržali dan in pol, ko so jih ponovno napadli četniki (okrog 800 mož). Pod tem pritiskom so se umaknili na bližnje vzpetine in se utrdili in na teh položajih pet dni zadrževali in odbijali napadalce. Od tu so se premaknili na Velež, kjer so zamenjali I. dalmatinsko brigado. Na Veležu je bila še vedno zima. Bil je tak mraz, da so mnogi borci ozebli. Ker je nekaj borcev zmrznilo, so se morali spustiti s planin in se namestili v nekakšnih kolibah. Vse to so izrabili četniki, s katerimi so se morali zapletati v spopade. Kljub temu četniki, niso zaznamovali nobenih uspehov. IX. dalmatinska divizija je obvladala svoje položaje v gornjem toku Neretve z nalogo, da bi obvladala ozemlje med Mostarjem in Konicem in zaščitila enote NOV Jugoslavije, ki so se pomikale v smeri Drine. Po petnajstdnevnem odporu, ki ga je II. dalmatinska brigada nudila nemškim in drugim okupatorskim enotam, se je v boju začela premikati v skladu s povelji vrhovnega štaba. Kninski bataljon se je umikal na Kalinovik, potem pa se je spustil proti Drini in jo prekoračil pod Foco v Sandžak.

1. maj 1943 je III. Dalmatinska brigada proslavila pod vasjo Bojanići v Sandžaku. Teden dni za tem je zopet bila v težkih in zagrizenih bojih s četniki in Italijani v Podpeči blizu Plevlja. Kninski bataljon s pomočjo še nekega bataljona III. Dalmatinske brigade sta sovražnika rabila. Štiri dni kasneje, 12. maja 1943, se je Kninski bataljon premaknil na Popovo polje, kjer so vnovič doživeli napad Vražje divizije in italijanskih enot, ki so napadale v smeri Plevlje čez most na Čehotini in prek Trnovice. V bojih z Vražjo divizijo in Italijani je prihajalo do trenutkov, ko so partizanske note vrgle sovražne enote s posameznih kot, potem pa so te zopet prehajale v roke enot Vražje divizije ali Italijanov, ki jih je ves čas bojev podpiralo letalstvo. Sovražni pritisk je postajal vse močnejši, saj je prodiral iz več smeri. Postalo bi še huje, če sovražne kolone, ki je skušala prodreti od Čelebiča, ne bi ustavila I. Proletarska brigada in je potolkla. Ko je prišla v pomoč še III. Krajiška brigada, je lahko tudi III. Dalmatinska prešla v juriš in skupaj z omenjenima brigadama zapodila sovražnika v dolino Čehotine.

Po teh bojih je sledil premik v smeri Konjsko in od tam na Unište.

»Na Uništima sačekali su nas Njemci i vražjaci . . .«

Bilo je 19. maja 1943. Sovražna, okrog 200 mož močna zaseda je udarila po Kninskem bataljonu in ga razpršila. Toda to je bil samo videz, saj se je bataljon takoj nato pognal v protinapad in vrgel to močno sovražno zasedo s položajev in jih sam zasedel. Nato so se premaknili v smeri proti Tari. Kninski bataljon je s svojimi borci zaščitil most in ga ščitil, dokler se partizanske enote niso premaknile na nasprotni breg reke. Zadnji se je premaknil sam in se napotil od mosta na Tari proti Durmitorju.

»Avioni su nas gonili od sunca do sunca,« se je spominjal Acim.

Vseeno pa je IV. sovražnikova ofenziva propadla. Zato je sovražnik pripravil novo, še močnejšo V. ofenzivo. Ni pustil, da bi se partizanske enote od dvainpolmesečnih težkih bojev in naporov odpočile, bolni borci ozdraveli, ranjenci okrevali. Za 51. Titov rojstni dan (25. maja 1943) se je Kninski bataljon, v katerem se je boril načelnik V. bataljona Odreda JA za Slovensko Primorje, Trst in Istro Acim Prijić, utaboril v bližini Žabljaka. Tam so zakurili kresove, toda ne za rojstna dan vrhovnega komandanta, temveč za oznako prostora, kamor se je potem iz angleškega letala spustila s padali zavezniška angleška misija, namenjena k vrhovnemu štabu NOV in POJ. Dolgo, zelo dolgo je trajalo, da je resnica o pravih borcih za svobodo jugoslovanskih narodov in za svobodo vsega človeštva prodrla tudi na zahod.

Iz bližine Žabljaka se je Kninski bataljon v sestavu svoje brigade in divizije premaknil prek Pivskih planin, prešel reko Plivo pri Mratinju. Že na Pivi so se začeli novi težki boji s sovražnikovimi enotami, ki so bile na nasprotnem bregu te reke. Prav tako je partizanske enote nenehno napadala in obstreljevala nemška in italijanska aviacija. Dne 28. maja 1943 je Kninski bataljon prenočil v vasi Mratinje. Naslednji dan zgodaj zjutraj so nadaljevali premik na Vučevo, kjer se je razformirala III. Dalmatinska brigada. Dne 2. junija 1943 je prešel Kninski bataljon zopet v sestav II. Dalmatinske brigade kot njen IV. bataljon. Tudi sama brigada je prešla v sestav II. Proletarske divizije.

Nadaljevanje

NOVICE IZ RADOVLJIŠKE OBČINE

Izvršni svet OS Radovljica je na 35. seji 1. februarja obravnaval predložene pripombe in predloge k predlogu resolucije o družbenoekonomski politiki in razvoju občine Radovljica za leto 1983, osnutek odloka o proračunu občine Radovljica za leto 1983 ter predlog odredbe o preventivnih cepljenjih in diagnozi ter drugih preiskavah v letu 1983 na območju občine Radovljica.

— — —

V hotelu Toplice na Bledu je bila 28. januarja akcijska konferenca o turističnem gospodarstvu v radovljiški občini, ki jo je organiziral občinski komite ZKS Radovljica. Ob zelo dobri udeležbi vseh za turizem zainteresiranih predstavnikov delovnih organizacij, skupnosti, občinske skupščine in družbenopolitičnih organizacij ter predstavnikov osrednjih turističnih delovnih organizacij, ki imajo svoje TOZD v občini, so spregovorili o vseh ključnih problemih razvoja turizma. Gradivo za konferenco je bilo že dva meseca v javni razpravi, zato ni bilo težko pripraviti svoja stališča. Osnovni problem je razdrobljenost turizma, slaba kadrovska sestava, premajhna izkoriščenost zmogljivosti in naravnih znamenitosti, preskrba in nespodbudni devizni predpisi, so mehili v razpravi. Zaključke s konference bo oblikovala posebna delovna skupina.

— — —

Predsedstvo OK SZDL Radovljica je na 37. seji 3. februarja obravnavalo poročilo o delu republiške konference SZDL Slovenije v letu 1982 s poudarkom na programskih usmeritvah v letu 1983. Podprli so predlog odloka o posebnem občinskem davku za zagotavljanje sredstev za intervencije v proizvodnji hrane v občini Radovljica do leta 1985. Razpravljali so tudi o uresničitvi finančnega načrta OK SZDL Radovljica za leto 1982 in predlogu plana za leto 1983. Opravili so imenovanje svojih članov za programsko sejo republiške konference SZDL Slovenije in v zbor delegatov Delavske univerze Radovljica.

— — —

Predsedstvo občinskega komiteja ZKS Radovljica je na 17. seji, 25. januarja posvetilo največ pozornosti razpravam o gradivu CK ZKS o idejni in akcijski usposobljenosti osnovnih organizacij ZKS. Razprave potekajo v vseh osnovnih organizacijah. Ocenili so tudi delo predsedstva OK ZKS Radovljica v sedanjem mandatnem obdobju. Ocena bo sestavni del gradiva za programsko sejo občinske organizacije ZKS. Na seji so soglasno podprli sklep o uvedbi začasnih ukrepov družbenega nadzora v Gozdarsko kmetijski zadrugi Srednja vas v Bohinju.

— — —

Občinska zdravstvena skupnost Radovljica je na četrti seji skupščine 27. januarja sprejela dodatek k samoupravnemu sporazumu o temeljih plana skupnosti za obdobje 1981—85 za leto 1983 in spremembe in dopolnitve predloga samoupravnega sporazuma o temeljih plana medobčinske zdravstvene skupnosti Kranj. Razen tega so delegati sprejeli načrt aktivnosti in izhodišča za sklepanje samoupravnih sporazumov o svobodni menjavi dela za leto 1983, sklep o varčevalnih in omejitvenih ukrepih na področju zdravstvenega varstva z valorizacijo participacije in sklep o prispevkih za zdravstveno varstvo v letu 1983. Obravnavali so osnutka samoupravnega sporazuma o ustanovitvi delovne skupnosti skupnih strokovnih služb SIS družbenih dejavnosti v občini Radovljica in statuta te delovne skupnosti.

— — —

Po dogovoru med občinskim svetom ZSS in izvršnim svetom ter predsedstvi in strokovnimi službami vseh SIS družbenih in materialnih dejavnosti v občini Radovljica bodo v februarju poslali v vse TOZD in OZD kratka poročila o uresničevanju svobodne menjave dela v letu 1982. Gradivo bodo obravnavali na zborih delavcev skupaj z zaključnimi računi svojih TOZD in OZD za 1982.

— — —

Vseh osem komisij občinskega komiteja ZKS Radovljica je zadnji teden v januarju na posebnih sestankih obravnavalo gradiva o aktualnih vprašanjih in nalogah pri utrjevanju idejne in akcijske usposobljenosti in organiziranosti ZKS. Komisije so na sejah oblikovale poročila o svoji dejavnosti, ki jih bodo obravnavali udeleženci programske seje občinske organizacije ZKS Radovljica.

— — —

Za letošnji kulturni praznik — Prešernov dan — ni bilo osrednje proslave, ampak so posamezna kulturna društva v 24 krajih občine Radovljica pripravila priložnostne kulturne prireditve, posvečene Prešernu. ZKO, knjižnica A. T. Linhart in KUD Radovljica so v uvodni prireditvi 3. februarja zvečer v obnovljeni dvorani KUD Radovljica radovljiške graščine pripravili večer s Polono Škrinjerjevo, mlado samouko pisateljico, o izidu njene prve knjige »Pavla«. Gost večera je bil tudi pisatelj Ivan Potrč. Njegova dela so ob njegovi 70-letnici predstavili na priložnostni razstavi. Odlomke iz »Pavle« so brale članice Linhartovega odra Radovljica Maruša Avguštin, Alenka Vrabec in Alenka Weithauser, ljudske pesmi sta peli in igrali na citre Helena Vidmar in Melita Jelen. Prireditev je režirala Alenka Bole-Vrabec.

— — —

Januarja so se v hotelu Golf na Bledu sešli na posvet vodilni delavci SOZD Integral, v katerem je zaposleno nad sedem tisoč delavcev turizma, gostinstva in prometa. O aktualnih gospodarskih in družbenopolitičnih značilnostih in razmerah doma in v svetu so govorili član predsedstva CK ZKS Jože Smole in predsednik gospodarske zbornice Slovenije Marko Bulc ter drugi.

— — —

Z novim odlokom, ki ga občinska skupščina mora sprejeti vsako leto do 31. marca, je izvršni svet OS Radovljica predložil skupščini, da bo poprečna gradbena cena za kvadratni meter stanovanjske površine in višina odstotka, izračunana v korist za razlaščeno stavbno zemljišče, znašala v občini Radovljica 185,06 din za kvadratni meter.

— — —

Prejšnji teden so obiskali radovljiško občino predstavniki občine Apatin iz SP Vojvodine. Na občinski skupščini Radovljica so se pogovarjali o nadaljnjih načrtih poslovanja in vključevanja v turizem obnovljenega hotela Triglav, ki ga je na Rečici apatinska občina odkupila od Integrala. Obnovljeni hotel bo sicer namenjen počitnikovanju delavcev in šolske mladine apatinske občine, vendar pa bo služil tudi potrebam blejskega turizma. V hotelu bodo zaposlili sedem domačinov z Bleda.

— — —

Po podatkih statistične službe komiteja za gospodarstvo in družbeno planiranje pri OS Radovljica je bil delež dohodka, gospodarstva v radovljiški občini leta 1981 od gostinsko turistične dejavnosti, kjer je bilo zaposleno 9,6 % vseh zaposlenih, 7 %, a še leta 1976 je znašal delež gostinstva in turizma v občini 8,1 % v celotnem dohodku občine.

— — —

Zaradi oblikovanja ocene stanja inovacij v radovljiški občini po programu občinskega sveta ZSS Radovljica in občinske raziskovalne skupnosti ter družbenega pravobranilca samoupravljanja so v začetku januarja poslali vsem direktorjem OZD anketne liste. Odgovore na postavljena vprašanja bodo uporabili za načrtovanje nadaljnjih aktivnosti, ki prispevajo k boljšemu gospodarjenju in uveljavljanju samoupravljanja. Odgovore bodo zbirali na občinskem svetu ZSS Radovljica do 15. februarja.

— — —

Izkoriščenost prenočitvenih zmogljivosti v radovljiški občini se v zadnjih letih opazno povečuje zlasti v hotelih. V letu 1971 je bila poprečna letna izkoriščenost le 51 %, deset let pozneje, torej 1981, je znašalo poprečje že 57 %, lani pa je naraslo kar na 65 %. To poprečje je precej višje, kot znaša za slovenske razmere.

— — —

Kot vsako leto so tudi letos v nedeljo, 6. februarja, odšli na spominsko slovesnost v Sveče na Koroškem predstavniki koroških partizanov in drugih borcev iz radovljiške občine. Tam so se skupaj z jeseniškimi borci in domačini poklonili spominu padlega heroja Matija Verdnika-Tomaža z Jesenic.

— — —

Komisija za šport in rekreacijo pri občinskem svetu ZSS Radovljica je na četrti seji 28. januarja pregledala pripombe in predloge na predlog programa občinskih sindikalnih športnih iger v letu 1983. Tudi letos bodo v radovljiški občini organizirali sindikalne športne igre v devetih športnih panogah, ki se jih bodo udeležili člani in članice sindikata iz 120 osnovnih organizacij zveze sindikatov. Pripombe se nanašajo na časovne spremembe za posamezne športne panoge, ki so usklajene s prostimi sobotami v OZD in TOZD ter z občinskimi in društvenimi tekmovanji.

— — —

Prizadevni amaterski kulturni delavci člani DPD Svoboda Rudi Jedretič iz Ribnega so tudi ob letošnjem kulturnem prazniku v počastitev Prešernovega dne priredili zdaj že tradicionalni teden kulturnih večerov od 4. do 13. februarja. Uvodna prireditev je bila v petek, 4. februarja, ko so v avli zadružnega doma odprli razstavo domačih amaterskih slikarjev, zvečer pa pripravili recital Prešernova smrt v izvedbi eksperimentalne skupine Talija z Bleda. V soboto, 5. februarja, zvečer je nastopil s celovečernim koncertom moški zbor KUD Zasip. V nedeljo, 6. februarja, dopoldne je bila matineja za otroke pod naslovom »srečanje s Tončko Maroltovo« na kateri so nastopile domače folklorne skupine. V soboto, 12. februarja, zvečer bo dramska skupina domače Svobode uprizorila komediji Podlaga zakonske sreče in Randez voues. Najpomembnejša prireditev in vrhunec kulturnega tedna bo vsekakor v nedeljo, 13. februarja zvečer, ko imajo na programu komično opero Don Pasquale, v kateri nastopajo priznani slovenski operni umetniki: Ladko Korošec, Sonja Hočevar, Rajko Koritnik, Marcel Ostaševski, Tone Prus in pianist Leon Engerman.

— — —

V januarju je Delavska univerza Radovljica nadaljevala s seminarji za usposabljanje delegatov skupščin SIS in občinskih zborov. V začetku meseca je bil dvodnevni seminar samo za delegate ALMIRE Radovljica, zadnji petek in soboto pa za delavce GG Bled in Vezenine Bled. Udeležba na seminarjih je bila zelo dobra, čeprav so bila predavanja večinoma v prostem času.

— — —

V okviru programa kulturne akcije za delovne kolektive je doslej prvič gostovalo v Bohinjski Bistrici slovensko stalno gledališče iz Trsta. V četrtek, 3. februarja zvečer se je pred polno dvorano predstavilo z dramo Matjaža Kmecla GLUHI BRATJE.

— — —

V okviru programa kulturne akcije za delovne kolektive so igralci jeseniškega gledališča Tone Čufar gostovali v soboto, 29. januarja, zvečer v kulturnem domu Podnart. Predstavili so se s komedijo Igra Hamleta v Mrduši Donji. Obisk prireditve je bil pod pričakovanjem.

— — —

V počastitev Prešernovega dne so 8. februarja na povabilo tamkajšnjega kulturnega društva povabili na gostovanje v Železnike člane moškega zbora KPD Zasip. V kulturnem domu so se pod vodstvom pevovodje prof. dr. Janeza Boleta predstavili s celovečernim koncertom Prešernovih in drugih slovenskih zborovskih pesmi.

— — —

V stalni fotogaleriji Pasaža v radovliški graščini so odprli 18. januarja letošnjo prvo razstavo fotografij 24 članov in 14 pionirjev Fotokina kluba Gorenja vas iz škofjeloške občine. Razstava sodi v okviru programa sodelovanja Fotokina kluba Radovljica z drugimi klubi v Sloveniji.

BLEJSKI OTOK JE VABIL TAKO PRED STO LETI KOT DANES

Blejski otok s cerkvico je bil in je še danes najbolj priljubljena izletniška točka za obiskovalce Bleda. Seveda so bili pred leti najbolj številni romarji, ki so prišli na Bled le zato, da so na otoku prosili za zdravje in pomoč v svojih težavah, pozneje je bilo vse več izletnikov in gostov, ki so hodili ogledovat zanimivosti otoka in lepote, vendar so vsi — in to še danes — potegnili za »zvon želja«.

Obisk na otoku je nenehno naraščal, kar še posebno velja za čas po zelo posrečeni obnovi otoka, kot si jo je zamislil danes žal že pokojni Tone Bitenc. Čeprav je »pot« na otok nekoliko težja kot na grad, sta si po obisku skoraj že enaka. Tako je danes. Kako pa je bilo v preteklosti, recimo pred sto leti?

Izkopanine na Blejskem otoku kažejo, da je bilo tam grobišče, da so torej morali že davno prihajati na otok, najbrž s preprostimi čolni.

Da so ga ljudje radi obiskovali, da je bil privlačen, nam povedo številne pesmi, nabožne ali posvetne vsebine, opisovali so ga pisatelji in kdor je prišel na Bled, ni mogel mimo otoka. Veliko zanimivega nam pove o tem »knjiga obiskovalcev otoka« iz let 1867 do 1879, ki jo hranijo v blejskem župnišču. Ta knjiga nam pove, koliko je bilo obiskovalcev v tistem času, kdo vse je prihajal na otok, zakaj, v kakšnem času in kakšnega duška so si dajali ob vpisovanju v to knjigo.

Knjiga, ki smo si jo lahko ogledali, je bila 12 let na otoku in v njej je okoli 15.880 podpisov. Torej je bilo okoli 1300 podpisov na leto, vendar moramo pripomniti, da se vsi niso vpisovali, saj mnogi takrat niso znali pisati. Zato lahko trdimo, da je bil obisk še večji.

Na otok so prihajali iz vseh delov sveta tako kot danes. Seveda so številni tudi okoličani Bleda, domačini so vpisani le redko, precej jih je iz Kranja, Ljubljane, Novega mesta in Dolenjske naploh, Štajerske, še več pa iz Primorske, posebej iz Gorice, Trsta in Celovca. Vrste se podpisi obiskovalcev iz Gradca, Dunaja in krajev bivše monarhije. Posebej naj še omenimo oboževalce otoka iz Zagreba, Beograda, Bosne. Že takrat so bili na otoku tudi gostje iz Anglije, Egipta, Češke, Rusije, Brazilije, celo iz daljne Japonske.

Iz podpisov lahko zasledimo izredno pestrost obiskovalcev. Veliko je bilo dijakov, vpisani so celi razredi gimnazij iz Kranja, Ljubljane, bogoslovcev, uradnikov raznih ustanov, trgovcev, profesorjev, tedanje meščanske družine iz naših mest, posebej Ljubljane. Le redek znamenit Slovenec tistega časa ni bil na otoku in se ni vpisal v to danes zanimivo knjigo. Skoraj vsi so vpisali tudi datum, kdaj so otok obiskali, več jih je vpisanih večkrat, to se pravi, da so večkrat obiskovali Bled in otok. Iz podpisov razberemo, da so bili v večini izobraženci, manj je podpisov s težko, okorno pisavo. Verjetno se ti niso vpisovali tako kot ostali, saj mnogi tudi niso bili vešči pisanja. Žal mnogi podpisi niso čitljivi, tako da je danes težko ugotoviti, kdo vse so bili podpisniki.

Imena podpisnikov so bila po večini slovenska, tipično naša domača, tudi pisana v slovenskem jeziku — tista, ki so bila pisana v okorni in težki pisavi prav vsa, ostala pa večkrat tudi v nemščini, tudi z nemškim imenom kraja, od koder so prišli.

Če le površno preletimo spominsko knjigo, bomo našli nemalo imen pomembnih Slovencev tistega časa, ki se jih še danes spominjamo, pa naj si bodo to politiki, pisatelji, pesniki, številni takrat še študenti, pa tudi pomembni domačini ali znane trgovske družine iz Ljubljane. Oglejmo si nekatere:

Od domačinov ali obiskovalcev, ki so bivali takrat na Bledu, najdemo podpise Antona Westra — blejskega župana, kot je sam pripisal leta 1875, družine Rouard, lastnikov blejskega gradu in jezera; Oscar Rikli se je prvič vpisal leta 1869, imena njegovega brata Arnolda Riklija pa ne zasledimo med obiskovalci otoka, kar je vsekakor zanimivo, saj je takrat že imel svoj »zdravilni zavod« na Bledu; Katre Piber iz Mlina, Marije Mosche in dr. Valenta, družine Golias-Skale, Camillo grof Eichelburg — lastnik današnjega hotela Toplice, večkrat je vpisan tudi domači narodnjak Anton Hudovernik, pa Matevž Kosmač z Bleda, Ivan Ambrožič iz Želeč, Gregor Arh iz Gorjuš. Vendar, kot že rečeno, je domačinov vpisanih le malo, saj so verjetno redko hodili na otok, kot še danes, ali pa se niso vpisovali.

Že leta 1869 se je vpisal Julius Kugy in z njim Paul Kugy in Anton Pleiweis. Iz tega leta je tudi podpis slovenskega komponista dr. Benjamina Ipavca iz nemškega Gradca, kot je pripisal. Že naslednje leto zasledimo Jurija Šubica, podobarjevega sina iz Poljan, bogoslovca Antona Jegliča zasledimo skoraj vsako leto, družina Kapus iz Kamne Gorice, znanega livarja iz Ljubljane Antona Samasso, pa dr. Jerneja Zupanca, notarja in odbornika Matice slovenske, dr. Rad. Razlaga, Josefa Pagliaruziaja, Henrika Ničmana z družino.

V letu 1871 je vpisan P. v. Radics, ki je večkrat opisoval Bled in takratno Kranjsko, Andrej Pirnat, oskrbnik »Pečovnika« pri Celju, Matija Murnik, znani prosvetni delavec Janko Žirovnik, takrat doma na Bledu.

Vrsta znanih imen je napisanih 15. septembra 1872, ko so po slovesnosti odkritja spominske plošče v Vrbi, na hiši dr. Franceta Prešerna, obiskali še blejski otok. To so Janez Krstnik, Fran Šerko, Franc Erjavec, Franc Levec, oba iz Gorice, pa Josip Regen ter Jurij Šibic iz Poljan nad Škofjo Loko ter dijak Janko Šubic, dr. Pestotnik, primarij, pravnik dr. Josip Dobida. Ob tej priložnosti je inž. Podkrajšek iz Ljubljane pripisal v spomin na velikega pesnika: »Kar se v Sloveniji poštenega rodi — vse Prešerna, pesnika slavi!«

V poznejših letih najdemo še podpisa Josipa Jurčiča, dr. Ambrožiča z ženo Lojzko, dr. Andreja Lisjaka in dr. Antona Arka, ki so vsi skupaj prišli na otok; v letu 1875 Antona Foerstra, kaplana Jakoba Aljaža, pa Gregorja Kreka, univerzitetnega profesorja iz Gradca, dijaka Franca Koblarja, Antona Fabianija, vse sama znana imena!

Še mnogo bi jih lahko napisali, vendar bodi dovolj, saj upamo, da smo uspeli dokazati, da blejski otok ni bil le znana božja pot na Slovenskem, marveč so mnogi s tem želeli pokazati prebujanje svoje narodne zavesti.

To dokazujejo številni napisi, izrezki, verzi, vzkliki, gesla, ki so jih mnogi pripisali k svojim podpisom. Res moramo priznati, da jih je največ pobožne vsebine, kar je povsem rezumljivo, številni so opevali lepote otoka, Bleda in Slovenije naploh, ne manjka pa takih z narodnjaško vsebino. Nekateri so si dali z obiskom na Blejskem otoku duška prav v svoji narodnjaški zavesti. Danes skoraj ne bi mogli verjeti, da so si vse to upali.

Nekaj je bilo tudi nemških rekov ali pesmic, vendar zelo redko in to predvsem nabožne vsebine, ali še pogosteje o lepoti kraja. Povzemamo pa nekaj naših, slovenskih, prežetih z narodnim duhom:

Tako je Matija Kovačič iz Bosne napisal leta 1877: »Slovenska mati nas je rodila, slovenski oče nas gojil, slovenska vila nas zbudila, Slovenci mi, da ne bi bili!«

Neznan obiskovalec iz Radomelj je leta 1869 napisal: »Bratje kvišku ustanimo, že svoboda nam bliščí, le združimo se, objemimo, tuj se jarem že drobi. Da Slovenije smo sinovi, čuje dol naj in vrhovi.«

Jože Ambrožič je pripisal leta 1870 k svojemu podpisu: »Živela Slovenija — čujte gore in bregovi, da sinovi Slave smo!«

Josip Zanoškar je leta 1871 vzkliknil: »Pozdravljeni hribi, snežne glave, doline prijazne od bistre vode — Zedinimo se, ne vdajmo se!«

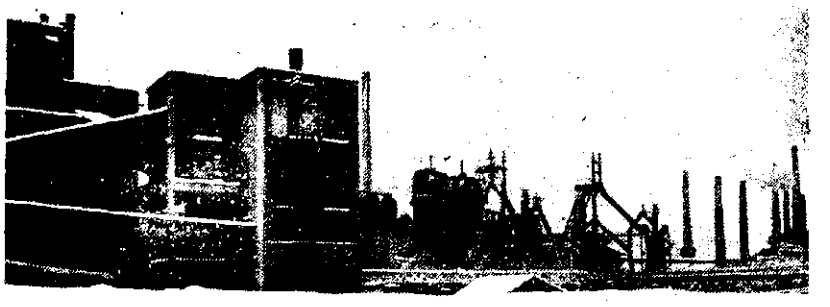
I. U. Vesely, načelnik Sokola iz Ljubljane, si je v letu 1871 drznil vzkliknити celo »Vive la republique!«

Pavel Skale iz Ljubljane je v letu 1875 pripisal »Živeli Serbi, Hercegovci, Bosnjaki, Bulgari, Crnogorci — Bog pomagaj Jugoslovane.«

Še bi jih lahko našteli, posebno še številne citate Prešernovih pesmi, največkrat: »Dežela Kranjska nima lepšga kraja, kot je ta podoba raja!«

Omenimo še, da so poleg posameznikov obiskovali otok številni dijaki, razne organizacije takratne mladine. Kaže, da je mnogim obisk otoka pomenil notranje zadovoljstvo, da so s tem izkazali prebujanje svoje narodne zavesti, kar jim sicer ni bilo tako lahko!

Božo Benedik

Pogled na Železarno (Foto I. Kučina)

SEJA PREDSEDSTVA OK ZRVS JESENICE

V sredo, 2. februarja, so se pri občinski konferenci ZRVS sestali člani predsedstva na svoji redni seji, na kateri so obravnavali delo rezervnih vojaških starešin med tretjo in četrto sejo predsedstva. Predsednik OK ZRVS Jože Starc je podal nekaj pomembnih stališč in priporočil, ki jih je nakazala delovna skupina RK ZRVS ob nedavnem obisku na Jesenicah.

Poudaril je, da si je zaradi nalog, ki jih nalaga zvezi RVS družba, treba še naprej prizadevati, da bi splošno vojaško usposabljanje in idejno-politično izobraževanje RVS postalo trajni sestavni del njihove aktivnosti, stalna potreba in spodbuda za vsestranski razvoj lastne osebnosti. Moramo se zavedati, da smo pomemben del SZDL oziroma frontne organizacije, zlasti pri uveljavljanju SLO in družbene samozaščite. Še bolj kot doslej se bo potrebno vključevati v vse oblike družbenopolitičnega življenja in delegatskega sistema. Razmišljali pa bodo tudi o ustanavljanju aktivov v TOZD in delovnih skupnostih v Železarni.

V nadaljevanju seje so se dogovorili, da bodo za častne člane OK ZRVS Jesenice sprejeli: republiškega sekretarja za notranje zadeve Tomaža Ertla, predsednika Skupščine občine Jesenice Franca Breliha in predsednico komiteja za SLO v krajevni skupnosti Sava Maro Talarjevo. V posamezne KO ZRVS pa bodo sprejeti vsi komandirji karavel na območju jeseniške občine. Za koordinirano delo in sodelovanje med OK ZRVS, oddelkom za SLO pri Skupščini občine Jesenice, SZDL in svetom revije NAŠA OBRAMBA v Ljubljani so imenovali predsednika komisije za informiranje Jožeta Urha. Njegova naloga bo organiziranje poverjeniške mreže v občini za revijo NAŠA OBRAMBA. Vsa pozornost bo namenjena tudi pridobivanju novih naročnikov za to revijo, ki je nujno potrebna vsem občanom.

Pri pripravi letnega poročila oziroma oceni dela so člani predsedstva zelo kritično spregovorili o nekaterih pomanjkljivostih, ki so še vedno prisotne pri delu. Slaba evidenca udeležbe na predavanjih, pohodih in pasiven odnos do dela v organizaciji. Člani predsedstva so se zavzeli in predlagali, da se mora čim prej urediti kartoteka oziroma evidenčni kartoni za vse člane RVS z namenom, da se v te kartone vnašajo vsi podatki posameznega RVS.

Za sodelovanje na pomembnejših prireditvah, kot so: LAP, Dražgoše in pohod po poti Lojzeta Kebeta, bodo v bodoče angažirali večje število članov, ki se bodo na te prireditve začeli pripravljati že prej.

Člani predsedstva so sprejeli sklep, da se morajo do letne skupščine urediti nekatere spremembe in dopolnitve v KO ZRVS Mirka Roglja (Plavž) in v KO ZRVS v Kranjski gori.

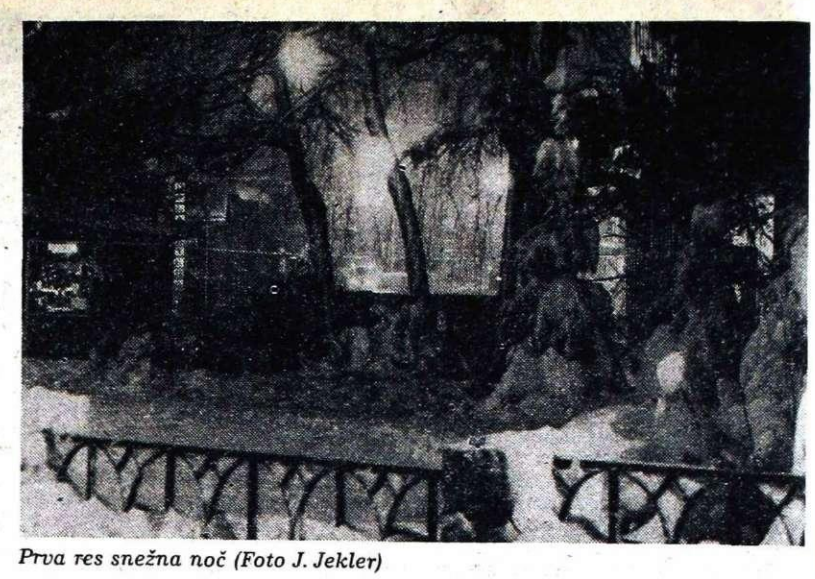
V razpravi za prihodnje delo oziroma izvajanje strokovnega programa in idejno-političnega izobraževanja so prevladovala različna mnenja in pripombe, toda člani predsedstva se bodo odločno zavzeli, da bo program pester, konkreten in zanimiv za vse člane ZRVS. Predsednik KO ZRVS Sava Franci Bratun je še posebej poudaril, da je treba vso pozornost nameniti izbiri dobrih predavateljev. Zahteve in želje, da bi organizirali čim več strelskih vaj z najnovejšim strelskim orožjem, se žal zaenkrat še ne morejo uresničiti. To orožje je izredno drago in zaradi pogoste uporabe pride tudi kmalu do večjih okvar. Vendar je vsaka bojazen, ki jo zelo pogosto slišimo, da bi v primeru izrednih razmer ali vojne RVS ne znali ravnati z najnovejšim orožjem, odveč.

Iz poročila, ki ga je podal predsednik KO ZRVS Mojstrana, je bilo razvidno, da je njihova organizacija v preteklem letu zelo dobro delovala na vseh področjih. Zelo dobro je bilo sodelovanje s KS, SZDL, šolo in karavlo Belca. Že po prvih ocenah lahko rečemo, da je bila ta organizacija v preteklem letu med najbolj delavnimi.

Predsednik komisije za informiranje je podal svoje poročilo v pisni obliki (več o tem v prihodnji številki Železarja).

Na seji so tudi sprejeli sklep, da morajo biti redne letne skupščine krajevnih organizacij izvedene že v tem mesecu. V mesecu marcu bo redna letna skupščina občinske konference ZRVS.

J. Urh

Prva res snežna noč (Foto J. Jekler)

GOSTINCI RADOVLJIŠKE OBČINE PRED ŠTEVILNIMI PROBLEMI

Turistično gostinski delavci — komunisti so v soboto, 29. januarja, na Bledu na problemski konferenci razpravljali o nadaljnjem razvoju turizma in gostinstva v radovljiški občini. Gradivo je bilo obširno, dobro pripravljeno, odprlo pa je veliko možnosti za razpravo. In ta naj bi prinesla konkretne sklepe, nove zamisli, predloge, ki naj bi jih uresničili za čim večji razvoj te za radovljiško občino pomembne gospodarske veje.

Že v začetku moram omeniti, da v obsežni razpravi kaj novega res nismo slišali. Ni bilo pobud, zamisli, predlogov in načrtov, v čemer je bil še posebej Bled vodilen pri nas.

Prvo vprašanje je razdrobljenost gostinstva in turizma v občini. Koliko razprav je že bilo o tem, predvsem velja to za Bled, koliko očitkov. Vendar bi moralo že dolgo biti vsem jasno, da blejsko gostinstvo ne bo šlo še tako kmalu pod eno streho. Saj tudi pri tistih, ki so že našli skupno streho, ni vse tako, kot bi moralo biti, ali bi lahko bilo. Vendar to ne izključuje, da ne bi moglo biti sodelovanje na vseh področjih mnogo tesneje in uspešnejše. To velja za skupno prodajno službo. Sedanja prodaja skromnih 2000 ležišč — zasebne sobe že tako morajo zasebniki sami prodajati — je mnogo predrago. Tu je še skupna propaganda, prireditve, nabava pa tudi gradnja nekaterih skupnih rekreacijskih objektov. Če bi bila Turistična poslovna skupnost, od katere so številni veliko pričakovali, bolj aktivna, iznajdljivejša, bi bilo lahko že dosti narejenega, pa tudi očitkov bi bilo tako konec. Skoraj enako je v Bohinju, kjer te skupnosti še nimajo, niti ne razmišljajo o pridružitvi k Bledu, čeprav so bili dani že številni predlogi. Prav tako je z radovljiškim gostinstvom in Podvinom. Vse to bi že davno moralo biti pridruženo k Bledu, že pred leti so to načrtovali, pa so bili lokalni interesi močnejši.

Kaj je z novimi vlaganji? Prav gotovo v teh težkih časih našega gospodarjenja niso dane možnosti za že dolgo načrtovane nove hotelske zmogljivosti. Vendar sta tako Bled kot Bohinj izgubila že več »zlatih časov« za vlaganja, ker pač ni bilo programov, načrtov. Ali ni prav ta čas sedaj primeren za pripravo tega, saj se bodo tudi turizmu časi zjasnili!

Že nekaj časa predstavlja problem vila Bled. Ali ne bi vsi skupaj poskušali pripraviti program, pridobiti morda še druge zainteresirane, saj ga samo na Bledu ne bi zmogli. Vendar če na Bledu ne bodo vedeli, kaj bi z njo, se lahko zgodi da bo v garažah skladišče železa, kot so nekateri že predlagali. Že nekaj let se ponuja rekreacijsko središče na Pokljuki — pred leti so ga kaj hitro zavrgli — celo gostinci so bili takšnega mnenja — danes pa je vsem znano, da bi bilo zelo potrebno. Vendar že pripravljene študije prekriva prah v predalih. Prav nič bolje ni v Bohinju, kjer se ne morejo dogovoriti o skupnem programu in priključiti še Soriške planine. Tudi o mladinskem »hotelu« bi morali spregovoriti — saj ni letovišča v tujini, da ne bi poskrbeli za najmlajše, za cenena prenočišča. Na Bledu pa toliko kritike, ko so dotrajani hotel Triglav namenili v ta namen. Tudi številne rekreacijske objekte, s katerimi se ustvarja dohodek, bi bilo treba bolje aktivirati. In še marsikaj bi se dalo napisati o tem, kaj manjka, kar bi že davno lahko imeli, če bi bili iznajdljivejši in upoštevali pobude, ki jih dajo po večini v turističnih društvih in športnih organizacijah. Vse to bi morali poskušati v sodelovanju z vsemi zainteresiranimi za turizem — tu mislimo tudi na krajane Bleda, ki niso zaposleni v turizmu — uresničiti.

Tudi na prireditve smo pozabili. Moramo priznati, da v sezoni pripravijo okoli 100 raznih prireditev v občini — pretežno za turiste — le da bi lahko načrtovali tudi večje, zahtevnejše, kvalitetnejše. Te bi morale postati tradicionalne, saj bi le tako ponesle ime našega kraja v svet. Teh smo že nekaj imeli.

Mnogo je še tega, o čemer so govorili na problemski konferenci turistični in gostinski delavci — komunisti, mnogo tega tudi niso omenili. Vsakdo pa bo soglašal, da tako na Bledu kot v Bohinju manjka trden program, ki bi bil res sprejet od vseh in ki bi ga morali tudi odgovorno uresničevati. To je treba še posebej poudariti, saj vemo, da na Bledu že danes prav nič ne zaupajo zazidalnemu urbanističnemu načrtu, ki so ga šele pred meseci sprejeli. Poleg vsega tega, kar ima dolgoročen značaj, čeprav ni bistveno novo, je še vrsta težav, ki jih je potrebno sproti reševati. To je vprašanje cen, osebnih dohodkov v gostinstvu in turizmu, urejevanje kraja, preskrba in podobno, kar je treba nujno tekoče reševati in kar sami v radovljiški občini ne zmorejo, saj so to vsesplošni problemi našega turizma — od njihovega uspešnega reševanja pa je odvisno, ali bo turizem dal v letošnji zunanji zrgovini to kar se od njega pričakuje.

B. Benedik

REDNI MESEČNI SESTANEK ČLANOV DU JAVORNIK—KOROŠKA BELA

Prvo soboto v februarju so se člani Društva upokojencev Javornik-Koroška Bela zbrali na svojem rednem sestanku in razpravljali o gospodarjenju v letu 1982, o finančnem načrtu za leto 1983, o ponovnem obveznem prispevku za zdravstvene storitve — participacije ter o predvidenem majskem izletu.

Po pregledu zapisnika sestanka v februarju je Lovro Berce poročal o gospodarjenju v letu 1982. Iz poročila je bilo razvidno, da smo tudi v letu 1982 izvajali zastavljeno politiko in kar precejšen del finančnih sredstev namenili za izlete, za izboljšanje pogojev v domu, obiske in pogostitev 80 in več let starih članov društva in ne nazadnje za neposredno pomoč tistim članom, ki imajo nizke pokojnine in morajo s tem preživljati dva ali več članov družine. Za vse to je bilo skupno namenjeno skoraj 200.000,00 din. V letu 1982 smo imeli devet izletov, ki se jih je udeležilo več kot 300 članov, ali skoraj tretjina vseh članov. O vseh teh izdatkih smo med letom večkrat razpravljali na mesečnih sestankih in člani so bili vedno sproti seznanjeni z delovanjem društva. Ta način soodločanja članov pri celotnem delu društva je pripomogel k temu, da so bili redni sestanki kar dobro obiskani in so se člani zanimali za celotno delovanje društva.

Tudi na tem sestanku je odbor dobil priznanje za delovanje v letu 1982 in člani niso imeli posebnih pripomb na razmeroma široko poročilo o poslovanju. Seveda bomo o poslovanju razpravljali tudi na letni delovni konferenci, ki bo predvidoma v aprilu.

V nadaljevanju sestanka je bil predložen finančni načrt za leto 1983. Iz njega je razvidno, da bomo tudi v letu 1983 precejšnja sredstva namenili za izlete in drugo dejavnost in na koncu leta tudi za socialno pomoč tistim, ki bodo imeli najnižje pokojnine. Vsi navzoči so se s predloženim finančnim načrtom strinjali, seveda bo dokončno potrjen na delovni konferenci, na kateri bo prav gotovo prisotnih veliko več članov kot na mesečnih sestankih.

Predsednik društva je člane seznanil s predlogom občinske Zdravstvene skupnosti Jesenice v zvezi s spremembo prispevkov uporabnikov zdravstvenega varstva k stroškom zdravljenja. Poudaril je, da so sedaj tudi upokojenci dolžni prispevati del sredstev za neposredno zdravstveno varstvo. Seznanil jih je z višino posameznih prispevkov in katere kategorije ljudi so teh prispevkov še vedno oproščene. V razpravi je bilo poudarjeno, da bi bilo potrebno to urediti tako, kot je bilo opredeljeno v političnih stališčih, to je po višini dohodkov. Pojasnil je tudi, da občinska zdravstvena skupnost na osnovi prošnje oprosti participacije vse, ki imajo res nizke pokojnine. Dogovorili so se, da bodo sodelovali v razpravi o predlogu sporazuma, ki naj bi urejal te prispevke za celotno republiko Slovenijo.

Na sestanku smo tudi govorili o izletu v mesecu maju. Za ta izlet je odbor predvideval dve varianti, in sicer ena predvideva izlet po Jugoslaviji — ob spomenikih revolucije, druga pa izlet v Đerdap, z ogledom znamenitosti Beograda, obiskom Hiše cvetja in Avale. Odločitev je prepuščena članom. Pogoji za plačilo bodo isti, kot so bili lani. Člani, ki še nikoli niso bili na izletu, bodo imeli 30 %, kdor pa je že bil, pa 20 % popusta. Predvidena cena za izlet z avtobusom v Đerdap je 3.800,00 din, za izlet po Jugoslaviji pa 5.650,00 din. Prijave sprejemamo vsak torek, plačilo pa je možno v obrokih.

Pogovarjali smo se tudi o možnostih letovanja v počitniških domovih DU Slovenije v Rogaški Slatini, Piranu in Izoli. Prijave za Rogaško in Piran sprejema ob torkih dopoldne v domu upokojencev tov. Jesenko v februarju in v začetku marca, za Izolo pa tov. Torkar prav tako v domu, samo s to razliko, da teče rezervacija vse leto, seveda pa se mora tisti, ki bo šel v Izolo, odločiti čimprej, kajti vsako nezasedeno mesto moramo odjaviti 40 dni pred nastopom letovanja v domu. Jeseniška občina ima vsak mesec na razpolago 21 postelj in to predvsem v dvo- in troposteljnih sobah.

Člani društva so bili na tem sestanku seznanjeni tudi s štiridnevnim križarjenjem po Jadranu, ki ga organizira Kompas.

Stane Torkar

JUNIJA LETOS BO NA JESENICE SPET PRISPEL VLAK BRATSTVA IN ENOTNOSTI

Med največje manifestacije bratstva in enotnosti pri nas brez dvoma sodi »vlak«, ki pod tem imenom vsaki dve leti izmenično vozi z Jesenic in ostalih krajev v Srbijo in obratno.

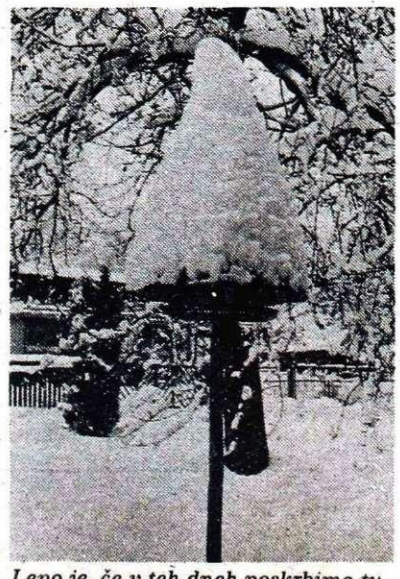
Ideja za takšno obliko negovanja bratstva in enotnosti, kot največje vrednote naše samoupravne socialistične skupnosti, izhaja iz naše narodnoosvobodilne borbe, oziroma okupacije naše domovine. Leta 1941 so okupatorji iz številnih slovenskih krajev, med drugim tudi iz jeseniške občine, izselili številne družine v Srbijo. Tam so Slovence bratsko sprejeli in jim odprtih src ponudili streho nad glavo. Čeprav od teh težkih dogodkov mineva že več kot štiri desetletja, so spomini na tiste dni še vedno živi in prav »vlak bratstva in enotnosti« je most sodelovanja, obujanja spominov in spletanja novih prijateljskih in bratskih vezi, ki jih danes gojijo in prenašajo naprej že mlajši rodovi.

Letos 5. junija bo ponovno pripeljal v Slovenijo »vlak bratstva in enotnosti«. Glavni sprejem bo v Krškem, zatem pa bo peljal dalje skozi slovenske kraje do Jesenic. Pri občinski konferenci SZDL na Jesenicah že deluje poseben odbor za sprejem vlaka. Odbor, ki ga vodi Franc Globočnik, je že lani v oktobru začel s pripravami za sprejem vlaka. Na zadnjem sestanku odbora so bili navzoči tudi izgnanci iz jeseniške občine, ki bodo letos svoje prijatelje povabili, da bodo v juniju obiskali Jesenice.

Poslali bodo vabila, na podlagi katerih bodo potem prek občinskih konferenc SZDL v srbskih občinah zbrali udeležence, ki bodo prispeli na Jesenice kot gostje nekdanjih izgnancev. Jeseničane vežejo predvsem spomini na občane občine Valjevo, s katero je jeseniška občina pobratena. Vsako leto se sodelovanje okrepi. Po prvih korakih športnikov in kulturnih delavcev se sodelovanje širi tudi na druga področja.

Ob letošnjem obisku gostov iz Srbije bodo na Jesenicah pripravili tudi skupno prireditev s kulturnim programom, gostitelji pa jim bodo pokazali tudi več zgodovinskih in kulturnih znamenitosti v okolici oziroma na Gorenjskem. Letošnji »vlak bratstva in enotnosti« se bo vrnil v Srbijo 8. junija.

J. R.

Lepo je, če v teh dneh poskrbimo tudi za ptice (Foto S. Kokalj)

Železarski globus

SOVJETSKA ZVEZA

Tudi v letošnjem letu nadaljuje Sovjetska zveza v zahodnoevropskih državah z nabavo cevi velikega premera, potrebnih za gradnjo plinovodov za transportiranje zemeljskega plina iz zahodne Sibirije. Zahodnonemški železarni Hoesch AG in Salzgitter-Peine AG bosta letos dobavili 100.000 ton špiralno varjenih cevi s premerom 1.420 mm. Dobavni rok je prvo polletje in pričetek prvih dobav je bil že v januarju.

Ob koncu preteklega leta je pričel obratovati nov sovjetski rudnik železove rude Kostanus, ki leži ob sovjetsko-finski meji. Vso potrebno opremo so dobavila finska podjetja. Ob zaključku izgradnje prve faze je njegova letna zmogljivost 3 milij. ton, medtem ko je končna predvidena v višini 24 milij. ton. V drugi fazi je predvidena tudi izgradnja naprave za izdelavo peletov z letno zmogljivostjo 9 milij. ton. Del izdelanih peletov bodo uporabljale tudi finske železarne.

POHVALE ZA GOJITEV ROŽ IN PRIZADEVANJA ZA VARSTVO OKOLJA

Pohvale za posebno prizadevanje v lanskem letu v akciji »lepe rože in varstvo okolja« so od Turističnega društva Jesenice prejeli naslednji stanovalci, ki prebivajo na Murovi, Kosovi cesti, Cesti v Planino pod Golico in Razgledni poti:

Francka BEDEN, Gizela DEŽMAN, Marija GASAR, Ela KELVIŠAR, Anka OLIPIC, Eli POTOČNIK, Jerica RAZINGER, Marica RAZINGER, Milan ZUPAN in Ivanka ŽERJAV.

B. B.

NOVICE IZ RADOVLJIŠKE OBČINE

Izvršni svet OS Radovljica je na 35. seji 1. februarja obravnaval predložene pripombe in predloge k predlogu resolucije o družbenoekonomski politiki in razvoju občine Radovljica za leto 1983, osnutek odloka o proračunu občine Radovljica za leto 1983 ter predlog odredbe o preventivnih cepljenjih in diagnozi ter drugih preiskavah v letu 1983 na območju občine Radovljica.

— — —

V hotelu Toplice na Bledu je bila 28. januarja akcijska konferenca o turističnem gospodarstvu v radovljiški občini, ki jo je organiziral občinski komite ZKS Radovljica. Ob zelo dobri udeležbi vseh za turizem zainteresiranih predstavnikov delovnih organizacij, skupnosti, občinske skupščine in družbenopolitičnih organizacij ter predstavnikov osrednjih turističnih delovnih organizacij, ki imajo svoje TOZD v občini, so spregovorili o vseh ključnih problemih razvoja turizma. Gradivo za konferenco je bilo že dva meseca v javni razpravi, zato ni bilo težko pripraviti svoja stališča. Osnovni problem je razdrobljenost turizma, slaba kadrovska sestava, premajhna izkoriščenost zmogljivosti in naravnih znamenitosti, preskrba in nespodbudni devizni predpisi, so mehili v razpravi. Zaključke s konference bo oblikovala posebna delovna skupina.

— — —

Predsedstvo OK SZDL Radovljica je na 37. seji 3. februarja obravnavalo poročilo o delu republiške konference SZDL Slovenije v letu 1982 s poudarkom na programskih usmeritvah v letu 1983. Podprli so predlog odloka o posebnem občinskem davku za zagotavljanje sredstev za intervencije v proizvodnji hrane v občini Radovljica do leta 1985. Razpravljali so tudi o uresničitvi finančnega načrta OK SZDL Radovljica za leto 1982 in predlogu plana za leto 1983. Opravili so imenovanje svojih članov za programsko sejo republiške konference SZDL Slovenije in v zbor delegatov Delavske univerze Radovljica.

— — —

Predsedstvo občinskega komiteja ZKS Radovljica je na 17. seji, 25. januarja posvetilo največ pozornosti razpravam o gradivu CK ZKS o idejni in akcijski usposobljenosti osnovnih organizacij ZKS. Razprave potekajo v vseh osnovnih organizacijah. Ocenili so tudi delo predsedstva OK ZKS Radovljica v sedanjem mandatnem obdobju. Ocena bo sestavni del gradiva za programsko sejo občinske organizacije ZKS. Na seji so soglasno podprli sklep o uvedbi začasnih ukrepov družbenega nadzora v Gozdarsko kmetijski zadrugi Srednja vas v Bohinju.

— — —

Občinska zdravstvena skupnost Radovljica je na četrti seji skupščine 27. januarja sprejela dodatek k samoupravnemu sporazumu o temeljih plana skupnosti za obdobje 1981—85 za leto 1983 in spremembe in dopolnitve predloga samoupravnega sporazuma o temeljih plana medobčinske zdravstvene skupnosti Kranj. Razen tega so delegati sprejeli načrt aktivnosti in izhodišča za sklepanje samoupravnih sporazumov o svobodni menjavi dela za leto 1983, sklep o varčevalnih in omejitvenih ukrepih na področju zdravstvenega varstva z valorizacijo participacije in sklep o prispevkih za zdravstveno varstvo v letu 1983. Obravnavali so osnutka samoupravnega sporazuma o ustanovitvi delovne skupnosti skupnih strokovnih služb SIS družbenih dejavnosti v občini Radovljica in statuta te delovne skupnosti.

— — —

Po dogovoru med občinskim svetom ZSS in izvršnim svetom ter predsedstvi in strokovnimi službami vseh SIS družbenih in materialnih dejavnosti v občini Radovljica bodo v februarju poslali v vse TOZD in OZD kratka poročila o uresničevanju svobodne menjave dela v letu 1982. Gradivo bodo obravnavali na zborih delavcev skupaj z zaključnimi računi svojih TOZD in OZD za 1982.

— — —

Vseh osem komisij občinskega komiteja ZKS Radovljica je zadnji teden v januarju na posebnih sestankih obravnavalo gradiva o aktualnih vprašanjih in nalogah pri utrjevanju idejne in akcijske usposobljenosti in organiziranosti ZKS. Komisije so na sejah oblikovale poročila o svoji dejavnosti, ki jih bodo obravnavali udeleženci programske seje občinske organizacije ZKS Radovljica.

— — —

Za letošnji kulturni praznik — Prešernov dan — ni bilo osrednje proslave, ampak so posamezna kulturna društva v 24 krajih občine Radovljica priredila priložnostne kulturne prireditve, posvečene Prešernu. ZKO, knjižnica A. T. Linhart in KUD Radovljica so v uvodni prireditvi 3. februarja zvečer v obnovljeni dvorani KUD Radovljica radovljiške graščine pripravili večer s Polono Škrinjerjevo, mlado samouko pisateljico, o izidu njene prve knjige »Pavla«. Gost večera je bil tudi pisatelj Ivan Potrč. Njegova dela so ob njegovi 70-letnici predstavili na priložnostni razstavi. Odlomke iz »Pavle« so brale članice Linhartovega odra Radovljica Maruša Avguštin, Alenka Vrabec in Alenka Weithauser, ljudske pesmi sta peli in igrali na citre Helena Vidmar in Melita Jelen. Prireditev je režirala Alenka Bole-Vrabec.

— — —

Januarja so se v hotelu Golf na Bledu sešli na posvet vodilni delavci SOZD Integral, v katerem je zaposleno nad sedem tisoč delavcev turizma, gostinstva in prometa. O aktualnih gospodarskih in družbenopolitičnih značilnostih in razmerah doma in v svetu so govorili član predsedstva CK ZKS Jože Smole in predsednik gospodarske zbornice Slovenije Marko Bulc ter drugi.

— — —

Z novim odlokom, ki ga občinska skupščina mora sprejeti vsako leto do 31. marca, je izvršni svet OS Radovljica predložil skupščini, da bo poprečna gradbena cena za kvadratni meter stanovanjske površine in višina odstotka, izračunana v korist za razlaščeno stavbno zemljišče, znašala v občini Radovljica 185,06 din za kvadratni meter.

— — —

Prejšnji teden so obiskali radovljiško občino predstavniki občine Apatin iz SP Vojvodine. Na občinski skupščini Radovljica so se pogovarjali o nadaljnjih načrtih poslovanja in vključevanja v turizem obnovljenega hotela Triglav, ki ga je na Rečici apatinska občina odkupila od Integrala. Obnovljeni hotel bo sicer namenjen počitnikovanju delavcev in šolske mladine apatinske občine, vendar pa bo služil tudi potrebam blejskega turizma. V hotelu bodo zaposlili sedem domačinov z Bleda.

— — —

Po podatkih statistične službe komiteja za gospodarstvo in družbeno planiranje pri OS Radovljica je bil delež dohodka, gospodarstva v radovljiški občini leta 1981 od gostinsko turistične dejavnosti, kjer je bilo zaposleno 9,6 % vseh zaposlenih, 7 %, a še leta 1976 je znašal delež gostinstva in turizma v občini 8,1 % v celotnem dohodku občine.

— — —

Zaradi oblikovanja ocene stanja inovacij v radovljiški občini po programu občinskega sveta ZSS Radovljica in občinske raziskovalne skupnosti ter družbenega pravobranilca samoupravljanja so v začetku januarja poslali vsem direktorjem OZD anketne liste. Odgovore na postavljena vprašanja bodo uporabili za načrtovanje nadaljnjih aktivnosti, ki prispevajo k boljšemu gospodarjenju in uveljavljanju samoupravljanja. Odgovore bodo zbirali na občinskem svetu ZSS Radovljica do 15. februarja.

— — —

Izkoriščenost prenočitvenih zmogljivosti v radovljiški občini se v zadnjih letih opazno povečuje zlasti v hotelih. V letu 1971 je bila poprečna letna izkoriščenost le 51 %, deset let pozneje, torej 1981, je znašalo poprečje že 57 %, lani pa je naraslo kar na 65 %. To poprečje je precej višje, kot znaša za slovenske razmere.

— — —

Kot vsako leto so tudi letos v nedeljo, 6. februarja, odšli na spominsko slovesnost v Sveče na Koroškem predstavniki koroških partizanov in drugih borcev iz radovljiške občine. Tam so se skupaj z jeseniškimi borci in domačini poklonili spominu padlega heroja Matija Verdnika-Tomaža z Jesenic.

— — —

Komisija za šport in rekreacijo pri občinskem svetu ZSS Radovljica je na četrti seji 28. januarja pregledala pripombe in predloge na predlog programa občinskih sindikalnih športnih iger v letu 1983. Tudi letos bodo v radovljiški občini organizirali sindikalne športne igre v devetih športnih panogah, ki se jih bodo udeležili člani in članice sindikata iz 120 osnovnih organizacij zveze sindikatov. Pripombe se nanašajo na časovne spremembe za posamezne športne panoge, ki so usklajene s prostimi sobotami v OZD in TOZD ter z občinskimi in društvenimi tekmovanji.

— — —

Prizadevni amaterski kulturni delavci člani DPD Svoboda Rudi Jedretič iz Ribnega so tudi ob letošnjem kulturnem prazniku v počastitev Prešernovega dne priredili zdaj že tradicionalni teden kulturnih večerov od 4. do 13. februarja. Uvodna prireditev je bila v petek, 4. februarja, ko so v avli zadružnega doma odprli razstavo domačih amaterskih slikarjev, zvečer pa pripravili recital Prešernova smrt v izvedbi eksperimentalne skupine Talija z Bleda. V soboto, 5. februarja, zvečer je nastopil s celovečernim koncertom moški zbor KUD Zasip. V nedeljo, 6. februarja, dopoldne je bila matineja za otroke pod naslovom »srečanje s Tončko Maroltovo« na kateri so nastopile domače folklorne skupine. V soboto, 12. februarja, zvečer bo dramska skupina domače Svobode uprizorila komedijo Podlaga zakonske sreče in Randez voues. Najpomembnejša prireditev in vrhunec kulturnega tedna bo vsekakor v nedeljo, 13. februarja zvečer, ko imajo na programu komično opero Don Pasquale, v kateri nastopajo priznani slovenski operni umetniki: Ladko Korošec, Sonja Hočevar, Rajko Koritnik, Marcel Ostaševski, Tone Prus in pianist Leon Engerman.

— — —

V januarju je Delavska univerza Radovljica nadaljevala s seminarji za usposabljanje delegatov skupščin SIS in občinskih zborov. V začetku meseca je bil dvodnevni seminar samo za delegate ALMIRE Radovljica, zadnji petek in soboto pa za delavce GG Bled in Vezenine Bled. Udeležba na seminarjih je bila zelo dobra, čeprav so bila predavanja večinoma v prostem času.

— — —

V okviru programa kulturne akcije za delovne kolektive je doslej prvič gostovalo v Bohinjski Bistrici slovensko stalno gledališče iz Trsta. V četrtek, 3. februarja zvečer se je pred polno dvorano predstavilo z dramo Matjaža Kmecla GLUHI BRATJE.

— — —

V okviru programa kulturne akcije za delovne kolektive so igralci jeseniškega gledališča Tone Čufar gostovali v soboto, 29. januarja, zvečer v kulturnem domu Podnart. Predstavili so se s komedijo Igra Hamleta v Mrduši Donji. Obisk prireditve je bil pod pričakovanjem.

— — —

V počastitev Prešernovega dne so 8. februarja na povabilo tamkajšnjega kulturnega društva povabili na gostovanje v Železnike člane moškega zbora KPD Zasip. V kulturnem domu so se pod vodstvom pevovodje prof. dr. Janeza Boleta predstavili s celovečernim koncertom Prešernovih in drugih slovenskih zborovskih pesmi.

— — —

V stalni fotogaleriji Pasaža v radovliški graščini so odprli 18. januarja letošnjo prvo razstavo fotografij 24 članov in 14 pionirjev Fotokina kluba Gorenja vas iz škofjeloške občine. Razstava sodi v okviru programa sodelovanja Fotokina kluba Radovljica z drugimi klubi v Sloveniji.

BLEJSKI OTOK JE VABIL TAKO PRED STO LETI KOT DANES

Blejski otok s cerkvico je bil in je še danes najbolj priljubljena izletniška točka za obiskovalce Bleda. Seveda so bili pred leti najbolj številni romarji, ki so prišli na Bled le zato, da so na otoku prosili za zdravje in pomoč v svojih težavah, pozneje je bilo vse več izletnikov in gostov, ki so hodili ogledovat zanimivosti otoka in lepote, vendar so vsi — in to še danes — potegnili za »zvon želja«.

Obisk na otoku je nenehno naraščal, kar še posebno velja za čas po zelo posrečeni obnovi otoka, kot si jo je zamislil danes žal že pokojni Tone Bitenc. Čeprav je »pot« na otok nekoliko težja kot na grad, sta si po obisku skoraj že enaka. Tako je danes. Kako pa je bilo v preteklosti, recimo pred sto leti?

Izkopanine na Blejskem otoku kažejo, da je bilo tam grobišče, da so torej morali že davno prihajati na otok, najbrž s preprostimi čolni.

Da so ga ljudje radi obiskovali, da je bil privlačen, nam povedo številne pesmi, nabožne ali posvetne vsebine, opisovali so ga pisatelji in kdor je prišel na Bled, ni mogel mimo otoka. Veliko zanimivega nam pove o tem »knjiga obiskovalcev otoka« iz let 1867 do 1879, ki jo hranijo v blejskem župnišču. Ta knjiga nam pove, koliko je bilo obiskovalcev v tistem času, kdo vse je prihajal na otok, zakaj, v kakšnem času in kakšnega duška so si dajali ob vpisovanju v to knjigo.

Knjiga, ki smo si jo lahko ogledali, je bila 12 let na otoku in v njej je okoli 15.880 podpisov. Torej je bilo okoli 1300 podpisov na leto, vendar moramo pripomniti, da se vsi niso vpisovali, saj mnogi takrat niso znali pisati. Zato lahko trdimo, da je bil obisk še večji.

Na otok so prihajali iz vseh delov sveta tako kot danes. Seveda so številni tudi okoličani Bleda, domačini so vpisani le redko, precej jih je iz Kranja, Ljubljane, Novega mesta in Dolenjske nasploh, Štajerske, še več pa iz Primorske, posebej iz Gorice, Trsta in Celovca. Vrste se podpisi obiskovalcev iz Gradca, Dunaja in krajev bivše monarhije. Posebej naj še omenimo oboževalce otoka iz Zagreba, Beograda, Bosne. Že takrat so bili na otoku tudi gostje iz Anglije, Egipta, Češke, Rusije, Brazilije, celo iz daljne Japonske.

Iz podpisov lahko zasledimo izredno pestrost obiskovalcev. Veliko je bilo dijakov, vpisani so celi razredi gimnazij iz Kranja, Ljubljane, bogoslovcev, uradnikov raznih ustanov, trgovcev, profesorjev, tedanje meščanske družine iz naših mest, posebej Ljubljane. Le redek znamenit Slovenec tistega časa ni bil na otoku in se ni vpisal v to danes zanimivo knjigo. Skoraj vsi so vpisali tudi datum, kdaj so otok obiskali, več jih je vpisanih večkrat, to se pravi, da so večkrat obiskovali Bled in otok. Iz podpisov razberemo, da so bili v večini izobraženci, manj je podpisov s težko, okorno pisavo. Verjetno se ti niso vpisovali tako kot ostali, saj mnogi tudi niso bili vešči pisanja. Žal mnogi podpisi niso čitljivi, tako da je danes težko ugotoviti, kdo vse so bili podpisniki.

Imena podpisnikov so bila po večini slovenska, tipično naša domača, tudi pisana v slovenskem jeziku — tista, ki so bila pisana v okorni in težki pisavi prav vsa, ostala pa večkrat tudi v nemščini, tudi z nemškim imenom kraja, od koder so prišli.

Če le površno preletimo spominsko knjigo, bomo našli nemalo imen pomembnih Slovencev tistega časa, ki se jih še danes spominjamo, pa naj si bodo to politiki, pisatelji, pesniki, številni takrat še študenti, pa tudi pomembni domačini ali znane trgovske družine iz Ljubljane. Oglejmo si nekatere:

Od domačinov ali obiskovalcev, ki so bivali takrat na Bledu, najdemo podpise Antona Westra — blejskega župana, kot je sam pripisal leta 1875, družine Rouard, lastnikov blejskega gradu in jezera; Oscar Rikli se je prvič vpisal leta 1869, imena njegovega brata Arnolda Riklija pa ne zasledimo med obiskovalci otoka, kar je vsekakor zanimivo, saj je takrat že imel svoj »zdravilni zavod« na Bledu; Katre Piber iz Mlina, Marije Mosche in dr. Valenta, družine Golias-Skale, Camillo grof Eichelburg — lastnik današnjega hotela Toplice, večkrat je vpisan tudi domači narodnjak Anton Hudovernik, pa Matevž Kosmač z Bleda, Ivan Ambrožič iz Želeč, Gregor Arh iz Gorjuš. Vendar, kot že rečeno, je domačinov vpisanih le malo, saj so verjetno redko hodili na otok, kot še danes, ali pa se niso vpisovali.

Že leta 1869 se je vpisal Julius Kugy in z njim Paul Kugy in Anton Pleiweis. Iz tega leta je tudi podpis slovenskega komponista dr. Benjamina Ipavca iz nemškega Gradca, kot je pripisal. Že naslednje leto zasledimo Jurija Šubica, podobarjevega sina iz Poljan, bogoslovca Antona Jegliča zasledimo skoraj vsako leto, družina Kapus iz Kamne Gorice, znanega livarja iz Ljubljane Antona Samasso, pa dr. Jerneja Zupanca, notarja in odbornika Matice slovenske, dr. Rad. Razlaga, Josefa Pagliaruziaja, Henrika Ničmana z družino.

V letu 1871 je vpisan P. v. Radics, ki je večkrat opisoval Bled in takratno Kranjsko, Andrej Pirnat, oskrbnik »Pečovnika« pri Celju, Matija Murnik, znani prosvetni delavec Janko Žirovnik, takrat doma na Bledu.

Vrsta znanih imen je napisanih 15. septembra 1872, ko so po slovesnosti odkritja spominske plošče v Vrbi, na hiši dr. Franceta Prešerna, obiskali še blejski otok. To so Janez Krstnik, Fran Šerko, Franc Erjavec, Franc Levec, oba iz Gorice, pa Josip Regen ter Jurij Šibic iz Poljan nad Škofjo Loko ter dijak Janko Šubic, dr. Pestotnik, primarij, pravnik dr. Josip Dobida. Ob tej priložnosti je inž. Podkrajšek iz Ljubljane pripisal v spomin na velikega pesnika: »Kar se v Sloveniji poštenega rodi — vse Prešerna, pesnika slavi!«

V poznejših letih najdemo še podpisa Josipa Jurčiča, dr. Ambrožiča z ženo Lojzko, dr. Andreja Lisjaka in dr. Antona Arka, ki so vsi skupaj prišli na otok; v letu 1875 Antona Foerstra, kaplana Jakoba Aljaža, pa Gregorja Kreka, univerzitetnega profesorja iz Gradca, dijaka Franca Koblarja, Antona Fabianija, vse sama znana imena!

Še mnogo bi jih lahko napisali, vendar bodi dovolj, saj upamo, da smo uspeli dokazati, da blejski otok ni bil le znana božja pot na Slovenskem, marveč so mnogi s tem želeli pokazati prebujanje svoje narodne zavesti.

To dokazujejo številni napisi, izrezki, verzi, vzkliki, gesla, ki so jih mnogi pripisali k svojim podpisom. Res moramo priznati, da jih je največ pobožne vsebine, kar je povsem razumljivo, številni so opevali lepote otoka, Bleda in Slovenije nasploh, ne manjka pa takih z narodnjaško vsebino. Nekateri so si dali z obiskom na Blejskem otoku duška prav v svoji narodnjaški zavesti. Danes skoraj ne bi mogli verjeti, da so si vse to upali.

Nekaj je bilo tudi nemških rekov ali pesmic, vendar zelo redko in to predvsem nabožne vsebine, ali še pogosteje o lepoti kraja. Povzemamo pa nekaj naših, slovenskih, prežetih z narodnim duhom:

Tako je Matija Kovačič iz Bosne napisal leta 1877: »Slovenska mati nas je rodila, slovenski oče nas gojil, slovenska vila nas zbudila, Slovenci mi, da ne bi bli!«

Neznan obiskovalec iz Radomelj je leta 1869 napisal: »Bratje kvišku ustanimo, že svoboda nam bliši, le združimo se, objemimo, tuj se jarem že drobi. Da Slovenije smo sinovi, čuje dol naj in vrhovi.«

Jože Ambrožič je pripisal leta 1870 k svojemu podpisu: »Živela Slovenija — čujte gore in bregovi, da sinovi Slave smo!«

Josip Zanoškar je leta 1871 vzkliknil: »Pozdravljeni hribi, snežne glave, doline prijazne od bistre vode — Zedinimo se, ne vdajmo se!«

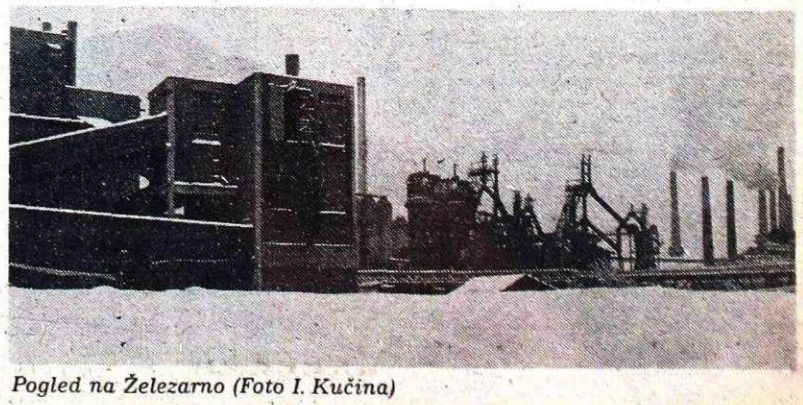
I. U. Vesely, načelnik Sokola iz Ljubljane, si je v letu 1871 drznil vzkliknit celo »Vive la republique!«

Pavel Skale iz Ljubljane je v letu 1875 pripisal »Živeli Serbi, Hercegovci, Bosnjaki, Bulgari, Crnogorci — Bog pomagaj Jugoslovane.«

Še bi jih lahko našteli, posebno še številne citate Prešernovih pesmi, največkrat: »Dežela Kranjska nima lepšga kraja, kot je ta podoba raja!«

Omenimo še, da so poleg posameznikov obiskovali otok številni dijaki, razne organizacije takratne mladine. Kaže, da je mnogim obisk otoka pomenil notranje zadovoljstvo, da so s tem izkazali prebujanje svoje narodne zavesti, kar jim sicer ni bilo tako lahko!

Božo Benedik

Pogled na Železarno (Foto I. Kučina)

SEJA PREDSEDSTVA OK ZRVS JESENICE

V sredo, 2. februarja, so se pri občinski konferenci ZRVS sestali člani predsedstva na svoji redni seji, na kateri so obravnavali delo rezervnih vojaških starešin med tretjo in četrto sejo predsedstva. Predsednik OK ZRVS Jože Starc je podal nekaj pomembnih stališč in priporočil, ki jih je nakazala delovna skupina RK ZRVS ob nedavnem obisku na Jesenicah.

Poudaril je, da si je zaradi nalog, ki jih nalaga zvezi RVS družba, treba še naprej prizadevati, da bi splošno vojaško usposabljanje in idejno-politično izobraževanje RVS postalo trajni sestavni del njihove aktivnosti, stalna potreba in spodbuda za vsestranski razvoj lastne osebnosti. Moramo se zavedati, da smo pomemben del SZDL oziroma frontne organizacije, zlasti pri uveljavljanju SLO in družbene samozaščite. Še bolj kot doslej se bo potrebno vključevati v vse oblike družbenopolitičnega življenja in delegatskega sistema. Razmišljali pa bodo tudi o ustanavljanju aktivov v TOZD in delovnih skupnostih v Železarni.

V nadaljevanju seje so se dogovorili, da bodo za častne člane OK ZRVS Jesenice sprejeli: republiškega sekretarja za notranje zadeve Tomaža Ertla, predsednika Skupščine občine Jesenice Franca Breliha in predsednico komiteja za SLO v krajevni skupnosti Sava Maro Talarjevo. V posamezne KO ZRVS pa bodo sprejeti vsi komandirji karavel na območju jeseniške občine. Za koordinirano delo in sodelovanje med OK ZRVS, oddelkom za SLO pri Skupščini občine Jesenice, SZDL in svetom revije NAŠA OBRAMBA v Ljubljani so imenovali predsednika komisije za informiranje Jožeta Urha. Njegova naloga bo organiziranje poverjeniške mreže v občini za revijo NAŠA OBRAMBA. Vsa pozornost bo namenjena tudi pridobivanju novih naročnikov za to revijo, ki je nujno potrebna vsem občanom.

Pri pripravi letnega poročila oziroma oceni dela so člani predsedstva zelo kritično spregovorili o nekaterih pomanjkljivostih, ki so še vedno prisotne pri delu. Slaba evidenca udeležbe na predavanjih, pohodih in pasiven odnos do dela v organizaciji. Člani predsedstva so se zavzeli in predlagali, da se mora čim prej urediti kartoteka oziroma evidenčni kartoni za vse člane RVS z namenom, da se v te kartone vnašajo vsi podatki posameznega RVS.

Za sodelovanje na pomembnejših prireditvah, kot so: LAP, Dražgoše in pohod po poti Lojzeta Kebeta, bodo v bodoče angažirali večje število članov, ki se bodo na te prireditve začeli pripravljati že prej.

Člani predsedstva so sprejeli sklep, da se morajo do letne skupščine urediti nekatere spremembe in dopolnitve v KO ZRVS Mirka Roglja (Plavž) in v KO ZRVS v Kranjski gori.

V razpravi za prihodnje delo oziroma izvajanje strokovnega programa in idejno-političnega izobraževanja so prevladovala različna mnenja in pripombe, toda člani predsedstva se bodo odločno zavzeli, da bo program pester, konkreten in zanimiv za vse člane ZRVS. Predsednik KO ZRVS Sava Franci Bratun je še posebej poudaril, da je treba vso pozornost nameniti izbiri dobrih predavateljev. Zahteve in želje, da bi organizirali čim več strelskih vaj z najnovejšim strelskim orožjem, se žal zaenkrat še ne morejo uresničiti. To orožje je izredno drago in zaradi pogoste uporabe pride tudi kmalu do večjih okvar. Vendar je vsaka bojazen, ki jo zelo pogosto slišimo, da bi v primeru izrednih razmer ali vojne RVS ne znali ravnati z najnovejšim orožjem, odveč.

Iz poročila, ki ga je podal predsednik KO ZRVS Mojstrana, je bilo razvidno, da je njihova organizacija v preteklem letu zelo dobro delovala na vseh področjih. Zelo dobro je bilo sodelovanje s KS, SZDL, šolo in karavlo Belca. Že po prvih ocenah lahko rečemo, da je bila ta organizacija v preteklem letu med najbolj delavnimi.

Predsednik komisije za informiranje je podal svoje poročilo v pisni obliki (več o tem v prihodnji številki Železarja).

Na seji so tudi sprejeli sklep, da morajo biti redne letne skupščine krajevnih organizacij izvedene že v tem mesecu. V mesecu marcu bo redna letna skupščina občinske konference ZRVS.

J. Urh

REDNI MESEČNI SESTANEK ČLANOV DU JAVORNIK—KOROŠKA BELA

Prvo soboto v februarju so se člani Društva upokojencev Javornik-Koroška Bela zbrali na svojem rednem sestanku in razpravljali o gospodarjenju v letu 1982, o finančnem načrtu za leto 1983, o ponovnem obveznem prispevku za zdravstvene storitve — participacije ter o predvidenem majskem izletu.

Po pregledu zapisnika sestanka v februarju je Lovro Berce poročal o gospodarjenju v letu 1982. Iz poročila je bilo razvidno, da smo tudi v letu 1982 izvajali zastavljeno politiko in kar precejšen del finančnih sredstev namenili za izlete, za izboljšanje pogojev v domu, obiske in pogostitev 80 in več let starih članov društva in ne nazadnje za neposredno pomoč tistim članom, ki imajo nizke pokojnine in morajo s tem preživljati dva ali več članov družine. Za vse to je bilo skupno namenjeno skoraj 200.000,00 din. V letu 1982 smo imeli devet izletov, ki se jih je udeležilo več kot 300 članov, ali skoraj tretjina vseh članov. O vseh teh izdatkih smo med letom večkrat razpravljali na mesečnih sestankih in člani so bili vedno sproti seznanjeni z delovanjem društva. Ta način soodločanja članov pri celotnem delu društva je pripomogel k temu, da so bili redni sestanki kar dobro obiskani in so se člani zanimali za celotno delovanje društva.

Tudi na tem sestanku je odbor dobil priznanje za delovanje v letu 1982 in člani niso imeli posebnih pripomb na razmeroma široko poročilo o poslovanju. Seveda bomo o poslovanju razpravljali tudi na letni delovni konferenci, ki bo predvidoma v aprilu.

V nadaljevanju sestanka je bil predložen finančni načrt za leto 1983. Iz njega je razvidno, da bomo tudi v letu 1983 precejšnja sredstva namenili za izlete in drugo dejavnost in na koncu leta tudi za socialno pomoč tistim, ki bodo imeli najnižje pokojnine. Vsi navzoči so se s predloženim finančnim načrtom strinjali, seveda bo dokončno potrjen na delovni konferenci, na kateri bo prav gotovo prisotnih veliko več članov kot na mesečnih sestankih.

Predsednik društva je člane seznanil s predlogom občinske Zdravstvene skupnosti Jesenice v zvezi s spremembo prispevkov uporabnikov zdravstvenega varstva k stroškom zdravljenja. Poudaril je, da so sedaj tudi upokojenci dolžni prispevati del sredstev za neposredno zdravstveno varstvo. Seznanil jih je z višino posameznih prispevkov in katere kategorije ljudi so teh prispevkov še vedno oproščene. V razpravi je bilo poudarjeno, da bi bilo potrebno to urediti tako, kot je bilo opredeljeno v političnih stališčih, to je po višini dohodkov. Pojasnil je tudi, da občinska zdravstvena skupnost na osnovi prošnje oprosti participacije vse, ki imajo res nizke pokojnine. Dogovorili so se, da bodo sodelovali v razpravi o predlogu sporazuma, ki naj bi urejal te prispevke za celotno republiko Slovenijo.

Na sestanku smo tudi govorili o izletu v mesecu maju. Za ta izlet je odbor predvideval dve varianti, in sicer ena predvideva izlet po Jugoslaviji — ob spomenikih revolucije, druga pa izlet v Đerdap, z ogledom znamenitosti Beograda, obiskom Hiše cvetja in Avale. Odločitev je prepuščena članom. Pogoji za plačilo bodo isti, kot so bili lani. Člani, ki še nikoli niso bili na izletu, bodo imeli 30 %, kdor pa je že bil, pa 20 % popusta. Predvidena cena za izlet z avtobusom v Đerdap je 3.800,00 din, za izlet po Jugoslaviji pa 5.650,00 din. Prijave sprejemamo vsak torek, plačilo pa je možno v obrokih.

Pogovarjali smo se tudi o možnostih letovanja v počitniških domovih DU Slovenije v Rogaški Slatini, Piranu in Izoli. Prijave za Rogaško in Piran sprejema ob torkih dopoldne v domu upokojencev tov. Jesenko v februarju in v začetku marca, za Izolo pa tov. Torkar prav tako v domu, samo s to razliko, da teče rezervacija vse leto, seveda pa se mora tisti, ki bo šel v Izolo, odločiti čimprej, kajti vsako nezasedeno mesto moramo odjaviti 40 dni pred nastopom letovanja v domu. Jeseniška občina ima vsak mesec na razpolago 21 postelj in to predvsem v dvo- in troposteljnih sobah.

Člani društva so bili na tem sestanku seznanjeni tudi s štiridnevnim križarjenjem po Jadranu, ki ga organizira Kompas.

Stane Torkar

JUNIJA LETOS BO NA JESENICE SPET PRISPEL VLAK BRATSTVA IN ENOTNOSTI

Med največje manifestacije bratstva in enotnosti pri nas brez dvoma sodi »vlak«, ki pod tem imenom vsaki dve leti izmenično vozi z Jesenic in ostalih krajev v Srbijo in obratno.

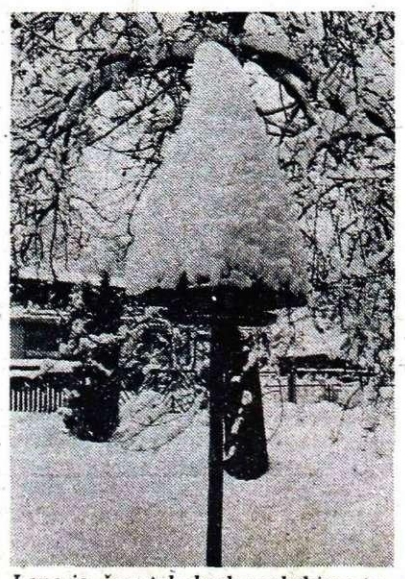
Ideja za takšno obliko negovanja bratstva in enotnosti, kot največje vrednote naše samoupravne socialistične skupnosti, izhaja iz naše narodnoosvobodilne borbe, oziroma okupacije naše domovine. Leta 1941 so okupatorji iz številnih slovenskih krajev, med drugim tudi iz jeseniške občine, izselili številne družine v Srbijo. Tam so Slovence bratsko sprejeli in jim odprtih src ponudili streho nad glavo. Čeprav od teh težkih dogodkov mineva že več kot štiri desetletja, so spomini na tiste dni še vedno živi in prav »vlak bratstva in enotnosti« je most sodelovanja, obujanja spominov in spletanja novih prijateljskih in bratskih vezi, ki jih danes gojijo in prenašajo naprej že mlajši rodovi.

Letos 5. junija bo ponovno pripeljal v Slovenijo »vlak bratstva in enotnosti«. Glavni sprejem bo v Krškem, zatem pa bo peljal dalje skozi slovenske kraje do Jesenic. Pri občinski konferenci SZDL na Jesenicah že deluje poseben odbor za sprejem vlaka. Odbor, ki ga vodi Franc Globočnik, je že lani v oktobru začel s pripravami za sprejem vlaka. Na zadnjem sestanku odbora so bili navzoči tudi izgnanci iz jeseniške občine, ki bodo letos svoje prijatelje povabili, da bodo v juniju obiskali Jesenice.

Poslali bodo vabila, na podlagi katerih bodo potem prek občinskih konferenc SZDL v srbskih občinah zbrali udeležence, ki bodo prispeli na Jesenice kot gostje nekdanjih izgnancev. Jeseničane vežejo predvsem spomini na občane občine Valjevo, s katero je jeseniška občina pobratena. Vsako leto se sodelovanje okrepi. Po prvih korakih športnikov in kulturnih delavcev se sodelovanje širi tudi na druga področja.

Ob letošnjem obisku gostov iz Srbije bodo na Jesenicah pripravili tudi skupno prireditev s kulturnim programom, gostitelji pa jim bodo pokazali tudi več zgodovinskih in kulturnih znamenitosti v okolici oziroma na Gorenjskem. Letošnji »vlak bratstva in enotnosti« se bo vrnil v Srbijo 8. junija.

J. R.

Lepo je, če v teh dneh poskrbimo tudi za ptice (Foto S. Kokalj)

Prva res snežna noč (Foto J. Jekler)

GOSTINCI RADOVLJIŠKE OBČINE PRED ŠTEVILNIMI PROBLEMI

Turistično gostinski delavci — komunisti so v soboto, 29. januarja, na Bledu na problemski konferenci razpravljali o nadaljnjem razvoju turizma in gostinstva v radovljiški občini. Gradivo je bilo obširno, dobro pripravljeno, odprlo pa je veliko možnosti za razpravo. In ta naj bi prinesla konkretne sklepe, nove zamisli, predloge, ki naj bi jih uresničili za čim večji razvoj te za radovljiško občino pomembne gospodarske veje.

Že v začetku moram omeniti, da v obsežni razpravi kaj novega res nismo slišali. Ni bilo pobud, zamisli, predlogov in načrtov, v čemer je bil še posebej Bled vodilen pri nas.

Prvo vprašanje je razdrobljenost gostinstva in turizma v občini. Koliko razprav je že bilo o tem, predvsem velja to za Bled, koliko očitkov. Vendar bi moralo že dolgo biti vsem jasno, da blejsko gostinstvo ne bo šlo še tako kmalu pod eno streho. Saj tudi pri tistih, ki so že našli skupno streho, ni vse tako, kot bi moralo biti, ali bi lahko bilo. Vendar to ne izključuje, da ne bi moglo biti sodelovanje na vseh področjih mnogo tesneje in uspešnejše. To velja za skupno prodajno službo. Sedanja prodaja skromnih 2000 ležišč — zasebne sobe že tako morajo zasebniki sami prodajati — je mnogo predrago. Tu je še skupna propaganda, prireditve, nabava pa tudi gradnja nekaterih skupnih rekreacijskih objektov. Če bi bila Turistična poslovna skupnost, od katere so številni veliko pričakovali, bolj aktivna, iznajdljivejša, bi bilo lahko že dosti narejenega, pa tudi očitkov bi bilo tako konec. Skoraj enako je v Bohinju, kjer te skupnosti še nimajo, niti ne razmišljajo o pridružitvi k Bledu, čeprav so bili dani že številni predlogi. Prav tako je z radovljiškim gostinstvom in Podvinom. Vse to bi že davno moralo biti pridruženo k Bledu, že pred leti so to načrtovali, pa so bili lokalni interesi močnejši.

Kaj je z novimi vlaganji? Prav gotovo v teh težkih časih našega gospodarjenja niso dane možnosti za že dolgo načrtovane nove hotelske zmogljivosti. Vendar sta tako Bled kot Bohinj izgubila že več »zlatih časov« za vlaganja, ker pač ni bilo programov, načrtov. Ali ni prav ta čas sedaj primeren za pripravo tega, saj se bodo tudi turizmu časi zjasnili!

Že nekaj časa predstavlja problem vila Bled. Ali ne bi vsi skupaj poskušali pripraviti program, pridobiti morda še druge zainteresirane, saj ga samo na Bledu ne bi zmogli. Vendar če na Bledu ne bodo vedeli, kaj bi z njo, se lahko zgodi da bo v garažah skladišče železa, kot so nekateri že predlagali. Že nekaj let se ponuja rekreacijsko središče na Pokljuki — pred leti so ga kaj hitro zavrgli — celo gostinci so bili takšnega mnenja — danes pa je vsem znano, da bi bilo zelo potrebno. Vendar že pripravljene študije prekriva prah v predalih. Prav nič bolje ni v Bohinju, kjer se ne morejo dogovoriti o skupnem programu in priključiti še Soriške planine. Tudi o mladinskem »hotelu« bi morali spregovoriti — saj ni letovišča v tujini, da ne bi poskrbeli za najmlajše, za cenena prenočišča. Na Bledu pa toliko kritike, ko so dotrajani hotel Triglav namenili v ta namen. Tudi številne rekreacijske objekte, s katerimi se ustvarja dohodek, bi bilo treba bolje aktivirati. In še marsikaj bi se dalo napisati o tem, kaj manjka, kar bi že davno lahko imeli, če bi bili iznajdljivejši in upoštevali pobude, ki jih dajo po večini v turističnih društvih in športnih organizacijah. Vse to bi morali poskušati v sodelovanju z vsemi zainteresiranimi za turizem — tu mislimo tudi na krajane Bleda, ki niso zaposleni v turizmu — uresničiti.

Tudi na prireditve smo pozabili. Moramo priznati, da v sezoni pripravijo okoli 100 raznih prireditev v občini — pretežno za turiste — le da bi lahko načrtovali tudi večje, zahtevnejše, kvalitetnejše. Te bi morale postati tradicionalne, saj bi le tako ponesle ime našega kraja v svet. Teh smo že nekaj imeli.

Mnogo je še tega, o čemer so govorili na problemski konferenci turistični in gostinski delavci — komunisti, mnogo tega tudi niso omenili. Vsakdo pa bo soglašal, da tako na Bledu kot v Bohinju manjka trden program, ki bi bil res sprejet od vseh in ki bi ga morali tudi odgovorno uresničevati. To je treba še posebej poudariti, saj vemo, da na Bledu že danes prav nič ne zaupajo zazidalnemu urbanističnemu načrtu, ki so ga šele pred meseci sprejeli. Poleg vsega tega, kar ima dolgoročen značaj, čeprav ni bistveno novo, je še vrsta težav, ki jih je potrebno sproti reševati. To je vprašanje cen, osebnih dohodkov v gostinstvu in turizmu, urejevanje kraja, preskrba in podobno, kar je treba nujno tekoče reševati in kar sami v radovljiški občini ne zmorejo, saj so to vsesplošni problemi našega turizma — od njihovega uspešnega reševanja pa je odvisno, ali bo turizem dal v letošnji zunanji zgovini to kar se od njega pričakuje.

B. Benedik

Železarski globus

SOVJETSKA ZVEZA

Tudi v letošnjem letu nadaljuje Sovjetska zveza v zahodnoevropskih državah z nabavo cevi velikega premera, potrebnih za gradnjo plinovodov za transportiranje zemeljskega plina iz zahodne Sibirije. Zahodnonemški železarni Hoesch AG in Salzgitter-Peine AG bosta letos dobavili 100.000 ton špiralno varjenih cevi s premerom 1.420 mm. Dobavni rok je prvo polletje in pričetek prvih dobav je bil že v januarju.

Ob koncu preteklega leta je pričel obratovati nov sovjetski rudnik železove rude Kostanus, ki leži ob sovjetsko-finski meji. Vso potrebno opremo so dobavila finska podjetja. Ob zaključku izgradnje prve faze je njegova letna zmogljivost 3 milij. ton, medtem ko je končna predvidena v višini 24 milij. ton. V drugi fazi je predvidena tudi izgradnja naprave za izdelavo peletov z letno zmogljivostjo 9 milij. ton. Del izdelanih peletov bodo uporabljale tudi finske železarne.

POHVALE ZA GOJITEV ROŽ IN PRIZADEVANJA ZA VARSTVO OKOLJA

Pohvale za posebno prizadevanje v lanskem letu v akciji »lepe rože in varstvo okolja« so od Turističnega društva Jesenice prejeli naslednji stanovalci, ki prebivajo na Murovi, Kosovi cesti, Cesti v Planino pod Golico in Razgledni poti:

Francka BEDEN, Gizela DEŽMAN, Marija GASAR, Ela KELVIŠAR, Anka OLIPIC, Eli POTOČNIK, Jerica RAZINGER, Marica RAZINGER, Milan ZUPAN in Ivanka ŽERJAV.

B. B.

»DISKRIMINACIJA ALI RAVNODUŠNOST?«

Delavsko naselje Straža je eno izmed naselij, v katerih živijo delavci iz drugih republik in pokrajin. Prebivalci tega naselja se srečujemo z raznimi problemi komunalne in druge narave, ki pa v občini pri pristojnih organih naletijo na gluha ušesa, oziroma jih ti problemi sploh ne zanimajo. Nekaj teh problemov bomo opisali, da bo tudi širša javnost izvedela, za kaj gre.

Leta 1970 je bila preurejena električna razsvetljava v stanovanjskih hišah. Pri tem so odstranili drogove za javno razsvetljavo in tako je ostalo naselje brez nje. Kljub večkratnim zahtevam, da bi naselje razsvetlili, v občinski komunalni skupnosti ne storijo ničesar. Zahtevo smo poslali 22. oktobra 1978, pri ponovni zahtevi na zboru stanovalcev je sledil odgovor krajevne skupnosti Javornik-Koroška Bela z dne 25. avgusta 1981, št. 439/81, da so posredovali pri občinski komunalni skupnosti in da nima sredstev za leto 1981, da pa bodo zadevo uredili v letu 1982. Čeprav smo leta 1982, 25. maja, ponovno poslali dopis za ureditev razsvetljave in smo bili seznanjeni, da je krajevna skupnost 27. maja 1982 z dopisom 252/82 obvestila samoupravno komunalno skupnost občine Jesenice, se za to zadevo nihče ne meni.

Razsvetljava je tembolj potrebna, ker je bila leta 1975 zgrajena obvozna cesta skozi naselje brez kakršnekoli steze za pešce in ker veliko število delavcev iz naselja dela v izmenah.

Drugi problem je nastal ob izgradnji obvoznice z visokim nasipom pri stanovanjski hiši št. 9. Čeprav je hišni svet posredoval z dopisom pri občinski upravi za urbanizem in stanovanjsko izgradnjo in je bil v Nedeljskem dnevniku objavljen članek pod naslovom »OBVOZNICA ZAPRLA PEŠCEM POT«, ne le, da stvar do danes ni urejena, ampak stanovalci in hišni svet nismo bili niti vredni odgovora.

Problem je nastal tudi, ko je komunalno podjetje leta 1975 brez kakršnegakoli obvestila stanovalcem pobralo kante za smeti (katere smo stanovalci sami kupili) in v zameno postavilo odprt kontejner. Po večkratnem dopisovanju in posredovanju pri raznih organih je bilo sklenjeno, da se postavita dva kontejnerja in to eden zaprt. Zadeva je bila urejena, toda ko so se duhovi pomirili, je bil takoj zaprt kontejner zamenjan z odprtim. Kljub temu, da je predsednik hišnega sveta posredoval, ni tega nihče več uredil.

Nad naseljem je rezervoar za pitno vodo. Njegove odtočne cevi vodijo pod stanovanjsko hišo št. 3 in nadalje v kanalizacijo. Pred leti so izkopali veliko jamo, ker je prišlo do okvare na odtočnih ceveh. Po večkratnem posredovanju pri vzdrževalnih tehnikih pri BUSP Jesenice in dopisu na Vodovod Jesenice z dne 25. maja 1982 so prišli delavci, da bi popravili okvaro. Ko so eno okvaro popravili, so nastale druge še bolj nevarne. Odvečna voda je namreč začela odtekati tik pod samo cesto iz jaška globine približno 1,70 m in nato spodkopavati nasip ceste ter zalivati na novo zgrajen izvozni tir.

Po ponovnem posredovanju so delavci izkopali in postavili odtočne cevi in vodo speljali v kanalizacijo, vendar del vode še vedno odteka iz omenjenega jaška pod cesto, kanal, ki je bil izdelan za odtočne cevi, pa so zasuli samo delno. Ker je cesta ozka, se pešci ne morejo ogniti avtomobilom, pod cesto pa zija odprt jašek, zato ob majhnem spodrsljaju lahko pride do hude nesreče ali celo smrti. Pri tem ne bi omenjali majhnih otrok, ki se radi igrajo ob vodi, ne da bi vedeli, da je lahko igra celo smrtno nevarna, toda o tem odgovorni tovariši ne razmišljajo.

Pred dvema mesecema je v stanovanjski hiši št. 11 in 12 začelo primanjkovati pitne vode. Kljub že večkratnem posredovanju so stanovalci brez vode, vzrok pomanjkanju pa ni znan, pa tudi odgovora, kdaj se bo to uredilo, ni.

Problem, ki je privedel do pisanja tega dopisa, pa je naslednji: Lansko leto so začeli delavci urejati pešpot zahodno od Javornika po strmini nad staro ozko progo v podvoz in povezavo s spodnjim delom Tomšičeve ceste. Ker smo delavci tega naselja potrebni le takrat, kadar gre za kak samoprispevek in podobno, smo lahko le ugibali, komu je namenjena ta pot.

Presenetljivo vest je prinesel predsednik hišnega sveta, ko je bil sklican zbor krajanov v decembru, na katerem je bila obravnavana pešpot, ki je namenjena prebivalcem spodnjega dela Tomšičeve ceste in naselja Straža za povezavo z magistralno cesto Ljubljana—Jesenice. Obstoječi prehod prek magistralne ceste je prenevaren in se mora zapreti in zato je treba zgraditi drugo pešpot.

Na zboru so krajani predlagali dve drugi varianti za izgradnjo pešpoti, do takrat pa naj bi občani uporabljali obstoječo pot, kar je razvidno tudi iz dopisa št. 13/83, ki nam ga je posredoval delegat krajevne skupnosti Stane Krmelj.

Toda obveljala je odločitev občinskih in drugih birokratov, ki jih ne zanimajo problemi krajanov in občanov, čeprav so krajani zahtevali uvedbo disciplinske odgovornosti proti tistim, ki so tako odločitev sprejeli. Zanima nas, kaj pravzaprav pomeni občan in krajan, ali je postal samo glasovalni instrument v samoupravni družbi, ali je treba upoštevati tudi njegove potrebe in probleme v skupnosti. V tem primeru se kaže prva trditev, kajti če nekdo odloča mimo življenjskih in drugih potreb krajanov, dela to samovoljno, kar je v nasprotju z ustavnimi določili.

Glede pešpoti smo se pozanimali pri starejših domačinih, ki zatrjujejo, da odkar pomnijo, ta pešpot obstaja. Sprašujemo se, kje so bili takrat funkcionarji krajevne skupnosti in občine, ko so rekonstruirali magistralno cesto Ljubljana—Jesenice.

Ali resnično niso vedeli, da je ta pešpot edina povezava naselja Straža in Tomšičeve ceste z glavno cesto, avtobusno in železniško postajo na Javorniku, da to cesto delavci s Tomšičeve ceste in Straže uporabljajo za prihod na delo v valjarne na Javorniku in Beli?

To očitno kaže, da posamezni organi v občini obstajajo samo formalno, da se za tako pomembne stvari ne zanimajo. Pešpot, ki je zgrajena, ni samo zelo oddaljila naselja od Javornika, kjer se delavci naselja Straža oskrbujemo z življenjskimi potrebščinami, ampak je tudi zelo neprimerna za hojo. Pot je strma in neprimerna za otroke, noseče ženske in invalide. Če je to javna pot, kje je potem razsvetljava, ali je zagotovljeno čiščenje snega, da bi zjutraj lahko pravočasno prišli na delo in posipanje v primeru poledice, če komunalno podjetje večkrat ne očisti niti obvozne poti prek naselja.

V ta namen smo stanovalci poslali vlogo na krajevno skupnost Javornik-Koroška Bela, SZDL SR Slovenije in SKUPŠČINI OBČINE JESENICE, komiteju za urejanje prostora in varstvo okolja s podpisom prizadetih stanovalcev. Ker do sedaj nobenega problema nismo uspeli urediti po tej poti, smo se odločili, da o tem obvestimo širšo javnost.

Ker je veliko pripomb sodelavcev, da se delavci iz drugih republik samo začasno prijavljajo in tako vsi prispevki odhajajo v občine drugih republik, posredujemo javnosti resnične podatke o tem problemu.

V naselju Straža prebiva v 13 barakah s 47 stanovanjskimi enotami 167 prebivalcev, od tega 95,81 % delavcev iz drugih republik. Od skupno 167 prebivalcev je zaposlenih 87, kar je 52 % ali 94,56 % za delo zmožnih. V izmenah dela 83 prebivalcev ali 95,4 % in vsi ti delavci uporabljajo omenjeno pešpot.

Od skupno 167 prebivalcev jih začasno prebiva le 13 in to so štiri družine, ki so se vselile v letu 1982, kar je 7,78 %. Stalnih občanov, ki plačujemo vse prispevke v občini Jesenice, je 92,22 %.

Stanovanja so med najslabšimi na Jesenicah. Vsaka družina prebiva v dveh prostorih s skupnimi sanitarijami brez kopalnic. Posamezna stanovanja so ostala tudi brez ustreznih drvarnic in tako so stanovalci gradili vse mogoče začasne rešitve, ki dajejo zelo slab videz samim barakam.

Kljub dokaj velikim popravilom, kot so zamenjava ladijskih podov, izolacija bočnih strani barak, pa so barake v zelo slabem stanju. Žlebovi razpadajo, prav tako vrata, okna in strehe, ki so prekrite s pločevino. Vse je dotrajano in potrebno nujnega popravila.

Pred leti je TV Ljubljana posnela in predvajala oddajo na televiziji o naselju Straža. V oddaji je bilo poleg drugega omenjeno tudi to, da je treba pomagati delavcem iz drugih republik. Toda razne stvari očitno kažejo, da so odgovorni za vse to gluhi. Navedene zadeve, da v občini niso pripravljeni urediti niti najosnovnejših stvari, kot so razsvetljava, popravilo nasipa, ki ogroža celo barako 9 in zadnja zadeva, ko nam zapirajo pešpot in s tem dostop do trgovine, očitno kažejo, kakšna je pravzaprav ta pomoč.

Razne izjave in pisanje kažejo na očitno diskriminacijo, ko gre za delavce iz drugih republik. Spomnimo se oddaje TV Ljubljana, na kateri sta bila prisotna tudi dva predstavnika naše občine. Na vprašanje voditeljice oddaje je eden izjavil naslednje: »NA JESENICAH SE SREČUJEMO Z DRUGIMI PROBLEMI, PRI NAS JE VELIKO DELAVCEV IZ DRUGIH REPUBLIK, KI KORISTIJO RAZNE USLUGE, SO PA PRIJAVLJENI ZAČASNO.«

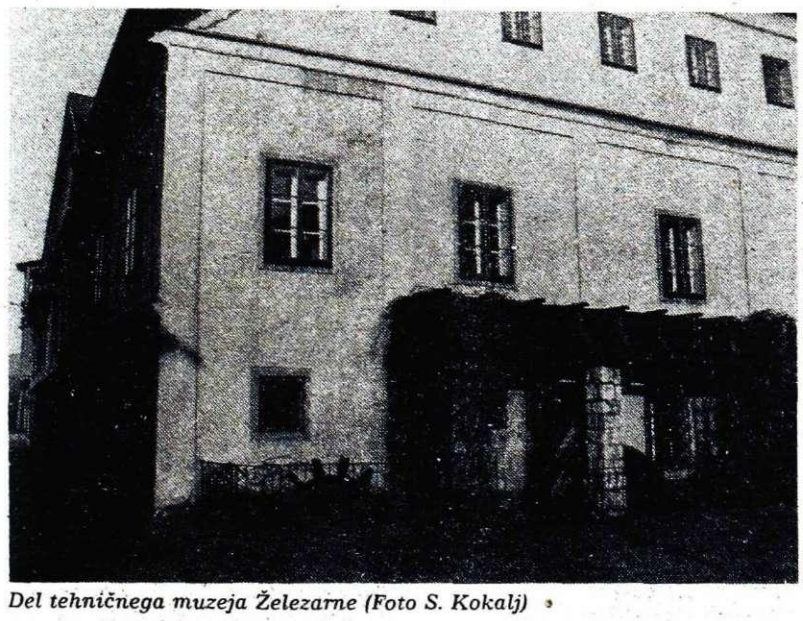
Takšne izjave delno zavajajo javnost in prosimo uredništvo našega glasila, da v eni prihodnjih številk objavi resnične podatke.

Pred dvema letoma smo stanovalci zgradili na mestu porušene barake otroško igrišče. Za gugalnice in druge rekvizite smo zbrali denar, sami pa izdelali vse ostalo.

Ker je bilo treba narediti še klopi in urediti prostor za balinanje, smo zaprosili za 15.000,00 din pomoči, da bi dokončno uredili igrišče. Ker smo stanovalci kot delavci zaposleni v različnih TOZD v Železarni, smo prošnjo naslovili na konferenco osnovnih organizacij sindikata Železarne, vendar do danes nismo dobili nobenega odgovora.

S tem dopisom smo želeli poudariti, da tudi mi živimo in ustvarjamo v tej občini, da smo krajani in občani, dobri ali slabi, vendar opisani problemi kažejo, da smo stanovalci v naselju Straža zapostavljeni pri reševanju nekaterih vprašanj.

Hišni svet naselja Straža

Del tehničnega muzeja Železarne (Foto S. Kokalj)

ZIMSKO VESELJE

Letošnja zima za nas otroke ni preveč vesela. Pozabila nam je nasuti snega.

Smuči in sanke samevajo v kleteh. Veselega vrišča, razbitih šip, ki so posledice kepanja, letos nismo zasledili. Edino veselje, ki ga imamo, je led. Med mnogimi smo odkrili dva ledena, vendar zelo živahna prostora. Eden je na našem šolskem dvorišču, kjer se lahko drsamo kar brez drsalk skoraj tako imenitno kot v športni hali pod Mežakljo. Tisti, ki so doma s Plavža, z ulice S. Bokala, imajo na bregovih med bloki čudovite ledene tobogane. Žal je v bližini cesta, ki moti veselo razpoloženje drsalcev.

Razmišljamo, kaj smo storili napak, da nas je naša prijateljica zima, letos pustila »na cedilu«.

Morda poznate odgovor vi?! Napišite ga in ga pošljite na naš naslov. Najbolj duhovite odgovore bomo objavili. -

Člani novinarskega krožka
OŠ Prežihov Voranc Jesenice

KULTURNI KOLEDAR GORENJSKEGA MUZEJA

V mestni hiši v Kranju je na ogled stalna arheološka, kulturnozgodovinska in umetnostnozgodovinska zbirka ter stalna razstava del slovenskega kiparja Lojzeta Dolinarja. V drugem nadstropju iste stavbe si lahko ogledate stalno razstavo Ljudska umetnost na Gorenjskem.

V Prešernovi hiši sta odprta Prešernov spominski muzej in Jenkova soba. V galeriji Prešernove hiše je v času slovenskega kulturnega praznika odprta razstava PREŠERNOVI NAGRAJENCI 1957 – 1961.

V galeriji mestne hiše so na ogled dela ameriškega grafika GABORJA PETERDIJA, v Mali galeriji razstavlja osem POMURSKIH GRAFIKOV (Bošnjakovič, Galič, Gabor, Hauko, Horvat-Jaki, Logar, Mesarič in Vild), v Stebriščni dvorani pa je na ogled razstava JUGOSLOVANSKA GLEDALIŠKA FOTOGRAFIJA '83.

V baročni stavbi v Tavčarjevi 43 je na ogled stalna zbirka Narodnoosvobodilna borba na Gorenjskem in republiška stalna zbirka Slovenka v revoluciji.

Na prehodu med Titovim trgom in Tavčarjevo ulico je odprta stalna zbirka Kulturnozgodovinski spomenik Kranja.

Razstave oz. zbirke so odprte vsak dan od 10. do 12. ure in od 16. do 18. ure, ob sobotah in nedeljah od 10. do 12. ure, ob ponedeljkih so zaprte.

V kasarni Staneta Žagarja v Kranju je odprt muzej Prešernove brigade. Na Zg. Jezerskem si lahko ogledate restavrirani poznosrednjeveški kulturni spomenik Jenkova kasarna, ki je opremljen z etnološkim gradivom.

V jutranjih urah (Foto B. Čušin ml.)

POLLETJE

Minilo je prvo polletje. Ne, z našimi uspehi nismo bili preveč zadovoljni. Kljub temu smo se z veseljem odpravili na počitnice. Žal pa vse lepo mine, prav tako tudi počitnice. Spet smo v šolskih klopeh, tokrat polni volje za dosego boljših učnih uspehov.

Prav bi bilo, da bi vsi učenci razmišljali tako, kot so razmišljali učenci 8. b razreda skupaj s svojimi učitelji in starši. Iz njihovega razmišljanja smo povzeli naslednje misli:

Učenci se vsak dan srečujemo z novimi pojmi, sposprijemamo se z vedno novimi, težjimi problemi. Vsakodnevne ovire nekateri premagujejo lažje, drugi težje.

Naš največji problem je neznanje, ki ga mnogi od nas kopičijo, namesto da bi ga z učenjem odpravljali.

Zakaj se neznanje pri nekaterih učencih kopiči?

Dokler je vsebina učne snovi jasna, razumljiva še od razlage, je ne ponavljajo, je ne utrjujejo, nalog ne predelajo še enkrat, ne potrudijo se niti toliko, da bi osvojili osnovne pojme, na katerih se gradi nadaljnja snov.

Prepisujejo celo najbolj enostavne naloge, zato ni čudno, da odpovedo pri težjih.

Učna snov se kopiči ne le pri enem predmetu.

Prav tako se kopiči neznanje in število nezadostnih ocen.

Učenci začno izostajati od posameznih učnih ur.

Zaupanja vase imajo vedno manj.

Prav gotovo to ni pot k uspehu!

Zato se vsi učimo sproti. Naloge rešujmo, pišimo sami.

Če se ustavi, poiščimo ponovno razlago učne snovi pri učitelju ali sošolcu, nikar pa ne iščimo zvezka za prepisovanje. Bolje, da nalogo napišemo le delno pravilno, kakor, da je sploh ne.

Pomoč za učenje iščimo pravočasno, takoj, ko začutimo vrzel v znanju. Radi nam bodo pomagali učitelji, sošolci in starši. Da, tudi starši, ki vedno ne obvladajo učne snovi, ki nam dela težave. Pomoč staršev bo predvsem v tem, da bodo z razumevanjem sprejeli naše probleme, da nam bodo omogočali učenje, da bodo zahtevali od nas le tisto, kar zmoremo. Tega pa ni malo — to lahko priznamo.

Učenje je naša naloga, naše delo. Opravljajmo ga tako, da bomo veseli in zadovoljni sami in vsi tisti, ki nas imajo radi.

Aleš Mlinarič,
novinarski krožek
OŠ Prežihov Voranc Jesenice

ZA ULTRAZVOČNO RENTGENSKO APARATURO SO DAROVALI

V mesecu januarju 1983 so za plačilo ULTRAZVOČNE RENTGENSKE APARATURE v jeseniški bolnišnici prispevali:

— Walburga PUSPATH, Ljubljana, Zg. trg 7 — 260,00 din,

— Rudolf AŽMAN, Jesenice, Cesta revolucije 5, namesto venca na grob pok. mag. farmacije Astric Ažman por. Mandrino — 1.000,00 din,

— Minka VIDIC, Selo pri Žirovnici, v imenu sovaščanov namesto venca na grob pok. Mazovčevi mami — 3.200,00 din,

— Antonija ČRV in Hmeljak, Jesenice, Savska 4, namesto venca na grob pok. Mihaelu Robiču — 1.500,00 din.

— Stanovalci Tavčarjeve 8, Jesenice, presežek zbranega denarja za venec pok. Jožu Ravniku — 3.780,00 din.

Koncem januarja se je tako na tekočem računu za plačilo aparature nabralo že 92.370,90 dinarjev.

Pridružite se tudi vi in prispevek namesto vencev in cvetja na grob pokojnim ali namesto drugih volil, čestitk in podobno nakažite na žiro račun: SPLOŠNA BOLNICA JESENICE, štev.: 51530-603-31205, z navedbo: »za aparaturo namesto venca za tega in tega . . . , darila in podobno.

Delavci Splošne bolnice Jesenice in uredništvo Železarja se iskreno zahvaljujejo vsem darovalcem.

Na kulturni praznik, 8. februarja, so na Jesenicah odprli novo moderno poslovalnico Državne založbe Slovenije v Centru II (Foto S. Kokalj)

IZ ZBOROVSTVA V RADOVLJIŠKI OBČINI 2

Marko Kovšca, brata Ivan in Ignacij Zupan, Jurij Legat, Josip Pleničar, Jože Gašperšič, Anton Dermota in Lenart Varl so bili med najzaslužnejšimi dirigenti, ki so od leta 1876 dalje vodili zbore, godbe in druge glasbene skupine v Kropi. Bilo je nekaj izrazito bogatih obdobij, vmes pa so bila bolj umirjena. Z letom 1961 se je začela doba moškega zbora KUD Stane Žagar — Plamen, ki je doslej vzdržal brez posebnih nihanj in kriz. V letu 1982 je torej opravil svojo enaindvajseto sezono in začel dvaindvajseto. Vse so v svojih letnih načrtih imele isto osnovo: redne vaje in nov koncertni spored. Če gre to brez težav, potem zbor ni v zadregi z izvedbo številnih obveznosti. Letni koncert naj bi bil za vsak zbor največji dogodek v letu. Poleg njega si zbor lahko sam organizira le še nekaj drugih nastopov — večinoma v domačem kraju, drugje že bolj poredko in težko, torej mora znati poiskati stik z drugimi, se z dobrimi nastopi vedno znova dokazovati, ali pa životariti v domačem zavetju. Stalno skrb naj bi vsak zbor posvečal tudi pomlajevanju oziroma nadomeščanju odhajajočih pevcev z novimi. Kroparski zbor si je takoj v začetku leta 1982 opomogel s tremi novimi pevci, a kaj ko sta pozneje dva od prejšnjih med letom zapustila tovarišijo.

O koncertih s Prešernovimi pesmimi smo že spregovorili. Medtem ko se je pripravljal nanje, je opravil svoje tradicionalno koledovanje. Kaj je to? V prejšnjih časih so po vsej Evropi poznali običaj novoletnega koledovanja. Tudi v naših krajih so koledniki hodili od hiše do hiše, za skromen dar s pesmijo ali godbo voščili dobro letino, zdravje in srečo v novem letu. Po prvi svetovni vojni, še bolj pa po drugi, se je življenje tako spreminjalo, da so ti običaji zamrli. V Kropi so se med ljudmi ohranile koledne pesmi, zbor jih je prevzel v svoj repertoar in prav te so tudi rodile idejo o novoletnih koncertih. Še dodatno in posebej privlačno popestritev je prineslo koledovanje nove dobe. Zbor obišče domove sedanjih in bivših pevcev, nekaterih prijateljev in sodelavcev. S pesmijo jim ne le vošči za naprej, pač pa se tudi zahvali za nazaj. Zelo redko se kje sliši ali bere, da imajo za dejavnost številnih pevcev in godbenikov s svojim razumevanjem lepe zasluge tudi njihove družine. Gre za izgubo časa, opravljanje domačih del, varstvo otrok, stroške itd. To je vodilo kroparskemu zboru, ko nekaj januarskih popoldnevov in večerov porabi za obiske domov v Kropi, Kamni gorici, Radovljici, na Češnjici, Brezovici, Dobravi in Mišačah.

Poleg skupnih koncertov z zborom iz Podnarta (za praznik slovenske kulture) je zbor v začetku februarja nastopal v Kropi (večer z gosti s Koroške) in v Kamni gorici. Tam sploh dostikrat sodeluje, saj domačega kulturnega življenja skoraj ni.

Z novimi pevci in nekaterimi drugimi menjavami so se nekoliko spremenila razmerja med posameznimi glasovi. Res je bilo to sredi sezone, a videti je bilo, da bodo to spremembe v dobro, seveda ob pazljivem in rednem delu. Zato smo vanje ugriznili takoj, saj bi bilo škoda čakati do jeseni. Drugo polovico zime in začetek pomladi smo namenili predvsem vajam, nastopom smo se poskusili čim bolj ogniti. Ravno v tem času je bilo precej težav z ogrevanjem, tako da smo morali delati v nezakurjenem prostoru. Imel pa je zbor nekaj pogrebov, ki jih je bilo 1982. leta kar precej, a ne toliko kot leto poprej. Bilo jih je 17 — šest v Radovljici, pet v Kropi, po dva v Kamni gorici in na Dobravi, po eden v Tržiču in Podnartu. Prošenj pa je bilo približno še enkrat toliko, od Mojstrane do Ljubljane, a vedno ni mogoče na hitro zbrati primerne sestave.

Po dogovoru s turističnim društvom je zbor 11. marca sodeloval pri ocenjevanju barčic, ki so jih otroci lipniške šole in tudi od drugod naredili ter spustili po vodi kar enajst. Med nagradami za najboljše oziroma najbolj izvirne barčice sta bili tudi dve knjigi, ki ju je kupil zbor.

Poprečno ima zbor na leto okrog 60 nastopov. Nekateri se ponavljajo iz leta v leto. To so: koledovanje v začetku novega leta, prireditve »po stezah partizanske Jelovice« (zadnji dve leti brez zbora), Prešernov dan, vsaj en nastop ob dnevu žensk, obletnica smrti heroja Staneta Žagarja, 27. april in 1. maj, letni koncert, dan borca, komemoracije ob 1. novembru, dan republike, praznik JLA in novoletni koncert. Dostikrat se obveze ob teh dnevih pomnožijo z vabili od drugod. Upošteva se jih že pri načrtovanju, vse druge pa le predvideva in se potem sproti odloča, ali so časovno in še drugače sprejemljive.

Kar prileglo se je, da je 8. marec šel mimo zbora. Šele ob koncu meseca je spet nastopil, ko se je pridružil učencem šol iz Lipnice, Kranja, Glasbene šole Radovljice in leški godbi na spominski svečanosti ob Žagarjevem spomeniku v Lipnici.

Radiše, Globasnica, Železna Kapla, Sveče, Brodi in Klopinj so kraji na Koroškem, kjer je kroparski zbor od leta 1963 imel šestnajst gostovanj. Največkrat je bil seveda na Radišah. Tudi 3. aprila 1982 je bil tam. Domačine je presenetil z novim, a zato še bolj zanimivim sporedom. Društvo na Radišah je izredno delavno. Že v starem prireditvenem prostoru — nekdanjem hlevu — so gostili številne kulturne skupine z obeh strani državne meje. Zdaj je v lepem novem domu, še več takih možnosti. Včasih za tako majhen kraj kar preveč. Radišani tudi sami veliko gostujejo, ne le v Sloveniji, marveč tudi v Italiji in na Hrvaškem (v Ludbregu). Ob lanskih srečanjih je prišlo do prvih posvetov, kako v letu 1983 proslaviti 20-letno sodelovanje.

Sledilo je nekaj tednov samih vaj, potem so jih zamenjali nastopi. 24. aprila je bil zbor na vabilo KK SZDL na proslavi na Bledu, 25. aprila najprej v Kropi, potem še v Ribnem. Tu je bila slovesnost v počastitev 80-letnice DPD Svoboda Rudi Jedretič. 30. aprila je gostoval v Tržiču skupaj s harmonikarskim orkestrom radovljiške glasbene šole, drugega dne dopoldne — bil je 1. maj — pa je pel pri Šobčevem bajerju pod Lescami.

Po tem naj bi se spet umiril za zadnje priprave na letni koncert, a ta mir so kalile razne obveze pevcev (vojaške vaje, službene poti, seminarji, sestanki, šola v naravi, bolezni, pogrebi . . .). 21. maja je pel na Bledu, kjer je bil seminar za predsednike in tajnike občinskih zvez kulturnih organizacij iz vse Slovenije. Da bi ne bil preveč okrnjen, je potegnil delavce s popoldanske izmene — to je plačal sam, dobil pa je za prevoz in večerjo. 29. maja je sodeloval na akademiji, ki so jo občinska društva upokojencev pripravila v Kropi, 2. junija pa po več letih spet snemal za ljubljanski radio. Spored pesmi (na željo uredništva manj znanih ljudskih) je bil izbran in pripravljen na hitro roko. Zbori, ki so se odločili za to tekmovanje, že dolgo čakajo na kakšno vest o vtisih, ki jih je ob poslušanju imela komisija strokovnjakov. Vmes med temi nastopi je bilo še nekaj pogrebov. Čeprav vaje niso bile najboljše, je zbor že nestrpno pričakoval 24. junij in z njim letni koncert. Ta je vedno ogledalo dela med letom. Če ga sestavlja spored na novo naštudiranih pesmi, potem je to dokaz, da je zbor kot celota pridno delal.

Prišel je še nastop ob otvoritvi nove ceste iz Krope do Dražgoš, to je bilo 4. julija, potem so bile počitnice, prekinjene le z dvema pogreboma. Ob občinskem prazniku so na občini zboru podelili priznanje medobčinskega sveta ZZB NOV za Gorenjsko.

Nova sezona se je pričela ob koncu avgusta z nastopom v Ljubnem (praznovanje krajevnega praznika) in z vajami, ki naj bi po ustaljenem načinu do junija 1983 dale spet nov koncertni splet pesmi. Po dolgih letih samih slovenskih, bodo letos skušali osvojiti dela skladateljev drugih narodov, in sicer umetna ter ljudska.

V septembru je bilo nekaj pogrebov, koncert v Vrbi in prijetno gostovanje na Štajerskem, kjer je bilo 25. septembra v Štorah šesto srečanje zborov delovnih organizacij SOZD Slovenske železarne. Še pred tem so zbori obiskali v Šentjurju muzej bratov Ipavcev, kar je bilo kroparskemu zboru še posebno zanimivo, saj je prepeval že več pesmi teh skladateljev.

Oktobra so bile ob dveh pogrebih najprej same vaje. Na vrsti je bilo ponavljanje in popravljanje pesmi za komemoracije, novoletni koncert in proslave ter učenje novih (zaradi težav z nemščino, angleščino in italijanščino včasih s smehom, včasih z jezo). Nobenih posebnih dogovorov ni več za urnik komemoracij ob 1. novembru. V glavnem se že naprej ve, kdaj bo v Lipnici, kdaj na Dobravi ali v Kropi. Le Kamna gorica še ni ustaljena.

Z novembrom niso prišli le mrzli dnevi, ampak tudi bojazen, da bodo bencinski boni v verigi že kroničnih težav nov, še posebno učinkujoč člen. Kroparskemu zboru so namesto dveh vaj po dve uri odmerili eno s tremi urami! Bo »proizvodnja« padla? Nobenih drugih rezerv ni kot notranje, kar pomeni večjo zavzetost vsakega posameznega pevca, oziroma vsaj tistega, ki rad manjka.

Zbor je pel 13. novembra v Podnartu na nepopolni predstavitvi zborov radovljiške občine in tudi na ponovljeni, 18. decembra v Lescah. Ne glede na organizacijske težave je lahko reči, da sta oba koncerta pokazala, kakšna je raven zborovskega petja v radovljiški občini. **Kljub razlikam, ki so pričakovane, razumljive, razložljive in sprejemljive, je takšno, kakršno še ni bilo.**

Ob dnevu republike je zbor pel dvakrat, 25. novembra v Kropi, 27. novembra na Dobravi. Ker ima vaje le ob ponedeljkih, se jim ni odpovedal tudi 29. novembra, čeprav je bil praznični dan. Delo je tako narekovalo. Sredi decembra (27. 12.) je pel v Tržiču, najprej ob odkritju spominske plošče Janezu Damascenu Devu, rojenemu pred 250 leti, nato še ob otvoritvi razstave Milana Bizovičarja v paviljonu NOB. Tako je za konec leta ostala le še KOLEDVA, kot se imenuje novoletni koncert kroparskega zbora. Bila je 26. decembra v začuda polni kroparski dvorani. Toliko ljudi so privabili Ognjanoviči — Zlata (sopran), Tatjana (klavir) in Dragiša (bas), ki so s samospevi (brez opernih arij) razveselili in zadovoljili vse. Privabil jih je tudi otroški zborček, ki so ga jeseni ustanovili pri društvu, da bi poživili petje mladih, že dolgo preveč zanemarjeno. Zborček vodi član moškega zbora Branko Pirih. Del publike je prišel kot že deset let, ker želi vsako leto znova slišati kolednice. Za pol koncerta, osem jih ima zbor v sporedu; tri iz Krope, druge od drugod z Gorenjske, Primorske in Dolenjske. Prav vse je za konec navdušil kratek Badjurov film, ki v kratki zgodbici s pesmijo, poskočno glasbo, preprostimi dialogi in lepo zimsko pokrajino pričara delček starih koledniških časov.

S tako koledniško pesmijo je šel zbor 27. decembra v 18 kroparskih hiš in po stari šegi budil upanje v srečno prihajajoče leto. Za njim pa je ostalo leto s številnimi koncerti, proslavami, akademijami, pogrebi, snemanjem, revijami, družabnimi srečanji in drugimi, velikokrat samo navidezno drobnimi dogodki. EG

Pripis uredništva: Oba predstavljena zbora vodi zborovodja Egi GAŠPERŠIČ.

Ženski oktet Pevskega društva Jesenice je nastopil na zadnji otvoritvi likovne razstave (Foto B. Blenkuš)

LEPA LIKOVNA PRIREDITEV OB KULTURNEM PRAZNIKU

»Ta dan naj se poslej s proslavami in svečanostmi praznuje po vseh slovenskih prosvetnih in kulturnih ustanovah in zavodih,« je poudarjeno v odloku o proglasitvi dneva Prešernove smrti — 8. februarja — za kulturni praznik slovenskega naroda, ki sta ga za predsedstvo Slovenskega narodnoosvobodilnega sveta 1. februarja 1945 podpisala Josip Vidmar kot predsednik in Boris Kidrič kot sekretar.

Vsa leta po osvoboditvi se je dosledno po tem sporočilu ravnalo DPD Svoboda Tone Čufar Jesenice, zadnja leta pa se s kvalitetnim kulturno- ustvarjalnim prispevkom ob prazniku predstavljata kulturno umetniški klub s kulturno umetniško prilogo Železarja LISTI in likovni klub DOLIK s kolektivno razstavo likovnih del svojih članov. Dolikovci se že četrt stoletja redno kolektivno predstavljajo s svojimi stvaritvami ob tem dnevu, kot ene izmed svojih treh letnih obveznosti, in sicer za 8. februar, za 1. avgust — praznik jeseniške občine in 29. november — dan republike.

Seveda pa se ob teh razstavah kolektivno ali posamično predstavljajo vsako leto tudi v drugih krajih občine in predvsem Gorenjske ter v pobratenih Trbovljah. Tako so v lanskem letu imeli 37 kolektivnih in posamičnih likovnih razstav ter trinajstkrat gostili druge slikarje na Jesenicah. Skupaj 50 prireditev, kar je ob udeležbi v slikarskih kolinijah in v drugih oblikah usposabljanja, ob izredno uspešni likovni šoli, ki še traja in ki jo uspešno vodita akademski slikar Jaka Torkar in likovni pedagog Jože Daksobler, ob lastnem ustvarjanju in postavljanju ter podiranju razstav izjemen dosežek, ki bi bil lahko v ponos tudi profesionalni organizaciji. Seveda moramo likovno razstavo vrednotiti kot gledališko premiero ali reprizo, kot koncert in podobno, kar pa žal še ni tako.

Letošnjo kolektivno razstavo likovnih del članov DOLIK je v soboto, 5. februarja, odprl predsednik občinskega sveta zveze sindikatov Jesenice Janez Jamar, ki je v svojem otvoritvenem govoru poudaril pomen kulturnega praznika in veličino Prešernovega verza ter nadaljeval:

»Čeprav praznujemo kulturni praznik že od leta 1945, pa ga marsikje še vedno pojmujejo izključno kot dan, ko z raznimi prireditvami poživimo kulturno dogajanje v svojih sredinah. Mnenja sem, da bi moral ta dan pomeniti tudi neke vrste zaključni račun kulturne dejavnosti in ustvarjalnosti v preteklem letu, kritična ocena te dejavnosti in programske zasnove za naslednje obdobje.

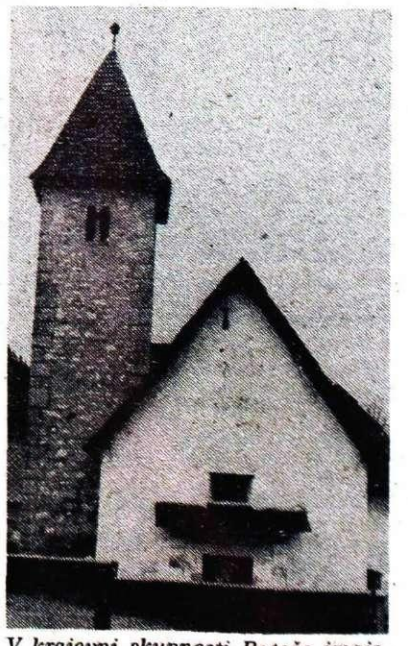
Današnje kulturno dejanje, ko odpiram tradicionalno kolektivno razstavo likovnih del članov likovnega kluba DOLIK, pomeni pomemben dogodek, dolgoletno delo kluba pa vsekakor svetel del naše jeseniške kulture.

Ne morem trditi, da je kultura v občini na visoki ali želo visoki ravni. Preveč pa je primerov, ko se ne moremo dogovoriti za skupno akcijo, s katero bi lahko zagotovili našim delavcem in občanom primerno kulturno okolje in pogoje za ustvarjanje in razvoj. Današnja družbena situacija, ko so vsa prizadevanja usmerjena v reševanje gospodarskih težav in krepitev samoupravnih odnosov, prevečkrat postavlja kulturo v ozadje, pri čemer pa seveda mnogi pozabljajo, da je družbeno angažirana kultura osnova za napredek družbe in naroda.«

V kulturnem programu so pod vodstvom glasbene pedagoginje Rajke Pejić sodelovale učenke klavirja Glasbene šole Jesenice: Katja Mikula, Irma Pirc, Tanja Šteblaj in Marta Mesec, z recitacijo pa je program popestrila članica amaterskega gledališča tone Čufar Vera Smukavčeva.

Tokrat se s svojimi deli predstavljajo slikarji: Rudolf Arh, Franci Berce, Branko Čušin, Franc Dolinšek, Janko Korošec, Jože Koselj, Zdravko Kotnik, France Kreuzer, Pavle Lužnik, Tine Markež, Tone Tomazin, Cveto Velikajne in Marjan Židanek. Slike za razstavo je izbral umetnostni zgodovinar in likovni kritik cene Avguštin.

Razstava bo odprta do vključno 16. februarja vsak dan, razen nedelje, od 16. do 19. ure in ob ponedeljkih, sredah in petkih od 9. do 12. ure.

V krajevni skupnosti Rateče imajo izreden kulturni spomenik častitljive vrednosti. To je cerkev sv. Tomaža, v kateri je štiristo let stara freska.

(foto A. Kerštan)

KAKO SO NA JESENICAH UKRADLI BLAGAJNO ŠTABA SOŠKE FRONTE

Oktobra 1918. leta je iz Gorice na železniško postajo Jesenice pripeljal poseben vlak s tremi vagoni, ki so bili namenjeni na Dunaj. Enega od teh treh vagonov so spremljali štirje avstroogrski vojaki. Črno-rumena monarhija je bila v agoniji, zvijali so jo smrtni krči. Med vojaki je vladalo nepopisno veselje. Po štirih letih srditih bojev je bilo konec vojne, vendar tega še nihče ni razglasil in omenjeni štirje vojaki so še vedno vestno opravljali ukazano jim dolžnost, ki je bila strogo zaupna. Kratek premor na jeseniški železniški postaji so vojaki izkoristili za okrepčilo v postajni restavraciji.

Naj takoj na začetku te zanimive in resnične pripovedi povem, da sta bila v spremstvu omenjenega posebnega transporta dva vojaka Slovenca in dva Avstrijca. Sklenili so takole: najprej bosta šla v gostišče Slovenca, potem pa še Avstrijca, kajti strogo povelje se je glasilo, da vagon niti za trenutek ne sme ostati brez straže.

Čeprav veljamo Slovenci za korenjake, imamo tudi svoje slabosti; ena od teh je prevelika ljubezen do vina. Ni pomembno, katerega porekla in vinorodnega okoliša je, le da teče po grlu in od tam v pete in glavo. Pa sta slovenska vojaka korajžno stopila čez prag restavracije, naročila nekaj za pod zob in pol litra vina. Izza točilne mize jima je stregla mlada in prikupna natakarica.

»Mar še ni konca vojne?« ju je vprašala in jima živahno zrla v utrujene oči.

Vojaka sta odkimala, o razmerah na fronti nista hotela govoriti, sicer pa tudi nista vedela, kako se razpletajo dogodki in zadnji boji. Gostje v restavraciji so ju obkrožili in vsi vprek so ju spraševali, kako je v Gorici, kako je bilo na soški fronti, pa v Doberdobu in na Banjški planosti, medtem pa je natakarica pridno polnila prazne kozarce. Vojaka sta pozabila, da ju Avstrijca pri vagonu že težko čakata. Kmalu se je eden od vojakov začel vrteti okrog natakarice, jo objemati čez pas in ji dvoriti. Ljubezen na prvi pogled! Nič nenavadnega. Dogajalo se je in se bo. Eden od vojakov je zabaval goste, drugi natakarico. Ko je slednjemu razmehčalo razsodnost, ji je zaupal, da se bo z Dunaja vrnil naravnost nazaj k njej v objem. V želji, da se izkaže in si pri njej pridobi veljavo, ji je »strogo zaupno« šepetal na uho, da opravlja posebno zaupno nalogo. Da jih je komandant soške fronte feldmaršal Borojević določil v spremstvo transporta oziroma vagona, v katerem je blagajna štaba soške fronte. Blagajna je podobna železni skrinji, v njej pa je veliko denarja in menda celo zlata, ki ga je avstro-ogrska vojska zaplenila Italijanom. »Samo tega ne smeš nikomur povedati, sicer nama gre glava,« je podkrepil svoje besede.

Po teh besedah je tudi natakarici zavrela kri. Objela je vojaka, ga poljubila na lice in mu hitro še enkrat natočila kozarec vina. Za trenutek je odšla v kuhinjo, še prej pa ljubezensko zapeljivo pomežiknila vojaku, da bo kmalu nazaj. V kuhinji pa je tako, da kuharica ni slišala, mlademu natakarju povedala, kaj je slišala od vojaka.

Kako bi prišla do blagajne, sta hkrati pomislila. Rada sta se imela in hrepenela, da bosta nekoč lastnika svoje gostilne, morda celo hotela.

»Avstro-Ogrska je razpadla,« je tiho pripomnil natakar, se zamislil, ozrl okoli sebe, da kdo ne prisluškuje ter nadaljeval: »Zakaj naj bi tisti denar in zaklad, če je o tem kaj resnice, vlekli na Dunaj! V tej vojni je tekla tudi kri slovenskih fantov in mož. Blagajna bo ostala na Jesenicah. Če nama bo sreča naklonjena, bova na lahek način obogatela.«

Hitro sta skovala načrt. Vse štiri vojake je treba popolnoma opijaniti, potem pa jim še pred odhodom vlaka ugrabiti blagajno.

Veseli družbi za točilno mizo se je pridružil še natakar in kot človek »dobrega srca« plačeval pijačo gostom zbranim okrog vojakov.

»Zdaj pa morava nazaj k vlaku, da bosta še druga dva kaj popila,« je eden od vojakov opozoril drugega.

»Ostanita nekaj časa še tukaj, ko pa tako prijetno pripovedujeta,« se je bliskovito znašla natakarica in pomežiknila tistemu, ki ji je nenehno zrl v oči, v prsi in še kam.

Natakar, ki je že skoval svoj načrt je »dobrodušno« predlagal, da naj nekdo pokliče še oba vojaka Avstrijca, češ saj vlaka nihče ne more ukrasti.«

V železniški restavraciji je odmeval žvenket kozarcev in pesem se je razlegala po postaji. Vsi štirje vojaki so pozabili na strog vojaški ukaz, da morajo nenehno čuvati vagon do Dunaja. Nikamor več se jim ni mudilo. Tedaj sta spet v svoji vlogi nastopila natakar in natakarica. Povabila sta slovenska vojaka v posebno sobo in jima kar brez ovinkov rekla, da je vojne konec in zakaj bi kot Slovenca spremljala blagajno na Dunaj. Slovenci ne bomo več pod Avstro-ogrsko; bomo v skupni državi južnih Slovanov. Lahko še odgovarjata pred novo oblastjo, ko bodo zvedeli, da nista ničesar storila, da bi vojaški denar in plen s soške fronte ostal v Sloveniji. Brez ovinkov sta jima predlagala, da naj pomagata, da skupaj vzamejo iz vagona blagajno in si plen razdelijo na štiri dele, Avstrijca pa naj gresta kamor vesta in znata.

Rečeno storjeno. Pred odhodom vlaka je bila blagajna že v nekem skrivališču na železniški postaji. Slovenska vojaka nista nadaljevala poti.

Zgodbo o tej blagajni sem velikokrat slišal od mojega strica Antona Legata. Že takrat, ko sem bil star deset let in potem še mnogokrat. Natakar in natakarica sta se poročila in si kupila gostilno, vojaka pa vsak svoj hotel, eden od teh v jeseniški, drugi v kranjski občini.

Po koncu druge svetovne vojne je naša oblast nacionalizirala vsem »junakom« naše zgodbe z lahkoto pridobljeno bogastvo.

Pred približno dvajsetimi leti sta hotelirja umrla, potem pa še natakar z jeseniške železniške postaje, ki je postal gostilničar. Nekega dne pred približno dvanajstimi leti, mi je stric rekel:

»Glej, ta gostilničarka je bila tedaj natakarica na železniški postaji. Je edina oseba, ki natanko ve, kako je bilo z Borojevićevo blagajno. Zakaj o tem ne napišeš reportaže. Bila bi silno zanimiva. Ženska jih ima zdaj že prek 80 let in ko bo umrla, bo kot zadnja priča odnesla v grob to skrivnost. Obišči jo in previdno vprašaj, kako je tedaj bilo na Jesenicah.«

Pisateljska žilica in osebna radovednost, kako je bilo, me je nenehno spodbujala, naravnost ščuvala, naj potrkam na tista vrata. Le na jasnem si še nisem bil, kako naj začnem občutljiv pogovor. Bila je prijateljica mojih staršev, ki sta jo večkrat obiskala, pa tudi jaz sem bil včasih z njima. Vedel sem, da veliko da na svoje dostojanstvo in ugled. Zdaj pa naj jo vprašam, če sta si z možem res kupila tisto gostilno z denarjem, ki ni bil pridobljen z delom. Težava je bila tudi v tem, da je stanovala sama v stanovanju in da je bila bolehna. Take ljudi pa ni pametno spraševati o bolečih osebnih zadevah. Končno sem se ojunačil.

»Gospa, ne zamerite mi, toda že več let bi vas rad nekaj intimnega vprašal,« sem začel pogovor in se delal hladnokrvnega, čeprav sem tokrat imel veliko tremo. »Rad bi zvedel za neko vašo družinsko skrivnost.«

Po teh besedah je široko odprla oči, usta pa so se ji počasi vprašujoče odpirala, kot bi hotela tudi skoznje slišati. Pomislil sem: vem, zdaj si mislite, da že veste, o čem vas bom vprašal. O vašem pokojnem možu, o katerem so govorili, da mu nobena natakarica ni ušla, vi pa ste zaradi svojega in ugleda gostilne molčali. Ne, motite se!

»Vprašal vas bom le pod pogojem, če mi obljubite, da se ne boste razburili. Če nočete odgovoriti, ni treba. Obljubljam, da bo najin pogovor ostal skrivnost.«

Mencala je: »Ja, kaj pa je takega, tako skrivnostnega. Kar vprašaj in če bom vedela, bom odgovorila.«

Šele potem, ko mi je zatrdno obljubila, da se ne bo razburila na zastavljeno vprašanje (bal sem se, da jo bo zaradi tega zadela kap), sem ji počasi, toda jasno in natančno razložil, kaj me zanima.

»Gospa, vi ste bila oktobra 1918. leta natakarica na železniški postaji na Jesenicah in potem še nekaj let, dokler z možem nista kupila gostilne. Že od mladih let vem za zgodbo o blagajni štaba soške fronte oziroma feldmaršala Borojevića. Govori se... rad bi vedel... sem pač radoveden, koliko je na tem resnice in kako je bilo...«

Zgodilo se je tisto, česar sem se bal in pričakoval. Pobledela je in glava ji je omahnila. Umrla bo, sem se ustrašil, natočil kozarec vode, jo narahlo potrepljal po licih in ji kozarec prislonil na usta. »Gospa, gospa, saj mi ni treba odgovoriti, če nočete. Saj sva se tako zmenila.«

Sčasoma se je umirila in njene prve besede so bile: »Le kdo te je napotil k meni?«

Zaklepetala sva se o drugih dogodkih. Strica nisem hotel izdati. Res je bila tedaj natakarica na železniški postaji na Jesenicah, pa tudi njen mož. O Borojevićevi blagajni sta zvedela od železničarjev in ne od vojakov in to potem, ko so iz nje že pobrali in si razdelili denar in pač tišto, kar je bilo v njej. Ona in mož nista sodelovala niti pri pobudi za to dejanje niti pri delitvi plena.

Čez leto dni je gostilničarka umrla (njen mož pa nekaj let prej). Nekaj let po njeni smrti sem obiskal očeta, ki je ležal bolan v jeseniški bolnišnici in to z dovoljenjem zdravnika na dan, ko sicer ni določen za obiske. To pa zato, ker so na dan obiskov bolniške sobe s štiri ali šestimi posteljami polne obiskovalcev in se kaj resnega ne da pogovarjati. Tistega jutra sem prišel na Jesenice in celo dopoldne po mestu zapisoval spomine nekaterih borcev.

Po kratkem običajnem pogovoru z očetom, mi pokaže na bolnika na sosednji postelji in reče: »Glej, ta Jeseničan pa natančno ve, kako je bilo s tisto blagajno ob koncu prve svetovne vojne.«

»Jaz imam še vedno doma nogo (podstavek) tiste blagajne...« je začel pripovedovati, jaz pa sem v tistih minutah naredil veliko napako. Bil sem že utrujen od pisanja in sem moža le poslušal, nisem pa si ničesar zapisal. Mislil sem si (in to sem mu tudi rekel), da ga bom kasneje enkrat obiskal doma in slikal s tistim ostankom blagajne. Povedal je približno tole:

Njegov oče ali brat (pozabil sem kdo, vsekakor pa eden od njegovih ožjih sorodnikov) je bil takrat zaposlen pri železnici na Jesenicah. Akcijo sta s pomočjo železničarjev organizirala natakar in natakarica (gostilničarka mi ni govorila resnice). Kar pa me je najbolj presenetilo, je način tatvine.

Medtem ko so bili stražarji že dodobra pijani v restavraciji, so železničarji odklopili tisti vagon in ga odpeljali daleč na slepi tir, h kompoziciji pa priključili prazen, toda prav takšen vagon in nanj nalepili potrebne železniške formularje. Ko so to opravili, so poklicali stražarje, ki so bili sicer med vožnjo v sosednjem vagonu. Vsi štirje so šli v vagon in z njim proti Dunaju. Kako je bilo tam, nihče ne ve. Za komandanta soške fronte feldmaršala Svetozara Borojevića, Bosanca, vemo, da je že 1920. leta umrl v Celovcu, star 64 let.

Na slepem tiru, proč od ljudi in postaje, organizatorjem in izvajalcem ni bilo težko odpreti vagona in blagajne. Od tega denarja sta si dva kupila hotele, natakar in natakarica pa gostilno s prenočišči (kot mi je že pripovedoval stric). Toda obogatelo je tudi več Jeseničanov. Posebno trije, ki so si kupili zemljišča na karavanški strani Jesenic. Še njihovi potomci, sinovi in hčerke, so imeli od tega korist po drugi svetovni vojni. Kot sem že omenil, sta bila hotela in gostilna po vojni nacionalizirana (a ne zaradi izvora premoženja, saj za slednjega nihče v okolici ni vedel), Jeseničanom pa je zemlja ostala. Mož mi je povedal imena vseh treh in kje so tista zemljišča. Po minuli vojni je bilo precej tega zemljišča določenega za zazidalno območje in lastniki so zanj dobili precej denarja.

Kmalu po ustanovitvi kraljevine Jugoslavije (Srbov, Hrvatov in Slovencev) je o tej blagajni zvedela takratna oblast. Uradne preiskave nikoli ni bilo, ker niso ničesar vzeli Jugoslaviji, pač pa osovraženi avstroogrski monarhiji v razsulu. Ker pa je siromašno oblast le mikal tisti denar, so se tajno sporazumeli, da bodo tisti, ki so dobili največji plen, prispevali nekaj denarja za graditev nekaterih domov in drugih objektov na Jesenicah.

Ko se je oče vrnil iz bolnice domov, sem ga šele čez več mesecev vprašal, kako se piše in kje stanuje tisti, ki nama je to pripovedoval. Na moje presenečenje mi je odgovoril, da sta se spoznala šele v bolniški sobi, ime pa je pozabil. Jaz sem dirjal za drugimi podatki (za knjige) in sem vedno znova odlašal, da bi izsledil tistega moža. Po dveh letih sem zvedel, da je že umrl, star 75 let, potem pa še moj oče. Tako sem izgubil priložnost, da dobim naslov še kakega živečega udeleženca akcije na blagajno.

Jože Vidic

DOPISUJTE V ŽELEZARJA

OGLED VERDIJEVE OPERE V LJUBLJANI

. Po daljšem presledku oddelek za družbeni standard v soglasju s komisijo za kulturo pri izvršnem odboru sindikata Železarne ponovno organizira ogled kulturnih prireditev. Če bo interes za takšne prireditve, bomo skušali omogočiti ogled čimveč takšnih kulturnih dogodkov.

Za začetek smo izbrali ogled Verdijeve opere TRUBADUR v Operni hiši v Ljubljani 23. februarja ob 19. uri.

Prijave sprejema oddelek za družbeni standard (tel. 3113) do 18. februarja, kjer lahko kupite tudi vstopnico, stroške prevoza pa krije komisija za kulturo. Število kart je omejeno (50). Odhod avtobusa bo 23. februarja ob 17. uri izpred Čufarja.

Cene vstopnic: parter — 150,00 din; lože — 150,00 din; balkon — 75,00 din.

Organizator za oddih,
izlete, prevoze in kulturo

NEPOZABNO SREČANJE

Počastitev letošnjega kulturnega praznika v Prešernovem kraju je izzvenela tako prisrčno in lepo, da bi je bil tudi naš veliki rojak dr. France Prešeren vesel. Glavno zaslugo za to imajo požrtvovalni pevci in tamburaši kulturnoprosvetnega društva JEPA Baško jezero z onstran Karavank.

Tudi oktet DPD Svobode Francè Prešeren. Žirovnica-Breznica je dostojno predstavil nekaj uglasbenih Prešernovih pesmi, mlada člana društva Mojca Perko in Božo Janežič pa sta recitirala nekaj Prešernovih pesmi, o pomenu kulturnega praznika pa je spregovoril tovariš Slavko Mežek.

Tovariš Franc Černut, predsednik KPD JEPA, je predstavil zgodovino društva in vsako pesem, ki jo je zapel njihov dvajsetčlanski moški zbor. Kako ubrano so zapeli Zdravo, Prešernov Kam, Venček slovenskih narodnih, O kresu, Cigani, Kadar jaz na puanince grem, Moj puebeč, kako mehko in nežno je izzvenela Pojdam u Rute in kako po domače so se poslovili s pesmijo svojega rojaka Pavla Kernjaka Paliv, palav.

Zelo prisrčno se je predstavil tudi njihov šestnajstčlanski tamburaški ansambel s pesmimi: Pika poka, Ko bi smela, Uspavanka, Sve tičice, Rukavice, Biser južnega mora, Černi polka in z Jugoslavijo. Ker jim je zmanjkalo že programa, saj smo jih poslušalci nadvse navdušeno spremljali, je predlagala njihova voditeljica, prikupna koroška učiteljica Erika, naj še skupaj zaigramo in zapojemo Mi se imamo radi, radi ... Dvorana je zapela z mladimi Korošci in to je bila pesem bratov s tostran in z onstran Karavank, večno živa kakor njihove in naše zelene planine in pisane doline.

Naša beseda in tudi naša pesem ne bosta nikoli utihnili severno od Karavank, tudi ti mladi pevci in tamburaši so spet nov porok za to. Kako naj se zahvalimo mladi voditeljici ansambla Eriki Wrolich, kako mlademu pevovodji Aleksu Šusterju, kako tudi drugim organizatorjem društva za vso njihovo požrtvovalno delo? Tako ljubezen do slovenske pesmi in besede zmorejo samo potomci tistih slovenskih rodov, ki so se tamkaj več kot tisoč let uporno borili z vsemi mogočimi nasprotniki za svoj prostor pod svobodnim soncem.

Mladim koroškim Slovencem se najlepše zahvaljujem v imenu Žirovničanov in upam, da smo s svojo udeležbo in spodbujanjem kar lepo sprejeli svoje rojake s Koroške, vsi skupaj pa smo dostojno počastili spomin največjega slovenskega pesnika.

Marija Sitar

KONCERT ZA KULTURNI PRAZNIK

Glasbena šola Radovljica je priredila koncert, s katerim so mladi glasbeniki kot solisti in v komornih skupinah počastili spomin na velikega moža slovenske kulture dr. Franceta Prešerna. Koncert je bil 8. februarja v dvoranici glasbene šole v radovljiški graščini.

Glasbena pedagoginja Rajka Pejić in njene učenke klavirja v Glasbeni šoli Jesenice, ki zelo pogosto nastopajo na raznih prireditvah in svečanostih. V soboto so sodelovale v kulturnem programu ob otvoritvi kolektivne razstave likovnih del članov DOLIK. (Foto B. Blenkuš)

SLOVENSKI KULTURNI PRAZNIK

Tudi učenci osnovne šole Prežihov Voranc Jesenice smo se vključili v praznovanje slovenskega kulturnega praznika s proslavo, ki smo jo pripravili 8. februarja v šolski telovadnici.

Prvi del proslave smo posvetili pesniku Francetu Prešernu in njegovemu spominu. Učenci 6. in 7. razredov so pod vodstvom tov. M. Sodja pripravili recital, v katerem so se prepletali utrinki iz pesnikovega življenja z njegovimi pesmimi.

Mlajši mladinski in mladinski zbor pod vodstvom zborovodje Romana Ravniča sta tudi tokrat navdušila poslušalce z lepo zapetimi pesmimi.

Učenci 8. a razreda so gledalce popeljali v preteklost z uspešno izvedbo Linhartove Županove Micke, ki so jo pripravili pod vodstvom Marjane Katnikove.

V drugem delu proslave je Anica Kusova podelila priznanja tistim učencem, ki so uspešno opravili naloge v tekmovanju za Finžgarjevo bralno značko. Podelila je 323 Finžgarjevih bralnih značk in 38 knjižnih nagrad.

Učenci 5., 6., 7., 8. razredov, ki za Finžgarjevo bralno značko niso tekmovali, so se odpeljali v Zabreznico, kjer so obiskali alejo s kipi naših pomembnih mož in nato v Vrbo, kjer so si ogledali muzej v Prešernovi domačiji.

Današnja proslava je le delček bogatega kulturnega življenja na naši šoli, s katerim bomo nadaljevali tudi v prihodnosti.

Člani novinarskega
krožka
OŠ Prežihov Voranc
Jesenice

NA ZIMSKI POHOD NA STOL VARNO IN ORGANIZIRANO

Dober teden je še do 18. zimskega spominskega pohoda na Stol, ki bo letos od 18. do 20. februarja. Pohod je med planinci, borci, mladino in drugimi ljubitelji gora priljubljena zimska tura, s katero počastijo spomin na borbo jeseniške čete 20. februarja 1942 na Stolu. Takrat so se borci pod vodstvom Poldeta Stražišarja spopadali z Nemci v težkih zimskih razmerah, življenje za svobodo pa je takrat daroval partizan Jože Koder. Od 38 borcev takratne čete je danes živih še pet, in sicer: Ivanka Kozar, Franc Konobelj-Slovenko, Ivan Vovk-Živan, Ciril Triler-Čiro in Anton Matoh-Štepsel.

Junaška borba jeseniške čete v svobodni domovini ni utonila v pozabo. Ob 20-letnici bitke so se leta 1962 člani alpinističnega odseka Planinskega društva Jesenice odločili, da skupaj s preživelimi udeleženci bitke in drugimi borci izvedejo zimski pohod na Stol prav v času, ko so leta 1942 borci bili neenak boj z okupatorjem. Kljub slabemu in viharnemu vremenu so udeleženci prvega pohoda nadaljevali pot in dosegli cilj. Na pogorišču nekdanje koče so takrat tudi dali pobudo za zgraditev nove koče. Štiri leta kasneje, avgusta leta 1966, so novo kočo predali namenu in sedaj vsako leto tudi služi številnim udeležencem zimskega pohoda kot zavetišče, kjer se odpočijejo vsaj za trenutek.

Od prvega pohoda torej letos mineva že 21 let. Takratni prvi udeleženci verjetno niso pričakovali, da bodo že v naslednjih letih našli toliko posnemalcev. Številka je iz leta v leto naraščala in kmalu je bilo več kot 1000 udeležencev, leta 1977 pa je bilo na pohodu že več kot 4000 udeležencev. Najprej je bil pohod le en dan, od leta 1973 je dva dni, leta 1977 pa so se organizatorji odločili, da *pohod razširijo še s pohodom šolske mladine* po poteh Cankarjevega bataljona do Valvasorjevega doma, in sicer z namenom, da tudi mlajšim približajo veličino februarske bitke na Stolu in jih na pohodu seznanijo z zgodovinskimi dogodki med narodnoosvobodilno borbo na območju Karavank.

Nobenega dvoma ni, da je pohod na Stol največja vsakoletna planinska in družbenopolitična prireditev v jeseniški občini, na Gorenjskem in tudi v Sloveniji. Priprave za vsakoletni pohod vodi in usklajuje posebni odbor, ki deluje v okviru koordinacijskega odbora planinskih društev jeseniške občine in občinskega odbora ZZB NOV Jesenice. Poleg članov odbora za uspešno izvedbo vsako leto prizadevno skrbijo gorski reševalci iz jeseniške in radovljiške občine, alpinisti, člani planinskih društev Radovljica, Javornik-Koroška Bela, Jesenice in drugih, pripadniki JLA, miličniki in številni drugi, ki tudi z najmanjšim prispevkom pripomorejo k uspešni izvedbi pohoda. Čeprav je za pohod izredno zanimanje med planinci in drugimi ljubitelji gora v Sloveniji, drugih republikah in tudi v zamejstvu, ni cilj organizatorjev *rekord v številu udeležencev, temveč*, da vsem pohodnikom zagotovijo varen vzpon in povratek v dolino. Prav v zadnjih letih je nekaj dilem o zimskih spominskih pohodih (tudi na Stol).

Težko je najti pravi odgovor na to vprašanje, še posebno zato, ker so tudi v zimskem času zelo različne zimske razmere v Karavankah, lahko so izredno težko in nevarne, lahko pa idealne, da se več tisoč udeležencev varno povzpne na Stol. Uveljavlja se še druga varianta: če ni varen vzpon, je pohod po planinah pod Stolom. S tem seveda sam pohod ne izgubi vrednosti in svojega poslanstva negovanja in prenašanja revolucionarnih tradicij NOB. Včasih je slišati precej pripomb, prav v zadnjih dveh letih, ko ni bil *mogoč vzpon na vrh*, češ, da bi bil vzpon lahko tudi na vrh. V tem je morda kanček resnice in bi bil pohod varen tudi na vrh brez težav in morebitnih nevarnosti. Najbolj odgovorni za oceno, ali je *vzpon možen na* vrh ali ne, so gorski reševalci in alpinisti ter v zadnjem času tudi miličniki, ki vedno pred pohodom realno ocenijo, po kateri varianti bo pohod potekal. Poleg zagovornikov pohoda za vsako ceno na vrh je še drugi tabor, ki že v samem pohodu, ne glede na vremenske razmere, vidi nevarnost, katastrofo, ki lahko doleti udeležence: plazovi, vihar ali kaj drugega.

Pravega odgovora o dilemi: zimski pohodi da ali ne, torej ni moč določiti, zagovarjati. Prav bi bilo, da se vsi najodgovornejši, ki imajo kakršnokoli zvezo s takšnimi pohodi, pogovorijo na podlagi resnih ugotovitev in ocen. Vsak napotek, vsaka pobuda bo dragocena, saj gre predvsem in vselej zagotoviti varno pot v gore, tudi na tem pohodu.

Za letošnji pohod priprave potekajo nemoteno in letos ne bo bistvenih sprememb. Odbor za pohod se je že večkrat sestal in sprotno reševal in usklajeval vse probleme. Tako kot na zadnjih dveh pohodih bo tudi letos del tehničnih služb delal v gostilni pod Stolom, ker v Valvasorjevem domu oziroma zunaj ni moč zagotoviti prostora za delavce tehničnih služb, ki *vpisujejo pohodnike*, delijo in prodajajo značke in razglednice. Pred leti je ta del služb delal v nekdanji graničarski karavli nad Valvasorjevim domom.

V petek, 18. februarja, bo najprej pohod šolske mladine »po poteh Cankarjevega bataljona« do Valvasorjevega doma. Učenci osnovnih in srednjih šol bodo krenili zjutraj ob 8. uri iz dveh smeri, in sicer izpred osnovne šole Karavanških kurirjev NOV Koroška Bela in izpred spomenika NOB v Motah pri Žirovnici.

Ob 11. uri bo pred Valvasorjevim domom pod Stolom spominska proslava s kulturnim programom. Vsi udeleženci bodo prejeli spominske značke, letos pa tudi knjižico, v katero bodo vpisali udeležbo na mladinskem pohodu, kasneje pa bodo lahko to knjižico uporabili tudi pri sobotnem in nedeljskem pohodu na vrh Stola.

Tudi letos je na mladinskem pohodu pričakovati več sto mladih iz obeh občin. Odbor za *pohod na Stol ob tem* še posebno poziva vodstva osnovnih in srednjih *šol ter pedagoge*, da poskrbijo, da bodo mladi na pohodu disciplinirani. Prav na zadnjih pohodih je bilo nekaj resnih problemov zaradi nedisciplin, nekaj primerov pijančevanja med mladimi na pohodu in pred Valvasorjevim domom. Pedagogi naj ves čas spremljajo mlade na pohodu, tako da bo red in disciplina, prav tako na spominski proslavi pred Valvasorjevim domom. Le tako bo pohod dosegel namen kot prispevek učencev in dijakov pri obujanju in prenašanju revolucionarnih tradicij NOB.

V soboto, 19. in nedeljo, 20. februarja, bo pohod ostalih udeležencev na vrh Stola. Zaenkrat je še težko napovedati ali bo vzpon *mogoč ali ne. Novi sneg* je v prejšnjih dneh prekril pobočja Stola. Če bo konec prihodnjega tedna lepo vreme in če ne bo nevarnosti plazov in drugih nevšečnosti, bo po dveh letih spet mogoč pohod na sam vrh. Gorski reševalci in miličniki si bodo pred mladinskim pohodom, to je v četrtek, 17. februarja, ogledali razmere na pobočjih Karavank in potem tudi določili, po kateri varianti bo po*hod potekal. Obvestilo bo* objavljeno v četrtek in petek v programu lokalne radijske postaje Triglav Jesenice, RTV Ljubljana in v petek v dnevnem časopisju. Alpinisti in gorski reševalci bodo ob ugodnih razmerah utrdili pot in jo zavarovali na nevarnejših mestih.

Oba dneva bo možen pohod zjutraj od 5. do 11. ure izpred Valvasorjevega doma, kjer *bo vsak dobil kontrolni kupon*, ki ga bo potem pri Prešernovi koči zamenjal za kontrolni listek drugačne barve. Ob povratku ga bo oddal in prejel ustrezno značko z vpisom pohoda v knjižico. Za enkratno udeležbo bo vsak prejel bronasto značko in seveda izkaznico pohoda, za trikratno udeležbo srebrno in za petkratno udeležbo zlato značko. Za desetkratno udeležbo bo vsak prejel posebno plaketo in diplomo, in sicer na proslavi pred Valvasorjevim domom. Vsakdo, ki bo letos na pohodu desetič, mora že pred pohodom oddati izkaznico pred Valvasorjevim *domom*.

Oba dneva bo spominska proslava pred Valvasorjevim domom ob 12. uri, *ne glede* na to, po kateri varianti bo pohod potekal. Prav tako bodo oba dneva na Stolu s kratko komemorativno svečanostjo ob 11. uri počastili *spomin na borbo Jeseniške čete ter* položili venec k spominski plošči padlega partizana Joža Kodra.

Organizatorji še posebej opozarjajo vse udeležence, da *v dneh pohoda ne bo mogoče* dobiti prenočišča v Valvasorjevem domu. Člani Planinskega društva Radovljica bodo seveda tudi tokrat poskrbeli, da bo v dneh pohoda moč dobiti dovolj čaja in tudi enolončnico.

Letošnji pohod bo uspel le v primeru, če bo med vsemi pohodniki vladala disciplina in red. Vsakdo naj se pred pohodom prepriča, če ima dovolj kondicije, kajti zimski pohod na Stol je zahtevna tura. Vsakdo mora paziti na lastno varnost in tudi na varnost ostalih na poti. Nihče se ne sme oddaljevati *od začrtane poti in mora upoštevati* vsa navodila gorskih reševalcev, alpinistov in miličnikov. Vsakdo naj vzame s seboj ustrezno zimsko opremo in po možnosti tudi smučarske palice. Tudi planinska društva, ki bodo organizirala skupine pohodnikov, naj zagotovijo, da bodo pohodniki disciplinirani, dobro opremljeni. Torej na 18. zimski spominski pohod resnično varno in organizirano!

J. Rabič

OTROŠKA MAŠKERADA

V organizaciji TVD Partizan Jesenice in pod pokroviteljstvom društva prijateljev mladine Jesenice bo v soboto, 12. JANUARJA, otroška maškarada. Maškarada bo v telovadnici TVD Partizan Jesenice s pričetkom ob 16. uri.

Najboljše in najoriginalnejše otroške maske bodo nagrajene. TVD Partizan Jesenice in DPM Jesenice vabita jeseniške otroke, da se maškarade udeležijo v največjem številu, kot gledalci pa so vabljeni tudi ostali občani.

ZA VEZANE DINARSKE VLOGE NOVE POVIŠANE OBRESTNE MERE

Več let obresti na vezane vloge niso sledile odstotkom inflacije v našem gospodarstvu, *zato tudi ni bilo čudno, da so se* ljudje vse manj odločali puščati denar v banki daljšo dobo. V letu 1982 so banke dvakrat povečale obrestno mero za vezane hranilne vloge. Odziv varčevalcev na marčevsko povišanje obrestnih mer je bil skromen. Izredno pa je občane pritegnilo k vezavi dinarskih in deviznih sredstev oktobrsko povišanje obrestnih mer.

Da bi še bolj *sledili dejanski vrednosti dinarja, se je* Združene bank Jugoslavije odločilo, da s 1. februarjem ponovno poviša obrestne mere za dinarske hranilne vloge. Za dinarsko vlogo, vezano nad 12 mesecev, bodo po novem obračunali 18-odstotne obresti, za vlogo, vezano nad 24 mesecev, 23-odstotne obresti in za vlogo, vezano nad 36 mesecev, 28-odstotne obresti.

Za vezane devizne hranilne vloge veljajo naslednje obrestne mere:

Za vezavo nad 12 mesecev 9-odstotne obresti, za nad 24 mesecev 11-odstotne obresti in za vlogo nad 36 mesecev 12,5-odstotne obresti. Prehod z navadne na nepreklicno vezano vlogo lahko občani uredijo kjerkoli, pri vseh okencih Ljubljanske banke, Temeljne banke Gorenjske. Na vezano vlogo lahko prenesejo kakršenkoli znesek, lahko celoten, lahko le del. Lahko s tekočega računa, žiro računa ali s hranilne knjižice. Obresti bodo v banki pripisali ob koncu leta in jih lahko občani dvignejo ali pa jih pustijo na knjižici in obrestovale se bodo po tako visoki obrestni meri, kot je določeno za to vezano vlogo.

Naj ponovimo še enkrat obresti za vezane dinarske in devizne hranilne vloge:

obresti

vezane nad	dinarske	devizne
12 mesecev	18 %	9 %
24 mesecev	23 %	11 %
36 mesecev	28 %	12,5 %

Vsem varčevalcem, ki imajo pri Ljubljanski banki, Temeljni banki Gorenjske, že sklenjeno pogodbo o vezavi sredstev, bodo avtomatično povišali obrestne mere.

Varčevalci, ki imajo že sklenjeno pogodbo o vezavi sredstev, imajo možnost, da spremenijo pogodbo o vezavi s krajše na daljšo dobo vezave, za kar pa morajo skleniti novo pogodbo.

Ljubljanska banka

Med obnovo Prešernove koče na Stolu

EKIPA TVD PARTIZAN BLEJSKA DOBRAVA V VODSTVU

Kot že nekaj let nazaj se tudi v letošnji sezoni 1982/83 odvija tekmovanje v hokeju na ledu v medobčinski ligi, v kateri sodelujejo naslednje ekipe: Naklo, Leše, Kokrica, TVD Partizan Tržič, Prevoje in TVD Partizan Blejska Dobrava.

Tekmovanje poteka po dvokrožnem sistemu, in sicer na igrišču v Ljubljani, Kranju in na Jesenicah. Na Jesenicah se tekme igrajo ob torkih in sredah ob 21. uri, ob petkih ob 22. uri.

Ekipe so doslej odigrale že pet prvenstvenih kol, torej polovico celotnega tekmovanja. *Rezultati zadnjih treh kol so naslednji:*

III. kolo:

Naklo : Kokrica	4:4
Tržič : Leše	24:1
Prevoje : Blejska Dobrava	4:5

IV. kolo:

Blejska Dobrava : Leše	30:2
Kokrica : Tržič	2:1
Prevoje : Naklo	11:3

V. kolo:

Naklo : Blejska Dobrava	1:3
Tržič : Prevoje	2:4
Leše : Kokrica	2:14

Lestvica po petih kolih:

1. Blejska Dobrava	5	4	0	1	49: 16	8
2. Prevoje	5	3	1	1	41: 14	7
3. Tržič	5	3	0	2	38: 14	6
4. Kokrica	5	2	2	1	27: 17	6
5. Naklo	5	1	1	3	29: 24	3
6. Leše	5	0	0	5	6:106	0

Kot je razvidno iz lestvice, vodi v tekmovanju v medobčinski ligi ekipa TVD Partizan Blejska Dobrava, ki je do sedaj izgubila *le eno srečanje, in sicer v drugem kolu* z ekipo TVD Partizan Tržič z rezultatom 5:4, čeprav so nekaj minut pred koncem vodili z rezultatom 4:3.

Ekipo TVD Partizan je v letošnji sezoni okrepil bivši igralec mladinskega moštva Jesenic Robert Hribar, ki je ob vratarju Matjažu Krmelju eden boljših igralcev te ekipe. Njegova prisotnost se močno pozna v igri, saj so skoraj vsi ostali igralci samouki.

V ekipi TVD Partizan Blejska Dobrava, katero trenira in za katero tudi igra Zoran Rozman, ob omenjenih igralcih nastopajo še: Štamfelj, Polak, Jakopič, Lužar, Miloš Žvab, Jensterle, Bregant, Ropret, Stare, Žare Grilc, Žemva, Razinger in Egon Medja.

V prejšnjem tednu je ekipa TVD Partizan Blejska Dobrava odigrala tudi srečanje šestega kola z ekipo Kokrice iz Kranja in zmagala z rezultatom 4:3. Tekma je bila zelo razburljiva. Gostje so povedli z 0:2 in nato vodili že z 1:3. Domači igralci so ves čas močno oblegali nasprotnikova vrata in ob veliki sreči nasprotnika le stežka izenačili. Vse je že kazalo, da se bosta ekipi razšli z neodločenim izidom, takrat pa je Štefelj po podaji Rozmana štirideset sekund pred koncem popeljal domače v vodstvo in končno zmago — 4:3. Ostale tri zadetke je dosegel najboljši igralec tekme Hribar.

Do konca prvenstva v medobčinski ligi v hokeju na ledu so ostala za ekipo TVD Partizan Blejska Dobrava še štiri srečanja. Eno so odigrali že v tem tednu v torek, in sicer s Tržičem. Vsi igralci in navijači ekipe upajo, da bodo še naprej z odličnimi igrami lahko osvojili naslov medobčinskega prvaka v hokeju na ledu.

ZORO

EKIPA ŠŠD OŠ PREŽIHOV VORANC PREDSTAVLJA JESENIŠKO OBČINO NA REGIJSKEM PRVENSTVU STAREJŠIH PIONIRK V KOŠARKI

Tudi v letošnjem letu Košarkarska zveza Slovenije organizira »pionirski košarkarski festival«. To tekmovanje je tradicionalno in pomeni prvo veliko preizkušnjo in *izziv za pionirje in pionirke*, ki so osvojili že osnove košarkarske abecede.

Prav v dekliški konkurenci ima Gorenjska v zadnjih letih veliko uspehov. Vse od leta 1977, ko je selekcija Jesenic osvojila tako regijsko kot tudi republiško prvenstvo, se še ni zgodilo, da ena izmed gorenjskih ekip ne bi igrala vsaj v tekmi za prvo mesto.

Žal pa je na Jesenicah vedno manj razumevanja za organiziran razvoj ženske košarke. Že v lanski in predlanski sezoni ni bilo pravega tekmovanja v občinskem merilu, saj se kvalitetno dela le na dveh šolah. (*Prežihov Voranc in Mojstrana*) in delno na Koroški Beli, kolikor se brez *telovadnice* sploh da. Mislim, da je skrajni čas, da se v KK Jesenice zamislijo tudi nad svojo vlogo pri organizaciji vadbe za najmlajše košarkarice, kajti prihodnje leto ne bo mogoča občinska selekcija, če ne bodo v to aktivnost zajete vse osnovne šole.

Kako malo pozornosti se posveča ženski košarki na Jesenicah, *priča* prav gotovo tudi letošnje regijsko tekmovanje. Zadnjo soboto v počitnicah je bil prvi turnir v Žireh. Obvestilo o tekmovanju je dobil trener ekipe ŠŠD OŠ Prežihov Voranc teden dni prej, ko so bila vsa dekleta na počitnicah. Le dolgoletnemu uspešnemu sodelovanju s prof. Erznožnikom, ki že vrsto let vodi škofjeloško selekcijo, se lahko zahvalimo, da v letošnjem festivalu Jesenice sploh nastopajo. Prvi turnir so iz navedenega vzroka Jeseničanke izpustile in so tekme odigrale v sredo najprej v Žireh, nato pa še v Kranju, kar je seveda velika ovira za naše.

Drugi turnir je bil v soboto na Jesenicah. Žal je bila organizacija turnirja s strani košarkarskega kluba izredno slaba in le *tov. Jelovčanu se lahko zahvalimo*, da je bil turnir sploh odigran.

Sedaj pa k rezultatom:

Prežihov Voranc : Škofja Loka
35:50, (10:30)

Škoda, da je gostjam v prvem polčasu uspelo nadigrati igralke iz Vorančeve šole, nevajenih na veliko telovadnico. Kajti v *nadaljevanju je domača* peterka zaigrala izvrstno in drugi del dobila, *vendar pa je* bilo to premalo za končni uspeh. Poznalo se je tudi, da je izbor igralk mnogo prezozek, kajti upirati se odličnim igralkam iz Žirov, ki trenirajo dvakrat dnevno, je skorajda nemogoče s sedmimi igralkami.

Koše za Jesenice so dale: Ključevič 8, Šmitran 4, Bešič 4, Dertič 14 in Ališič 2, igrale pa so še Rekič, Jokič, Zrnič, Skenderevič, za katere je bila to prva uradna tekma v življenju ter Berus in Pilipovič.

V drugi tekmi so igrale igralke Kranja in Jesenic. Gledali smo zelo izenačeno tekmo. Skoraj ves prvi polčas sta se ekipi menjavali v vodstvu, ko pa so v drugem delu domačim pošle moči, *so* Kranjčanke prigrale odločilno prednost in jo do konca še povišale na 17 točk.

REZULTAT: 23:40.

Koše za jeseniško ekipo so dosegle: Berus 3, Ključevič 8, Šmitran 4, Deretič 5, Ališič 2.

V tretji tekmi je Škofja Loka premagala Kranj z rezultatom 43:23 in tako osvojila *prvo mesto pred Kranjem in Jesenicami*. Takšen pa je tudi vrstni red po dveh turnirjih (ekipa ŠŠD OŠ Prežihov Voranc ima dve tekmi manj). Prvenstvo bo zaključeno že to soboto s turnirjem v Kranju.

Br.

DRUŠTVO UPOKOJENCEV ŽIROVNICA

RAZPISUJE prosta dela in naloge **RECEPTORJA**

v počitniškem domu upokojencev Slovenije na Selu pri Žirovnici.

Zaposlitev je priložnostna, honorar po dogovoru.

Prijave pošljite v desetih dneh po objavi na naslov: Društvo upokojencev Žirovnica, 64274 Žirovnica.

OSNOVNA ŠOLA GORENJSKEGA ODREDA ŽIROVNICA

razpisuje dela in naloge

učitelja za razredni pouk za določen čas — nadomeščanje delavke, ki je na porodniškem dopustu.

Pričetek del je 7. marca 1983. Kandidati naj pisne vloge pošljejo na komisijo za delovna razmerja šole.

Razpis velja do zasedbe.

Pogled na najbolj strmi del proge na Vitrancu (Foto B. Blenkuš)

ZAHVALE

Ob boleči izgubi drage mame, sestre in tete

TONČKE MALEJ

se iskreno zahvaljujemo vsem sorodnikom, prijateljem, sodelavcem, znancem, sostanovalcem in ostalim za sočustvovanje, izraženo ustno in pisno sožalje, darovano cvetje in številno spremstvo na zadnji poti.

Zahvaljujemo se zdravnikoma dr. Schmitzer-Sodjevi in dr. Cesarcu za obiske na domu, zdravnikom in osebju internega oddelka Bolnice Jesenice pa za nesebično pomoč v zadnjih dneh življenja.

Posebno se zahvaljujemo dobri sosedi Rozki Frelih za dolgoletno pomoč in nego.

Žalujoči: sin Matevž z Marijo in Martino, sestra Pelegrina in ostalo sorodstvo

---

Ob smrti drage hčerke in sestre

MARJANCE OBLAK

se najtopleje zahvaljujemo sosedom, sostanovalcem, sodelavkam in sodelavcem delovne skupnosti KSI — splošni sektor, članicam krožka ročnih del in DPD Svoboda Tone Čufar za vso pozornost in pomoč, sodelavcem raziskovalnega oddelka za venec in vsem, ki ste sočustvovali z nami in jo spremili na njeni mnogo prezgodnji zadnji poti.

Žalujoči:
mama, bratje
in ostalo sorodstvo

Ob nepričakovani in boleči izgubi ljubljene hčerke in sestrice

MARJETE ZALOKAR
dijakinje 3. a. UAŠC Kranj

se iskreno zahvaljujemo sorodnikom, sosedom, prijateljem, znancem in vsem, ki ste nam v težkih trenutkih stali ob strani, izrekli ustno in pisno sožalje, besede sočustvovanja, jo tako številno spremili v njen tihi dom. Posebno se zahvaljujemo njenim najbližjim prijateljicam in prijateljem, sošolcu in sošolkam 3. a. UAŠ Kranj, tov. razredničarki, bivšim sošolcem in učiteljem; Matejinim sošolcem in učiteljem, mladini Žirovnice. Zahvaljujemo se sošolki in tov. ravnateljici za ganljive besede slovesa.

Iskrena hvala bratom Zupan iz Kovorja, sodelavkam Almire in sodelavcem elektroenergije.

Vsem in vsakemu posebej še enkrat hvala.

Vsi njeni

Ob boleči izgubi naše mame in stare mame

IVANE TARMAN roj. LIPOVEC
iz Mojstrane

se najlepše zahvaljujemo sorodnikom, prijateljem, sosedom in znancem za izrečena sožalja in darovano cvetje.

Posebno zahvalo smo dolžni dr. Grošlju za dolgoletno zdravljenje in Minci Lah za obiske in pomoč v času njene bolezni. Zahvaljujemo se pevcem, govornikom za poslovilne besede ob odprtem grobu in sosedom za pomoč v težkih dneh.

Hvala vsem, ki ste se poslovili od nje in jo v tako velikem številu spremili na njeni zadnji poti.

Žalujoči: sin Janez, hčerke Tončka, Ana, Ivanka in Rezka z družinami

---

Ob boleči izgubi dragega moža, očeta in starega očeta

JOŽETA BAJTA

se iskreno zahvaljujemo vsem sorodnikom, prijateljem in znancem, ki ste z nami sočustvovali, darovali cvetje in ga spremili na njegovi zadnji poti.

Posebej se zahvaljujemo sosedi Anici Možina in Tatjani Dolžan za nesebično pomoč v zadnjih težkih urah.

Zahvaljujemo se organizaciji španskih borcev, ZZB NOV Jesenice in ostalim družbenopolitičnim organizacijam Jesenic, Društvu upokojencev Jesenice, vodu JLA Bohinjska Bela za izkazano čast, pihalnemu orkestru Jeseniških železarjev in pevcem za zapete žalostinke. Iskrena hvala tudi vsem trem govornikom: Vladu Makucu, Tomažu Iskri in Francetu Konoblju za lepe poslovilne besede.

Kolektivu TOZD Žičarna Železarne Jesenice se najlepše zahvaljujemo za zbrano denarno pomoč namesto venca.

Žalujoča žena in vsi njegovi

Ob boleči izgubi sina, moža, očeta, starega očeta in brata

VINKA PIVKA

se iskreno zahvaljujemo vsem sorodnikom, prijateljem in znancem, ki ste z nami sočustvovali, darovali cvetje in ga spremili na njegovi zadnji poti.

Posebej se zahvaljujemo dr. Mencingerju in osebju internega oddelka bolnice Jesenice, ZB NOV in SZDL Javornik-Koroška Bela, Društvu upokojencev Javornik-Koroška Bela, tovarišu Jaku Svetina za poslovilne besede ob odprtem grobu in pevcem za zapete žalostinke.

Vsi njegovi

Občinskemu odboru ZZB NOV Jesenice se iskreno zahvaljujem za prejeto čestitko ob mojem življenjskem jubileju. Odboru želim še veliko uspehov.

Istočasno se zahvaljujem Društvu invalidov Jesenice in društvu upokojencev Javornik-Koroška Bela za prejeto čestitko ob mojem življenjskem jubileju. Odboroma obeh društev želim veliko uspehov.

Franc Jenduka

Osnovni organizaciji sindikata delovne skupnosti SEO-TKR-NG se najlepše zahvaljujem za denarno pomoč v času moje bolezni.

Stanka Thaler

Občinskemu odboru ZZB NOV Jesenice se iskreno zahvaljujem za čestitko ob moji 70-letnici. Odboru želim mnogo uspehov.

Istočasno se zahvaljujem Društvu invalidov Jesenice za čestitko ob mojem življenjskem jubileju. Društvu želim mnogo uspehov v nadaljnjem delu.

Valentin Kejžar

Osnovni organizaciji sindikata TOZD Elektrode se najlepše zahvaljujem za prejeto darilo in obisk na domu, obenem pa nekdanjim sodelavcem želim še veliko delovnih uspehov.

Marica Šmid

Ob odhodu v pokoj se najlepše zahvaljujem sodelavcem TOZD Valjarna debele pločevine, posebno dnini JUSTIN za spominsko darilo. Tovarišem Luki, Tonetu in Lovru najlepša hvala za obisk na domu in prijazne besede.

Vsem skupaj želim pri nadaljnjem delu veliko medsebojnega razumevanja in delovnih uspehov.

Gvido Volf

DEŽURNI TRGOVINI

V soboto, 12. februarja, bosta na Jesenicah od 7. do 18. ure odprti trgovini: DELIKATESA — Kašta 2 na Tržnici, Titova 22 in
DELIKATESA — Poslovalnica 2, Titova 58.

DEŽURNA LEKARNA

V mesecu februarju je za občini Jesenice in Radovljica dežurna lekarna na Jesenicah.

DEŽURSTVO V AVTOMEHANIČNIH DELAVNICAH NA JESENICAH

V soboto, 12. februarja: Bojan PANČUR, H. Verdnika 39, Jesenice.

ČLANOM DU JESENICE

Društvo upokojencev Jesenice obvešča svoje člane, da prireja v soboto, 12. in torek, 15. februarja, v domu društva veselo pustovanje s pričetkom obakrat ob 18. uri.

Na pustovanje so vsi člani društva vljudno vabljeni.

Obenem društvo obvešča člane stare 80 in več let, da si v pisarni društva lahko ogledajo in naročijo fotografije z lanskega srečanja upokojencev 80-letnikov, ki je bilo 29. septembra 1982 v domu društva.

Društvena pisarna je odprta vsak torek in petek od 16. do 18. ure.

UGANKARSKI SLOVARČEK

AMIKO — normanski vojskovodja iz 11. stoletja
AVENTIN — eden od sedmih gričev v Rimu
ESKARPINI — lahki moški čevlji z zaponko iz 18. stoletja
OPUZEN — mesto ob Neretvi blizu Metkovića
ULRIK — zadnji celjski grof

Kaj bomo gledali v kinu

KINO RADIO

11. februarja, hongkonški barvni karate film ZMAJ — MLADI GOSPODAR; režija Godfri Ho, v glavni vlogi Dragon Li, ob 17. in 19. uri.

11. februarja predpremiera franc. barvnega filma KRIMINALNA BRIGADA, ob 21.Uri.

12. februarja amer. barvni risani film TOMMY V JOK, JERRY V SKOK, ob 15. uri.

12. februarja nemški barvni vojni film PODMORNICA; režija Wolfgang Petersen, v glavni vlogi Jürgen Prochnow, ob 17. uri in 19,30.

13. februarja nemški barvni vojni film PODMORNICA ob 17. in 19,30.

14. in 15. februarja amer. italij. bar. akcij. komed. film PAZI, DA NE BO ZMEDE; režija Marcello Fondato, v glavni vlogi Terence Hill, Bud Spencer, ob 17. in 19. uri.

16. februarja hongkonški barvni kung fu film MOŽ Z IMENOM TIGER, režija LoWei, v glavni vlogi Jimmy Wang Yu, ob 17. in 19. uri.

18. februarja italijanski barvni kom. film ŽAMETNI PRSTI; režija Castelano Pipolo, v glavni vlogi Adriano Celentano, ob 17. in 19. uri.

Predpremiera ameriškega barvnega akcijskega filma NEMIRNA MEJA, ob 21. uri.

19. in 20. februarja japonski barvni znan. fant. film VIRUS; režija Kinji Fukasaku, v glavni vlogi Glen Ford, Sunny Chiba, ob 17. in 19. uri.

KINO PLAVŽ

11. februarja domači barvni ljub. film SE SPOMINJAŠ DOLLY BELL, ob 18. in 20. uri.

12.in 13. februarja italij. barvni film ČRNI PIRAT, ob 16. uri.

12. in 13. februarja amer.-italj. akc. kom. film PAZI, DA NE BO ZMEDE, ob 18. in 20. uri.

13. februarja amer. barvni risani film TOMMY V JOK, JERRY V SKOK, ob 10. uri.

14. in 15. februarja nem. barvni vojni film PODMORNICA, ob 17,30 in 20. uri.

17. februarja hongkonški barvni kung fu film MOŽ Z IMENOM TIGER, ob 18. in 20. uri.

18. februarja hongkonški barvni film ZMAJ — MLADI GOSPODAR, ob 18. in 20. uri.

19. in 20. februarja amer. barvni akcijski film PROJEKT UMORA, ob 18. in 20. uri.

KINO KRANJSKA GORA

12. februarja amer. barvni film BEG S PADALOM, ob 20. uri.

16. februarja nemški barvni film PODMORNICA, ob 20. uri.

19. februarja amer.-italj. barvni film PAZI, DA NE BO ZMEDE, ob 20. uri.

KINO DOVJE

12. februarja nemški barvni film MADAM IN NJENA NEČAKINJA, ob 19. uri.

13. februarja amer. barvni film BEG S PADALOM, ob 19. uri.

19. februarja hongkoški barvni film ZMAJ — MLADI GOSPODAR ob 19. uri.

20. februarja amer.-italij. barvni film PAZI, DA NE BO ZMEDE, ob 19. uri.

VABILO RADIOAMATERJEM

Upravni odbor radiokluba »Železar« vabi vse svoje člane in ljubitelje radioamaterstva na redno letno skupščino, ki bo v četrtek, 17. februarja, ob 17. uri v prostorih krajevne skupnosti Javornik-Koroška Bela — restavracija »Turist«.

RK »Železar«

OHRANJANJE STARIH OBIČAJEV

Fantovski klub Koroška Bela pripravlja 15. februarja od 15. do 16. ure vlečenje ploha po vasi s programom — ohranjanje starih običajev.

Vabi fantovski klub

ZAHVALA

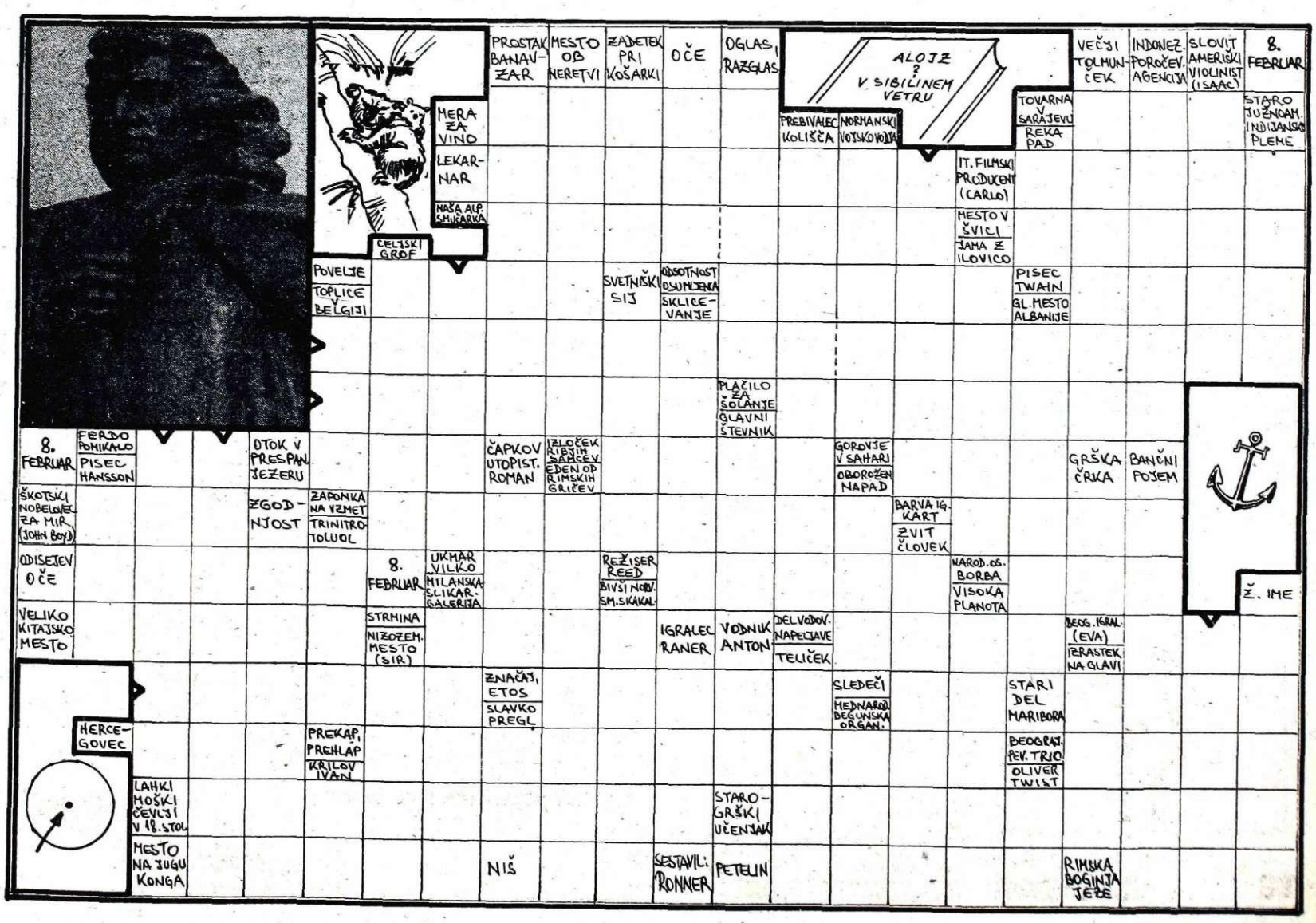
Združenje šoferjev in avtomehanikov Jesenice se iskreno zahvaljuje učencem in pedagogom osnovne šole Prežihov Voranc Jesenice za izveden kulturni program ob podpisu listine pobratenja z Združenjem šoferjev in avtomehanikov iz pobratene občine Valjevo.

Prav tako se iskreno zahvaljujejo osebju restavracija KAZINA za izredno urejenost, pozornost in dobro postrežbo.

ZŠAM Jesenice

REŠITEV KRIŽANKE IZ 15. ŠTEVILKE ŽELEZARJA:

Aert, čast, udor, Ibar, Drago, Cveto, ZH, eolit, BP, uklon, Ivo Andrić, storilka, torta, AN, Zagrebčan, Anvar, Igor, Ito, NJ, Lea, Azi, vrt, Sn, oje, oštevanje, ispa, Se, fu, raster, Taras, Ufa, oven, urnik, AJ, mandelj, baretka, lasnica, rolba, kosa, dreta, Ćira, cis, sto, Ascot, kot, Na.

PRVENSTVO ŠE NI KONČANO

Dvajsetkratni prvaki Jugoslavije, hokejisti Jesenic, so v sredo, 2. februarja, izgubili zelo pomemben dvoboj letošnjega prvenstva proti Olimpiji. Ljubljančani imajo tako tri točke prednosti, kar jim bo še kako prišlo prav v »super finalu«, še zlasti, če bo potrebno igrati tri srečanja. Neglede na ta poraz pa prvenstvo še zdaleč ni zaključeno in tudi naslov prvaka še ni oddan.

V letošnji sezoni smo bili le poredkoma zadovoljni z nastopi jeseniških hokejistov. Velikokrat smo pisali o njihovih slabostih in neučinkovitosti. V glavnem je šlo za slabe igre jeseniških hokejistov, manj pa za njihove zmage ali poraze, čeprav je vse skupaj v tesni povezanosti. Da občinstvo zna ceniti dobro igro, je lep dokaz prav poraz Jeseničanov v Ljubljani, v tretjem prvenstvenem dvoboju med Olimpijo in Jesenicami v letošnji sezoni. Čeprav so naši doživeli poraz in je s tem Olimpija pridobila precejšnjo prednost, so Jesenicami navdušili. Poraz je bil pač plod slabega začetka, saj so Ljubljančani povedli s 3:0 in 4:1, pa tudi precejšnje smole naših. Toda igra, ki so jo pokazali naši v hali Tivoli, vrača upanje v jeseniški hokej. To je potrdilo vsesplošno zadovoljstvo jeseniških navijačev, ki so še enkrat potrdili staro resnico, da je v športu pomembna igra, odnos do nasprotnika in zvestih privržencev. Jeseničani so izgubili, toda navdušili so z izredno borbenostjo, kombinatornostjo in domiselnsotjo. To pa je tisto, kar privlači, navdušuje. Pa še nekaj ne smemo pozabiti. Jeseničani so sicer doživeli poraz, toda z igro v hali Tivoli so dokazali, da za Ljubljančani ne zaostajajo. Če bi Bešić le nekaj sekund pred zaključkom derbija zadel takorekoč prazna vrata, bi bili naši sedaj v prednosti, kar zadeva »super finale«.

Do »super finala« je še dovolj časa, da uredijo svoje vrste, ki so v zadnjem času močno zredčene, kajti I. Ščap je prenehal z igranjem, nekateri igrlaci so poškodovani ali pa so zboleli.

V nekaj smo vendar lahko že sedaj prepričani: če bi jeseniški hokejisti ponovili vsaj približno takšno igro v »super finalu«, kot so jo igrali v sredo, 2. februarja, v ljubljanski hali Tivoli, ne bi bili daleč od 21. naslova državnega prvaka.

OLIMPIJA : JESENICE 6:5 (3:0, 1:3, 2:2), hala Tivoli, gledalcev 4.000, sodniki: Čemažar (Jesenice), Lešnjak (Ljubljana) in Andrejka (Prevoje). Strelci: 1:0 G. Hiti 2, 2:0 Lomovšek 14, 3:0 Sekelj 17, 3:1 Košir 24, 4:1 B. Lomovšek 26, 4:2 Bešić 31, 4:3 D. Hrovat 37, 4:4 M. Pajić 45, 5:4 G. Hiti 47, 6:4 Savić 55, 6:5 D. Horvat 60.

Kazenske minute: Olimpija 8, Jesenice 6 min.

JESENICE : CINKARNA 7:2 (0:0, 6:2, 1:0)

Dvorana v Podmežakli, gledalcev 800, sodniki: Ulčar (Bled), Mlakar in J. Vister, oba z Jesenic. Strelci za Jesenice so bili: Šuvak in Lah po 2 D. ter Horvat, Mlinarec in B. Pajić.

Brez petih igralcev: I. Ščapa, ki je prenehal igrati, M. Pajića, ki je kaznovan z dvema tekmama neigranja ter poškodovanih Klemenca, Raspeta in Medja, naši v prvi tretjini nikakor niso mogli streti odpora žilavih Celjanov, ki imajo v vratih odličnega Darka Prusnika.

Drugi del pa je bil povsem drugačen, kajti Jeseničani so se končno »ujeli«, kar je rodilo hitro in domiselno igro, ki je navdušila. Resnično je nerazumljivo, kako se lahko Jeseničani iz slabe igre prelevijo v hitre, natančne in učinkovite hokejiste. Plod takšne igre je bilo njihovo visoko vodstvo s 6:2. In kot po nekem pravilu, po odlični igri preidejo v poprečje. V zadnjih dvajsetih minutah ni bilo več tiste zagnanosti in učinkovitosti, kar potrjuje le še en zadetek v mreži Celjanov.

LESTVICA:

1. Olimpija	3	3	0	0	22:7	10
2. Jesenice	3	2	0	1	20:11	7
3. Cinkarna	3	1	0	2	11:19	3
4. Medveščak	3	0	0	3	6:22	2

Slovensko-hrvaška liga

INA : KRANJSKA GORA 3:10 (0:3, 2:2, 1:5)

Drsališče Zibler, gledalcev 300, sodniki Lešnjak (Ljubljana) ter Kolar in Žuk, oba iz Siska. Strelci za Kranjsko goro so bili: Košir 3 ter Berlisk, Knežević, Lah, Štros, Potočnik, Markovčič in Šturm.

Zmaga Kranjske gore ni bila niti v enem trenutku vprašljiva. Že po prvi tretjini je bilo jasno, da je kvalitetna razlika prevelika. Res je sicer, da je bil rezultat v drugi tretjini neodločen — 2:2, toda v zadnjih dvajsetih minutah so gostje dosegli pet, prejeli pa le en zadetek in postavili končni izid.

LESTVICA:

1. Kranja gora	9	9	0	0	108:2	18
2. Triglav	9	6	1	2	45:29	13
3. Mladost	9	4	1	4	40:47	9
4. Stavbar	10	4	0	6	44:61	8
5. INA	10	3	1	6	38:67	7
6. Bled	10	3	0	7	47:79	6
7. Tivoli	9	2	1	6	45:58	5

V naslednjem krogu bodo 12. februarja Jeseničani gostovali v Zagrebu, kjer se bodo pomerili z Medveščakom, Kranjska gora pa bo v dvorani v Podmežakli gostila moštvo Stavbar iz Maribora. Srečanje se bo začelo ob 18,30.

OBVESTILO UDELEŽENCEM MNOŽIČNIH TEKOV

Komisija za športno rekreacijo pri IO sindikata Železarne je na svoji redni seji sklenila, da bo podpirala tri množične prireditve v smučarskih tekih, in sicer: tek v Dupljah in Trnovski maraton z brezplačnim prevozom, če bo zadostno število prijav (40) ter tek treh dežel, kjer vsak udeleženec vplača startnino sam, komisija pa mu na osnovi potrdila o vplačilu startnine in uvrščenosti povrne stroške prijave.

Komisija za športno rekreacijo

Obenem obveščamo vse prijavljene za prvenstvo Železarne v veleslalomu in smučarskih tekih, da bo prvenstvo v nedeljo, 20. februarja, v Mojstrani.

OBVESTILO SMUČARJEM

Vse ljubitelje smučanja obveščamo, da je pričela obratovati žičnica na strelišču pod Mežakljo. Delavci Železarne lahko nabavijo karte na sindikatu Železarne brezplačno. Obvezno morajo predložiti lastno fotografijo (enako velja za svojce). Žičnica obratuje vsak dan od 9. ure do 12,30 in od 14. do 16,30.

Za posebne želje (prvenstva TOZD v veleslalomu in druge prireditve) je potreben predhoden dogovor v pisarni občinske zveze smučarskih organizacij Jesenice (Majda Ažman — tel. 81-579).

Komisija za športno rekreacijo

FEBRUARSKI TURNIR RAVNIKU

V soboto, 5. februarja je bil v šahovskem *domu na Jesenicah šesti* redni hitropotezni turnir v sezoni 1982/83. Prvo in drugo mesto sta zavzela Ravnik in Krajnik, ki pa v obratnem vrstnem redu vodita tudi v skupni uvrstitvi. Nastopilo je kar sedemnajst igralcev, vendar pa so manjkali nekateri najboljši, kar je omogočilo, da so se med deset najboljših uvrstili tudi nekateri mlajši igralci.

Vrstni red februarskega turnirja: 1. Ravnik 14, 2. Krajnik 13, 3.—4. Laharnar in Ivelja 12, 5.—6. Lužnik in Krničar F. 11, 7. Vukovič 10,5, 8. Lazarov 9, 9. Jenko 8,5, 10. Zajc 7,5, 11. Petrovič 7, 12.—13. Kaderič in Osmančevič 5, 14.—15. Zupan in Petrov 3,5, 16. Pesjak 2,5 in 17. Sokolovič 2 točki.

Po šestih turnirjih je vrstni red naslednji: 1. Krajnik 54 (6); 2. Ravnik 44 (6), 3. Lužnik 37,5 (6), 4. Rodman 31 (4), 5. Kosmač 29 (3), 6. Laharnar 28 (5), 7. Krničar A. 26 (5), 8. Konobelj 11 (3), 9. Železnik 10 (1), 10. Vukovič 10 (4), 11. Ivelja 9,5 (3), 12. Poljanšek 7 (1), 13. Zajc 6,5 (5), 14. Krničar F. 6 (4), 15. Bevc 5,5 (2), 16. Jenko 5,5 (5), 17. Kokošar 3 (1), 18. Barič 2,5 (2), 19. Lazarov 2 (3), 20. Ciuha 0,5 (1) in 21. Šteblaj 0,5 (4).

Naslednji turnir bo marca.

TK

REPUBLIŠKO PRVENSTVO V TEKIH

V organizaciji SK Triglav Kranj je bilo na Jezerskem 29. in 30. januarja republiško prvenstvo v smučarskih tekih. Kljub pomanjkanju snega je bilo prvenstvo solidno organizirano. Tekmovalci OZSO Jesenice so osvojili eno zlato (štafeta) in dve srebrni kolajni.

REZULTATI:

ČLANI — 15 km (39 tekm.): 1. Kašinac, Olimpija, 42.44,2, 2. Dušan Djuričič 42.53,9 . . ., 6. Štefan Kustec 44.05,6 . . ., 6.—9. F. Gracer Marko 45.35,9 . . . 14. Darko Tarman 46.29,7 . . . 17. Tone Djuričič 46.40,8 . . ., 19. Miro Lebar 46.52,1, 20. Dejan Mašovič 46.57,8 . . ., 26. Franci Teraš . . ., 29. Andrej Janša.

STAR. MLADINCI — 15 km (15 tekm.): 1. Grajf, Hoče, 43.41,5, 2. Štefan Kustec 44.05,6, 4. Marko Gracer 45.35,9, 5. Darko Tarman 46.21,7, 6. Dejan Mašovič 46.57,8.

MLAJŠI MLADINCI — 10 km (34 tekm.): 1. Klemenčič, Triglav, 30,55,1, 6. Robert Kerštajn 32.16,9, 13. Tomaž Butinar, 22. Matej Mlinar.

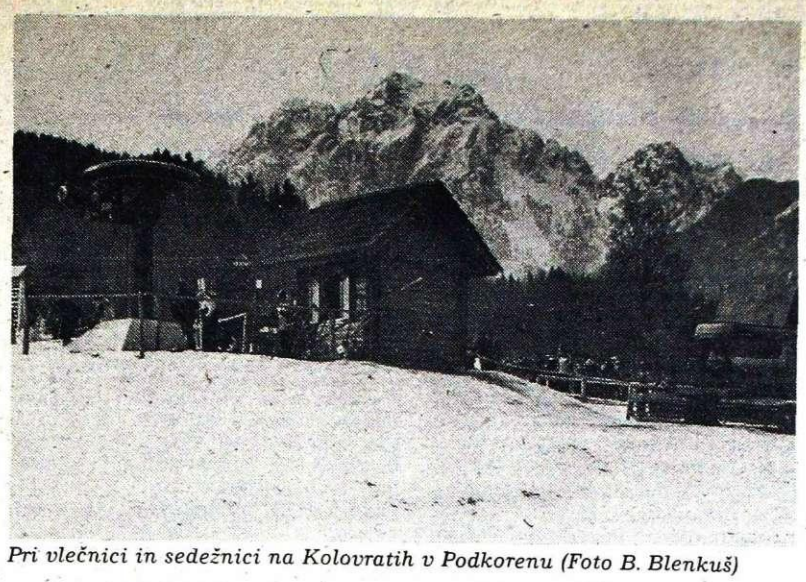
MLAJŠE MLADINKE — 5 km (21 tekm.): 1. Smrekar, Dol, 16.46,9, 2. Tatjana Mlinar (st. pionirka) 19,00,".

ŠTAFETE — ST. ML. (Kustec, Mašovič, Gracer) — prvo mesto.

ML. MLAD.: (Kerštajn, Butinar, Kopavnik) — četrto mesto.

ČLANI: (D. Djuričič, T. Djuričič, Teraš) — peto mesto.

Kajžar

Pri vlečnici in sedežnici na Kolovratih v Podkorenu (Foto B. Blenkuš)

ŠTIRJE JESENIČANI NA SVETOVNEM MLADINSKEM PRVENSTVU

V *znanem italijanskem smučarskem središču* SESTRIERE v piemonskih gorah je bilo do 31. januarja do 5. februarja drugo svetovno mladinsko prvenstvo v alpskem smučanju.

Za mlade smučarje z vsega sveta je svetovno prvenstvo še posebej mikavno, saj vemo, da je zgodovina mladinskih tekmovanj tako evropskih kot svetovnih natačno napovedala tekmovalce, ki so nato postali svetovni *šampioni. Naj navedem samo nekaj* imen: Stenmark, Križaj, De Chieza, Strel, Zurbriggen, Franko, Orlainsky, Wencel . . .

V jugoslovansko reprezentanco za letošnje svetovno prvenstvo je bilo izbranih sedem fantov in štiri dekleta. *Med njimi tudi* štirje Jeseničani, člani občinske zveze smučarskih organizacij: Oblak, Lavtižar, Robič in Kunčeva. To je vsekakor velik uspeh jeseniškega alpskega smučanja.

V napovedih o razpletu na svetovnem mladinskem prvenstvu smo bili pred odhodom optimistični, hkrati pa previdni, predvsem zaradi izredno slabe zime, zaradi katere doma nismo mogli trenirati, odpadla pa je tudi velika večina FIS tekem in tekem za evropski pokal, ki pomenijo vpogled v svetovno mladinsko konkurenco.

Svetovno mladinsko prvenstvo se je za nas odvijalo sijajno. Petrovič je postal svetovni prvak v slalomu, Jeseničan Matej Oblak pa je z odličnim sedmim mestom dopolnil uspeh Jugoslovanov. Še posebej velja omeniti drugo vožnjo Oblaka, v kateri je dosegel šesti najboljši čas in dokazal, da sodi v vrh mladinskih slalomistov na svetu. Od Jeseničanov je v slalomu nastopil še Robič, ki je na sicer zahtevnem in poledenelem slalomišču začel odlično, v sredini pa je naredil napako in odstopil.

Prav tako uspešen je bil za naše veleslalom, saj je bilo med prvo dvanajsterico kar pet Jugoslovanov: tretji Petrovič, peti Čižman, šesti Knific, deseti Jakopin, dvanajsti Robič.

Jeseničan Robič je imel za razliko od drugih Jugoslovanov, ki so startali v prvi jakostni skupini, visoko startno številko 59. Po prvem teku je bil »šele« 21. V drugi vožnji je smučal izvrstno in dosegel sedmi najboljši čas. Kot najmlajši na tem svetovnem prvenstvu je dokazal, da trenutno v svojem letniku nima konkurence, pred njim pa sta še dve svetovni mladinski prvenstvi. Upajmo na najboljše.

Veliko smole je imel v veleslalomu Lavtižar. Smučal je odlično, v zadnjem delu proge pa je na prelomnici naredil napako in moral je odstopiti. Verjetno je s tem šla po vodi še ena visoka uvrstitev Jugoslovanov.

Dekleta *so opravila obe preizkušnji* v okviru trenutnih zmožnosti. Lep uspeh je dosegla Mavčeva s četrtim mestom v slalomu. Kunčeva se je dan pred svetovnim prvenstvom na FIS tekmi v Semeringu poškodovala in je le s *težavo startala. Kljub veliki* želji je v obeh tekmah odstopila. Očitno je, da so vsa dekleta trenutno daleč od prave forme.

Tri osvojene kolajne in naslov svetovnega prvaka pomeni velik uspeh celotne generacije sedanjih mladincev. Za njimi stoji osem let trdega dela. Dokazali so, da ob dobrem delu v prihodnje lahko pričakujemo še veliko podobnih uspehov. Pet Jugoslovanov med prvimi dvanajstimi v veleslalomu, trije med prvimi desetimi v slalomu, to je uspeh, ki je presenetil vse, še posebno alpske dežele z neomejenimi možnostmi za trening, ki le s težavo razumejo, od kod nam tako obetaven rod mladincev.

Z nastopom jeseniških reprezentantov na tem svetovnem prvenstvu smo lahko v celoti zadovoljni. Smolo Lavtižarja in Kunčeve sta zasenčila odlična Oblak in Robič, ki sta s sedmim mestom v slalomu in dvanajstim mestom v veleslalomu prispevala velik delež k uspehu jugoslovanske reprezentance.

Boštjan Gaser

JESENIČANI NA EVROPSKEM PRVENSTVU V SANKANJU NA NARAVNIH PROGAH

Od 2. do 6. februarja je bilo v St. Konradu v Zgornji Avstriji 10. evropsko člansko prvenstvo v sankanju na naravnih progah. Prvenstva se je udeležilo 62 tekmovalcev in 15 tekmovalk iz 12 držav, ki so merili svoje moči na 1320 m dolgi progi s poprečnim naklonom 14,8 %. Žal jo je sneg zopet zagodel, zato so morali tekmovalci voziti na rezervni progi v Bad Gaisernu, oddaljenem 55 km od St. Konrada. Prireditelji so kljub temu poskrbeli, da se je tekmovanje normalno odvijalo; odpadel je samo nacionalni trening dvosedov.

Jugoslavijo je na tem prvenstvu zastopalo devet članov iz štirih klubov, in sicer: M. Česen, D. Česen, L. Perko, A. Perko (vsi Tržič), Koler (Idrija), Prevc (Železniki) in Lavtižar, Kraševec, Meglič (vsi Jesenice). Dosegli so lep uspeh, saj so z izjemo Italijanov in Avstrijcev, ki so razred zase, dosegli boljše razvrstitve od vseh ostalih držav.

Najboljši so bili Italijani, ki so osvojili dve zlati, tri srebrne in dve bronasti kolajni, ostanek (eno zlato in eno bronasto) pa so osvojili Avstrijci. *Od naših fantov se je najbolje odrezal* Jeseničan Poldi Kraševec, ki je s tremi solidnimi vožnjami osvojil 20. mesto, kar je ena najboljših uvrstitev na EP doslej. Z izvrstno vožnjo v tretjem teku se je na 22. *mesto prebil Tržičan Poldi Perko, takoj* za njim pa se je uvrstil drugi Jeseničan Marjan Meglič. Tretji Jeseničan Vinko Lavtižar je imel v prvem teku smolo, saj je zapeljal v sneg in kasneje tudi s solidnima *vožnjama svoje uvrstitve ni mogel več* popraviti in je zasedel 42. mesto.

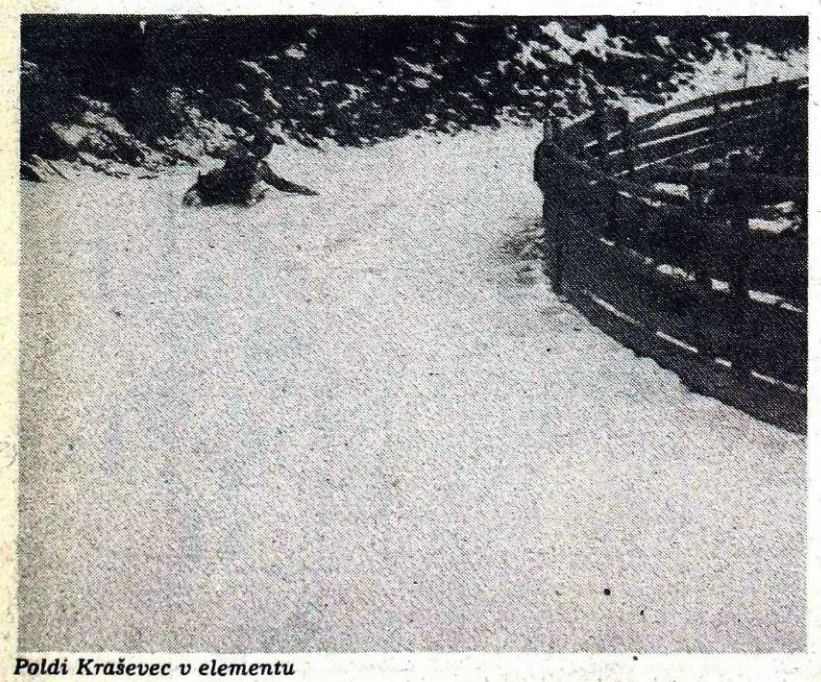
Največ smo Jugoslovani pričakovali od dvosedov Kraševec—Meglič in Česen—Česen, kjer bi z dobro vožnjo lahko osvojili 9.—10. mesto. Žal je športna sreča hotela drugače. Na zadnjem ovinku pred ciljem sta najprej zletela s proge brata Česen, skoraj na *istem mestu* pa sta padla tudi Kraševec in Meglič. Poškodb k sreči ni bilo, lažje se je v prvi vožnji enoseda poškodoval Prevc, ki sicer ni več startal, vendar hujšega ni bilo.

Kljub lepemu uspehu naših moramo ugotoviti, da smo podobno kot kegljači na ledu daleč za obema velesilama v sankanju. Pogoje imajo tekmovalci slabe, treningov skoraj ni bilo, tekmovanj pa se zaradi pomanjkanja denarja tudi bolj malo udeležujejo. Jeseniški klub, ki je bil po smrti dolgoletnega predsednika Jožeta Jelovčana že čisto na tleh, se ponovno postavlja na noge pod vodstvom Draga Dokla.

V spomin na Jožeta Jelovčana bo v soboto, 19. februarja, tudi veliko mednarodno tekmovanje, v nedeljo, 20. februarja, pa bo tekmovanje za pokal *mesta Jesenic. Obe tekmi* bosta na novi progi Mežakla. V primeru neugodnih vremenskih razmer pa pri Savskih jamah.

Na koncu naj še omenimo, da imamo sankači »v ognju« še dva Jeseničana: Janez Meglič ml. je udeleženec mladinskega EP v Švici, v Sarajevu pa trenira Mirko Klinar, ki je kandidat za reprezentanco Jugoslavije v sankanju na umetnih progah na ZOI v Sarajevu 1984.

REZULTATI: 1. Otto Bachmann (Ita) 4.06,69, 2. Martin Jud (Ita) 4.07,82, 3. Andreas Jud (Ita) 4.08.93, 20. Poldi Kraševec 4.20,74, 22. Poldi Perko 4.22,67, 23. Marjan Meglič 4.23,82, 29. Albert Perko 4.26,07, 35. Milan Česen 4.32.20, 41. Stanko Koler 4.41.88, 42. Vinko Lavtižar 4.44,92, 48. Drago Česen 5.04,22.

Poldi Kraševec v elementu

USPEŠEN NASTOP SMUČARJEV TEKAČEV NA DRŽAVNEM PRVENSTVU

Od 3. do 6. februarja je bilo v organizaciji TSK Olimpije in pod pokroviteljstvom kovaške industrije »UNIOR« iz Zreč državno prvenstvo v smučarskih tekih za mladinske in članske kategorije. Odlično so tekli tekači *OZSO Jesenice*, ki so osvojili tri zlate, tri srebrne in dve bronasti kolajni in še pet uvrstitev do šestega mesta. Verjetno bi bil uspeh še večji, če bi nastopili še poškodovani Jana Mlakar in Mirjana Martinovič, obe iz Kranjske gore.

Prvenstvo se je začelo v četrtek popoldne s tekmo mlajših in starejših mladincev in članic na 10 km dolgi progi ter članov na 30 km dolgi progi. V teku ml. mladincev je prijetno presenetil Robi Kerštajn (Rateče), ki je osvojil drugo mesto. Pri st. mladincih je Štefan Kustec (Kranjska gora) osvojil naslov državnega prvaka. Njegov uspeh sta z dobrim tekom dopolnila še Marko Gracer s tretjim mestom in Dejan Mašovič s četrtim mestom (oba Kranjska gora). Na najdaljši progi 30 km je Dušan Džuričič odlično tekel in osvojil drugo mesto. Z malo več sreče pri žrebu bi bil sposoben osvojiti tudi prvo mesto. Njegov uspeh je dopolnil še Miro Lebar (Kranjska gora) s šestim mestom.

V soboto so štartali člani in st. mladinci na 15 km, članice, st. mladinke in ml. mladinke na 5 km dolgi progi. Na 15 km je D. Džuričič ponovno odlično tekel in osvojil drugo mesto za Čarmanom (Triglav), ki je na 30 km odstopil in »spočit« osvojil prvo mesto. Pri starejših mladincih ponovno velik uspeh, saj so se med prvih šest uvrstili štirje naši tekači in to: Štefan Kustec je ponovno prvak države in četrti čas med člani, Marko Gracer ponovno tretji, Darko Tarman (Rateče) peti in Dejan Mašovič šesti. V ženski kategoriji nas je zastopala samo Tatjana Mlinar (Rateče), ki je tekla pod svojimi možnostmi in osvojili pri ml. mladinkah, čeprav je še pionirka, 15. mesto.

V nedeljo so štartale štafete. St. mladinci (Kustec, Mašovič, Gracer) so osvojili prvo mesto, ml. mladinci (Kerštajn, Kopavnik, Butinar) pa četrto mesto.

Po državnem prvenstvu so najboljši tekači odpotovali na predolimpijsko tekmovanje v Sarajevo. Od naših so odpotovali: Dušan Džuričič, Štefan Kustec in Jana Mlakar. Za predtekače so odpotovali perspektivni mladi tekači, med njimi tudi Marko Gracer, Darko Tarman in Robert Kerštajn. Iz ekipe je izpadel Dejan Mašovič, ki bi po rezultatih na državnem prvenstvu vsekakor zaslužil udeležbo. Od trenerjev je odpotoval tudi Alojz Kerštajn.

Rezultati državnega prvenstva:

Člani 30 km (21 tekm.) 1. Kršinar (Olimpija) 1,35,08,1 2. Dušan Djuričič (Mojstrana) 1,35,35,1 . . . 6. Miro Lebar (Kranjska gora) 1,41,16,0 . . . 14. Tone Djuričič (Mojstrana) 1,47,51,9 . . . 18. Franci Teraš (Mojstrana) 1,54,22,1.

Člani 15 km (54 tekm.) 1. Čarman (Triglav) 44,16,5, 2. Dušan Djuričič (Mojstrana) 45,05,3 . . . 4. Štefan Kustec (Kr. gora) 46,40,1 . . . 10. Marko Gracer (Kr. gora) 48,11,3, 12. Tone Djuričič (Mojstrana) 48,44,8, 18. Miro Lebar (Kranjska gora), 22. Darko Tarman (Rateče), 23. Dejan Mašovič (Kranjska gora), 27. Franci Teraš (Mojstrana).

St. mladinci 15 km (19 tekm.) 1. Štefan Kustec (Kranjska gora) 46,40,1, 2. Verovšek (Olimpija) 47,48,1, 3. Marko Gracer 48,11,3 (Kranjska gora), 5. Darko Tarman (Rateče) 50,00,8, 6. Dejan Mašovič (Kranjska gora) 50,15,7.

St. mladinci 10 km (68 tekm.) 1. Štefan Kustec (Kranjska gora) 31,25,8, 2. Verovšek (Olimpija) 32,04,6, 3. Marko Gracer (Kranjska gora) 32,58, 7, 4. Dejan Mašovič (Kr. gora) 33,20,1, 11. Robert Kerštajn, 12. Darko Tarman, 37. Tomaž Butinar, 48. Matej Mlinar (vsi Rateče).

Ml. mladinci 10 km (40 tekm.) 1. Slabanja (Dol) 33,41,4, 2. Robert Kerštajn 34, 19,5, . . . 19. Tomaž Butinar, 26. Matej Mlinar — vsi Rateče.

Kajžar

MLADI NA NAMIZNOTENIŠKEM PRVENSTVU SRS

V *Ljubljani je bilo te dni namiznoteniško* prvenstvo SRS za mladince in mladinke posamezno in v dvoje. Na njem je nastopilo 64 mladincev in 48 mladink, ki so si to pravico priborili na predhodnih regijskih prvenstvih. Jeseničani so se prvenstva udeležili z dvema mladincema, Vebrom in Pajkom ter tremi mladinkami, Zalokarjevo, Aupičevo in Markeževo.

V igrah posamezno se je Veber uvrstil med šestnajsterico, nakar je izgubil s *Šorlom, ki je pozneje osvojil* 3.—4. *mesto*. Pajk je kljub svoji mladosti zaigral dobro, vendar se ni mogel uvrstiti med petnajsterico, kar pa mu je skupaj z Vebrom uspelo v igrah dvojic.

Zalokarjeva je osvojila pričakovano 5.—8. mesto, kar ji omogoča nastop na državnem prvenstvu v Beogradu. V igri za 3.—4. mesto je v težki borbi proti starejši Pilgramovi iz Semedele v tretjem nizu klonila s tesnim rezultatom 22:20. Aupičeva *je imela pretežko nasprotnico, da bi se* uvrstila naprej. Enako je bilo tudi z najmlajšo udeleženko tekmovanja Markeževo, ki je s svojo igro kljub temu navdušila. Boljši uspeh je bil dosežen v igrah dvojic, kjer sta Zalokarjeva s Frelihovo in Aupičeva s Pavlico osvojili 5.—8. mesto.

ZAKLJUČNI CIKLUS NAMIZNOTENIŠKIH ZIMSKIH PRIPRAV

Mladinca Veber in Zalokarjeva sta sodelovala na enotedenskih republiških pripravah mladincev SRS v Ljubljani. Temu so sledile še podobne priprave članov v Poreču, na katerih je sodelovala tudi Zalokarjeva. Poleg nje so sodelovali tudi nekateri člani državne mladinske reprezentance in članska selekcija Slovenije. Priprave so bile pod strokovnim vodstvom kitajskih trenerjev in republiškega instruktorja prof. Janškovca.

— — —

Na tradicionalnem odprtem pionirskem prvenstvu Zagreba, ki je neuradno *pionirsko državno prvenstvo, je nastopilo nad* 800 igralcev in igralk z Jesenic. Čeprav niso dosegli vidnejše uvrstitve, so mladi in perspektivni jeseniški igralci zaigrali dobro, nastop pa jim bo vsekakor mnogo koristil v nadaljnjem razvoju.

(Š)

(Nadaljevanje z 31. strani)

»Nič lahko noč,« sem ji zabrusil nazaj.

»No, potem pa — IZGINI— če ti je to ljubše. Zgini, zgini, zgini!«

Bil sem zadovoljen. Ta njen »Zgini!« je bil dobro večerno izhodišče za učinkovito jutranjo predstavo. Spati pa kljub temu nisem mogel. Nemirno sem se premetaval po senu, prisluškujoč glasovom, ki so prihajali iz hiše: zabavni glasbi iz radia, Dodotovemu in Elkinemu smehu. Poškilil sem skozi režo med deskami: v hiši je še zmeraj gorela luč. Kadarkoli sem pogledal — zmeraj je gorela luč. Tudi ob dveh zjutraj. Tudi ob treh. Tudi ob štirih. Šele ob petih zjutraj je luč ugasnila in so glasovi utihnili. Takrat pa se je že svitalo.

Zaspal sem, ko je prva jutranja zarja pozlatila sneg na Blegošu in Ratitovcu. Ko sem čez nekaj ur ves premražen vstal, sem našel hišna vrata zaklenjena in zavese na oknih zagrnjene. Popadel me je bes: Mojo lastno hišo mi zaklepajo! Le kako si drznejo! Z vso močjo sem brcnil v vrata. Nobenega odziva. Spet sem brcnil. Nič. Že sem se pripravljal, da bi vdrl skozi okno, ko se je prikazala na pragu Marina — skuštranih las in vsa krmežljava. Dodo in Elka, pa sta še zmeraj spala, skrčena kot dva zarodka v maternici.

»Zakaj pa ne spi v kuhinji?« sem namignil na Dodota.

»Vso noč sva ga podili ven, pa ni hotel iti,« je rekla Marina, kot da bi se opravičevala. Potem se je tudi ona zrinila nazaj pod odeje.

Zakuril sem v štedilniku in pristavil mleko za puding. Nebo zunaj je bilo sivo in cunjasto, zračni tlak nizek, zato se je iz peči kadilo. Dim se je v debelem sloju nabiral pod stropom. Odprl sem vrata, tako da je splaval na prosto.

Nalil sem vročega pudinga v skodelice in postavil na mizo.

Puding se je že zdavnaj shladil, oni trije pa so še zmeraj spali.

S pestjo sem udaril po stranici postelje nad Elkino glavo. Elka je vsa prestrašena šinila kvišku.

»Kaj je, za božji čas?«

»Vstani,« sem rekel. »Deset je že ura.«

»Lahko bi me malo bolj nežno zbudil.«

»Si nisi zaslužila tega.«

»Bi se rad prepiral, a?«

»Ja,« sem rekel, »rad bi se.«

»Potem pa se kar daj. Samo ne z mano.«

Demonstrativno se je obrnila proti zidu in se z odejo pokrila čez glavo.

Šel sem se umit. Ko sem se vrnil, sta Dodo in Marina že sedela za mizo in jedla puding, Elka pa je še zmeraj ležala. Listala je po Strindbergovi Bedakovi izpovedi, ki jo je bila našla med kupom knjig na okenski polici.

Sedel sem na posteljo in ji vzel knjigo iz rok. Še zmeraj mi je obračala hrbet. Prijel sem jo za ramo in jo obrnil k sebi.

»Samo šalila sem se ... sinoči ...« se je skušala braniti.

»Šalila, praviš? — Zaradi te tvoje šale nisem celo noč zatisnil očesa ...«

Za hip sem umolknil, da bi počakal na učinek.

»Ne verjamem, da si tako občutljiv.«

»Mogoče pa le sem ...«

Požrla je slino in povesila pogled. Pa se je takoj nato spet zbrala: »Rad bi se prepiral, saj vem ...«

»Misliš?«

»Oh, saj te poznam.«

»Zdaj sva razčistila ... In spet sva lahko prijatelja, če hočeš.«

»Do večera, kaj? ... Zvečer si boš pa že spet kaj izmislil.«

»Trapa!« sem se zasmejal in ji z očetovsko kretnjo popravil pramen las z obraza.

Bil sem zadovoljen s svojim nastopom; zadovoljen, da sem se Elki končno enkrat pokazal zares kot pravi moški. Trd, a občutljiv. Rahločuten, a neizprosen. Ranljiv, a ponosen. Moški, ne pa kot Dodo — ta slinavec!

Vse je šlo kot po maslu. Zdaj, ko sem jo prizadel, jo lahko začnem tolažiti. Prinesel sem ji puding v posteljo. Olupil sem pomarančo in ji jo krhelj za krhljem znosil v usta. Elka me je ves čas gledala s svojimi velikimi vlažnimi očmi, kot da bi zaslutila simboličen pomen tega obreda.

Ko je Elka vstala, sem legel jaz. Čez glavo sem si poveznil blazino, da bi na najmanjšo možno mero skrčil zunanje vplive. Že napol v spanju sem kot iz velike daljave prisluškoval glasovom, ki so prihajali iz sobe: glasbi iz radia, ropotanju posode, loputanju z vrati, govorjenju Elke, Dodota in Marine, škripanju podnic pod njihovimi koraki. Potem so se glasovi (razen tistih iz radia), oddaljili. Oni trije so šli namreč h koritu za hišo pomivat posodo. Čez čas so se koraki vrnili — tokrat so bili koraki enega samega človeka: tihi, oprezni, obotavljivi. Poškilil sem izpod blazine: bila je Elka. Pretegnil sem se in zazdehal, kot da se prebujam iz globokega spanja.

»Se še jeziš name?« sem rekel.

»Ne-e« je zategnila.

»Ne verjamem ti.«

»Res se ne!«

»Še zdaj ti ne verjamem.«

Zdaj je razumela. Hitro se je sklonila nadme in me poljubila na usta. Šlap njenih zlatih las me je vsega zasul. Hotela se je odmakniti, pa sem jo zadržal. Kljub temu ji je nekako uspelo, da mi je izmaknila usta. Z licem se je podrgnila obme in mi nastavila uhelj. Poljub na usta — to bi bil konec koncev še zmeraj lahko zgolj brezspolni, prijateljski poljub ... Ampak to, da mi je nastavila uhelj, da mi ga je malone potisnila med zobe — to je bilo pa že nekaj popolnoma drugega. To njeno dejanje je bilo povezano z nekim drugim oddaljenim časom; slučajno sva se srečala na kranjski pošti in potem sva šla skupaj v Evropo na večerjo in potem še v disko na ples. Oba sva bila že malce okajena in med plescm sva se stiskala bolj kot se spodobi za prijatelje. Ne vem, kaj vse sem ji žlobudral tisti večer, gotovo pa sem ji rekel tudi to, da ima »pohoto vzbujajoča ušesa« ... Več kot leto dni je že minilo od tistega plesa, Elka pa si je to mojo pripombo na račun svojih ušes očitno zapomnila. Ženske nekaterih stvari ne pozabijo kar zlahka ... In če je zdaj ... No, zdaj sem vsaj vedel, kam pes taco moli ...

Poldne je že zvonilo spodaj v vasi, ko se je sonce končno le prebilo skozi oblake. Dodo in Marina sta v kuhinji cmarila kosilo (Dodo: »Veš, v Afriki ...«, Marina: »Kar pojdi v Afriko in jej tiste tvoje krokodilje zrezke in zebrino pečenko ...«), jaz sem šel v drvarnico cepit drva, Elka pa je vzela knjigo in cigarete in se šla sprehodit po okolici.

Ob dveh popoldan je bilo kosilo gotovo, Elka pa se še zmeraj ni vrnila s sprehoda. Povzpel sem se na hrib nad hišo, celo onstran hriba, ob potoku sem jo iskal, Elka pa kakor da se je pogreznila v zemljo. Po kolovozu sem se napotil v vas. Povprašal sem gručo fantov, ki so se na travniku podili za žogo. Niso je videli. »Pusti jo, bo že sama prišla nazaj,« so mi prigovarjali.

Ubogal sem jih in se vrnil domov. Ogenj v štedilniku je ugasnil in po Elkinem kosilu so se pasle muhe. Dodo in Marina sta se šemila v stare obleke, ki sta jih bila našla v skrinji na podstrešju in sta bila sploh zelo zaposlena drug z drugim — Elke pa še zmeraj ni bilo nazaj.

Šele pozno popoldne se je vrnila. Vzšla je izza hriba kakor sonce, kot oblak, ki ga je veter prignal na vrh neba. Nič ni rekla, ko nas je zagledala, ni se na vrat na nos zapodila po strmini navzdol; spustila se je počasi, z dostojanstvenim korakom kraljice in veter ji je zdaj zanašal zdaj spet odnašal lase z obraza.

»Kje si bila?« sem jo vprašal.

»Tam, kjer me ti nisi iskal.«

»In kje je to?«

»Spodaj ob TISTI cesti, tam za TISTIM ovinkom, v TISTI travi, za TISTIMI hlodi, nasproti TISTE skale.«

»In kaj si počela tam?«

»Nič. Sončila sem se. In knjigo sem brala.«

Izkazalo se je, da Dado Marini niti ni tako zelo zoprn, kot je kazalo na začetku. Zvečer je sedla v njegovo katrco in potem sta se skupaj odpeljala »malo naokoli«, še prej pa je nama z Elko diskretno namignila, da ju mogoče sploh ne bo tako kmalu nazaj.

Tako sva z Elko ostala sama v hiši. Pila sva vino, se šla »Človek ne jezi se« in klepetala. Potem je razpustila lase, mi potisnila krtačo v roko in rekla: »Ná, počeši me.«

Kot da bi hodil po dišeči poletni travi, kot da bi plaval daleč na odprto morje proti sinjemu nebu, se mi je zdelo, ko sem česal njene lase. Na glas pa sem rekel: »Prav tako se počutim, kot da bi znova izgubil devištvo ...« Elka se je zvonko zasmejala in vrgla glavo vznak. In res: ženske sem doslej ljubil, česal nisem še nobene. In česati njo, Elko, je bilo sploh nekaj posebnega, saj je imela res zelo lepe lase: zlatodišeče, gladke in voljne, tako da je krtača tekla skoznje malone brez odpora.

Elka je predla kot zadovoljna mucka. Zmeraj bolj je pripirala oči, zmeraj bolj je nagibala glavo vznak. Nisem se mogel več premagovati: z roko sem ji odmaknil lase in jo poljubil na zatilje. Delala se je, kot da nič ne čuti, kot da zmeraj bolj spi ... pa ni spala: pod rokami sem začutil, kako ji silovito bije žila na vratu. Še naprej sem jo poljubljal: po vratu, po laseh ...

»Si me že počesal?« je dahnila kakor v sanjah.

»Ne še,« sem rekel.

»Ali me boš kmalu?«

»Saj sem te komaj začel ...«

To noč je bila Elka prvič moja; in prve besede, ko se je zjutraj zbudila, so bile: »Zdaj pa nikoli več ne bova mogla biti prijatelja.«

»Bova pač ljubimca,« sem se zasmejal.

»Na-a, midva pa že ne,« se je našobila.

»Zakaj pa ne?«

»Zato, ker ne. — Sicer pa dobro veš, da ljubim B.-ja. (Njena velika, dolgoletna, a žal neuslišana ljubezen).

S poljubom sem ji zamašil usta in potem še nekaj časa ni nič več rekla.

Ne verjamem v platonično prijateljstvo med moškim in žensko. Ne verjamem in nikoli ne bom verjel — sploh pa ne zdaj, ko je tudi to z Elko šlo že čez vsake spodobne meje.

V 57. številki LISTOV sodelujejo: Marko Hudnik, Ivan Jan, Matjaž Kmecl, Franc Konobelj-Slovenko, Andrej Kokot, Janez Meterc, Valentin Polanšek, dr. Janko Prunk, Milan Strmec, Tatjana, Franci Tušar, Edo Torkar in Ivan Vovk-Živan.

Dokumentarne slike je prispeval tehnični muzej Železarne, oddelek za delavsko gibanje in NOB, umetniške fotografije pa član foto kluba Andrej Prešeren Franci Črv.

LISTI izhajajo kot priloga tednika Železar — glasila delovnega kolektiva SOZD SŽ ŽELEZARNA JESENICE. Ureja kulturno umetniški klub pri DPD Svoboda Tone Čufar Jesenice, glavni in odgovorni urednik Jože Varl.

KDO IZ MENE POJE:

LJUDJE, LJUDJE, LJUDJE...

LISTI

Uredil kulturno-umetniški klub TONE ČUFAR

Štev. 57/XIII JESENICE, DNE 10. FEBRUARJA 1983

ODLOK

o proglasitvi dneva Prešernove smrti za kulturni praznik slovenskega naroda.

Osmi februar, dan smrti dr. Franceta Prešerna, osrednjega slovenskega književnega genija, se proglaša za kulturni praznik slovenskega naroda.

Ta dan naj se poslej s proslavami in svečanostmi praznuje po vseh slovenskih prosvetnih in kulturnih ustanovah ter zavodih.

Ves slovenski narod naj se proslavam svojih kulturnih in prosvetnih ustanov pridruži in pri njih sodeluje.

Za Predsedstvo SNOS-a

Sekretar *Predsednik*

Boris Kidrič l. r. *Dne 1. februarja 1945* *Josip Vidmar l. r.*

V nebéških zvézdah brati:
Al sónce bó dobrótno
Nam dálo srečno léto;
Al bó nebá togôta
Vétrôv nam šum zbudila,
Razsúla v pôlje tôčo,
Vzdignila čôln na mórji.
Jad umorila terte.
Lažníví zverdogléd!
Vsi pójte rákam žvížgat!
Dve sámi zvézdi glédal,
Oči sim svôje Gúbel,
Dve svítli zvézdi glédal,
Sim v njih neúmen slépic.
Jéséle brál si olnéve
In sónčno brez oblákov
Sim béal Gubézni réčo.
Solzé so mêni zrásle,
In kàs in žerd sta zrásla,
Sramôta ino mójga
Miru je smert mi zrásla.
Dve sámi ste zmotíle,
Dve sámi zapoljále
Mi zvézdi úmno glávo,
In celga néba hóčte
Vi zvézde zmochovàti! —

Lažníví prátikarji,
Lažníví zverdogléd!
Vreména vsi preróki!
Vi modrijáni hóčte

Zverdoglédcam.

Vsi pójte rákam žvížgat,
Lažníví prátikarji,
Lažníví zverdogléd,
Vreména vsi preróki!
Vi modrijáni hóčte
Le pójte rákam žvížgat! —

DR. JANKO PRUNK

OB ŠTIRIDESETLETNICI SMRTI DR. ALEŠA STANOVNIKA

Dr. Aleš Stanovnik

Drugega junija 1982 je minilo štirideset let, kar je padel pod okupatorjevimi streli v Gramozni jami pri Ljubljani član Vrhovnega plenuma OF dr. Aleš Stanovnik. Za Tonetom Tomšičem je bil druga žrtev iz najvišjega vodstva slovenskega narodnoosvobodilnega boja. Po štirih desetletjih, kar je preminil, ostaja njegov človeški in politični lik slovenskemu narodu še vedno enako svetal, kot je bil ves čas njegovega življenja, v narodnoosvobodilnem boju in vsa leta doslej.

Kot človek in politik se je Aleš Stanovnik odlikoval z zelo svojevrstnimi značilnostmi, ki najbrž izvirajo iz slovenstva. Prva takšna značilnost je njegov krščansko-socialistični nazor, druga pa njegova izredna narodna zavednost in razumevanje slovenskega narodnega vprašanja.

Rodil se je 17. julija 1901 v kmečki družini v Horjulu; njegov oče je bil ugleden lokalni politični voditelj Slovenske ljudske stranke. Gimnazijo je obiskoval v Ljubljani v letih 1911–1919. Po maturi je šel za eno leto študirat na Dunaj na Eksportno akademijo. Jeseni 1920 se je vpisal na Pravno fakulteto v Ljubljani in na njej je 1925 diplomiral in promoviral za doktorja prava. Že v mladih letih sta ga v družinskem krogu seznanjala s politiko oče, pa tudi deset let starejši brat dr. Ivan, ki je med prvo svetovno vojno doštudiral pravo na Dunaju ter po prvi svetovni vojni postal tudi politik SLS v Ljubljani in 1922 ljubljanski podžupan.

Aleš se je med študijem prava na ljubljanski univerzi veliko družil in prijateljeval z leto dni mlajšim študentom prava Mirom Jeršičem in medicincem Tomažem Fulanom. Ta krog in še nekateri so se zelo zanimali za socialna vprašanja in se navduševali za takrat radikalne ideje krščanskega socializma, ki so jih med akademsko mladino širili pravno, sociološko in političnoekonomsko izobraženi Janko Kralj, zlasti pa dr. Engelbert Besednjak in dr. Andrej Gosar. Bil je med začetniki *katoliškega mladinskega gibanja, ki se je* začelo z revijo Križ na gori 1925. leta in si je prizadevalo za poglobitev religioznega življenja, a je s svojo samostojnostjo, kritičnostjo in zahtevo po uresničitvi krščanskosocialne etike zbudilo nasprotovanje katoliške cerkvene hierarhije in političnega vostva SLS. Že kmalu na začetku križarskega gibanja je izrazil prepričanje, da bo »pokret, ki je predvsem religiozen, močno vplival na socialno in politično življenje. Ob političnem razmišljanju človek po nujnosti posledic religiozne obnove na politiko naravnost strastno zahrepeni«. (Socialna misel IV, 1925, str. 104, članek: Katoliški akademiki o svojem pokretu.) Kot politično razmišljujoč angažiran človek je napisal članek, v katerem je lucidno povedal, da »zveriženost in zamotanost družbenega življenja hiti nezadržno h koncu. Človeške tvorbe v obliki držav so že godne za pogin. Je samo še vprašanje kratkega razdobja, ko se bodo na razvalinah zmehaniziranih držav zgradile nove tvorbe ljudskega sožitja, ki ne bo temeljilo na sili in paragrafih, ampak na vzajemnosti. To novo življenje že diha z vzhoda. Poročevalci trdijo, da vstaja v zadnjih letih tam nov svet. Čisto poseben način skupnega življenja, preprosto in mehko brez zamotanih statusov«. Zaključil je z odkrito mislijo: »Vsi čutimo, da nam sedanja naša oblika ne prija več. Zato se nikar ne silimo z njo in ne dopovedujmo sebi in drugim, da to ljubimo, da to hočemo.« (Križ na gori II, 1226, str. 94–96, članek: Nova država.) Takšni nazori so ga, razumljivo, skupaj z njegovimi prijatelji približali krščansko-socialističnemu delavskemu sindikatu Jugoslovanski strokovni zvezi (v nadaljevanju: JSZ). Kot odvetniški kandidat (pri svojem bratu) je postal brezplačni pravni svetovalec JSZ in bil 1928 izvoljen v njen nadzorni odbor; v letih 1930–1932 mu je tudi predsedoval.

Leta 1930 je dr. Aleš Stanovnik naredil krščanskosocialističnemu delavstvu izredno veliko uslugo. Zaradi pritiska klerikalnih vrhov se je krščanskosocialistična Delavska pravica znašla v silnih finančnih težavah. Stanovnik je vodstvu JSZ podaril precejšnjo vsoto 30.000 dinarjev, s katero je slednje poravnalo dolg v tiskarni. Vodstvo JSZ je potem zmoglo kriti stroške časopisa s članarino svojih članov. S to materialno osamosvojitvijo se je začela tudi ideološka in politična emancipacija. Tako se je krščanskosocialistično delavstvo do 1932. leta povzpelo do razrednosocialističnega stališča in v letih 1932–1935 dokončno pretrgalo politične vezi z vse bolj konzervativno in reakcionarno Klerikalno stranko.

Leta 1930 je na Jesenicah odprl lastno odvetniško pisarno, ki jo je imel vse do okupacije. V letih 1932 do 1935 je bil član konzorcija krščanskosocialistične revije Beseda o sodobnih vprašanjih, ki je jasno utemeljila razredni krščanski socializem, zavrnila cerkveno korporativistično doktrino in uveljavila slovensko narodno vprašanje. Aleš Stanovnik je bil izrazita politična osebnost in je postajal že v teh letih nesporni politični voditelj slovenskih krščanskih socialistov. Izoblikoval si je zelo določene nazore o politiki. Le-ta mu je bila »skrb za popolnjevanje splošne blaginje, dejavnost, ki posega najgloblje v življenje posameznika in družbe«. Politik naj bi imel predvsem temeljito splošno znanje. Politično znanost je pojmoval kot celotnost vseh držav in družbe tikajočih se ved: državno- in narodnopravne, narodnogospodarske, narodnopsihološke, socioloigije, zgodovine in zemljepisa. Politiki je pripisoval celo umetniški značaj, ki bi se kazal v njeni taktiki.

V jeseniškem delavskem okolju so se Stanovnikovi nazori potrdili v praksi in v njegovem prijateljevanju s komunistoma dr. Jožetom Vilfanom in delavcem v železarni Venceljem Perkom. Ko je Komunistična partija poleti 1935 začela izvajati politiko povezovanja v Ljudsko fronto, je dobila v Alešu Stanovniku svojega simpatizerja. On je krščanske socialiste usmerjal v skupni boj s komunisti proti socialnemu zatiranju in poudarjal, da pri tem svetovnonazorske razlike ne smejo biti ovira. V klerikalnem taboru pa je rasla jeza nanj in klub krščanskosocialističnih intelektualcev Beseda, ki je družil Stanovnikove prijatelje, so začeli nasprotniki in prijatelji kratko malo imenovati »politična komisija JSZ«; njej so pripisovali odločilen vpliv za drsenje JSZ na levo.

V narodnem oziru je bil njegov cilj zedinjenje vseh Slovencev v slovenski državi, vključeni v jugoslovansko zvezo. Da bi se čim bolje seznanil z vprašanji zamejskih Slovencev, je vsako leto kot turist potoval po Primorskem in večkrat po Koroškem. Zelo je cenil dejanja slovenskih narodnih revolucionarjev iz organizacije TIGR in sliko enega izmed bazoviških junakov, Bidovca, je imel v svoji delovni sobi. Stalno je poudarjal in pri svojem političnem delu dosledno zastopal mnenje, da je v boju proti socialnemu in narodnemu zatiranju nujna zveza delavstva s kmeti.

Na Jesenicah je leta 1935 s prijatelji ustanovil Okrajno hranilnico in posojilnico; posojila je dajala tistim, ki ga niso mogli več dobiti v klerikalni posojilnici. Stanovnik je podpiral predlog komunistov za ustanovitev medstrokovnega akcijskega odbora, ki so ga sestavljale tri sindikalne organizacije na Jesenicah: SMRJ, JSZ in NSZ, in je ob veliki stavki jeseniškega delavstva poleti odigral odločilno vlogo in prispeval k pomembni delavski zmagi. Stanovnik je bil tudi eden izmed ustanoviteljev tekstilne zadruge v Otočah, ki je skušala zaposlovati delavce, odpuščene med veliko tekstilno stavko.

Na predlog Aleša Stanovnika so se krščanski socialisti na Jesenicah sporazumeli s komunisti in levimi socialisti za *skupen volilni nastop na občinskih* volitvah jeseni 1936 kot »lista slovenskega delovnega ljudstva«. Izdali so volilni programski letak, ki je poleg občinskega gospodarskega in socialnega programa obsegal tudi *pomembne politične zadeve. Na volitvah* je bila na Jesenicah Stanovnikova lista le za las ob zmago: od 1733 volivcev je dobila 618 glasov, medtem ko je zmagovita klerikalna lista dobila 636 glasov. Tretja lista *jugoslovanskih nacionalistov* je dobila 479 glasov in tako Stanovnikovi listi odtegnila nekaj potrebnih socialdemokratskih glasov. Lista »slovenskega delovnega ljudstva« z nosilcem komunistom *Venceljem Perkom* je zmagala v sosednji občini Koroški Beli. Da bi preprečili zmedo med delavstvom, ko je Kranjska industrijska družba 30. novembra 1936 odpovedala kolektivno pogodbo delavstva in začela 7. januarja izdajati Tovarniški vestnik, so delavske sindikalne organizacije SMRJ, JSZ in NSZ na Jesenicah ustanovile konzorcij in začele izdajati »svobodno glasilo delavstva KID« Naš kovinar. Predsednik konzorcija je bil Stanovnikov odvetniški družabnik dr. Miha Potočnik. Glavni pobudnik in podpornik pa je bil dr. Aleš Stanovnik, ki je vanj napisal tudi nekaj izredno pomembnih člankov. Stanovnik se je zelo navduševal nad uspehi Ljudske fronte v Španiji in Franciji. Med obiskom pariške razstave se je seznanil z Edvardom Kardeljem in se še bolj približal komunistični politiki. Po vrnitvi iz Pariza je napisal članek, v katerem je z navdušeže-

Ženskih obiskov imam malo. Včasih pa vendarle. Na primer, zadnjič: prišla je Elka, moja dobra prijateljica iz Kranja, s katero greva včasih v Kekca na štruklje ali v Creino na ples ali pa kar tako kamorkoli nekam.

Ne verjamem v iskreno prijateljstvo med moškim in žensko, in če rečem, da je Elka moja prijateljica, je to samo zato, ker mi je doslej še ni uspelo napraviti za ljubico.

Elka ni prišla sama; s seboj je pripeljala tudi sodelavko iz špedicije, kjer je zaposlena.

»*To je Marina,*« *mi jo je predstavila.* »Probleme ima. Ali bi smela ostati nekaj dni tukaj?«

In že se je oglasila Marina: »Veš, moj mož ... Nisem več zdržala pri njem. Zdaj mi že zjutraj ne da več miru, ta zlodej. Danes zjutraj ... saj me je sram povedati ... Pijan je prišel domov, ob štirih zjutraj me je zbudil, in ... Do kraja je poživinil ... Zahteval je – nekaj je hotel od mene ... Neko svinjarijo ... sram me je povedati, kaj. In ko mu nisem ustregla, me je premlatil ... Z električnim kablom me je, kar iz likalnika ga je izpulil. Še naprej bi me mlatil, pa je bila na srečo ura že čez pet in je moral v službo. – »Pa nikar ne misli, da sva že končala,« je še rekel, preden je šel. »Popoldne se kar pripravi, bova začela tam, kjer sva zdaj nehala ...« – Nisem ga čakala. Med malico sva šli z Elko k meni domov, zmetali sva nekaj najnujnejšega v tole torbo ... Elka mi je povedala zate, rekla je, da bi lahko prišla za nekaj časa sem ... Veš, saj ne za dolgo, samo toliko, da ...«

Dekleti sta se hitro opomogli od začetne zadrege in se rezkomotili. Elka je skuhala kavo in postregla s keksi, ki jih je bila prinesla s seboj, Marina pa je sedla na klop (stolov namreč nimam) in si prižgala cigareto.

In tako smo kadili, srkali kavo, prigrizovali kekse, poslušali glasbo in klepetali, Marina o svojem perverznem možu, Elka o svojem zadnjem pohodu na Triglav (je namreč navdušena planinka), jaz o ... *Pozabil sem že o čem, vsekakor nič pametnega* ... V ženski družbi nisem nikoli znal govoriti kaj drugega kot neumnosti.

Bil je petek in zvečer je prineslo Dodota, mojega znanca iz Ljubljane, svetovnega *popotnika in novinarja, ki se je s svojimi* puhlimi potopisi, polnimi zlagane romantike in cenene eksotike, pravkar začel uveljavljati na straneh nekaterih vodilnih slovenskih časnikov in revij. Dodo je bil *nekaj mlajši od mene* – kuštrav, tršat štiriindvajsetletnik z večno razpeto srajco in zavihanimi rokavi, ki se brez predsodkov vživi v sleherno situacijo – in tudi v to se je. Ker je nekako dognal, da je Elka »*moja*«, se je brž zaletel v Marino: »A mož da te pretepa – tako nežno deklico? Daj da te malo pocrkljam. – A da ti ni do crkljanja? – Pa zakaj ne? – Pa daj, no! – Veš, sem bil v Afriki, tam je svobodna ljubezen; ženski samo pomežikneš in že gre s tabo ...«

»Veš, prijateljček, tukaj pa nismo v Afriki,« je rekla Elka. Dodotova roka se je medtem po vsej sili hotela polastiti Marininega kolena. Odrinila ga je, a Dodo se ni dal ugnati. Še kar naprej je silil z roko pod njeno krilo, dokler ga ni krcnila po prstih in se presedla na drugi konec klopi. Dodo se je užaljeno našobil in pokazal jezik. Še ves je dišal po otroku, ta moški – kljub svojim štiriindvajsetim letom in prvim nastavkom pleše na temenu. Ves tak je bil, kot so ponavadi prav majhni otroci, ki se ves čas neutrudno smejijo in čebljajo (pa če jih kdo posluša ali ne), se na debelo stiskajo k mamici (pa tudi h komu drugemu, če mamice ni zraven), lulajo, kakajo, žvečijo palec, migajo z nožicami in ročicami – in jih je sploh eno samo ljubo telesce, ves čas razgaljeno in pripravljeno na dotike.

Tudi obe dekleti sta ga že koj na začetku sprejeli kot otroka; kot otroka, ne kot moškega; kot otroka, ki se z njim igramo in mu tudi dopuščamo, da se on z nami igra – a z jasno izoblikovano zavestjo, da meje igre nikakor niso prestopljive v kakšno novo kvaliteto.

Dekleti sta se umaknili pred njim na postejo, a Dodo ne bi bil Dodo, če jima ne bi sledil. Ugnezdil se je k njima in ni ga bilo mogoče več spraviti proč. Pogledoval je zdaj eno zdaj drugo, z zadovoljnim nasmeškom na ustih, s svetlimi, a neumnimi očmi domačega psa. Samo še rep mu je manjkal, da bi mahal z njim od veselja. Dekleti sta se nehali bati, nagajivo sta jo poščegetali, to živalco, in še bolj so se ji zasvetile oči, še bolj veselo je jela sukljati rep. (Zdaj si že nisem mogel kaj, da si ga ne bi predstavljal z repom.)

»Še!« je vzkliknil Dodo in se primaknil čisto zraven. *Dekleti si nista dali dvakrat* reči – vsaka s svoje strani postelje sta planili nanj in ga ščegeteli in ščegetali, tako da se je Dodo onemoglo zvijal pod njima in umiral od smeha.

»Joj, *ali vaju lahko počešem?*« mu je šinilo v glavo, ko so se nehali ščegetati in sta si dekleti, še obe zadihani in skuštrani od ruvanja, prižgali cigareti. In že je izvlekel glavnik iz žepa in ga jel nestrpno zvijati *med prsti – kot krotilec* bič, preden stopi v kletko s tigri.

»Ja, ja!« sta se dekleti takoj veselo odzvali.

»Katero bom najprej?«

»Mene!« je rekla Marina.

»Mene!« je skoraj hkrati vzkliknila Elka.

Dodotu se je skoraj zmešalo od veselja, ko se mu je tako na lahek način posrečilo tako prijetno podjetje. Toliko las! – mladih, dišečih, dekliških – Marininih kratkih, nagajivih, kot smola črnih (pozneje sem zvedel, da se v njenih žilah pretaka tudi nekaj ciganske krvi), in Elkinih dolgih, svetlih, kot zlat slap razlivajočih se ji po ramenih.

Dodo, ta žival (če rečem žival, si pod to besedo predstavljajte velikega, kosmatega, dobrovoljnega psa – naj mu torej spet podelimo moško dostojanstvo), je po tem razkošju las kar naprej brodil s prsti, jih prekladal s šapami, vtikal svoj vlažni smrček vanje; – dekleti pa sta pripirali oči in vzdihovali malone kot pri ljubezenskem aktu; zlasti Elka je skorajda omedlevala od zadovoljstva: »Še!« je vzklikala. »Še globlje! – Nič se na boj, še globlje z glavnikom! – Prav do kože! – Tako, ja, tako ... Ah, ko bi imela koga, da bi me vsak dan takole crkljal ... Ah, ah!«

Uživala je Elka in užival je Dodo – ta pes! Kako so se mu bleščale oči, kako mu je tekla slina od gobca, kako je mahal z repom! Elkini lasje, Elkina koža, Elkino dihanje, vonj po Elki – in vse to ... Dodo – ta pes!

Sedel sem na klopi in se prisiljeno smehljal. Nisem bil ljubosumen na Dodota (moški je ljubosumen na moškega, ne na domačo žival), a vendar sem globoko v sebi ves čas obupano vzdihoval. O, ko bi bil na njegovem mestu, z glavnikom v roki v bližini Elkinih las! Le kako, da se že prej nisem spomnil na to! Tako pa jo češe Dodo – ta pes! Kako hitro se je znašel!

Dodo je navijal (moje) plošče, kadil (moje) cigarete, Dodo je nalival (moje) vino, Dodo je pražil (moje) zrezke, odpiral (moje) konzerve in rezal (moj) kruh. Dodo je dvoril Marini in česal Elko. Vsa hiša ga je bila polna, povsod je donel njegov smeh, potoki besed so se mu brez konca in kraja zlivali iz ust.

Ni čudno, da sem ga bil kaj kmalu do grla sit. To je bilo konec koncev povsem naravno; moja, nekoliko komplicirana, vase pogreznjena narav se je nagonsko zoperstavila temu hrupnemu, živannemu, na golo čutnost poenostavljenemu stvoru.

Po večerji smo polegli po postelji: Marina in Dodo na eno, midva z Elko na *drugo stran; kljub temu, da je bila postelja* prostorna in bi Dodo lahko udobno stegnil noge, si ni mogel kaj, da jih ne bi vtaknil prav pod Elkino zadnjico.

»Daj proč te smrdljive tace!« ga je odrinila Elka – a že naslednji *trenutek jih* je imel že spet tam kot prej. Elka je demonstrativno zapustila posteljo, Dodo pa se je neumno zarežal in si vtaknil prst v usta. Pa ni dolgo zdržal pri miru. Zdaj ko se mu je ponesrečilo pri Elki, se je ves posvetil Marini: po pasje vdano jo je gledal in se stiskal k njej kot nebogljen otroček. Marina je obupano zavila oči k nebu, češ, sam bog in sveti duh naj ti pomaga.

»Pa kaj je to, če se malo stisnem k tebi ... Veš, v Afriki ...«

»Nehaj že enkrat s to tvojo Afriko!« sem ga prekinil. »Poln kufer jo imamo že!«

Vstal sem in šel ven, da bi si pomiril živce in nadihal svežega zraka. Ko sem se čez pol ure vrnil, sem one tri našel natanko tako, kakor sem jih bil zapustil: leže na postelji, zavite v oblak cigaretnega dima.

»... Nekoč me mož štiri mesece ni pustil domov k staršem,« je pripovedovala Marina. »Neke noči se mi je sanjalo, da mi mama z roko maha iz odprte krste in me kliče. Zbudila sem se od groze in začela jokati ...

Spet drugič se mi je sanjalo, da polivam bencin okoli moževe postelje, da bi ga v spanju zažgala. Prasnila sem z vžigalico, takrat pa se je mož zbudil, ves v plamenih je začel teči za menoj ...«

Ura je bila že več kot polnoč, mi pa smo še kar naprej oblečeni polegavali po postelji, praznili kozarce in polnili pepelnike. Na koncu pa je bilo vendarle treba odgovoriti na vprašanje, ki je že ves večer viselo v zraku: namreč, kako bomo spali. In ustrelil sem največjega kozla, kar *sem* jih mogel ustreliti: »Midva z Elko ostaneva tukaj, vidva pa kakor hočeta.«

Vsi so umolknili. Dodo in Marina sta oba hkrati pogledala Elko. Požrl sem slino. Od nje je bilo zdaj vse odvisno.

»O, to pa ne!« je rekla Elka.

Zmedel sem se in kri mi je udarila v glavo. »Sem hotel reči: vidve z Marino tukaj v tej postelji, Dodo v kuhinji na kavču ...«

»Kje pa ti?« je rekla Elka.

»V skednju, na senu,« sem odvrnil.

»Aha, gospod so užaljeni ...«

»Nikakor. Kadar pridejo gostje, se jim zmeraj umaknem na seno. Balkanska gostoljubnost pač. Za gosta zmeraj vse najboljše ... Lahko noč!«

Pograbil sem odeje in baterijsko svetilko. Vendar nisem še šel.

»Veš, nisem mislil tako ... s tistim ...« *sem zajeclal med vrati.*

»Ah, dedci ... Vsi ste enaki,« je zavzdihnila Elka.

Prijel sem jo za roko in jo skušal poljubiti. Sunkovito se mi je iztrgala.

»Si mar domišljaš, da sva že nekakšna zaljubljenca ali kaj?« mi je zabrusila. »Tako kot onadva tamle?« je namignila proti Dodotu in Marini, ki sta sedela na postelji in se držala za roke; pravzaprav je bil le Dodo tisti, ki si je ves čas prizadeval, da bi ujel Marinino roko, ona pa mu jo je ves čas izmikala in zraven vzklikala: »Daj mi mir!« in »Joj, si siten!«

Jaz pa sem se še kar naprej silil pri Elki in nisem bil prav nič bolji kot Dodo napram Marini: »No, samo en poljubček!« sem prosjačil.

»Nič!« me je rezko zavrnila.

»Pa zakaj ne?«

»Zato, ker ne. Poljubčki se ne delijo tako kot bonbončki.«

»Že prav,« sem se naredil užaljenega in šel.

»Lahko noč! – pa dobro spi,« je Elka zaklicala za mano.

»Kaj je?«

»Lahko noč, sem rekla.«

(Nadaljevanje na 32. strani)

(Nadaljevanje z 29. strani)

Nekaj časa sta molčala, Sveti goslač je nalahno vlekel dim iz svojega čika. Povej mi kaj o svojem romanu, je končno rekel: da ne bom samo jaz govoril.

Julijan ni imel ničesar proti, vendar se je obotavljal. Kako naj spregovori o tem, ne da bi pri tem še bolj skazil navidezno in zasilno razumevanje? Kako naj pove Goslaču na primer tole: da je glavni vzvod romana v tem, kako je junak pripravljen plačati poljubno ceno za to, da bi lahko še in še spal z določeno žensko? Seveda, če bi se iz tega dalo izpeljati moralen poduk, če bi se dalo vse skupaj zasukati na faustovsko vižo (s to razliko, da se ta Faust ne bi zapisal Mefistu, ampak Marjetici), potem bi bila zamisel tudi za Goslača morda sprejemljiva. Vendar Julijan ni mogel tako prikazati svojega romana, ni se mogel tako naravnost lagati. Tu ob Svetem goslaču vendar sedi nekdo, ki svoje enkratnosti, svoje neumrljive duše ne more občutiti drugače, kot skozi vsesplošno in dokončno priznavanje telesnih potreb. Kako naj bi kaj takega dopovedal Svetemu goslaču? V tem primeru bi vendar moral Goslačeve čisto drugačne težnje označiti kot nekakšno bedno tolažbo? Kako bi mu lahko rekel, kdaj si zadnjič spal s svojo Matejo? Ali pa: zakaj se ti Mateja ne pusti fukati zvečer v atelјeju? Kako ti lahko Marička in Ivanka nadomestita vlažno in po prepotenosti ohlajeno Matejino polt?

Kar zadeva ti dve, Maričko in Ivanko, sta zdaj njuna ostanka ležala na dnu velikega hotelskega pepelnika. Ni ju bilo moč ločiti od drugih ogorkov, ki so jih čez dan vanj pomečkali drugi kadilci.

Bojim se, da mojega romana po človeški plati ne boš mogel sprejeti, je rekel Julijan. Pa saj si mi sam že večkrat rekel, da takih romanov sploh ne bereš? Ne boš mi verjel, prav zato se me loteva nekakšna negotovost. Mislim, da romana sploh še ne bom tako kmalu dokončal. Mogoče ves čas že iščem rešitev, ki bi postavila vse skupaj v drugačno luč?

Kaj mi torej lahko poveš o tem romanu, je vprašal Sveti goslač.

Ti boš v njem ena glavnih oseb, je rekel Julijan. Le brez strahu: ne boš se mogel prepoznati. Vendar je v romanu nekdo, ki ima natanko to vlogo, ki jo imaš ti v življenju.

Ne vem, ali je to tisto, kar me zanima, je rekel Sveti goslač. Povej mi — povej mi, iz česa je narejena **tekstura**?

Julijan je za hip otrpnil. Le kam meri Goslačevo vprašanje? Je mar mogoče, da ga zares ne zanima to, da bo v romanu on sam, s kožo in kostmi, da bo tam tudi Mateja s hipijevsko ogrlico, da lahko tam vidiš in otipleš rahli vdolbinici nad njenima ritnicama? Ne zanima ga, da je v neko točko tega romana umeščen trenutek samoumevnosti, ko se Julijanu, čigar obraz je samo nekaj pedi proč, niti ne zdi potrebno, da bi stegnil desnico in z mehkim gibom pogladil puh na Matejinem križu?

Tekstura, je ponovil za Goslačem. Razumem, kaj hočeš. No, povedal bom takole: roman bo napisan v obliki samogovora. Junak se sprašuje ... sprašuje ...

Sveti goslač je razumel, preden se je Julijanu posrečilo povedati do konca. To mi je všeč, je rekel. Roman, ki je ena sama vertikala, črta, potegnjena čez prepadno steno: od vznožja do ledenikovega roba. Vsak odmik s tega kurza ti je onemogočen s težnostjo, težnost — ali bolje rečeno protitežnost — ti je prvo in zadnje določilo. In potem pogled, ki je pogled iskalca: ta pogled drsi po risu od spodaj navzgor, kača protibliska, ki konec koncev prežge ledenik in se zapiči v medlo neodločnost neba.

Veselilo me bo, če boš ostal pri tej zamisli, je dodal čez nekaj času.

Kakor da sploh ni opazil Julijanove potrtosti? Julijana so dajali slabi občutki.

Franci Črv: Zima v gorah

Le zakaj je izrekel tisto bedasto laž o samogovoru? Njegov roman bo vse, bo karkoli, samo to ne bo nikoli, kar si zamišlja Sveti goslač, (ko govori o kači, ki bo zapičila zobe naravnost v tolsto božjo rit).

Goslačeva vertikala pa je vsekakor slikovita in uporabna, si je mislil Julijan: samo ne pozabiti Goslačevih besed: ključne besede so tu »kurz«, pa »težnost in protitežnost«, pa »protibliska«. In seveda tisti finale: »... se zapiči v medlo neodločnost neba.«

Še bolj uporaben (za roman) se je zdel pogled Goslačevih globoko vsajenih oči: bil je hkrati mefistovski in strog, in spet mu ni manjkalo pritajeno iskreče se hudomušnosti.

Goslač se je namreč kljub svoji nepojenljivi strogosti ves čas tiho nasmihal nečemu v sebi, nekakšni podobi, ki se mu je kazala. Julijan je pomislil, je mogoče, da razbira in primerja med izgovorjenimi in neizgovorjenimi besedami? Je mogoče, da bere moje misli? Potem je lahko prejle videl, kako se je njegova podoba odprtega neba transformirala v obsceno karikaturo božje zadnjice.

Si tudi ti pomislil na isto kot jaz, je uprašal.

Na božjo zadnjico? Sem, se je nemudoma odzval Goslač. Ampak, da veš, meni se ta podoba ne zdi prav nič obscena. To, o čemer se zdaj pogovarjava, ima svoje ime: temu bi se reklo, no, sveta nespodobnost: ne bom te moril z latinskimi izrazi, sveta nespodobnost dovolj ostro odslika ta pojem.

Goslačeva hudomušnost je zdaj naenkrat ugasnila, tudi strogosti ni bilo več čutiti. Postal je ves medel in majhen, prijatelja sta si bila v hipu zelo blizu. Tako zelo, kakor da je tudi Julijan pokadil eno izmed marihuanskih svaljčic — pa ju zdaj druži skupna omamljenost.

EDO TORKAR

ZLATOLASJE

V Čemažah, majhnem zaselku visoko v poljanskih hribih, imam hišo. Pred leti sem jo za majhen denar kupil od daljnjega sorodnika, ki se je bil preselil v mesto. Hiša je majhna in vegasta, a zame kar pravšnja. Tudi Solženicin ni imel boljše, ko je še živel v Rusiji. In Solženicin je, kot vsi vemo, slaven pisatelj.

Ne bi se primerjal s Solženicinom in njegovo literarno slavo — toda, v kolikor bi držalo, da ima slava najraje tiste, ki se najmanj trudijo zanjo, potemtakem tudi jaz ne bi bil povsem brez možnosti, da postanem kdaj slaven pisatelj. Če vas bo pot kdaj zanesla v Čemaže in se boste oglasili pri meni, me ne boste nikoli zalotili za pisalnim strojem. Zdaj kaj berem, zdaj kaj brkljam po vrtu ali okoli hiše, največkrat pa ležim v travi pod drevesom in štejem oblake. Največ oblakov naštejem takrat, kadar na vsem nebu ni niti enega samcatega. Za lenarjenje sem mojster.

Hiša, v kateri živim, stoji na samoti pod hribom, toda v njej sem le redkokdaj sam. Že zgodaj popoldne se natepejo k meni vaški pobalini; varni pred budnimi očmi očetov in mater se tod vadijo v streljanju s fračami in zračnimi puškami, v pretepanju in skakanju po senu; in če so zraven tudi punce, jih šlatajo in jim kažejo pimpeke.

Ob večerih prihajajo možakarji iz vasi; pijemo kavo, srkamo šnopsek, mečemo karte, vmes pa rečemo kakšno pikro o ženskah, vremenu in politiki.

Kdaj pa kdaj me obiščejo tudi prijatelji iz Ljubljane; ti so domala vsi po vrsti nekakšni pesniki in pisatelji, s katerimi v nedogled premlevamo kulturniške otrobe, si vzajemno hvalimo naše najnovejše stvaritve, ali pa kar tjavendan filozofiramo o ničemer.

njem govoril o tistih francoskih katoličanih, ki so pozdravili ljudsko fronto in njen program. Članek je zaključil takole: »Ljudska fonta je nezlomljiva moč. Kadar bo pri nas delovno ljudstvo pozabilo na vse razlike, ki ga danes ločijo in držijo narazen v veliko veselje njegovih nasprotnikov, bo tudi pri nas mimo vseh ovir in varuhov rasla stvar slovenskega in jeseniškega delovnega ljudstva in uspevala tako, kot govori svetopisemska prilika o gorčičnem zrnu. Naš kovinar bo to rast podpiral in se ob njej veselil ...« (Naš Kovinar, 16. julij 1936, članek: Ljudska fronta — nezlomljiva moč.)

Ob petnajstletnici Zveze delovnega ljudstva v Ljubljani, decembra 1937, ji je posvetil navdušen udaren članek, v katerem je med drugim zapisal: »V tistem trenutku slovenskega političnega življenja je bila prvič in zadnjič vzpostavljena enotnost vsega slovenskega delovnega ljudstva, enotnost ne na katoliški, ne na katerikoli drugi internacionalni osnovi, dosežena je bila enotnost zgolj na osnovi samovlade vsega delovnega, socialno in demokratično čutečega ljudstva. Tako je bila ustanovljena ena prvih ljudskih front v Evropi«. Povedal je, da so voditelji to ljudsko fronto imeli le za taktiko in jo izdali, ko se je ponudila priložnost. Delovno ljudstvo in mlajša generacija razumnikov pa sta bila iskreno zanjo in sta trdno verjela, »da je ideja združitve vsega slovenskega delovnega ljudstva v eno samo čvrsto politično telo ne samo najlepša, temveč tudi edina rešilna ideja — edina rešitev za obstoj slovenskega naroda«. Sklenil je s pozivom, naj se znova oživi zveza delovnega ljudstva. Ideja o zvezi slovenskega delovnega ljudstva je Stanovnika vodila, da je s komunisti in še nekaterimi demokrati kandidiral na listi slovenske združene opozicije za parlamentarne volitve decembra 1938 ter si nakopal hudo kritiko in sovraštvo klerikalcev. Ta ideja ga je vodila, da je s svojimi prijatelji krščanskimi socialisti in nekaterimi poštenimi demokratskimi avtonomistično razpoloženimi politiki SLS jeseni 1939 zasnoval ustanovitev politične stranke, ki bi skušala to idejo uresničiti. Izdali so eno ciklostirano številko svojega političnega glasila Slovenska politika, v kateri so izrazili tako napredne misli o socialni in nacionalni osvoboditvi slovenskega naroda, da jih je mogoče uvrstiti ob manifest slovenskemu delovnemu ljudstvu, ki ga je izdala na ustanovnem kongresu na Čebinah Komunistična partija Slovenije.

V Slovenski politiki, ki jo je v glavnem zasnoval dr. Aleš Stanovnik, je bilo zapisano tudi tole:

»Svoje politično delo začenjamo v usodnih trenutkih, ki pomenijo začetek svetovnega obračuna. Priče smo prvemu spopadu svetovnih imperializmov, pred katerimi so nam domači politični vzgojitelji vedno zakrivali oči. Bali so se namreč, da zdravo slovensko ljudstvo spozna sledove svetovne reakcije tudi na Slovenskem. Zato pomeni začetek svetovnega obračuna tudi začetek slovenskega obračuna ...

Mi, ki Vam ta vestnik pošiljamo, smo se združili med seboj v politično tovarištvo, ki naj postavi temelj novemu slovenskemu političnemu gibanju. Začenjamo graditi iznova in od spodaj. Sprožiti hočemo val političnega hotenja, ki naj prenovi slovenskega človeka, obenem pa doseže konkretne vseslovenske politične cilje ...

Če govorimo natančneje, hočemo uresničiti trojni cilj: doseči celotnost slovenskega narodnega ozemlja, potem hočemo doseči politično samostojnost slovenskega naroda v sožitju z vsemi Jugoslovani, kot tretji cilj pa hočemo ustvariti tak socialni red na Slovenskem, da bo slovenski človek z njim čim bolj zavarovan.«

Takšna opredelitev je Stanovnika in krščanske socialiste junija 1940 privedla do sklepa, naj se čim tesneje povežejo z edino programsko sorodno, organizacijsko močno, strateško in taktično politično usposobljeno in na dejanja pripravljeno KPS. Sodelovanje, vzpostavljeno poleti 1940 v Društvu prijateljev Sovjetske zveze, je bilo temelj, na katerem je bilo mogoče v najtežjem trenutku za slovenski narod ustanoviti OF.

Po nacistični okupaciji je gestapo na začetku maja 1941 zaprl Aleša Stanovnika najprej v Begunje, nato pa ga je poslal v zbirališče za prisilno izselitev v Srbijo v Šentvidu nad Ljubljano. Iz časa gestapovskega zasliševanja sta ohranjeni dve Aleševi pismi (Pismi sta objavljeni v dodatku.) ženi Marinki in njeni starejši sestri, ki pričata o njegovi nacionalni zavesti, prisebnosti in borbeni orientiranosti. Že iz Šentvida je dobil stik s krščanskimi socialisti v Ljubljani, ki so ga obvestili o ustanovitvi OF. Dne 6. julija so ga Nemci izselili v Srbijo, toda že po nekaj dneh se mu je z legitimacijo Rdečega križa posrečilo pobegniti v Ljubljano. Tam se je takoj vključil v OF in bil kot predstavnik krščanskih socialistov vključen v njen vrhovni plenum, obenem pa je bil tudi član okrožnega odbora OF za Ljubljano. Ves se je vrgel na delo za novo organizacijo, zlasti pa je bil dejaven v pomembni politični komisiji, ki je oblikovala program OF. Bil je na znamenitem sestanku krščanskih socialistov s predstavniki Centralnega komiteja KPS 14. novembra 1941, na katerem so se neverjetno jasno, iskreno in daljnovidno dogovorili za odnose med obema skupinama v osvobodilnem boju in v poznejši socialistični družbi.

Dogovorili so se za entno družbenopolitično graditev v prihodnji svobodni slovenski družbi in za duhovni svetovnonazorski in kulturni pluralizem. Krščanski socialisti so se odpovedali snovanju svoje posebne politične stranke in komunistom priznali njihovo avantgardno vlogo v političnem boju.

Zaradi stalne nevarnosti, da bi ga odkrila okupatorjeva policija in domači izdajalci, je moral Aleš živeti v ilegali. Toda v svoji neustrašnosti in zavesti, da je treba vse žrtvovati za osvobodini boj, ni odnehal in tako tvegal lastno življenje. Dne 22. maja 1942 ga je italijanska policija prijela v stanovanju prijatelja Mira Jeršiča, kjer je zadnje dni ilegalno stanoval. Po kratkem postopku ga je specialno vojaško sodišče italijanskega XI. armadnega zbora obsodilo in je bil 2. junija ustreljen v Gramozni jami pri Ljubljani. Aleš je do konca ohranil neustrašnost, izredno prisebnost duha ter narodni in človeški ponos. Umrl je zvest svojemu krščanskemu prepričanju in prepričanju o nujnosti skupne fronte s komunisti v boju za nacionalno in socialno svobodo Slovencev. Izguba za osvobodilni boj je bila velika.

PISMI DR. ALEŠA STANOVNIKA IZ GESTAPOVSKEGA ZAPORA

Draga Marinka!

Prejšnji petek se je začelo zasliševanje. Prvi so bili na vrsti učitelji in profesorji. Dobili so najrazličnejša vprašanja: Ali ste se politično udejstvovali, pri katerih kult. društvih ste bili, ste bili Sokol, četnik, kaj ste delali in kje živeli po letu 1914, kakšno razmerje do Nemcev ste imeli, kakšno je Vaše mnenje o nac. social., kakšen odnos do nac. social., ali ste Slovenec, kako boste vzgajali oz. vzgajate svoje otroke, ali ste pripravljeni iti v Reich, ali morda želite v Zgb. ali Beograd. Ali imate sorodnike v Nemčiji, kakšna je Vaša gospa — po velikosti, kaj ste čitali, kaj sodite o nac. soc., kje ste študirali itd. itd.

Kakor vidiš, so bila kočljiva vprašanja. Učiteljev in profesorjev je bilo okrog 130. Kaj so bili vprašani vemo, kaj so odgovorili, vemo le delno.

Nato so bili zaslišani podjetniki (industrialci) in nekateri drugi samostojni poklici. Duhovniki niso bili zaslišani in menda ne bodo. Pač pa so morali odgovoriti na tri vprašanja: 1. Ali si Volksdeutsche. 2. Ali so bili Tvoji predniki Nemci. 3. Ali imaš sorodnike v Nemčiji.

Včeraj so prišli na vrsto pravniki in inženirji. Zaslišan sem bil popoldne.

Razgovor je potekal nekako takole:

On: Vaše ime je ...

J: Stanovnik.

On: Ste se kulturno in politično udejstvovali pri katerih društvih?

J: Da. V mladosti pri Orlu, pri SLS, od leta 1929 sem se polit. udejstoval izven SLS.

On: Vi ste prvi, ki pove, da se je politično udejstvoval. Tu je šlo mimo ogromno inteligence, pa se ni nihče politično udejstvoval. Če ste politično delali, zakaj ste pustili, da je slovenski narod zašel v tak položaj.

J: Mi nismo imeli odločilnega vpliva.

On: Potem bi morali napraviti oboroženo upor.

J: To pa ni lahko, tako kakor si morda predstavljate vi, ki ste član velikega oboroženega naroda.

On: Zakaj niste uspeli v politiki?

J: Največ zato, ker Slovenci nismo imeli močne politične osebnosti.

On: Vi ste vendar imeli politično osebnost in to veliko — dr. Korošca.

J: On ni bil politična osebnost, temveč le politični taktik.

On: Saj res: rekli ste, da ste bili pripadnik Korošca. Zakaj ste se ločili od njega.

J: Zato ker sem v zrelih letih spoznal, da se njegova politika ne sklada z interesi slovenskega naroda.

On: Da, mi poznamo dr. K. On je vodil »Pfafenpolitik«. Poznamo ga že 20 let. — Ja, vi ste advokat, nesrečen poklic, kaj pa hočete sedaj početi.

J: Poklic ni važen, odločilno je veselje do kakršnegakoli dela. Lahko delam doma na polju pri bratu, če ne bom imel prilike izvrševati odvetništva.

On: Kje pa ste doma — (pogleda na popis, ki ga ima pred seboj) — kje leži ta kraj?

J: Zahodno od Ljubljane — 20 km — »derzeit von Italien besetzt«.

On: Niht derzeit, sondern das bleibt auch in Italien.

J: No, tako pač moram reči, doslej je bila tu Jugoslavija.

On: Da, da. Vi ste član nesrečnega naroda, čez katerega gre kolo in ga bo zdrobilo (Volk es wird zermahnt).

J: Zavedam se, da je slovenski narod geopolitično tako postavljen, da se danes

(Nadaljevanje na 4. strani)

(Nadaljevanje s 3. strani)

res lahko imenuje nesrečen, tu se križajo tri rase.

On: Da, da, Vi ste tudi nesrečen človek. Mi vidimo, da ste Slovenec, zaveden Slovenec. Glejte: Mi nočemo nikogar odtujiti od svojega naroda. Hočemo le, da se vrnejo vsi, ki so nemškega pokolenja nazaj k Nemčiji, ki so jo pozabili. Vi pa morate pač živeti na ozemlju kake slovanske države.

J: Razumem.

On: Ali imate morda fotografijo svoje žene s seboj.

J: Pokažem fotografije.

On: Ali morda želite ostati v Nemčiji. Pri tem vam kot »ehrlichen Mann« odkrito povem, da ne morete računati, da bi bivali na obmejnem ozemlju, kjer hočemo čisto nacinalno mejo in nobenih konfliktov več med narodnostmi.

J: Hvala lepa. Vi veste, da ima človek tudi srce. To pa me vleče v kraje, kjer sem bil rojen in kjer sem preživel mladost.

On: To vam bomo v najkrajšem času omogočili.

To je približen izvleček razgovora.

Jasno je, da me bodo izgnali.

Važno je sedaj med drugim tole: poskusi rešiti vsaj najlepše slovenske knjige, ki bodo gotovo postale redkost, dokler bo tako stanje. Ali si prejela kaj odveč denarja, daj nekaj Hildi za Mihov račun. Če imaš kaj odveč, zameni v dinarje in pošlji v Lj. da bo za prvo silo, ko pridem. Možno je namreč, da nam ne puste nič s seboj. Sicer ni nujno, da to storiš, ker so še druga pota, vendar priporočam, če moreš. Tudi sicer bi kaj potrebnega spravil v Ljublj. Ako ima katera od gospodičen priliko, naj pregleda omaro še enkrat in tiste spise, ki bi se dali urediti tudi iz Ljubljane, izloči, da bom poskusil vzeti s seboj. Ako tega ne morejo, bom pa sam napravil, če bo čas. Ne rabim nič, tudi perila ne, ker ga že imam v zalogi. Zato nič ne pošiljaj.

Prosim, zahvali se lepo Jožetu Hafnerju za darilo, vsi trije — Miha, Jože in jaz — smo v redu prejeli.

Vse vas lepo pozdravljam Aleš
4. 6. 1941

(Objavljamo le drugi del pisma. V prvem delu pisma svakinji, najstarejši ženini sestri, govori, da sta z Marinko o vsem tem govorila, in ji pač še enkrat »vse to reproducira, da bo pomagala pri selitvi otrok oz. pri zdravljenu otrok v Ljubljani, ker na Jesenicah ni primernega zdravstvenega varstva«.)

MILAN STRMEC

FRAGMENT

V mahu jeseni
iščem
otroštvo
otroštvo
potopljeno
v spomin
besed

otroštvo
in
nedonošene
sanje

v mahu jeseni

Draga Vera!

Čast je velika stvar. Kdor jo je pogazil, ga peče vest. Tistim, ki so nas tako ponižali, ne smemo poljubljati rok. Najbolj jih zadane ponosno obnašanje. Kdor količkaj more, naj se ponosno vede. Kaka ogromna moralna škoda za nas je bilo navodilo svoj čas, da gredo vsi v JNS, nato v JRZ, sedaj zopet ne vem kam. Če je bila taka usodna odločitev v marcu zaradi časti, moramo biti dosledni. Nikoli ne smemo mahedrati. To je fatalno. Le konsekvenca, ponos, možatost, morejo zopet dvigniti Slovence iz obupa. Kdor ne spoštuje človečnosti, ga dostojanstveno preziramo. Bili smo res taki zajci in zmešanci, da ne vidimo nič drugega kot reševanje malenkosti materialij, ljudi pa pustimo, da propadajo moralno.

Sedaj se dogajajo usodne stvari. Res ne moremo odločilno vplivati na potek dogajanj Slovencev. Toda storiti moramo svojo dolžnost. Zgodovinska naloga je, moralna ohromitev in obranitev (pozicij). Ne upopaščajmo se s prodajanjem, ponujanjem, klečeplastvom. Vsi tisti, ki čutijo kako odgovornost, naj to premislijo. Nas so ponižali, ko še nihče nikoli. Na ponižanje je odgovor prezir. Trdno smo uverjeni, da so tudi pri njih še ljudje, ki čutijo človeško. Prilika je, da taki ljudje vidijo, da so tudi pri nas ljudje. Glave pokonci. Obraz pokažimo ljudem, drugim hrbet.

Razumemo popolnoma ljudi, ne razumemo pa tistih, ki dajejo navodila. Nekaj svetega mora le biti. Če nam ni sveto naše slovensko čustvovanje, naša zemlja, naši otroci, starši, potem naj propademo. Oni bi radi videli, da ste vsi z njimi dobri, prijazni, uslužni itd. To sme biti samo v določenih mejah, kolikor nam to nalaga dolžnost do dela in samoohrane. Vse preko te meje pa nič tega. Nikar jim ne pomagajmo pri njihovem uničujočem delu. Oni zase, mi zase. Ne pa tako: oni zase, mi pa tudi zanje. Potem je slovenska stvar res v kratkem izgubljena. Mi pa hočemo vendar živeti, ne životariti, še manj poginiti. Končno se le more zbuditi pri ljudeh čut pravice, prodreti mora človečnost, saj smo končno vendarle vsi ljudje. Če se to ne zgodi, bo pa splošna človeška propast. Konkretno: Videl sem, da jih nekaj zaboli, če so ljudje ponosni. Mi smo slovensko peli svoj čas. Vi nam lahko ukažete, da molčimo. Ubogali bomo. Toda vi nam ne ukazujte stvari, ki so ponižujoče. Zadostovalo je. Nismo nemško peli. Drugič pa so naleteli na slabiče. Predsednik županske zveze Novak Nande in neki župnik sta organizirala zbor za nemško petje. Drli so se kot plačani cigani. Poslali so jih na pohod za vzgled. 4 h. Toda izvedli so z njimi, ki so taki hlapci, tudi tako vežbanje (ponoči), da se jih je 5 onesvestilo. Tako oni samo razlikujejo.

Na cesti so se neke ženske obrnile proč in jim pokazale hrbet. Z oknov so se umaknile, da ni bilo treba delati prijaznih obrazov. To jih boli itd.

Neštetokrat so mi pred očmi fantje iz Bazovice. To je naš cvet, zgled ponosa, zavesti, žrtev. In narod, ki ima take junake, je vreden življenja. Pa še druge zglede imamo. Ravnajmo se po njih, ne po omahljivcih.

Če bi se z nami kdaj kaj zgodilo, naj vedo otroci, da so imeli starše, ki so bili Slovenci, ne šleve. Kdor ostane, je njegova dolžnost, da otrokom ob pravem času vse pove.

Mi smo vsi dobre volje, polni optimizma. Čutimo nič in zadovoljstvo kljub vsemu, kar se je zgodilo, se godi in kar pričakujemo. Naš vzornik je Janez Cankar in Janez Krek, ne pa Tone Korošec in njegovi klavrni nasledniki.

Tebe in vse iskreno pozdravlja
23. 6. 1941 Aleš

MILAN STRMEC

LEŽATI V TRAVI

Ležati v travi
in poslušati
lastno senco
izza ozar

ležati v travi

in pozabiti
da čas odlaga
tvojo bit
v mrtvi tok

ležati v travi

in sanjati

otrok
včerajšnjega dne
ne čuti
tvoje
bolečine

ležati v travi

LJUBEZEN

V dlaneh prgišče mehkobe
v očeh igrivost
in smeh

v prsih toplina
in strast

in ustne
nenasitne
svoje vezilo
polagajo
dojkam
molče

včeraj

In v dlaneh grenkoba
in v očeh
sivina

ostaja

danes

NE TOŽIM

Ne tožim za izgubljenimi
dnevi

ne skrivam se v pajčolan
noči

vem

ujet sem v vsakdanji
korak

in sonce je sivo
in modrina je siva
in reka je siva
in trava je siva

in v očeh mi odseva
zapozneli let
ptic

Ne tožim za izgubljenimi
dnevi

svojih zadevnih izkušnjah. Kaj se ve, mogoče sta bili tisto čisto navadni cigareti, mogoče je Sveti goslač namenoma zavajal prijatelja, ko je namigoval — zelo spretno in neoprijemljivo — da pravzaprav kadi **marihuano**? *Sploh pa je v takem primeru najbolje nič vedeti. Lahko bi kdaj naneslo, da bi bil Julijan po službeni dolžnosti dolžan dajati kakšna pojasnila organom za notranje zadeve? Tako, kot je moral občasno dajati v vpogled seznam gostov? Če bi bile razen tega zaželene še kakšne ustne informacije, gotovo tudi ne bi molčal, prav tako pa si tudi ne bi želel lagati. V takem primeru ni dobro preveč vedeti — in, če vednost ni zaželena, zakaj bi potem človek spraševal?*

Situacija je bila v nekem pogledu podobna tistemu nekdanjemu mižanju na obe očesi spričo domnevnih Lucijevih erotičnih nagibov. Podobno se je Julijan vedel v zvezi s prisrčno toplimi Lucijevimi stiski rok. Vsakdo lahko končno kadi, kar hoče; vsakdo ima lahko take ali drugačne erotske želje; in končno, vsak organ sekretarijata za notranje zadeve ima pravico do določenih informacij. Svojega resničnega ali možnega deleža pri vsem tem Julijan nikakor ne bi hotel povezovati ne s homoerotiko, ne z ovaduštvom, ne s kakršnimkoli drobnoburžujskim zgražanjem. Svojega deleža v vsem tem si ni bil v svesti. Kvečjemu kasneje, **post festum**, *ampak to je že druga zadeva.*

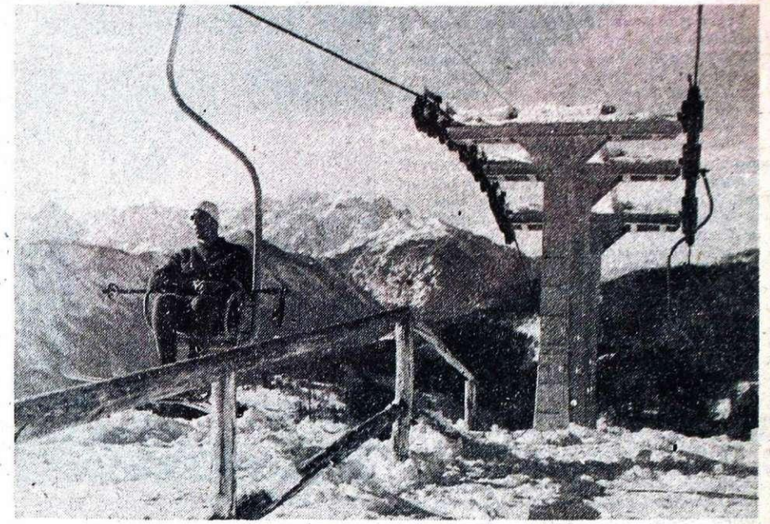
Koliko kratov mu je Sveti goslač dajal moralni poduk, koliko kratov mu je napol za šalo prijateljsko bral levite! Ali ne bi bila zdaj, ob Marički in ob Ivanki imenitna priložnost, da mu to povrne? Julijan pa ni čutil potrebe po takem povračilu, kakor bi že bilo povsem naravno, če bi na namige o alkoholiziranju odgovoril na namige o fiksanju in zasvojenosti. Nasprotno, molčal je in ob tem na tihem užival. Sveti goslač se je — po njegovi sodbi — oprijel Maričk in Ivank na določeni stopnji svojega duhovnega razvoja. Ko je bil zadosti blizu popolnosti (pa vendar še povsem v oblasti zemeljskih sil), je začel odklanjati vsakršne direktne in mehanične manipulacije z lastnim telesom. Za nekoga, ki se je dokončno podal na strmo in samotno pot, je bilo povsem nesprejemljivo, da bi si segal med noge iz želje po nasladi. Ne smemo pozabiti: govorimo le o Julijanovih domnevah, o izhodiščih njegovega molka in njegovih tihih užitkov. Na Goslačevi Maričko in Ivanko je gledal nekako tako, kot je gledal vrli Alojša Karamazov na Zosimove piškote.

Obudimo v spominu to afero: mladi Aljoša, kajne, je tudi imel svojega Humboldta, temu Humboldtu je bilo ime starec Zosima. Ta starec je bil nekakšen svetnik, kljub svetništvu pa je prav rad grizljal piškote. Zosimovi sobratje so se nad tem zgražali, Aljoša pa je piškote dopuščal, jih človeško razumel in ni zastavljal nepotrebnih vprašanj. Enako tudi Julijan v podobnem položaju. Le da je Julijan k temu dopuščanju in razumevanju dodal še nekakšne »tihe nasmehe«.

Ni se nasmihal sam, nasmehe je prepuščal predmetom. Ko si je Sveti goslač z rahlo tresočo se roko nažigal svaljčico, so se začeli po vrsti nasmihati: predalčki z dokumenti, ključi s hruškastimi obeski, zastrte luči. In seveda niso bili izvzeti oblački dima, ki so se počasi pomikali proti priprtim vratom recepcijske pisarne, kakor jim je pač veleval prepih: podobno kot se je smejalo morje v neki Kettejevi pesmi.

Toliko o dogodkih, ki so se večkrat — spet in spet — ponavljali.

Pod **tu in zdaj** *nam ostane opis Goslačevega profila, enako ostrega in galskega kot vedno. Pravzaprav se je tokrat zdela Julijanu ta ostrina malce ublažena. Goslačeva desna roka je obvisela na robu predalčnika z dokumenti, malce neodločno je obstala tam, saj Goslač nikakor ni imel*

Franci Črv: Na vrhu

namena, da bi se tu česarkoli dotikal. Kadar je bil na obisku v »Julijanovi« recepciji, se načelno ni dotikal ničesar razen zunanjih površin pohištva. Vendar se je v spletu teh kit prav gotovo skrival nekakšen pritajen drget, ki je pričal o nenadnih nagibih, da bi se poseglo po kašnem izmed dokumentov, ki so želi tam, nesramno nedolžni v svoji (navidezni?) nedotakljivosti.

O neodločnosti Goslačevih gibov in o ublaženi ostrini profila pa govorimo tokrat zgolj zato, ker se zdi, da so se za temi malenkostmi skrivali določeni namigi. Sveti goslač se je ta večer — bolje rečeno: to noč — pokazal Julijanu v spremenjeni luči. Kakor da ga je del njegove samozavesti zapustil. Zdi se, da je bil pripravljen spregovoriti tudi o svojih težavah, potem, ko sta se skupaj nekaj časa posvetila drugim, manj akutnim, pretežno umišljenim težavam pri Jelovškovih in pri Mateji. Ni pa prišlo tako daleč, da bi se Sveti goslač obrnil na Julijana s kakšno prošnjo za pomoč ali za razumevanje. Do tega ni prišlo — bilo pa je v zraku. Julijan je bil kar malce presenečen. Vzemimo na primer Goslačeve besede, »da so ljudje hudobni,« in pristavek k temu, ki se je dobesedno glasil: vendar njihovo hudobijo poznamo in se ji tudi lahko izognemo, njim samim, namreč hudobnežem, v prid.

Ali pa, ko je spregovoril o časih, ki da so prav taki in prav nič drugačni, tako, da ne bi moglo biti slabših — tu je na svoj način, čisto nekrležijansko uporabil visoki Krležev slog. To o »časih« je bilo tako tipično njegovo, Goslačevo. Julijan je ob tem spet na skrivaj užival: kako more tako govoriti o casih nekdo, ki bi si moral šteti v čast, da soustvarja prav te čase? Spet smo zašli v opisovanje dogodkov, ki se ponavljajo, ki bi jih torej lahko zabeležili tudi ob kakšenm izmed prejšnjih moževanj v recepciji. Tu in zdaj-tu in zdaj pa je Goslačeva neodločnost, ki je pustila viseti desnico na robu predalčnika, čeprav bi jo Sveti goslač ob kakšni drugi priložnosti prav zagotovo položil drugače, prejkone vzporedno z lastnima stegnenicama, skratka, nekam v os pogovora.

Ivanka je medtem tlela med kazalcem in sredincem levice, iztegnjeni palec pa se je kakor kakšna damska pištola narahlo dotikal senc, zdelo se je, da Svetemu goslaču ni prav nič mar, koliko dragocenega dima bo odhitelo v prostor, medtem ko on molče in ne da bi kadil, zbrano čaka, kaj bo imel Julijan povedati na njegovo pripombo o časih.

In desnica ne ve, kaj dela levica, je rekel Julijan.

To seveda z Goslačevimi tožbami ni imelo nobene zveze. Vendar Goslač ni pokazal, da ga kaj moti, ker se je Julijan kar tako oddaljil od teme. Zdaj, je nemudoma vprašal — ko da je ves ča čakal samo na to priložnost — zdaj? Mislim, da tega nikoli ne ve. Ti je mogoče znano, je previdno dodal, kaj so menili stari Egipčani o levi in o desni strani?

Iz njegovega plahega tona se je dalo razbrati, da ga skrbi, ali ni ob tem Julijan kaj prizadet v svoji nevednosti.

Julijan, ki je v Goslačevem palcu očitno videl podobo na sence namerjene pištolice, v navidez lagodno stegnjeni desnici, ki se je naslanjala na predalčnik, pa slutil skrito željo po brskanju za hotelskimi skrivnostmi — za skrivnostmi gostov, ki se ta hip v svojih sobah vdajajo bogve kakšnim pregreham ali pa se premetavajo po žimnicah, ker so se zateki sem v nesmiselnem begu pred lastno usodo, — je s skrajnim naporom sledil toku Goslačevih misli. Kaj naj jemlje v poštev, levico, desnico, Goslačev glas?

Povej mi kaj več o tem, je rekel.

Sveti goslač je žal takoj zaznal prijateljevo raztresenost. Nima smisla, da bi te poučeval o starih Egipčanih, je rekel: ko si pa tako ali tako ničesar ne zapomniš. Razen tega sem prepričan, da te v resnici vse to bolj malo zanima, je dodal.

Julijan je na to nedoločno zmignil z rameni. Upal je, da se da ta gib razumeti kot izraz plahosti in zadrege, in seveda rahločutnosti. V resnici Goslačevim bleščečim izvajanjem, sestavljenim iz dolgih etimoloških verig, ni mogel prav slediti. Še manj je lahko upal, da si jih bo kolikortoliko eksaktno zapolnil — da bi jih potem s pridom uporabil v romanu. Seveda: lahko bi si sposodil — pa čeduti od Goslača samega — kakšno knjigo, ki govori o tem predmetu, kar pa seveda ne bi pripeljalo do enakega literarnega učinka: tudi če bi si v knjigah nabral morje ustreznih besed, jih ne bi znal uporabiti na Goslačev način. Nikoli ne bi znal z njimi ponazoriti trenutka. Trenutek Goslačevega poduka pa je bil kakor lastavičji let, ostro zarisan, vendar takorekoč neponovljiv. Enako nesmiselno bi bilo, če bi si pri obnovi pogovora z Goslačem pomagal s slovarjem — ali pa, če bi, ko bi hotel prikazati drzni lastavičji polet, začel s tem, da bi pobiral s tal odpadla ptičja peresca.

(Nadaljevanje na 30. strani)

(Nadaljevanje s 27. strani)

Edina revolucionarna naloga, ki jo je Julijan opravil brez posebnih odporov in zapletov, je bilo »predlaganje novih kandidatov«. Predlagal je sošolca, ki si je očitno želel biti predlagan: Julijan je bil tu samo transmisija sošolčevih želja. Kasneje, ko Julijana že ni bilo več zraven, je bil predlagani sošolec sprejet; in ostal je zvest, naveki veren, kot bi rekel Stalin.

V času, ko je Julijan samega sebe predlagal za odpad — ko so njegove mlade nosnice prvič zavohale v zraku omamni vonj odpadništva — je bila ura, ki ni bila prav nič primerna za take ekshibicije. Pisalo se je leto 1948. Julijanu, ki tudi pri tej zgodovinski uri ni bil na tekočem, tako, kot ni bil na tekočem tudi ob sobenih literarnozgodovinskih ur, kadar so odbile nastop nove smeri, ni mogel niti sanjati, kakšne dvome je zbudil v srcih zaupnih, bolj ali manj zvestih mladih mož, ko jim je naznanil, da se umika iz bojujočih se vrst. Se je mar umaknil **v znak protesta proti revizionizmu Titove klike?** *Kdo bi mogel pomisliti na kaj takega: Julijan tega žargona sploh ni obvladal, politična resnica pa se, kot lahko vidimo prav na tem primeru, zunaj žargona ne more znajti. Julijanu očitno ni bilo sojeno, da bi bil politik, bil je preprosto tako neroden in neuk, da ne bi mogel stati ne na tej ne na drugi, ne na pravi ne na napačni strani. Ni imel slabega političnega instinkta; sploh ga ni imel, nobenega. Vendar so ga ure in ure spraševali: zakaj? zakaj? zakaj? in očitno niso mogli ničesar razumeti. Saj jim tudi Julijan sam nikoli ne bi znal pojasniti, kakšno omamno prostost si obeta onkraj osovražene blagajniške knjige, onkraj minijevo-rdeče barve in dletasto prirezanih trsk, s kakršnimi so pisali transparente.*

— — —

V TISTI omamni prostosti tam spredaj (ali pa, če že hočemo, spodaj: v prepadu časa) je bilo, na kratko povedano, vse. Bit kot taka, življenje, kakršno naj se uresniči, z vsemi rekviziti vred. Med temi rekviziti je bila tudi knjiga, presunljivo podobna tisti, ki ji je hotel uiti: knjiga gostov v recepciji nekega zakotnega hotela.

— — —

PRAPODOBA Julijanovega romanopisja so scenariji za samomor, ki jih že desetletja sestavlja v glavi, ne da bi jih skušal tudi prenesti na papir. O tem, kako in zakaj je sploh začel sestavljati te scenarije, bo nemara čas spregovoriti v kakšnem drugem tekstu. So pa to dejanski scenariji za primer nezgode. Seveda tu ne govorimo o scenarijih v filmskem, ampak v futurološkem pomenu te besede. Če bi Julijan zašel kdaj v kakšno zagato, iz katere se ne bi dalo drugače uiti, mu je bilo treba poiskati zasilni izhod. Človek, ki si je v svesti takega skrivnega zasilnega izhoda, bo postal sčasoma čez vso mero predrzen in — če ni bil tak že od vsega začetka.

Spočetka so ti scenarji po svoji zasnovi naivno-romantični, z leti pa se krepi Julijanov smisel za realizem. Vedno bolj se posveča podrobnostim v izvedbi. Vedno več je v njih stvarnega upoštevanja človekovih danosti. Rok izvedbe se čedalje bolj odmika. Slejkoprej pa morajo ti nikoli napisani spisi ustrezati trem prvotno postavljenim zahtevam: zahtevi po snažnosti, zanesljivosti in diskretnosti. Ne gre za diskretnost v programiranju in v izvedbi, pač pa naj bi bile diskretne posledice: na obličju zemlje naj ne bi ostali kakšni sledovi. Tu se kaže Julijanov skriti perfekcionizem, značajska poteza, ki je pri njem sicer ni mogoče opaziti.

Julijanovi zapiski za roman so tem scenarijem komplementarni in se razraščajo v nasprotno smer. Namesto perfekcionizma se v njih uveljavlja fragmentarnost, namesto diskretnosti klepetavost. Posledica je — namesto dokončne gotovosti — absolutna negotovost o vsem.

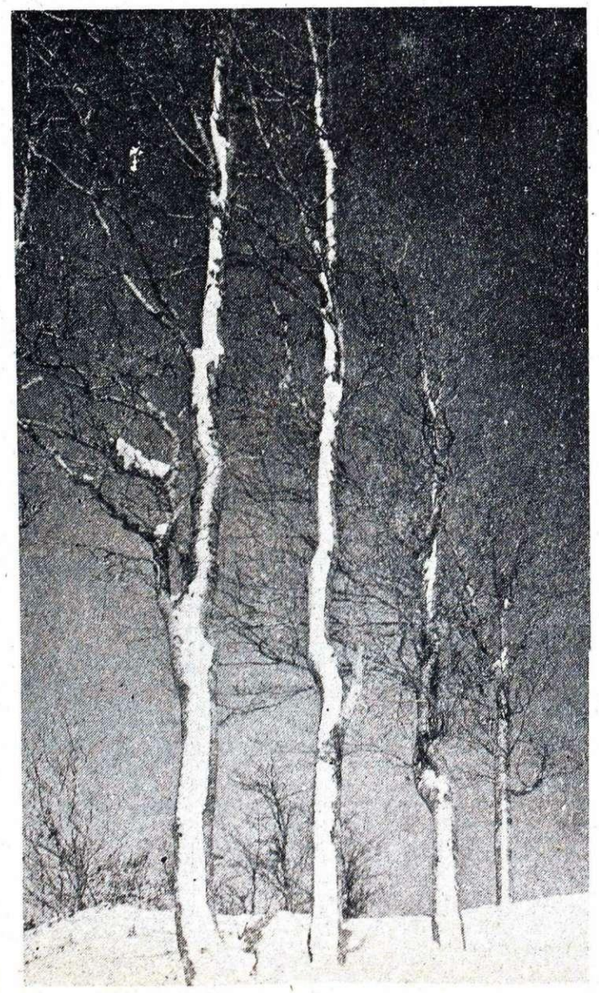
DEVETO POGLAVJE

Na dan, ki je sledil noči, polni pogovorov s Svetim goslačem, je Julijan zapisal svoj kratki pogovor s tovarišem Jelovškom: pogovor ob pivu. Niti z besedo pa ni omenil noči.

Prejšnji popoldan je Julijan telefoniral k Mateji, zahteval Svetega goslača in ga vprašal: kako se kaj počuti in ali bi mu prišel ponoči delat družbo v hotel: kot mu jo je že neštetokrat. Sveti goslač je brez slepomišenja izjavil, da pride ob desetih. To je bila ura, ob kateri je navadno zapuščal hišo žensk — hkrati pa ura, po kateri Julijan navadno ni več imel pravega dela. Biti pa je moral tam.

Sveti goslač mu je kar precejkrat pomagal vztrajati na tej mrtvi staži; po Julijanovem prepričanju sploh ne iz golega čovekoljubja, pač pa predvsem zato, ker se mu ni preveč mudilo domov. Bilo ga je (kot je domneval Julijan) malce strah tiste sobice s posteljo na sredi, tako podobne vežici z mrliškimi parami. Pri Mateji po deseti ni bil več zaželen. (Julijan je nekoč poznal podrobnosti o tej aferi — kako je nekač Goslač predolgo ostajal pri svojih ženskah in kako so mu potem postavile nekakšen ultimat — vendar jih je pozabil!) Res je tudi to, da je Sveti goslač, ki sicer ni bil kadilec, rad pokadil v (Julijanovi) družbi svojo Maričko in svojo Ivanko. Tako ju je imenoval v Julijanovi navzočnosti, ne enkrat ju je tako klical po imenu, ki je bilo vedno isto — za prvo tako in za drugo drugačno — pri čemer je puščal Julijanu povsem prosto pot glede tega, ali si bo to dvojico imen kako razlagal: recimo, da bi uporabil španisko obliko teh domačih (za cigarete vsekakor zelo neprimernih) imen. Nakoli ni kazal nagnjenj, da bi kadilski užitek delil z Julijanom, se pravi, ni ga zapeljeval v naslado, ni ponujal ene izmed svaljčic — če je že imel, kot pravimo, dve — Julijanu: preprosto prižgal si je. Potegnil iz žepa in prižgal, najprej eno, kasneje potem še drugo. Vse kaže, da je bil ob tej uri potreben natanko dveh: toliko si jih je privošlil, toliko si jih je odmeril. Smo mar pozabili povedati, da je pri Svetem goslaču v glavnem vse tako odmerjeno?

Goslaču pa se nikakor ni bilo treba bati, da bodo v zvezi s tem padle kakšne pripombe; ni se mu bilo treba bati, da se bi Julijan utegnil spotakniti bodisi ob pregerešno razvado kot tako, bodisi ob eksaktnost v odmerjanju, bodisi ob Goslačev egoizem. Na splošno Julijana ne bi mogli obdolžiti pretirane taktnosti v občevanju, v tem primeru pa je bil vsekakor precej takten. V resnici morda sploh ni šlo za taktnost, ampak za taktiko. Julijanu bi bilo nadvse zoprno, če bi imel občutek, da ga njegov nočni obiskovalec v zvezi s tem sumi potrebnega ali nepotrebnega strahu, še bolj se je bal suma, da ni na tekočem. Julijanu se je zdelo, da bi spoznal vonj indijske konoplje in sorodnih zelišč; da bi ga znal razlikovati od vonja drugih eksotičnih cigaret. Verjetno pa bi bil v zadregi, če bi moral dajati podrobna pojasnila o

Franci Črv: Zimski čas

JANEZ METERC

AKCIJA CANKARJEVEGA BATALJONA GORENJSKEGA ODREDA NA ŽELEZNIŠKI IN CESTNI MOST PRI ŽIROVNICI

Spomladi leta 1942 je glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet izdalo več odredb in ukazov, s katerimi je bila izvedena temeljita reorganizacija dotedanje slovenske partizanske vojske. Osnovni namen te preureditve je bil v zvezi z načrtovano splošno partizansko ofenzivo v Sloveniji. 4. aprila 1942 je izšla odredba, na osnovi katere so nastale tri grupe odredov: gorenjska (I), štajerska (II) in dolenjska (III.). Vsaka grupa naj bi združevala po več odredov. I. grupa odredov na Gorenjskem naj bi v svojem sestavu imela Gorenjski, Kokrški in Koroški odred. Njen komandant je postal Jože Gregorčič-Gorenjc, politkomisar pa Lojze Kebe-Štefan (Gregor Požar).

V zvezi s splošno vstajo in mobilizacijo na Gorenjskem je bilo predvideno, da poleg direktne pomoči v obliki pošiljanja prostovoljcev pride preko Polhograjskih Dolomitov na svoji poti proti Štajerski tudi II. grupa odredov in pomaga gorenjskim enotam pri osvajanju Gorenjske. Predvidena je bila tudi obsežna mobilizacija. Tako naj bi obstoječe enote močno številčno porastle in bile zmožne opraviti predvidene in zapovedane naloge. Vendar Glavno poveljstvo zaradi slabih zvez ni poznalo tedanjih razmer na Gorenjskem, ki so bile posledica vzdušja po zadušeni decembrski vstaji prejšnjega leta ter krvavega okupatorjevega nasilja in represalij. Zato svojih načrtov ni postavilo, kot se je kasneje izkazalo, zadosti realno. Predvsem ni upoštevalo številčnosti in moči nemških oboroženih sil na Gorenjskem, zemljepisne lege in razpredenega cestnega omrežja v goratih predelih Jelovica, Pokljuke in škofjeloškega pogorja, ki je okupatorju omogočalo hitre in učinkovite intervencije.

Zametke bodočega Cankarjevega bataljona moramo videti v Jeseniški četi pod Stolom, ki je bila ustanovljena po decembrski vstaji 16. decembra leta 1941. Tik pred ustanovitvijo bataljona je štela 40 partizanov. (4) Ko je v drugi polovici junija prispela na Gorenjsko oz. pod Stol kot pomoč večja skupina borcev — prostovoljcev iz Polhograjskih Dolomitov, je bil 20. junija ustanovljen Cankarjev bataljon kot I. bataljon Gorenjskega odreda, kot ga je takrat imenovalo Glavno poveljstvo in ga tako obravnavajo danes tudi zgodovinarji. Borci so bataljonu spet nadeli ime Cankarjev bataljon in je kot tak na terenu bil in je še danes med preživelimi borci in terenci bolj poznan (4). Ustanovili so ga v taborišču na Ravneh, severozahodno od Valvasorjevega doma.

Za komandanta je bil imenovan Albin Žemva-Izidor, ki je že 5. oktobra 1942 padel v Hrašah pri Lescah. Politkomisar je postal Matija Verdnik-Moti (Štajzi, Tomaž), ki je padel na Koroškem 2. februarja 1944 in bil po vojni proglašen za narodnega heroja. Nekaj dni kasneje je postal intendant bataljona Franc Konobelj -Iztok (Slovenko), ki je bil prvotno komandir 1. čete. Bataljonski in hkrati odredni zdravnik je postal novodošli dr. Edvard Pohar-Edvard in bolničar Franc Guzej-Dohtar, ki je že čez nekaj dni nad Potoki padel.

Komandir 1. čete je bil Ivan Vovk-Tomi (Živan), politkomisar pa Karel Kozar-Romi, 2. četo pa sta vodila Tone Matoh-Štepsel kot komandir in Marjan Šifrer-Kuki kot politkomisar. 3. ali Prešernova četa, imenovana tudi Gorjanska, ki se je zadrževala predvsem v okolici Gorij in na Pokljuki, je imela naslednjo vodstvo: komandir je bil Ernest Seidler-Iztok, dolžnosti politkomisarja pa je opravljal Ivan Hribar-Gorjanc. Operativno območje I. bataljona Gorenjskega odreda I. grupe odredov je obsegalo do konca julija desni in levi breg Save Dolinke do sotočja pri Radovljici in področje na levem bregu Save Bohinjke — Pokljuka ter okolica Bleda (2).

Tedanji in prvi komandant Gorenjskega odreda je bil današnji narodni heroj Andrej Žvan-Boris iz Spodnjih Gorij, ki je padel v zadnji veliki ofenzivi 24. marca 1945. na Poreznu. Za politkomisarja odreda je bil imenovan Polde Stražišar z Javornika, ki je padel 8. avgusta 1942 na Jezercih pod planino Lipanco. Intendantske posle je opravljal španski borec Franc Potočnik. Ta je bil istega dne, ko je padel Stražišar, ujet in je kasneje podlegel v koncentracijskem taborišču Mauthausem (3). Že na dan ustanovitve 20. junija je bataljon opravil dve akciji. V tedanji jeseniški bolnici na Senožetih je zaplenil opremo in pripomočke za zdravnika dr. Edvarda Pohorja, druga skupina pa je med postajama Kočna in Blejska Dobrava iztirila tovorni vlak.

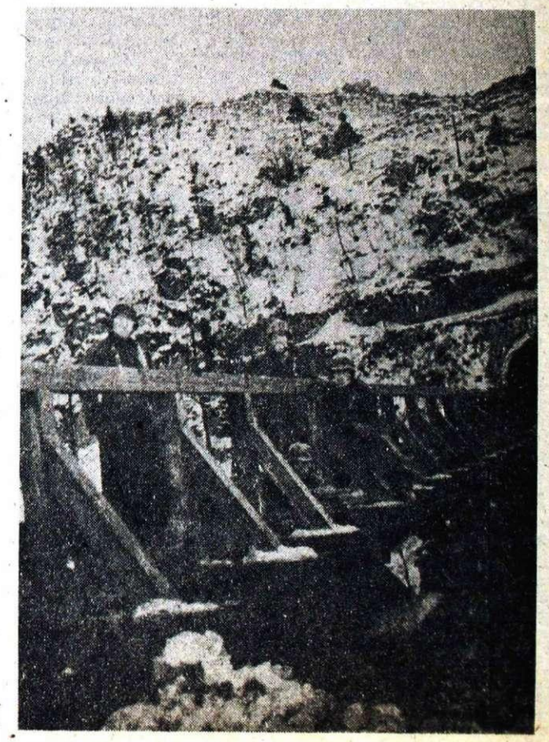
22. junija je bataljon opravil večjo prehranjevalno akcijo na Koroški Beli. To noč je s stražarskega mesta pobegnil borec Anton Kosmač-Fazan z Dovjega. Zato se je bataljon iz taborišča na Ravneh previdno umaknil. Novo taborišče so si borci uredili niže za hribom Hrastnik nad Koroško Belo.

Dne 24. junija je bataljon odšel v akcijo v Lesce v tovarno čokolade. (4)

Že od ustanovitve je štab bataljona, v skladu z navodili štaba odreda in grupnega štaba, načrtoval večjo sabotažno akcijo na železniški progi, ki bi za dalj časa prekinila promet, ki je bil tedaj precej intenziven. Odločeno je bilo, da je treba uničiti železniški in cestni most v Mostah pri Žirovnici.

Ta pomembni prometno-strateški prehod, ki povezuje radovljiško kotlino z gornjesavsko dolino in omogoča zvezo z Avstrijo in Italijo, je že v »aprilski vojni«

(Nadaljevanje na 6. strani)

Nemška straža na železniškem mostu v Mostah

(Nadaljevanje s 5. strani)

leta 1941 uničila starojugoslovanska vojska — minerci Dravske divizije. Razstrelili so železniški most in kamniti obok cestnega mostu.

Že pred vojno je bil prehod čez sotesko potoka Završnice, ki se je izlivala nekaj sto metrov niže v Savo Dolinko (danes jez HC Moste), posebno utrjen z bunkerji in vključen v sistem objektov t. i. »Rupnikove linije«.

Ko so 11. aprila prispele na Jesenice iz trbiške smeri italijanske okupacijske kolone, so bile pri svojem nadaljnjem prodiranju proti Radovljici zaradi porušenih mostov v Mostah prisiljene napraviti zasilno pot in most čez Završnico niže od porušenega cestnega mostu. Ta pot je bila speljana v serpentinah mimo Rožičeve hiše v globel Završnice. Tam so potem šli Italijani čez potok Završnico in se povzpeli po levem bregu zopet na cesto.

Po 20. aprilu so Nemci, potem ko so Italijani zapustili Gorenjsko, začeli z obnavljanjem obeh porušenih mostov v Mostah, kajti tako cestni kot železniški promet sta bila zanje silno pomembna pri njihovem prodiranju in premikih vojaških enot ter upravnega aparata, ki je tedaj prihajal na Gorenjsko. To je bila glavna prometna žila, predvsem železniška, ki je povezovala nemški reich s severozahodno Slovenijo. Nemci so najprej popravili cestni most tako, da so razstreljeni kamniti obok nadomestili z leseno konstrukcijo.

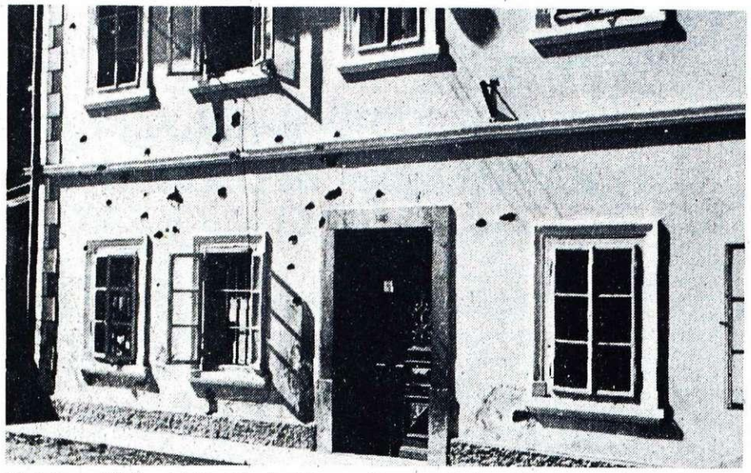
Pri obnovi železniškega mostu pa so na sredini začeli graditi v etažah močno povezano konstrukcijo (t. i. kozo) iz lesenih tramov v obliki na vrhu prisekane piramide. Ta nosilec je stal na obeh bregovih potoka Završnice in so nato na njem spojili po dve vzporedno tekoči železni traverzi, na kateri so kasneje položili železniški tir s pragovi. Dve manjši oporni leseni konstrukciji so postavili tudi na obeh krajih bodočega obnovljenega mostu. Ko so bila dela opravljena, je promet ponovno stekel.

Meseca julija 1941, ko so se že zbirali prvi borci na Mežakli, Hrastniku nad Koroško Belo in Mirci, ki so se nato združili v Cankarjevo četo 28. julija na Obranci, je bila njihova prva akcija usmerjena prav v Moste. Njen namen je bil porušiti oba cestna mostova; glavnega in zasilnega, ki so ga postavili Italijani. Načrt te diverzije je bil narejen v duhu sklepa o splošni vstaji, ki je bil sprejet na konferenci pod Malim Gregorjevcem nad Kropo 17. julija 1941.[4]

Akcija je bila izvedena v noči z 31. julija na 1. avgust in je glede na načrte uspela le delno. Popolnoma je bil razstreljen manjši spodnji most, glavni pa je dobil le dve luknji. Ko so se borci vračali proti jutru 1. avgusta, so prispeli na Obranco v teku nemškega napada na njihovo taborišče in tovariše, ki se niso udeležili akcije in so ostali v taborišču. Povratniki so nemudoma Nemcem udarili v hrbet in jih s tem zmedli ter pognali v beg. Tedaj sta padla tudi prva partizana na Gorenjskem Viktor Arzenšek in Ferdo Koren.[5]

Po teh dogodkih so Nemci oba mostova v Mostah temeljiteje zastražili in zavarovali. K temu so jih prisilile tudi druge partizanske akcije in vstaja, ki se je začela širiti.

V Bizjakovi in sosednji Školarisovi hiši — danes gostilna Pod Stolom — so nastanili posadko policije, ki so jo pripeljali iz Kamnika in je imela nalogo čuva-

Bizjakova (Birčeva) hiša, kjer je bila nemška postojanka, ki jo je prerešetala Fifijeva zbrojevka

ti prometne objekte v Mostah. Policisti so bili v večini avstrijskega porekla (1)[6]. Imeli so troje stražarskih mest: dva stražarja na železniškem mostu in enega spodaj na cestnem, kjer je stala manjša uta. Na železniškem mostu sta bili stražarski mesti na dohodih nanj, kjer sta bila bunkerja. Na severni strani je bil bunker na robu Školarisovega vrta (5), na južni strani pa ob zasilni poti, desno od vhoda v predor (1).

Kot je že bilo omenjeno, je bilo v začetku julija predvideno, da bo na Gorenjsko prišla II. grupa odredov, ki ji je poveljeval Franc Rozman-Stane. V zvezi s tem pohodom so bile predvidene razne akcije, ki naj bi bile izvedene skupaj z gorenjskimi partizanskimi enotami, katerih cilj je bila delna osvoboditev Gorenjske. Nemci so na to naglo in srdito reagirali. Hudi in težki boji so se odvijali v spodnjem delu Gorenjske: v Poljanski, Selški dolini in na Jelovici.

Da bi ovirali intenzivne premike nemških čet in delno s tem razbremenili ter olajšali izvedbo ofenzivnih akcij partizanskih enot zahodno od Kranja, je bilo treba za daljši čas prekiniti železniški in cestni promet med Jesenicami in Kranjem, oziroma med reichom in okupirano Gorenjsko. To je bilo tudi v skladu z navodili Glavnega poveljstva. In to je bila konec junija 1942 osnovna naloga Cankarjevega bataljona. Da bi bil učinek sabotažne akcije čim večji in popolnejši, je bilo določeno, da se porušita cestni in provizorični železniški most v Mostah pri Žirovnici.

Zaradi bližine in številčnosti nemških postojank v Mostah, Žirovnici in bližnji okolici: Begunje, Poljče, Lesce, Radovljica, Bled, Bohinjska Bela, Jesenice je bila akcija drzna in tvegana. Potrebno je bilo pripraviti temeljit in jasen načrt, izbrati za vodje ključnih nalog najbolj odločne in hrabre ljudi. Vsakdo je moral v določenem trenutku natančno vedeti, kaj je njegova naloga. Pri izvedbi tega načrta je bila potrebna hitrost in odločnost. Vse to je štab bataljona s pomočjo in navodili odrednega štaba tudi pripravil. Narejena je bila skica mostov in pomembnih objektov (9) in iz doline so preko sodelavcev dobili natančne podatke. V zvezi s tem je treba poudariti, da so v mesecu juniju v več skupinah in posamično vstopali v Cankarjev bataljon domačini iz vasi pod Stolom.

Prva taka skupina, ki je organizirano vstopila v partizane, je bila grupa žirovniškega Wehrmannschafta. To se je zgodilo 4. junija 1942.' Ti domačini so, kot dobri poznavalci razmer in terena, lahko dali marsikak potreben podatek, ki se je nanašal na načrtovanje akcije v Mostah. Posebno pomembno vlogo je v tem dogajanju odigral Marjan Šifrer-Kuki. Borci — domačini, čeprav so bili nekateri šele dan ali dva v bataljonu, so v akciji kot poznavalci terena vodili skupine z določenimi nalogami. Pri zbiranju podatkom je sodelovala tudi Marta Tavčar-Ria iz Most (9).

Ker je bilo predvideno, da bodo oba mostova uničili z ognjem, je bil potrebno priskrbeti bencin. Tega so dobili pri gostilničarju Janku Muleju z Borovelj na Javorniku. Mulej je leta 1944 odšel v partizane in je bil kot minerec ujet. 12. februarja 1945 je bil ustreljen v Begunjah kot zadnji talec s področja jeseniške občine. Po bencin je šel nekaj dni pred akcijo mitraljezec Vlado Kersnik-Fifi, ki je Muleja dobro poznal. S še dvema soborcema se je podal na Javornik (2). Bencin je bil v sodu, ki je bil zakopan v zemljo. Pretočilo so ga v tri kante po 20 litrov in odnesli na vnaprej določeno mesto na Gojzdec nad Mostami, kjer je bil skrit do akcije.

Dan pred načrtovanim napadom je v taborišče za Hrastnikom prispel komandant odreda Andrej Žvan-Boris. Z njim sta bila tudi komisar odreda Polde Stražišar ter intendant Franc Potočnik. (4). Tedaj so borci Cankarjevega bataljona spoznali komandanta odreda, ki jih je, ko so stali postrojeni, tudi nagovoril (4).

Skupaj z vodstvom bataljona so preverili in uskladili še zadnje podrobnosti v zvezi z bližnjo akcijo in se odločili, da se naslednji dan, 26. junija, premaknejo bliže Mostam.

To so naslednji dan tudi storili. Zapustili so staro taborišče za Hrastnikom nad Koroško Belo ter se odpravili proti Ajdni. Utaborili so se začasno na južnem pobočju Ajdne nad Ratibovcem (3), na kraju z ledinskim imenom Hrastje (5). To je manjša ravnica zahodno od južne stene Ajdne. Ker je ta kraj precej izpostavljen, je bila potrebna stroga konspiracija in previdnost. Niso smeli kuriti ognja in kuhati, zato so imeli pripravljeno suho hrano. (3). Iz tega začasnega taborišča je bil dober razgled na Moste in

Drugo vprašanje pa je: ali je vse to sploh res? Je Jelovšek res tak, je srenja res taka? Ali pa se le oprijemljem priljubljene teorije, Jelovšek pa mi po sili prilik služi za primer? No, lahko bi bil vsaj uporabil modno besedo, ki sem jo slišal zadnjič v Ljubljani: **image**, *izgovorjeno po angleško. Slišal sem jo kajpak od Štefana L. Štefan zna kup jezikov, angleščine pa ne. Zato sprva sploh nisem razumel, kaj hoče, ko mi je govoril o nekakšnem imidžu. Važen je tvoj imidž, je rekel, koga sploh briga, kakšen si ti v resnici!*

Imidž. Potem sem se spomnil, da mora biti to beseda kot **imago**, *ta beseda bi bila podobna Štefanu, če bi bil rekel imago, on, ki zna grško in latinsko, bi ga bil takoj razumel. Ne morem ga pa razumeti, če mi pravi imidž, ko pa vem, da z angleščino nima* **blage veze**. *Tudi na tem primeru se lepo vidi, kako mi vnaprejšnje predstave, predsodki o ljudeh, idealizem itd. — kako mi vse to onemogoča, da bi zares razumel ljudi.*

Nekaj časa je trajalo, da sem dojel: imidž je pač modna beseda in kot tako je lahko uporablja tudi nekdo, ki je v angleščini popoln začetnik. Torej tudi Štefan L. Ah, ti misliš image, sem vzkliknil, prevajajoč pri tem v možganih zapisano besedo v izgovorjeno in izgovarjajoč jo po črki. I-m-a-g-e. Dobri Štef se ni dal zmesti, takoj se je prilagodil in začel — posebej zame — tudi sam izgovarjati besedo tako, kot je napisana. Saj ni važno, glavno je, da me fant razume, si je mislil: naj bo torej imáge.

Z Jelovškom nimam takih **kratkih stikov**. *Sporazumeva se praviloma še prej, preden pride do verbalizacije. Tako je bilo tudi zdaj: ni mu bilo do tega, da bi ga spraševal, zakaj nosi ta črni trak, zato sem o tem gladko molčal. Vedel sem, zakaj ga nosi: zato, ker misli, da je to zdaj pač obvezno.*

Pripovedoval mi je o svojem zadnjem srečanju s Svetlano. Vsekakor jo je moral srečati nekje v istem koncu Ljubljane, kjer sem jo srečal jaz, mogoče celo natanko na istem kraju, pred mercatorjevo trgovino. Svetlano vodijo njeni kurirski posli vsak dan po istih poteh, razen tega pa je stanovanje Jelovškove matere v isti ulici kot Henčkovo stanovanje. Nič ni rekel, ali je tudi njega povabila v svojo novo sobo. Sicer pa niti približno ne vem, kako Svetlana v resnici gleda na Jelovška. Se ji smili, se mu posmehuje, se ji zdi zanimiv ali **človeški**? *Z Jelovškom se pogosto pogovarjava o njej, ti pogovori so pravzaprav zelo enostranski: eden od naju — bodisi on bodisi jaz — pove kaj novega o Svetlani, na primer o tem, kako pri tej punci pogrešaš tisti nevidni odbojni zid, ki onemogoča, da se čuti telesna bližina; drugi to posluša in kima in tako sploh ne pride do kakšne izmenjave mnenj, do kakšne primerjave izkušenj.*

Pustil sem ga torej, da je povedal svoje, — in to bom zdajle zapisal (ker je morda uporabno v romanu).

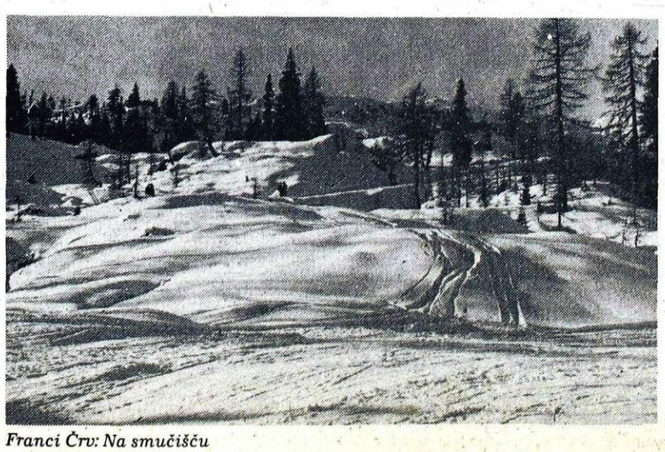
Dobil sem vtis, da bi se obema — Svetlani in tovarišu Jelovšku — zdelo povsem normalno, če bi se tam na pločniku pred Mercatorjem brez pomislekov objela, se držala za roko in gladila po bokih. Vendar tega nista storila. Prav to pa mi je Jelovšek hotel povedati, prav to me je hotel vprašati: kako je mogoče, da ljudje ne počnejo tega, kar je edino normalno? Po njegovem se je Svetlana malo zredila, kakor da bi bila noseča? Razločno je čutil, da bi se tudi njej zdelo povsem normalno isto, kar se je zdelo njemu. Mogoče se je glede Svetlanine **normalnosti** *motil, mogoče se tudi ni. Kakšen je zgledal, ko mi je o tem pripovedoval: učinkoval je malce zanemarjeno, njegovo obnašanje je pričalo o tem, da je poln nečesa. Poln česa? Živega spomina na dogodek, o katerem mi je pripovedoval? Ali pa je govoril o Svetlani le zato, da bi me odvrnil od spraševanja o črnem traku (česar pa se mu pri meni zares ni bilo treba bati)?*

V Svetlaninem obnašanju pa je moralo biti nekaj zares œzivalnega. Bilo bi ji podobno. Prav zato, ker sta bila na cesti in vsemu svetu na oči: tako se ji ni bilo treba bati, da bi se dotikanje in prijemanje razvilo v kaj bolj resnega.

Njegov nasladno otožni pogled izza naočnikov — tokrat jih ni snel — je pričal o globoki zavzetosti za medčloveško poštenost. Le zakaj si ne bi smel priznati, da ga je tam na pločniku prevzelo čisto preprosto poželenje po ženski? In le zakaj ne bi zdaj tega povedal nekomu, ki, kot vse kaže, deli z njim te občutke, čuti poželenje po isti ženski (Svetlani)? Ni mu bilo mar, da bi lahko izpadel smešen. Preveč je bil prepričan v veljavnost tega, kar čuti, v veljavnost tega, kar je vendar preprosto **res**; *kako bi se torej mogel ozirati na nekakšno smešnost ali neumestnost resnice?*

Okrog naju je bilo tisti hip polno drugih ljudi, kdor bi le hotel, bi ga lahko slišal. Razen tega ga obiskovalci bifeja vsaj na videz poznajo. Pa nič ni kazalo, da bi poslušali, prej bi lahko rekel, da so tudi vsi drugi govorili na podoben način, glasno, brez zadržkov, v polnem prepričanju o veljavnosti tega, kar čutijo in kar pripovedujejo. Vse teče kot po maslu, da le ustrezaš imidžu, kot bi rekel Štefan L.

Vseeno pa se mi zdi čudno, da ni pomislil: tale človek (namreč jaz, Julijan P.) vendar tudi pozna Svetlano in mogoče ve o njej še kaj več, tako, da se mi lahko po tihem smeje? Kakorkoli že, Jelovšek je v tem mojem prikazu izpadel malo preveč patetičen. Mogoče spet poenostavljam.

Franci Črv: Na smučišču

Moral bi bil sproti, ob vsaki njegovi besedi, ob vsakem gibu opisati tisoč odtenkov, ki sem jih zaznal, ali ki so se mi ponujali.

— — —

ZAKAJ med Julijanom in tov. Jelovškom nikoli ni zdravega in naravnega moškega odnosa, ki je sicer med prijatelji v navadi? Zakaj nikoli ne primerjata izkušenj, zakaj vedno eden govori, drugemu pa je prisojena vloga poslušalca?

— — —

JULIJANOVA PRAPODOBA »zdravega in naravnega moškega odnosa«: S sošolcem, pravzaprav z vrstnikom, ki hodi v paralelko, se umakneš v grmovje, da lahko primerjata penisa. Polak — tako je sošolcu ime — potem strne svoja opažanja v ugotovitev: da poznamo velike penise (ali Polakove penise) in srednje (ali Podbevškove); razen tega še razred mafnih penisov, kamor se uvrščajo vsi drugi.

Nekako v tem slogu se Julijan desetletja kasneje pogovarja s Štefanom L., seveda ne o primarnih spolnih znakih, pač pa o njihovih nadomestkih; na primer, o pravilnih mislih: o najpravilnejših mislih, (ki so Štefanove), o manj pravilnih Julijanovih . . . itd. itn.

S tovarišem Jelovškom pa se ne da pogovarjati v tem slogu.

— — —

Mogoče smo prej ustvarili videz, ko da ne Jelovšek ne Julijan ne jemlje resno svojega tekmeca. (Zdaj ne utegnemo razpravljati o umestnosti tega izraza.)

Stvar ni tako preprosta. Lahko bi jo obrnili: da nobeden od njiju samega sebe ne jemlje resno: in ne samo kot možnega Svetlaninega ljubčka, ampak tudi nasploh, v smislu obstojnosti. Kakor ne jemlješ resno skrajno neobstojne snovi, recimo vodikovega hiperoksida ali pa majskega snega. O sebi torej nista navajena misliti tako, kot mislimo o vodi, o kamnu, o zlatu, o steklu ali vsaj kot o odvrženih polivinilskih vrečkah, ki preživijo prenekateri letni čas. Pač pa, kot rečeno, podobno kot o vodikovem peroksidu ali o ozonu ali o tekočem dušiku (ki ga čez nekaj trenutkov tako ali tako več ne bo).

Od kod zdaj to, da Julijana in Jelovška dajemo v isto vrečo? Mogoče smo doslej premalo povdarili neko njuno skupno potezo: manjka jima, enemu in drugemu manjka — povezanost z množicami.

— — —

ŠE ENA prapodoba. Julijan Podbevšek kot šestnajstletni pripadnik avantgarde nenadoma začuti potrebo po tem, da bi se izločil, da bi odpadel, padel preč — že nekaj let pred zborom brigadirjev, na katerem je visokorasli brkač šaljivo omenjal preč-padanje. Še nekaj mesecev pred tem je kazalo, da bi Julijan utegnil postati zgleden skojevec; ko je bilo rečeno, da mora priskrbeti pol kilograma bakra, ni odkimal, samo malo prestrašeno je gledal, saj se mu ni niti sanjalo, kje bi lahko dobil baker. Za skojevca ni nič nemogoče, se je reklo. Kasneje se je na baker (ki ga ni bilo) pozabilo, kot se je k sreči pozabilo tudi na mnogo drugih direktiv.

Pač pa je potem nastopil čas, ko je bilo treba pisati plakate in transparente. Tega Julijan nikakor ni zmogel. Najti baker, čeprav bakra ni, storiti kaj nemogočega, to že. Kar zadeva pisanje transparentov, pa bi bilo treba upoštevati, da je bil Julijan pravi mazač: ne pri štirinajstih, ne pri šestnajstih, ne pri osemindvajsetih letih ni bil zmožen spraviti skupaj pismenega izdelka, ki ne bi bil opremljen s packo. Organizacija mladih komunistov seveda ni mogla tolerirati take osebnostne poteze pri fantu, ki je izhajal iz malomeščanske družine. (Julijanov oče je bil trgovski potnik.) Terjala je od njega celo to, da mora redno voditi nekakšno blagajniško knjigo.

(Nadaljevanje na 28. strani)

(Nadaljevanje s 25. strani)

čutno poželenje — poželenje, čigar predmet naj bi bil on sam, g. Lucij, živahni starček z gizdavo počesanimi zalizki in ganljivo krivim nosom — gre za prizor, ki sem ga opisal v kratki skici pogovora na kavarniškem vrtu — je omenjenemu poželenju sekundiral tudi gnus, gnus posebne vrste, pa čeprav tega v skici nisem omenil. Gnus posebne vrste, znan iz Sartrovega romana. Tam — v Sartrovem **Gnusu** *— je junak poskusil spati s svojo stalno priležnico, pa se mu je izjalovilo. Dajmo to malce precizirati. Nekaj v junakovem telesu se je zganilo, ko da ni njegovo. V obeh primerih: pri Sartru in na kavarniškem vrtu. Gre za znani neprijetni občutek, — kot če bi ob polni zavesti videl, kako se premika truplo. Ali pa, da se mimo tvoje volje premika roka, ki si jo pustil mirno ležati na robu kavarniške okrogle mizice. Sploh ni potrebe, da bi za zgled jemali tako izjemen in tabuiran organ, kot je penis.*

Iz tega naj zdaj potegnem kak nauk. Pametni ljudje se izogibajo ljudem Lucijeve sorte, homoerotikom, spiritistom, hipnotizerjem. Julijan bo takim naukom prisluhnil, se malce zamislil, potem pa šel mirno po svoji poti naprej: tako smo si pač zamislili njegov roman.

Od vsega začetka sem sklenil, da bom v dnevniških zapiskih govoril samo o tem, kar se dogaja tu in zdaj, se pravi o tem, kako sem ponoči slonel za receptorskim pultom, pa o zmečkanih rjuhah na Jasninem ležišču, o šumih ceste. Sem mogoče že omenil, da so tiste rjuhe umetno pomečkane, Jasna je kajpak pospravila za sabo.

Praksa je zdaj te sklepe dokončno postavila na laž, vse se je spremešalo. Mogoče, mogoče sploh to sodi k eksperimentu. Ne: krivo je to, da ne znam več prav ločevati med tistim, kar je znotraj, in tistim, kar je zunaj. Preveč se zapiram vase, preveč se izogibam drugim ljudem; predvsem Goslaču.

— — —

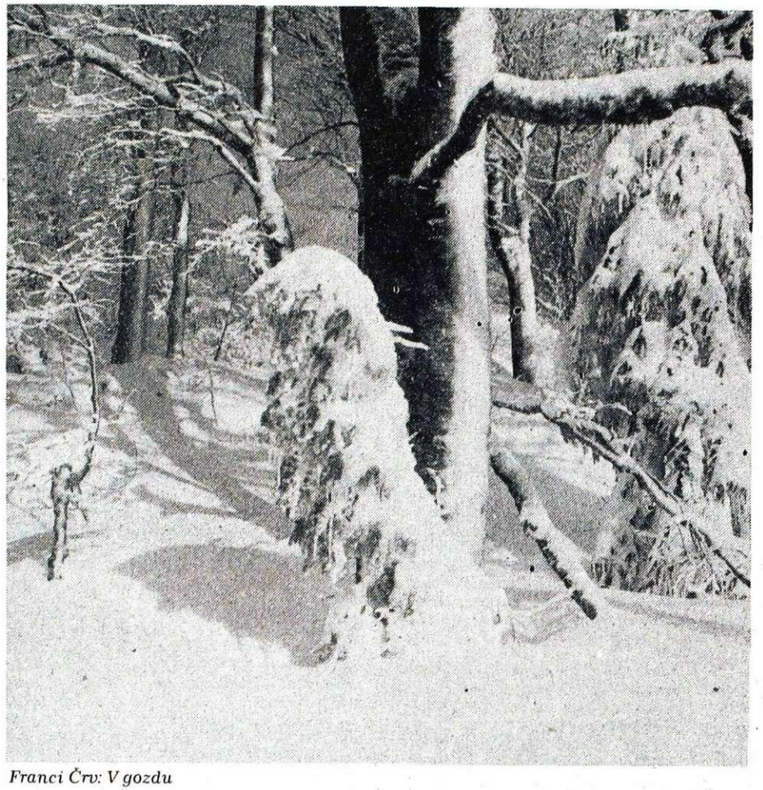
OGIBATI se ljudem: ta besedna zveza je v Julijanovem dnevniškem zapisu 16. 6. — proti koncu tega zapisa — kar dvakrat uporabljena. Prvič v zvezi z g. Lucijem, ki se mu mladi Julijan v svoji nespameti ni znal izogniti, drugič pa v zvezi s Svetlim goslačem, ki naj bi se ga Julijan po vrnitvi iz Graščine izogibal.

(V resnici gre samo za to, da mu ni telefoniral že prvi dan.)

Tokrat smo, menda prvič, postavili dva svetnika — Lucija in Albina, torej svetega Lucija in svetega Albina, v isto vrsto.

Poglejmo, kaj imáta Goslač in Lucij skupnega, v čem sta si podobna sedanji Sveti goslač in nekdanji gospod Lucij. Oba sta malce čudaška. (O Julijanovem čudaštvu ne govorimo posebej.) Poglejmo, kakšna sta v odnosu do naše glavne osebe. Kaj je tu za Julijana najbolj pomembno — nemara to, da izžarevata nekakšno magično moč, ki se ji Julijan skuša odtegniti? No, ne gre le za magično moč, te stvari so konec koncev zelo neprijemljive. Mogoče bi lahko rekli, da mu lahko oba nekaj ponudita? Nekaj takega, kar mu je hudo potrebno? Oba — g. Lucij in Sveti goslač — sta se v določenem času ukvarjala s spiritizmom, okultizmom, teozofijo in podobnim, resda čisto privatno, kot čista amaterja, in ne da bi pri tem zapadla pod zakon o združevanju v društva. Vendar očitno z željo, da ustanovita vsak svojo neformalno šolo: in Julijan naj bi bil njun prvi poskusni učenec.

Julijan naj bi bil prvi, ki se ga bo posvetilo, ga sprejelo med izbrance. G. Lucij je nekoč v preteklosti uvidel, da si ni izbral pravega: Julijan ni primeren za med izbrance, ni človek za v elito. Preveč je demokratičen, preveč plebejski, nagiba se k odpadništvu. Vsak **guru** *bo prej ali slej dvignil roke in ga odslovil, sam pri sebi in na tihem, saj slovesne odslovitve in izobčenja ne more biti, kjer ni bilo pravtako slovesnega sprejema. Za Julijana pa je kajpada pomembno to, da bo* **odpadel**, *preden bo odslovljen. Tako se odpadništvo v nekem smislu kaže kot prehitevanje zgodovine.*

Franci Črv: V gozdu

— — —

BITI ODSLOVLJEN: to besedno zvezo sliši Julijan prvič iz ust g. Lucija, vendar ne v zvezi s samim seboj. Ni bil on tisti, ki so ga odslovili, pač pa kipar Podlasek.

Ob neki priložnosti je Julijan potožil g. Luciju, da ga je Podlasek prejšnjo noč v kavarni »prav pobalinsko napadel, ga zmerjal kot psa«. (Gre za dogodek, ki smo ga v dnevniku-romanu že obravnavali.) Na Julijanove pritožbe, ki bi se jh dalo razumeti tako, ko da je g. Lucij naščuval Podlaska proti Julijanu, pa g. Lucij hladno odvrne: Podlaska sem že pred časom odslovil. Julijanu se tako sploh ni posrečilo, da bi »zadevo razčistil«, kakor je sprva nameraval.

— — —

BESEDO »ODPASTI«, pravzaprav »pasti preč«: to besedo je Julijan prvič slišal s čisto druge strani. Sliši jo, ko stoji z nekaj sto drugimi študenti v zboru na ulicah zasneženega mesta: pomladi 1952. leta, v času velikih ametov. Pred brigado stoji visokorasli brkač, njegovo obnašanje kaže, da mu take situacije (stati pred brigado) niso tuje. Ta brkač jih je torej postavil v zbor, da bi jim povedal, kje in kako naj zastavijo svoje mladostne moči.

Julijan v tem času komajda sluti, kaj pomeni, če lahko o kom rečemo, da je rojen voditelj. Brkačevo preteklost komajda sluti, o njegovi imenitni prihodnosti ne more ničesar vedeti. Sicer pa se načelno ne zmeni za vse te klavrnobleščeče kategorije, kot so slava, moč, oblast, ugled. Morda dovoli skrivnim tipalkam svoje podzavesti, da jih lahko otipavajo in spravljajo v bunker spomina? V zraku je slutena brkačeva pomembnost, ki kakor potok žubori iz preteklosti v prihodnost. Njemu in nekaterim drugim, ki stojijo z njim ramo ob rami, prihajajo na misel besedne zveze kot **veseli veter** *in* **veter iz host.** *Brkač pa jim pove dovtip o kurbi, ki se je s stanovsko kolegico pogovarjala o nekem fejst fantu: ta da je imel na kožici vtetovirano besedo ADAM. Ne, pravi druga, mlajša in sočnejša: ne, tam ne piše ADAM, ampak AMSTERDAM.*

Nadaljujmo z opisom dogodka, ki je ostal našemu junaku skozi desetletja v spominu. Varno spravljen v bunkerju? Bi lahko rekli, da se tu u mehko in sprejemljivo možgansko snov odtiskuje nekaj novega, vražje živlenjskega? To novo je izrečeno nekaj trenutkov zatem, ko se je polegel smeh po razpotegnjeni in nabrekli besedi AMSTERDAM. Brkaču z ozko glavo se očitno mudi v gostilno, s pogledom preleti vrste mladcev in pravi: **pa da ne bo kdo preč padel.**

— — —

NADALJEVANJE DNEVNIKA (16. 6.)

Tipkam zvečer, in glede na to, da nocoj nimam šihta, se lahko zavleče pozno v noč. Popoldne sem spal.

Ob enajstih sem pil pivo v bifeju samopostrežne trgovine. Tam je bil tudi tovariš Jelovšek, s črnim trakom na zavihu suknjiča. Prav bedno je zgledal: se pač ne znajde! Znajti se v takem, pomeni, da znaš odigrati predpisano vlogo. Se pravi, imeti natanko taka čustva, kakršna so predpisana za ta primer — ali pa: jih znati pravilno posneti. Zdi se, da je to še najbolj preprosto: biti povsem brez čustev in samo kazati ustrezne znake. Od Jelovška pa pravzaprav tega niti ne pričakujemo! Če bi se Jelovšek na vsem lepem začel obnašati po vseh predpisih, bi s tem pokvaril predstavo, ki smo si jo o njem ustvarili. V to mesto je prišel nekaj let pred mano, prav tako iz Ljubljane.

je bilo mogoče opazovati dogajanja in morebitne podrobnosti, ki bi bile pomembne za bližnjo akcijo.

Na tem mestu je štab bataljona določenim vodjem posameznih skupin, ki so imele konkretne naloge, pojasnil te naloge ter dolžnosti in jih seznanil z načrtom napada na mostova (6). Določene so bile tri patrulje, ki so imele nalogo, da odstranijo ali onemogočijo stražarje na železniškem in cestnem mostu in prerežejo telefonsko napeljavo. Za zavarovanje akcije so bile določene tri zasede.

Zaseda proti Žirovnici in Radovljici je imela nalogo, da zasede predel med cesto proti zadnji hiši na južnem koncu zaselka in vrhom hriba Lipje (Reber) nad železniškim predorom. Druga močnejša zaseda je bila določena za zavarovanje smeri proti Javorniku in Jesenicam.

Tretja zaseda pa je imela nalogo, da zavaruje akcijo v smeri proti dolini Završnice (5). V glavnem so bile te naloge poverjene borcem 2. čete, ki so bili v večini domačini iz bližnje okolice Most, ki so kraj dobro poznali. Za blokiranje jeseniške smeri je bila določena celotna 3. četa, ki je v ta namen prišla s Pokljuke. Za onemogočanje policijske postojanke pri Bizjaku in Šolarisu sta bili določeni dve skupini. Prva naj bi preprečila izhod na prednji strani, ki je obrnjena proti cesti, druga pa gornjo — zadnjo stran, kjer se nahaja tudi gospodarsko poslopje. Za požig mostov je bila določena 1. četa, ki jo je vodil komandir Ivan Vovk-Tomi (Živan). Les in butare naj bi dobili pri bližnji »Birčevi« žagi pri Žagarju.

3. ali Prešernova četa Cankarjevega bataljona je v času pred akcijo v Mostah taborila na Stari Pokljuki nad kmetom Figovcem (7). Ko je od štaba odreda dobila nalogo, da postavi zasedo proti Jesenicam, se je 24. junija premaknila preko doline Radovne na Mežaklo in preko Poljan na Kočno (12). Tja je ponjo naslednji dan prišel Pavel Praprotnik-Divji (Boris), ki je imel nalogo, da jo kot dober poznavalec terena pripelje na določeno mesto (8). Ponoči med 25. in 26. junijem jo je peljal čez Dobravsko polje in mostič v Kavčkah na levi breg Save Dolinke (12) v Ratibovec, kjer je izbral skrito mesto, da je četa predanila dan pred akcijo. 1. in 2. četa sta bili med tem že v pripravljenosti na Hrastju. Ob prvem mraku je začelo deževati (6). Med 20. in 21. uro se je glavnina spustila po južnem pobočju Ajdne do t. i. »rudne poti« (6).

Tam so se od nje ločile skupine, ki so šle v varovalne zasede na spodnji konec Most in k postojanki pri Bizjaku in Šolarisu. Tudi 3. četa se je začela pripravljati, da odide na odrejeno mesto.

Skupino, ki je bila določena, da blokira policijsko postojanko v Mostah s sprednje — cestne — strani, je vodil domačin Tine Dolar-Čiro. Na že omenjenem mestu v Ratibovcu se je ta grupa, v kateri je bilo okoli deset borcev, ločila od glavnine in se preko potoka Ratibovca ter skozi Groblje poleg hriba Požarnice približala progi in cesti. Obe prometnici je brez ovir prekoračila in se pri Šmidovi hiši na zahodnem koncu Most približala mestu, ki je bil določen za postavitev zasede. Le-to je bilo na spodnjem Rožičevem vrtu, tik pod cesto, ki je še dandanes od vrta, ki se polagoma spušča v globel Završnice, ločena s kamnito škarpo. Kjer cesta dela blag ovinek, 40 metrov od Bizjakove hiše, je bil predviden položaj te zasede (9), ki ga je leta tudi zasedla. Mitraljezec Vlado Kersnik-Fifi je v tej akciji nosil kratke hlače. Položaj, ki ga je zavzel, je bil slučajno sredi kopriv, kar zanj ni bilo najbolj prijetno. Ostali borci so se razporedili okoli njega (2).

Komandant Cankarjevega bataljona Albin Žemva-Izidor

Varovalna zaseda, ki je imela nalogo, da zapre iz smeri Žirovnice in Radovljice dohod v Moste, se je prav tako spustila do proge in ceste ter ju varno prečkala zahodno od vasi. V njej je bil tudi bataljonski intendant Franc Konobelj-Iztok (6). Vodil jo je Mirko Lužnik-Miro.

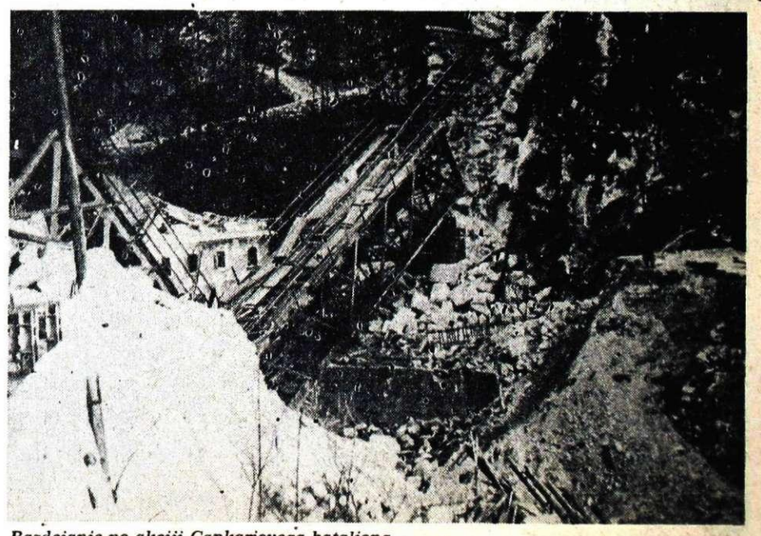
Potem je zavila na pot, ki je vodila v savsko sotesko Kavčke (danes je to cesta, ki pelje na vodno pregrado HC Moste). S te poti je nekaj nižje zavila levo na vaško pot, ki pelje mimo Matuha v globel Završnice. Tu so borci previdno šli čez vaški most preko Završnice in se po levem bregu približali južnemu delu Most. Tu se je skupina razdelila na dva dela.

Prvi del je odšel nad cestni ovinek h kapelici nasproti Žumrove hiše (3). Tu so zavzeli še kar ugoden položaj nad cesto, ki so je pregradili z lesenimi rantami, katere so našli v bližini. Skupina je štela 5—6 borcev. Mitraljezec na tem položaju je bil Franc Benigar-Gabrin (3). Druga skupina je zavzela položaj v okolici južnega vhoda v železniški predor in na pobočju Lipja nad njim. Tu je bil tudi Jože Rebolj-Planinc, ki je imel položaj poleg kozolca (danes je to vrt Petra Sitarja) na desni strani železniške proge Jesenice—Ljubljana (10). On je to skupino tudi vodil (9,10). Naloga te skupine je bila, da v času akcije preprečijo in onemogočijo vsakršno sovražnikovo posredovanje po železniški progi in lokalni vaški poti, ki je tod potekala iz Žirovnice v Moste.

Tudi tretja četa je v tem času odšla na odrejeno mesto za zasedo proti Javorniku in Jesenicam. Položaj je zavzela na levem bregu potoka Ratibovec, tik pred nekdanjim cestnim mostom, ki je bil istočasno tudi ovinek (8). Temu mestu so tedaj domačini pravili »Matičev vrt« in so tam rastle številne smreke, ki so nudile dober zaklon zasedi. Ta je imela nalogo, da v času akcije zaustavi vsakogar, ki bi prišel po cesti ali železnici iz jeseniške smeri. Tretja četa je tedaj štela nekaj čez dvajset borcev. V tej skupini je bil in ji verjetno tudi poveljeval odredni komandant Andrej Žvan-Boris (4). Njen mitraljezec je bil Adolf Repe-Tilen iz Spodnjih Gorij (12). Začetek akcije je bil predviden ob 23. uri (8) in tedaj je zaseda požagala nekaj smrek čez cesto in progo (7). Pred to uro so se morale vse zasede potajiti in vsakogar pustiti mimo, (9) po njej pa opravljati že opisane naloge. Dogovorjeni znak za umik vseh skupin v zasedah je bil trenutek, ko bodo opazile požar v Mostah, kar naj bi bil znak, da je akcija opravljena.

Cankarjev bataljon je tedaj imel pet mitraljezcev. Štirje so bili v 1. in 2. četi pod Stolom (4). Vsi so bili v tej akciji dodeljeni varovalnim zasedam in so imeli pomembne naloge. Uspeh požiga mostov je bil v marsičem odvisen od njihove sposobnosti in uspešnosti. Mitraljezci

(Nadaljevanje na 8. strani)

Razdejanje po akciji Cankarjevega bataljona

(Nadaljevanje s 7. strani)

so bili: Franc Benigar-Gabrin, Janez Kavčnik-Tomač, Mirko Lužnik-Miro, Vlado Kersnik-Fifi in Adolf Repe-Tilen.

Glavna — udarna skupina, ki jo je predstavljala večina 1. čete in jo je vodil njen komandir Ivan Vovk-Tomi, se je napotila navkreber po »rudni poti«, v vzhodni smeri, do Sivega vrha (4), to je do mesta, kjer na to pot pripelje pot iz doline Završnice (z Gojzdeca). To mesto je znano, predvsem nedomačinom, bolj po imenu »Pri belem pesku«.

Tu naj bi se od glavnine ločile tri skupine, ki so imele posebne naloge (6), in sicer: onemogočiti stražarje na obeh mostovih ter prerezati telefonsko napeljavo pri bližnji železniški čuvajnici. Skupine naj bi šle po bližnjici preko hriba Žičice. Glavnina 1. čete pa je šla po poti, ki pelje ob vzhodnem in južnem vznožju omenjenega hriba na Gojzdec in do Most. V bližini nekdanjega t. i. »Starčkovega bazena«, je bil shranjen bencin, ki ga je priskrbel Vlado Kersnik-Fifi s tovarišema (4). Kot je bilo že rečeno, je bil bencin v treh pločevinastih kantah, ki so imele po dvajset litrov. Vzeli so jih iz skrivališča in se nato od vzhoda približali Mostam.

Tam, kjer pot, po kateri je šla 1. četa tik nad Mostami, pride na cesto, ki vodi v dolino Završnice, se je ločil od nje zdravnik dr. Edvard Pohar-Edvard in nekaj stran postavil začasno ambulanto. Imel je štiri pomočnike, ki so mu jih dodelili v pomoč, vendar jih kasneje na srečo ni rabil (11). Na položaj je poleg Joštanove hiše odšla tudi zaseda, ki je imela nalogo, da zavaruje akcijo iz smeri doline Završnice, kajti sovražnik bi lahko prišel v dolino Završnice in za hrbet 1. čete preko petih poti in prehodov preko Rebra (Smokuški vrh, Gosjak, Mali vrh, Brinji vrh in skozi predor, ki se nahaja pri zbiralniku za vodno napeljavo HC Završnice (5)(9).

Med tem časom se je Franc Papler-Boris s še enim tovarišem, ki je nedavno prispel pod Stol s skupino iz Dolomitov, že približeval stražarju, ki je stražil cestni most (6). Previdno sta se spustila v grapo Završnice do Bizjakovega hleva, kjer so bili konji za potrebe bližnje žage ter mimo Katnikove in Žagarjeve hiše do malega mostu, ki tod vodi levo preko Završnice do Bizjakovega mlina. Čezenj sta se morala plaziti, kajti bila sta že v neposredni bližini obeh mostov, ki sta bila osvetljena. Nato sta se splazila po ozkem prehodu, med mlinom na desni in stavbo na levi, tik pod skalno steno Rebra — Lipja do spodnjega vogala mlina. Predel med mlinom in cestnim mostom (ca. 25 metrov) je bil močno osvetljen, razen skrajnega skalnega vznožja Rebra na levi strani, ki je bil v senci. Zagledala sta tudi že nemškega stražarja na mostu, ki je bil zaradi dežja, ki je padal, ogrnjen v pelerino. V ugodnem trenutku sta se začela v zavetju omenjene sence bližati cestnemu mostu po poti, ki se od mlina na levem bregu Završnice najprej nekoliko spušča in nato proti mostu dviguje ter priključuje cesti na začetku cestnega mostu. Tu sta se s pripravljenim orožjem prihulila in opazovala stražarja — policista, ki se je le nekaj metrov stran sprehajal po mostu. Nastopili so napeti trenutki pričakovanja začetka akcije (6).

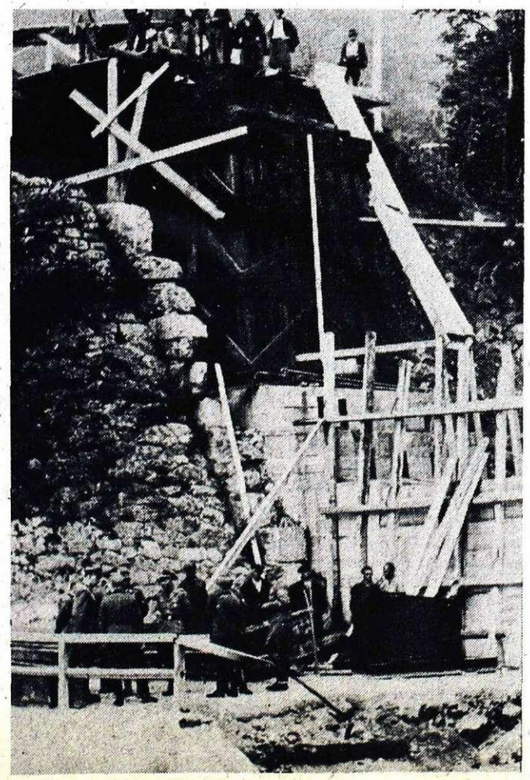
Tudi patrulja, ki je imela namen ujeti stražarja, ki je stal poleg bunkerja na robu Školarisovega vrta in varoval železniški most, se je med tem že približevala (5). V njej so bili Albin Žemlja-Nande, ki je kot domačin odlično poznal teren, Anton Razinger-Stric, ki je dobro znal nemški jezik in še neki borec iz Ljubljanske skupine. Odločili so se, da bodo stražarja živega zajeli. Nekaj minut pred začetkom akcije, to je pred 23. uro, je iz jeseniške strani pripeljala lokomotiva, ki je nemoteno peljala dalje (7)[10]. Patrulja se je stražarju na mostu previdno približala ob robu travnika nad globeljo Završnice. Na tem travniku nad levim bregom Završnice so bile kope sena, ki so borcem služile za kritje. Ko so se stražarju popolnoma približali, je Anton Razinger-Stric v nemškem jeziku poveljeval: »Hände hoch! Waffen ablegen!« (Roke k viški! Odvrzi orožje!). Stražar je verjetno mislil, da se z njim poigrava nekdo od njegovih kameradov, zato mu je odgovoril: »Scheisser! Komm her! Ich werde dir schon geben!« (Posrenec! Pride sem! Ti bom že dal!) (5)[11]. Ko pa je opazil, da je stvar resna in nevarna zanj, je odvrgel bombo in se pognal po strmem pobočju, mimo začetka mostu, proti globeli Završnice. Albin Žemlja-Nande je ustrelil za njim, vendar v prazno. Bomba, ki jo je stražar proti patrulji zagnal, se je zapletla v veje bližnjega drevesa in eksplodirala. Škode sicer ni naredila, bila pa je znak za alarm v bližnji postojanki (5).

Po vsej verjetnosti se je na železniškem mostu, pri vhodu v predor, nahajal še en stražar (1), ki pa se je najverjetneje potuhnil ali skril. Istočasno je tretja skupina nenadoma vdrla v leseno železniško čuvajnico, ki je bila od stražarja na mostu in postojanke oddaljena manj kot sto metrov, od Školarisa pa le dobrih petindvajset metrov. Tu je uničila telefon in dežurnega železničarja zaklenila v shrambo, da ne bi pobegnil in izdal napada[12].

Vse to se je dogajalo, več ali manj sočasno tik po 23. uri, ki je bila dogovorjena za začetek akcije.

Eksplozija bombe in strel sta vzdramila policiste v postojanki pri Bizjaku in Školarisu (1). Policisti v Bizjakovi hiši so takoj poskušali priti ven skozi prednja vrata na cesto. Ko so jih začeli odpirati, je dobro odmerjen rafal iz zbrojevke Vlada Kersnika-Fifija, to preprečil (2). Zapokale so tudi puške ostalih borcev v zasedi (9). Nemci so takoj nato poskušali izpad pri gornjem (zadnjem) izhodu na dvorišče, kjer se je nahajalo tudi gospodarsko poslopje, vendar so jih tudi tu odbili streli skupine, ki jo je vodil Marjan Šifrer-Kuki. Podobna je bila reakcija tudi v gornjih prostorih Školarisove hiše. Policisti so morali ostati v obeh stavbah in so zato začeli na vso moč in v glavnem na slepo streljati skozi okna ter metati bombe. Pri Bizjaku so vdrli policisti tudi v gornje prostore, gledano s strani ceste in se zabarikadirali za okni. Menili so, da partizani napadajo njihovo postojanko (1).

Reakcija stražarja na cestnem mostu, na katerega sta prežala Franc Papler-Boris in njegov tovariš, je bila precej nepričakovana in nenavadna. Oba borca sta s pripravljenim orožjem čakala, kaj bo storil, ko bo opazil nevarnost, kajti čakala sta na to, kako se bo iztekla zadeva z gornjim stražarjem na železniškem mostu (6). Naročeno jima je bilo: če bo poskušal posredovati z orožjem, ga je treba onemogočiti. Toda, ko je zaslišal pok in detonacijo in ko je zaropotalo pri postojanki, jo je bliskovito ucvrl po cesti proč od mostu, v smeri proti zasedi, ki je pri kapelici varovala dostop iz žirovniške smeri. Ker je bilo nevarno, da bi ušel in izdal napad, sta se borca pognala za njim in tekla po cesti skoraj do zasede, vendar je stražar izginil, kot bi se v zemljo vdrl. Če bi tekel po cesti proti Žirovnici, bi ga morala prestreči zaseda. Kasneje so ga opazili spodaj v grapi Završnice, ko je brezglavo tekal sem ter tja pri Matuhovem mlinu. Borci niso streljali nanj, ker jim je bilo naročeno, naj po nepotrebnem ne prelivajo krvi (4). Najverjetneje je ta stražar, po kratkem dirjanju s kraja, kjer je stražil, zavil na mestu, kjer je danes

Okupatorski veljaki ogledujejo razdejanje v Mostah

MARKO HUDNIK

ODLOMEK IZ ROMANA JULIJAN O.

PODATKI o trikotniku Julijan—Svetlana—tovariš Jelovšek: Julijan je o Svetlani in o Jelovšku nekoč zvedel od Svetega goslača. Seveda ničesar otipljivega: samo namigi na skakanje čez plotove. O možnih učinkih te informacije: če bi Julijan temu verjel, bi mu Svetlana zato lahko postala zoprna. Recimo, lahko bi se mu začele vsiljevati odurne predstave njunih ljubkovanj na kakšnem stopnišču ali pa v Alfonzovem avtomobilu. To bi mu lahko postalo neznosno, do te mere nesprejemljivo, da bi začel odvračati svoje misli od Svetlane. Lahko pa preprosto ne bi verjel Goslačevim namigom.

Zgodilo se je nekaj tretjega: Julijanov odnos do Svetlane odltej dalje vseskozi ostaja na ravni predpriprav. »Njuna srečanja nosijo pečat skrivne prebujajoče se ljubezni«. (Prav tako se lahko zapiše.) Previdno otipavanje dveh duš, zapisano večnemu odlašanju. Nekaj, kar se izživlja v približevanju in hkratnem oddaljevanju. Kar bi lahko bilo, pa ni. Te vrste odnosi sicer sploh niso značilni za J. Podbevška.

— — —

O NADALJNJEM razvoju odtujenosti med Julijanom in Jasno (marec-april 1978). Sredi razprav in premišljevanj o avtomobilski nesreči (ki je ni bilo), se ju je polotila prava obsedenost. Vsepovsod (ne samo v postelji) sta počela ali poskušala početi **tisto**. *Največkrat seveda tam, kjer je najbolj priročno, se pravi v hotelski sobi, kasneje, po vrnitvi z morja pa seveda doma. Ta neštetokrat spet in spet obnavljana telesna bližina, skupno lastništvo tega-kar-je, toplote, užitka, pogrezanja v bit, zapiranja v temo in prihajanja ven na hlad, vse to ju pripelje do določenih (začasnih) iluzij. Pogosto se pozabita uprašati, do kod sega Jasna, kje se začne Julijan. In tako Julijan, ne vedoč, kam bi še lahko napredoval v tej smeri, spregovori o svojem starem utopičnem projektu, o davnih sanjah, ki jih morda deli z vsem človeštvom (le da bo ta hip prav on tisti, ki jih bo, v imenu vseh sanjajočih, prinesel na dan): o možnosti ljubezenskega razmerja, ki ne bi bilo zaprto in zamejeno, ki bi vključevalo vse po duši lepe in kvišku hrepeneče osebke; tiste, ki bi jih kar tako po naključju srečeval, razen njih pa morda tudi tiste, ki bi jih v svoj projekt vključeval nemara po kakšnem umnem načrtu. Treba je živeti prosto kot ptič pod nebom, pravi biblija, in treba je biti zvit kot kača. Jasna je v tem pogovoru v glavnem molčala, svoje mnenje o projektu je ohranila zase. Le z nekaj vrašanji je postavila na preskušnjo utopičnost (neuresničljivost) Julijanove vizije: kako si Julijan predstavlja to in ono? Pokazalo se je, da Julijan nima pripravljenih odgovorov.*

Sicer pa ni pokazala, da bi jo to kaj prizadelo. Po tem pogovoru sta se še lep čas vdajala opiju potapljanja-v-bit, razpoka, ki je takrat nemara nastala, se ni takoj pokazala.

Pač pa je kasneje začelo prihajati do izpadov, bili so neopazni, bili pa so tudi vedno pogostejši in vedno daljši. Kadar jima ni svetila luč pohote, sta občasno nehala biti drug za drugega. In kadar je prišlo do tega, sta eden kot drugi pokazala nepričakovano pasivnost: od kod tako neomajno prepričanje, da bo tisti drugi vstal in napolnil nič z brnenjem električne biti? In da se moraš, če se to ne zgodi, preprosto zapreti vase?

Nekje na koncu tega procesa (sprožen ega na avtomobilski cesti) je Jasnin odhod na avtobus, ki jo bo odpeljal proti jugovzhodu. Odšla je zaradi nekakšnih izpitov (za kar je dobila izredni dopust), med njima pa je bilo rečeno, da je zdaj čas za poskusno ločitev, za začetek obdobja, ki ga bo mogoče kazalo potem podaljševati.

Že pred Jasninim odhodom pa je Julijan začel sam od sebe prevzemati nočne in nedeljske šihte, čedalje manj sta bila skupaj.

— — —

TU BI lahko omenili še neko Julijanovo domnevo: da je Jasna, ko je tako brez besed poslušala Julijana, ko ji je govoril o Erosu, ki naj bo kot sveti Duh, ki naj torej veje, koder hoče, imela pred očmi določeno (prav nič zaželeno) osebo: Svetlano. Vendar med stavki, izgovorjenimi na njen plahi in spravljivi način in pretkanimi z mehkimi germanskimi r-i, ni niti enega, ki bo to izrecno potrjeval.

— — —

16. 6. 1978

Mistika tega romana: davi, nekaj minut potem, ko sem prišel domov, je dala ena izmed lokomotiv na postaji zvočni signal. Čisto na kratko, in ne preglasno je zahupala. Strojevodja je najbrž hotel nekoga opozoriti nase — ali na svoje vozilo. Nekaj mističnega je v tem, da sem tako navadni zvok občutil kot sestavni del teksta! Nisem ga slišal zunaj v prostoru, slišal sem ga »tu«, v romanu.

Kje sem bil takrat — verjetno sem stal tam v dnevni sobi napol sklonjen, pripravljen na predklon. Hotel sem se malo razgibati. Predstavljam si tako samega sebe, spomin mi pri tem ne deluje preveč zanesljivo. Prav ta miselna odsotnost, to je tisto, o čemer zdaj govorim. Govorim o »mistiki« in se prav nič ne sprenevedam: **seveda** *sem ohranil vso zmožnost kritične presoje,* **seveda** *ločim to, kar vidim in kar slišim od svojih romanopisnih naklepov. In natančno vem, do kod sega ujemanje med enim in drugim svetom, med tem-kar-je in tem-česar-ni. Občutek pa vztrajno trdi svoje: dizlova lokomotiva se je oglasila v romanu.*

Tisto huganje sem torej slišal tako, ko da odmeva v ušesih nekoga drugega: nekega Julijana Podbevška.

Goslača po vrnitvi iz Graščine še nisem srečal. Kdo se izogiba, on ali jaz? Sicer pa se tudi nisem odločil, da bom šel na tisti naslov v Ljubljani — Opekarska cesta toliko in toliko. Vse to izogibanje bi se lahko izkazalo kot smotrno: najbrž se le bojim, da bi katera izmed mojih oseb s svojim obnašanjem zmotila predvideni potek romana?

Saul Bellow je zdaj povedal, kar je imel povedati. Hočem reči, da sem **Humboldtovo oporoko** *ponoči prebral do konca. temu romanu kar precej dolgujem: dal mi je, kajpak, zavest, da je to, kar pišem, tudi »en tak roman«, ki bi utegnil biti natisnjen. Julijanove dogodivščine so podobne dogodiščinam Bellowovega junaka, tudi Julijan ima svojega Humboldta. Ime mu je Lucij Bego.*

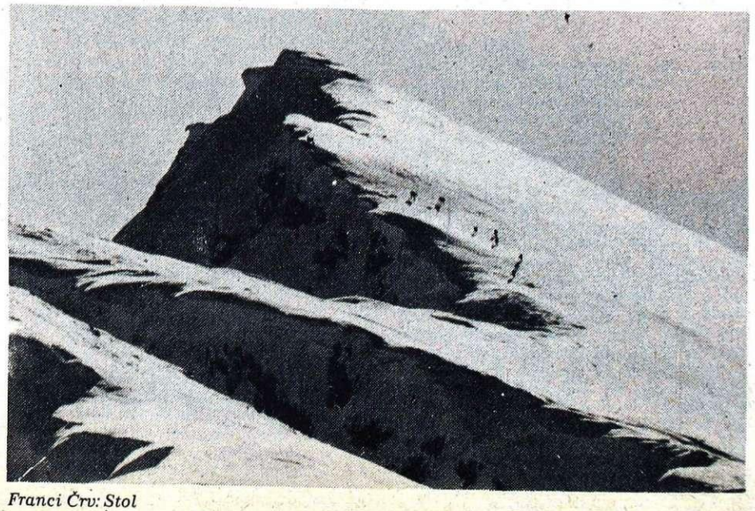
Napetost v **Humboldtovi oporoki** *vzdržujejo neskončne junakove jeremijade, kako se mu premoženje drobi pod prsti, kako ga eksistenčno ogrožajo ženini advokati, kako ga ogrožajo gangsterji, ki so mu razbili njegov lepi beli mercedes. Kot ga je nekoč ogrožal Humboldt, ki je znal vleči iz njega denar. Beli zobje, ki jih kaže junak, ko se nam venomer po ameriško smehlja, so samo lep videz. V resnici je junak jezen na ves svet.*

In potem tista glavna ironična poanta: junak bo po vseh polomijah spet prišel na konja, kako? — s pomočjo zamisli za filmski scenarij, ki mu jo je Humboldt v oporoki zapustil. Tudi tu lahko potegnem lepe vzporednice. Preden se je Julijan lotil romana, se mu je življenje kazalo kot nepopisan list. Seveda, ko je pa čisto pozabil, da ima tudi sam svojo, precej temačno, opolzko in grozljivo preteklost. To je torej njegov kapital, dediščina po Humboldtu-gospodu Luciju: odkritje, da je preteklost umazana, torej bogata.

Kako naj pojasnim okoliščino, da se Julijan prej ni takorekoč ničesar spominjal? Mogoče ni imel časa za to, zdaj, ko se je znašel na preskušnji samote, pa prihaja to in ono na dan? Bolj verjetno se bo slišalo, če rečem, da se je Julijan zdaj osamosvojil. Zdaj mu ni več toliko do tega, da bi izpadel lep (ne-umazan), zdaj se mu fučka celo to, da bi lahko izpadel neznaten. Ga to spoznanje o lastni brezbrižnosti — ki morda še ni čisto dokončno! — vsaj kaj zabava? V romanu bi to podmeno težko opravičil. No, junak lahko vseeno nekje zapiše, »da ga je vse skupaj začelo zabavati«. Nikjer ni rečeno, da mu je bralec dolžan verjeti.

Ko je gospod Lucij s svojim hipnotizerskim posegom sprožil pravo pravcato

(Nadaljevanje na 26. strani)

Franci Črv: Stol

(Nadaljevanje s 23. strani)

To se je zgodilo bliskovito, kajti skupinica partizanov je bila premajhna, da bi napadla dolgo kolono belogardistov. In blizu domačije zaradi prebivalcev tudi niso hoteli. Škodovali bi jim. Komaj so se partizani zgubili v gozdu nad hišo, so se pod njo že prikazali prvi belčki. Puške so že nosili v rokah. Mama z dekleti je delala v kuhinji in po hlevu, kot da v hiši ni bilo nikogar razen domačih.

Mici pa je naglo pomislila: »Prej so me tam doli videli in vedo, kako sem oblečena.« Kaj storiti? Stekla je v kamro, hitro slekla rdeči predpasnik, namesto rumenkaste rute pa je spustila kito, ki jo je imela zvito pod pokrivalom. Hitro je pograbila samokolnico in z njo odšla v hlev izpod živine kidat gnoj.

Ko so belčki pripotali v hišo, se je vsak izmed domačih »ukvarjal« s svojimi opravki in »hitel«, kar se je dalo. Belogardisti so začeli stikati po hiši in skednju, vmes pa zastražili domače. Zahtevali so, naj povedo, kje so partizani, ker jim je znano, da imajo zveze z njimi. A nihče ni »vedel prav nič« o njih. Cvetka se je pred durmi medtem zavzeto igrala s peskom in škatlico od loščila.

Mama, starejši sestri in najmlajši brat so trepetali, kaj bo iz tega, kajti eden je sumljivo motril Mici in potem dognal: »Ali nisi ti še pravkar tam doli grabila seno?«

Mici pa je pokazala na gnoj in prepričljivo zmajevala z glavo. Toda še vedno je bila zadihana od napornega teka v breg, zato ji je srce sunkovito razbijalo v prsih.

»Kaj pa če lažeš in si nas prehitela ter obvestila partizane o našem prihodu? Ali ni tista senožet tam spodaj vaša?«

Vprašanje je bilo nevarno! Mici ali kdo drugi bi se lahko spozabil. Samo pritrdil naj bi glede senožeti, pa bi jo imeli. A naredila se je nevedno: »Kdo pa ve, odkod in kje ste prišli, da bi vas videli? A tam spodaj imamo nekaj senožeti vsi vaščani!«

Lahko bi se tudi naivno zagovorila, če bi rekla, da je ona tam spodaj nosila rdeč predpasnik in rumenkasto ruto, a vojna jih je že izučila.

Vroče julijsko ozračje se je naekrat nepopisno zgostilo in napelo kot še nikoli dotlej?

Mala Cvetka pa je, ne da bi sama vedela, kaj jo je obšlo tedaj, dvignila pločevinasto škatlico in veselo rekla: »Tu notri!« ter hkrati z okroglim prstkom pokazala na škatlico. Napetost v ozračju je v trenutku popustila! Belogardistični poveljnik je spremenil barvo in pokazal, kakšen je. Cvetki je primazal trdo klofuto in hkrati zavpil: »Na, smrklja, za tvoje norčevanje!«

Cvetka se je zvrnila po tleh, škatlica pa ji je z ropotom zletela v pesek. A Cvetka ni zajokala, le začudeno je suroveža pogledala s svojimi modrozelenimi očmi, da je za hip obmiroval. Nato je revsnil: »Zberite se! Gremo!« A to ni bilo vse.

Mama se je zdaj brez strahu pognala k Cvetki, počepnila k njej in vzkliknila: »Oh ti naš Sonček!« ter jo stisnila k sebi. »Ali te hudo boli?« Tudi pes Skok, ki se je do tedaj potuljeno stiskal v uti, ni več vzdržal. Ko je belogardistični surovež udaril njegovo malo prijateljico, se je renčeč pognal iz ute, da bi zgrabil mučitelja. Toda prekratka veriga mu tega ni dovoljevala. Preostalo mu je edino to, da se je divje trgal na verigi ter razbesnjen renčal proti belogardistu.

»Marš!« se je le-ta jezen, ker mu ni nič uspelo, zadrl proti Skoku in mu pokazal, naj zgine nazaj v uto.

Skok pa se zdaj ni mogel umiriti in je še kar naprej renčeč silil proti belogardistu, ki je snel brzostrelko in v Skoka spustil dolg rafal. Pes je zacvilil, se povaljal pred uto ter krvav obležal. Mrtev!

»Gremo!« je še enkrat zavpil belogardistični poveljnik in zagrozil: »Drugič se ne boste zmazali!« Potem se je njihova kolona prek roba oddaljila od domačije.

Franci Črv: Karavanke

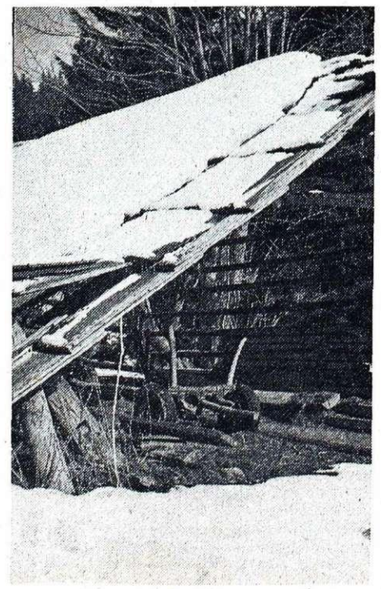
Cvetka pa je še dolgo objemala svojega mrtvega prijatelja Skoka in nihče ji ni mogel ustaviti solz!

Pokopali so ga ob njivi za hlevom tako, kot bi bil član družine. Surovih belogardistov ne Cvetka ne vsi njeni niso mogli nikoli pozabiti!

Ko je naslednje poletje spet zorela pšenica in so spet kosili seno, ni bilo več vojne, ne meje. Dober mesec za tem je Cvetka začela hoditi tudi v šolo. Zelo rada. Pa ne le to: njeni pšenični lasje so se začeli spreminjati v črne! Nekaj nenavadnega! Še vedno pa so ostali rahli, valoviti in mehki. Mehki, kot je mehka ostala Cvetka.

Franci Črv: Potok

Franci Črv: Kozolec

kip talca, na stopnice, ki tamkaj strmo ob skali vodijo v globel do Tepkarja. S tem se je zasledovalcema izgubil izpred oči. Pri tem mu je precej pomagalo tudi slabo vreme. (6).

Med tem časom se je mostovoma približala od vzhoda tudi že 1. četa, ki je šla po poti mimo Joštana, to je v isti smeri kot patrulja na cestnega stražarja. Prišla je v globel Završnice po poti na njenem desnem bregu do Bizjakove žage pri Žagarju. Njej je bila poverjena glavna naloga (4). Po že znanem načrtu je bilo vodji te skupine, komandirju Ivanu Vovku-Tomiju (Živanu), znano, da bodo vse, kar je za požig obeh mostov razen bencina, našli na Bizjakovi žagi pri Žagarju, ki se je nahajala v neposredni bližini mostu na desnem bregu potoka. Glavni nosilec od Nemcev obnovljenega železniškega mostu, se je v svojem spodnjem delu nahajal na obeh bregovih potoka Završnice, nekaj metrov oddaljen od cestnega, prav tako z lesom obnovljenega mostu. Zato so borci 1. čete najprej preko potoka položili nekaj tanjših smrekovih debel, ki jih je bilo na žagi dovolj in na njih iz desk zložili ploščad. Segala je izpod nosilca pod cestni most. Nanjo so naložili preko sto butar iz Žagarjeve drvarnice in na te še večje število desk. Delali so hitro in jih gosto rosenje ni preveč oviralo (4).

Od sto metrov oddaljene postojanke se je ves čas slišalo streljanje, ki je od časa do časa postajalo močnejše. Policisti so streljali bolj na slepo in metali skozi okna bombe, ki naj bi partizanom preprečile vpad v postojanko. Nastopali so tudi kratki premori in enega od teh je izkoristil stražar, ki je s cestnega mostu pobegnil v globel Završnice (6). Kasneje se je skrivoma povzpel na cesto med mostom in Školarisovo gostilno. V ugodnem trenutku je planil proti prednjim vratom postojanke v Bizjakovi hiši in se srečno prebil vanjo. Ker se je partizanska zaseda nahajala nekoliko zahodneje od Bizjakove hiše, tako da je imela pregled tudi nad zahodno stranjo stavbe, mu je bilo to v temni noči toliko lažje. Mitraljezec Fifi, ki je imel zbrojevko naslonjeno na obcestni kamen, ga je sicer še pravočasno opazil in bi mu to lahko preprečil, vendar se je držal navodila, da naj brez potreb Nemcev ne pobijajo (2). Občasno je spuščal kratke rafale v vrata in okna; sicer pa policisti niso več poskušali prodreti iz postojanke. Pokalo je tudi na zgornji strani, kjer je bila druga skupina, ki jo je vodil domačin iz Žirovnice Marjan Šifrer-Kuki (9).

Pri vseh ostalih zasedah je ta čas vladalo zatišje in ni prišlo do stika s sovražnikom, ki zaenkrat ni skušal posredovati (3, 7, 8, 10). Slišali so streljanje, ki je prihajalo od postojanke v Mostah. Zasedi, ki se je nahajala pri kapelici, so žvižgali nad glavo izstrelki, ki so prihajali iz postojanke pri Bizjaku (3)", vendar niso bili namenjeni njej. V vseh varovalnih zasedah na pristopih v Moste je vladala velika opreznost in napetost, kajti bilo je pričakovati, da bodo iz številnih bližnjih postojank Nemci slej ko prej prišli gledat, kaj se v Mostah dogaja. Prav tako so nestrpno pričakovali, kdaj se bo pokazal odsev požara, kaj naj bi bil znak, da je akcija zaključena in se lahko umaknejo (2, 3, 8, 10).

Medtem je bila grmada iz smrekovih butar in desk pod mostovoma pripravljena. Vsi so se nekoliko bali, če bo sploh hotelo goreti. Znane so jim bile namreč govorice in trditve, da so leseni deli obeh mostov zaščiteni s posebnim premazom, ki je odporen proti ognju. Ko je nastopil trenutek zažiga, sta ostala ob mostu le še komandir Tomi in odredni komisar Polde Stražišar; vsi ostali so se že umaknili po poti, po kateri so prišli. Komandir Tomi je naluknjal z nožem vse kante z bencinom in nato sta jih s komisarjem odreda Polde-

tom eno za drugo vrgla na pripravljeni les. Umaknil se je tudi borec, ki je imel nalogo, da napravi baklo, s katero bi »kres« prižgali. Ker ni bilo časa, je komandir prižgal grmado tako, da je iz bližine vrgel nanjo prižgano vžigalico. Grmada se je v hipu vžgala in vzbuh plamena ter zračni sunek sta bila tolikšna, da sta komandirja in komisarja zbila na tla. Na srečo se pri tem nista poškodovala (4). Ogenj se je hitro razgoreval in plameni, ki so se začeli dvigovati vedno više, so razsvetljevali okolico. Prva četa se je tedaj začela v redu umikati mimo Joštana, zadnje hiše v Mostah v smeri proti Dolini Završnice, na Gojzdec. To se je dogajalo malo pred polnočjo"'. Pridružila se jim je tudi zaseda, ki je bila tam. Na začetku Gojzdeca so se ustavili in nekaj časa opazovali požar na obeh mostovih. Slišali so prasketanje plamenov in zavijajoče zvoke, ki so jih povzročali vijaki tračnic, ki so se trgali iz pragov, ko se je konstrukcija posedajočega se mostu nagibala vedno bolj navzdol (4). Še vedno je deževalo. Nadaljevali so umik po isti poti, po kateri so prišli. Na križišču na Sivem vrhu, za hribom Žičica, naj bi se sešli z zasedami, ki so se umikale po drugih poteh. Še ko je akcija tekla, so borci, ki so bili v zasedi na žirovniški strani, zaslišali vlak, ki je prihajal iz smeri Lesc (3). Ta se je na žirovniški postaji ustavil (1). Ko so zagledali vrh Rebra oz. Lipja odsev požara, so se v skladu s poveljem začeli umikati. Šli so po isti poti, po kateri so prišli. Ko je skupina, ki je bila v zasedi pri južnem vhodu v predor in nad njim, v kateri je bil tudi Jože Rebolj-Pla-

(Nadaljevanje na 10. strani)

Ustreljeni talci v Mostah

Plakat z imeni talcev, ki so bili pobiti 1. julija 1942

Objava

V noči od 26. na 27. junija 1942 so komunistični banditi z ognjem uničili železniški in cestni most pri Mostah, Kreis Radmannsdorf.

V zadoščenje so bili dne 1. julija 1942 naslednji komunistični nasilni zločinci na mestu zločina

usmrčeni:

1. ACHACIC Anton, roj. 12. 6. 1893, stanujoč Neumarktl
2. AHCIN Franz, roj. 12. 1. 1912, stanujoč Feistritz Nr. 75
3. ARHAR Josef, roj. 26. 2. 1922, stanujoč Krainburg, Am Hang 91
4. DOLZAN Valentin, roj. 14. 2. 1907, stanujoč Pristava b. Neumarktl
5. DREU Anton, roj. 30. 12. 1909, stan. Wasche 2 b. Zwischenwässern
6. DRNOVŠEK Alois, roj. 21. 7. 1912, stanujoč Wart 147
7. HAFNER Josef, roj. 8. 9. 1904, stanujoč Zwischenwässern 8
8. HROVAT Alois, roj. 5. 7. 1921, stanujoč Naklas Nr. 3
9. JENKO Vinzenz, roj. 16. 3. 1914, stanujoč Trboje 31
10. JUGOVIC Blasius, roj. 4. 2. 1902, stanujoč Wart 288
11. LAZAR Felix, roj. 18. 5. 1926, stanujoč Alt-Ossiitz 7
12. MEGLIČ Viktor, roj. 22. 12. 1902, stan. Neumarktl, Platz der SA 25
13. MERŠOČ Johann, roj. 29. 4. 1905, stanujoč Neumarktl, Am Bach 22
14. NOVAK Karl, roj. 14. 9. 1917 stanujoč Krainburg Falkendorf 28
15. PERDIH Karl, roj. 5. 8. 1920, stanujoč Krainburg, Falkendorf 9
16. PROSEN Johann, roj. 13. 5. 1906, stanujoč Safnitz 56
17. RAJGELJ Franz, roj. 6. 4. 1923, stanujoč Schutna 6
18. RAKAR Franz, roj. 16. 8. 1905, stanujoč Wart 34
19. REŠ Karl, roj. 12. 11. 1923, stanujoč Krainburg, Falkendorf 41
20. SIŠKA Alfons, roj. 23. 10. 1924, stanujoč Wart 199
21. SOLAR Stanislaus, roj. 3. 8. 1922, stanujoč Feistritz 67
22. SVELC Franz, roj. 27. 1 1910, stanujoč Krainburg, Am Hang 62
23. STRITTIG Cyrill, roj. 29. 3. 1909, stan. Neumarktl, Krainburgerstr. 23
24. TRUKALJ Milan, roj. 25. 10. 1911, stanujoč Orehek 6
25. TUSCHEK Johann, roj. 29. 10. 1904, stanujoč Afriach 1
26. VALJAVEC Leopold, roj. 15. 11. 1902, stan. Neumarktl, Veldesersir. 7
27. VODNIK Johann, roj. 30. 11. 1922, stanujoč Schutna 14
28. KOPRIVNIK Rudolf, roj. 31. 3. 1923, stanujoč Neumarktl
29. MAROLT Anton, roj. 21. 12. 1913, stanujoč Lees

(Nadaljevanje z 9. strani)

ninc, hitela čez mostič spodaj pri Matuhu na desni breg Završnice, se je z velikim truščem železniški most zrušil v globel (10). Posamezne skupine so se pospešeno umikale preko ceste in železnice Jesenice—Žirovnica severozahodno od Most skozi Groblje v Ratibovec in po »rudni poti« do križišča na Sivem vrhu, kjer so se združile z glavnino (9) (10). Skupini, ki sta bili pri postojanki, sta imeli krajšo pot in sta zato prispeli prej.

Poudariti je treba, da ves čas akcije, ki je trajala slabo uro, Nemci iz okoliških postojank niso poskušali posredovati. Oni iz postojanke v Žirovnici so se v paniki celo umikali proti Smokuču (5). Kot izgleda, tudi nihče ni obvestil nadrejenih komand v Radovljici in na Bledu. Svoje je verjetno opravilo tudi izredno slabo vreme, ki je onemogočilo, da bi bil velik požar na večjo razdaljo viden.

Tudi 3. četa se je zasedla v Ratibovcu začela umikati, ko je zagledala požar in ko se je železniški most zrušil (8). Odločili so se, da se takoj umaknejo na svoje področje, na Pokljuko. Vendar niso šli po poti, po kateri so prišli na levi breg Save Dolinke, ampak so si za povratek izbrali povsem drugo pot. Spustili so se v Moste, šli pri Matuhu čez mostič (7) in nato ob Savi do mostu v Piškovci pod Bregom oz. Zasipom. Tu so šli nemoteno čez Savo in se podali čez polje pod Zasipom, Sebenjami, Podhom in čez hrib Radovljica, kjer so prečkali progo Jesenice—Bled, mimo Spodnjih Gorij v gozd Za trato (hrib Tratovec) ob vznožju Pokljuke pri Poljšici (7) (8). Vso pot jih je spremljala huda nevihta z vetrom in dežjem, kar jim je po eni strani lajšalo po drugi pa oteževalo umik. Zaradi slabega vremena in teme so napredovali precej počasi. Ko so prispeli na polje pod Zasipom, se je že začelo daniti, kajti zaradi poletja se je dan začel že zelo zgodaj. Zadnji in najbolj nevarni del poti so zato opravili tako rekoč v teku (12) in ko so prišli na cilj terna varno, se je že docela zdanilo (8).

Čeprav se je Cankarjev bataljon po opravljeni akciji hitro umikal iz Most, si policisti v postojanki pri Bizjaku in Šolarisu do jutra niso upali iti iz postojanke. Šele zjutraj, ko se je zdanilo, so šli gledat, kaj se je ponoči zgodilo (1). Tedaj so tudi poskrbeli, da so bile o dogodku obveščene nadrejene komande.

Kot je bilo že omenjeno, je še medtem, ko je akcija trajala, iz leške smeri v Žirovnico prispel tovorni vlak. To noč je bil na železniški postaji dežurni prometnik Adolf Mekina iz Bizjakove hiše v Mostah. Ker se je že dalj časa iz smeri Most slišalo močno streljanje in ker se je preko hriba prav takrat pojavil odsev požara, je tovorni vlak ustavil. Ker Mekina ni točno vedel, kaj partizani napadajo, najverjetneje pa je sumil, da je cilj napada postojanka v hiši, kjer je živela njegova družina, se je odločil, da od kompozicije vlaka odklopijo lokomotivo in se z njo odpeljejo gledat, kaj se dogaja.

V času, ko je lokomotiva peljala proti predoru, se je zaseda, ki se je prej tam nahajala, že umaknila in se spuščala v globel Završnice. Na lokomotivi niso slutili, da so partizani podkurili mostu in kakšna nevarnost jim grozi. Šele ko so bili že skoraj v predoru, ki je dolg 81 metrov, so zagledali plamene in nevarnost. Strojevodji je zaradi bolj počasne vožnje nekako uspelo, da je še pravočasno zaustavil lokomotivo. Če bi bili za lokomotivo tudi vagoni, mu to sigurno ne bi uspelo, ker bi bila zavorna pot predolga. Prav v trenutku, ko je lokomotiva začela vzdi vzvratno, se je most z močnim sunkom zrušil v globino in ni dosti manjkalo, da ta sunek tirnic ni potegnil v prepad (1).

Medtem sta se 1. in 2. četa Cankarjevega bataljona v deževni noči pomikali v smeri Olipovega rovta. Nista se več vrnili v staro taborišče. Proti jutru so se borci nastanili v senčku in kuhinji na Olipovem rovtu nad Potoško planino, vzhodno od Debelega brda (4). Ker je še vedno deževalo, so lahko brez skrbi zakurili v kuhinji, si skuhali toplo hrano in se za silo posušili. (6).

Dežurni v enoti je bil tedaj vodnik iz 2. čete Albin Žemlja-Nande, ki je skrbel za straže in zavarovanja. Tega dne, 27. junija, je iz njegovega voda s stražarskega mesta pobegnil borec Tinček Žemlja-Triglavski, ki je v bataljon prispel dan pred napadom na Moste (5). Zaradi varnosti se je zato bataljon premaknil naprej na Križevce nad Javorniškim rovtom, kjer je opravil nekaj manjših akcij in se nato 2. julija odpravil naprej proti Gornjesavski Dolini[15].

Takoj naslednji dan 27. junija so si prišli ogledat rezultat partizanske akcije v Mostah predstavniki nemških vojaških, policijskih in političnih ustanov na tedaj okupirani Gorenjski. V spremstvu generalporočnika Erwina Rössenerja, višjega vodje SS in policije v 18. vojnem okrožju ter generalmajorja Karla Brennerja, poveljnika redarstvene policije »Alpenland«, je prišel na ogled tudi generalpolkovnik Kurt Daluege, šef redarstvene policije reicha. Ta je prišel iz Berlina na Gorenjsko zato, da bi poskrbel za temeljito izvedbo in izpolnitev zločinskih navodil, ki jih je izdal sam državni vodja SS in policije Heinrich Himmler[16]. Direktno odgovoren za izvedbo teh navodil na Gorenjskem je bil njegov podrejeni Erwin Rössener.

V zvezi s tem je bila načrtovana, v povezavi z italijanskimi silami v t. i. »Ljubljanski pokrajini«, obsežna očiščevalna ofenziva nemške policije in soldateske na Gorenjskem. To ofenzivo so označili s šifro »Enzian«. V ta namen so iz reicha pospešeno dovažali sveže dopolnilne sile, med drugim 18. policijski polk gorskih lovcev, ki je bil posebno izurjen za bojevanje v goratih predelih.

Akcija v Mostah je bila zatorej hud udarec tem pripravam in je nedvomno sprožila hud bes pri tedaj na Gorenjskem navzočih hitlerjevskih veljakih. Ravnali so se po svojem patentiranem in po Himmlerju predpisanem ter, zaukazanem receptu: račun naj plačajo talci.

V zgodnjih jutranjih urah 1. julija 1942 sta v Moste pripeljala dva pokrita nemška kamiona. V prvem so bili policisti, v drugem pa devetindvajset talcev, ki naj bi to jutro v nemško zadoščenje in opozorilo ter grožnjo upornim Gorenjcem na mestu požiga mostov nasilno umrli. Toda zgodilo se je nekaj, na kar Nemci niso računali. Dvema talcema, Francu Rakarju in Karlu Perdihu, je uspelo med vožnjo iz Begunj razvezati vezi na rokah in ko so ju peljali na mesto ustrelitve, sta se pognala v beg. Preskočila sta kamnito ograda ceste in se pognala v globel proti strugi Završnice. Bakar si je pri tem poškodoval nogo in so ga Nemci ujeli ter po hudem mučenju ubili. Perdihu pa je kljub divjemu zasledovanju uspelo, da se je skril in ušel[17]. Po večdnevnem tavanju po gozdovih mu je končno uspelo priti med partizane na Pokljuki, žal pa je že čez dobra dva meseca, 9. septembra 1942., padel na Jelovici skupaj s komandantom gorenjskih partizanov Jožetom Gregorčičem-Gorenjcem in petindvajsetimi tovariši. Soborci so ga poznali pod imenom Žar[18].

Čeprav je bilo nemško maščevanje kruto in v smislu omenjenih navodil, je vendar bilo za tedanji čas izjemno, da se Nemci niso maščevali tudi nad prebivalci Most, kot je bilo tedaj tako rekoč pravilo. Celo med talci ni bilo domačina, če izvzamemo Franca Rakarja, ki se je sicer rodil v Zabreznici, vendar večino svojega kratkega življenja preživel na Koroški Beli in v Stražišču pri Kranju ter bil kot Kranjčan od Nemcev tudi aretiran. To nas še bolj začudi, saj je pri napadu na Moste sodelovalo večje število domačinov iz okoliških vasi. Res so ti prišli šele pred kratkim v Cankarjev bataljon pod Stol in so Nemci meni-

ŠT. 44

PISMO ŠTABA I. GRUPE ODREDOV Z DNE 30. JUNIJA 1942 ŠTABU 2. BATALJONA O NEMŠKI KONCENTRACIJI V POLJANSKI DOLINI IN AKCIJI NA MOST V MOSTAH PRI ŽIROVNICI[1]

ŠTAB I. GRUPE ODREDOV
SLOVEN. PART. ČET

Na položaju, 30. VI. 42.

Opr. št. 16/I.

ŠTABU II. BAT.

NA POLOŽAJU.

Po dosedanjih še nepotrjenih vesteh smo izvedeli, da so Nemci nekaj svojega vojaštva poslali v Poljansko dolino.[2] Zaradi sigurnosti vas opozarjamo, da bodite v tem pogledu zelo previdni, to se pravi, bodite v stalnem primiku in ofenzivnem stanju, da vas ne bi sovražnik presenetil. Če bi uvideli, da ima sovražnik le preveliko nadmoč, tedaj lahko pokličete 4. bat.[3] na pomoč. Vi pa vztrajajte in ne zgubljajte vere v našo započeto borbo. Danes ali jutri stopi 1. bat. v ponovne akcije, s katerimi vas bo delno razbremenil, tako da boste laže nadaljevali svoj načrt. 1. bataljonu je prva akcija 100% uspela. Uničili so cestni in železniški most v Mostah pri Žirovnici, tako da je promet za dalj časa prekinjen.[4]

Od 3. bat. nimamo nobenih poročil, če so stopili že v akcijo ali ne. Govori se namreč, da so tam boji, vendar točnih poročil do danes še nimamo. Storili bomo vse, da ta bat. stopi takoj v borbo, v kolikor se to še ni zgodilo.

Z ukrepom, ki ste ga storili proti vodstvu 1. čete, se popolnoma strinjamo, z edino pripombo, da se stvar še natančneje preišče ter krivca strogo kaznuje.

Smrt fašizmu — svobodo narodu!

Komandant: **Jože Gorenje**[5]

Politkomisar: **Požar Gregor**[6]

Partizansko poročilo o požigu železniškega mostu v Mostah

IVAN JAN

SONČNI OTROK, KI MU JE BILO IME CVETKA

Tri leta pred začetkom zadnje vojne je neke lepe sončne julijske nedelje v vasici sredi prijaznega hribovja tik za nasilno jugoslovansko-italijansko mejo prikukala na svet srčkana deklica. Novorojenček kot vsak drug.

Bila je deseta po vrsti in najstarejši brat je bil tedaj že pri vojakih. Skopa hribovska domačija je z njo dobila nova lačna usta, ki jih je bilo že tako veliko in preveč. Zato od bratov in sestra pred rojstvom ni bila nič kaj preveč zaželena. Starejši so očeta in mater, ki sta bila dobrodušna človeka, zaradi tako pogostih »štorkljinih« obiskov gledali že po strani.

Vendar je prihod majhne in lepe punčke to sončno nedeljo črnogledost v hipu razgnal. *Kot veter razpodi moreče megle.* Zdaj je bilo z njo v družini pet fantov in pet deklet.

A ne le to: deklica je prinesla s seboj tudi izjemno pšenično svetle, kot pena rahle in na gosto skodrane laske. In kakšne očke! Dve mali modrozeleni kroglici. Njena glavica je bila kot živ, lep šopek. Bratje in sestre so se potem ob materini porodniški postelji prerivali, odrivali in tekmovali, kdo bo najmanjšo, svetlo in lepo kodrolaso bitje, pobožal prej. Vsi ostali so namreč imeli temne lase in svetle oči. Ona je bilo živo nasprotje.

In zunaj je sijalo nedeljsko julijsko sonce!

Po poševnih njivah je zorela in se rumenila težka pšenica! V zibki ob mami pa je ležalo dekletce s prav tako barvo las, kakršno je dobivala pšenica!

In čudno! Že od prvega dne z njo ni bilo sitnosti. Tudi jokala ni, smehljati pa se je znala prav kmalu.

Toda kljub svoji majhnosti je dekletce povzročilo dosti skrbi. Predvsem, kako naj ji bo ime?

In še huje: prav pod njihovo kmetijo je hribovje rezala tista krivična državna meja, tako da je bila njihova hiša pod *Mussolinijevo Italijo!* A *na povsem slovenskem ozemlju!* Od tod je bilo še dve uri hoda do mesta z živosrebrnim rudnikom, ki je bilo tudi pod Italijo in tudi čisto slovensko.

Vsi so seveda potiho in na glas že poprej razmišljali in ugibali, kako naj bo ime novorojenčku, a zdaj ni ustrezalo nobeno izmed zamišljenih. Saj deklica z milim in lepim obrazkom, ki so ga krasili tako pšenično-zlati lasje, vendar ni mogla dobiti kakršnegakoli imena? Ugibali so vsak zase, ugibali skupaj in večina je hotela, naj jo imenujejo kot Sonček. »*To ne gre. Ime bi že bilo lepo, a ni za človeka,*« sta jih zavračala oče in mati, čeprav jima je bil otroški predlog tudi povšeči. Kajti s punčko, desetnico, zadnjo in tako lepo je ob vseh skrbeh prišla v hišo taka praznična svetloba, kakršne ni zmoglo tudi najlepše sončno jutro!

In ker sta bila globoko verna, sta se zahvaljevala: »Bog naju je zdaj nagradil še s tem sončnim otrokom! Kdo ve, kaj bo še doživel? Deseti je,« nista pozabila na vraže. Bila sta ponosna na sončno deklico in prav nič ju ni skrbelo, kako bosta nahranila tudi ta usta!

Dekletce torej mora dobiti ustrezno ime. Pomeniti mora nekaj lepega, svetlega. Pa so naštevali: Lenka, Metka, Jelka, Justi, Malka, Nežka, Cilka, Helena, Pavla . Mestna imena jim niso bila všeč.

Nazadnje je desetletna Štefka kot mimogrede zinila:

»Cvetka, Cvetka naj bo! To je še najbolj podobno našemu Sončku!« In tako je novorojenka dobila ime Cvetka!

Zdaj je bilo treba rešiti še drugo, še bolj nerodno vprašanje: kdo bo botra in še bolj, kako bo z botrom?

Botra je bila hitro izbrana, toda boter! Znano je namreč bilo, da je vsakemu desetemu otroku, tudi v slovenski družini, pod Italijo botroval sam Mussolini, Duče! Njihova družina pa je bila tako zavedno slovenska, da otroci tudi v italijanske šole niso hodili. Prek meje so, kot »švercarji«, uhajali v slovensko šolo na slovenski strani! To je bilo znano okolici. In zaradi tega so starši imeli z italijanskimi oblastmi veliko sitnosti.

»Ne,« so rekli v en glas, »ta tiran pa že ne bo boter naši Cvetki, našemu Sončku!«

Oče pa je dodal: »Četudi bi nam s to botrino črtali davke, *tega nikoli ne bom* dovolil! Z Dučejem, ki nas tako preganja, v botrino nikoli!« je zabelil odločitev s kletvico, kar so iz njegovih ust slišali redkokdaj.

Boter je postal mamin brat, prav tako pokončen Slovenec, kot so bili oni sami.

In Cvetka je postajala nova Slovenka. Ljubljena od vseh, a tudi ona je bila prijazna z vsemi. Le do hudobnežev in surovežev je že od najrosnejših let čutila odpor. To ji je bilo nekako prirojeno.

Bila in ostala je sončni otrok in večkrat so jo klicali s Sončkom kot s Cvetko! Igrala se je z otroki, a tudi ona jim je bila igračka. Vsakomur se je znala prilagoditi. Dar božji, so rekli. A tudi če je bila sama, se je znala *zabavati, igrati. Ni sitnarila* in igračke si je zelo hitro znala narediti kar sama: iz cunjic. Iz kakega krompirja, repe, kosa lesa, iz peska, ki ga po dvorišču ni manjkalo.

Njena največja prijatelja sta bila pes Skok in konj Lisko. Na svet so prišli v istem mesecu in skupaj so rastli, se igrali in prijateljevali. Karkoli je Cvetka naredila enemu ali drugemu, vse sta vzela za dobro, vse je bila igra.

Toda Skok in Lisko sta v dveh letih odrasla. Skoka so privezali in mu postavili uto blizu hleva, Lisko pa je moral vsak dan več voziti, delati. In tako je za igro ostalo le malo priložnosti. Poleg tega sta živali postali resnejši, Cvetka pa le nekajletni otrok, ki je in bi še kar naprej lazila za njima. Toda še vedno so ostali prijatelji. Nerazdružni vselej, kadar je bilo le mogoče. Kuža se ji je smilil, ker je moral biti privezan, zato je bila pogosto pri njem, Lisko pa še bolj. Kajti od napornega vlačenja po strmih hribovskih poteh je večkrat imel oženjen vrat, umazane in ranjene noge, razkuštrano grivo, razmrsˇeno *dlako in neurejen rep.* Cvetka ga je v prostem času neprestano brisala in česala z velikim glavnikom, ki ga je vzela bratom. Ker je bil Lisko velik, je morala nanj nekako splezati. Tudi prek jasli. *Vsi so bili* del domačije, del življenja, ki je pri njih teklo tako preprosto, vendar neugnano.

Ko je prišla vojna, so bili Cvetka, Skok in Lisko, stari po slaba tri leta. Vse se je nekako spremenilo, potemnelo. Okoli hiše so začeli hoditi različni vojaki. Skok je pogosto z lajanjem odkrival prikrite obiskovalce, Cvetkin obrazek, njene oči in njeni lasje pa so kljub temu vedno bolj žareli.

Cvetka je vedela vedno več. Vsi so jo poučevali, a tudi sama je bila presenetljiv opazovalec. Najprej je vedela za italijanske vojake. A te, ki hodijo po meji in bunkerjih ob njej, je poznala že pred vojno.

Potem so prišli bolj zeleni in še bolj odurni, ki so proti njim lajali še ostreje kot Skok proti njim. To so bili Nemci, je zvedela. Vsi ti so prihajali podnevi.

Čez kako leto pa je nekega večera, ko ni mogla zaspati, odkrila neke nove vojake. Potiho se je spustila po stopnicah in v zatemnjeni kuhinji opazila skupino moških, ki so se bolj potiho a prijazno pomenkovali z *materjo in očetom.* Vmes so segali v skledo po žgancih in mleku. Takoj je ugotovila, da to morajo biti tisti skrivnostni partizani, o katerih so pri njih že *večkrat govorili z velikim spoštovanjem.* Odrasli so pač računali, da mala Cvetka tega še ne razume in da je bolje, če ne ve, kako je s to rečjo. Kajti za partizane, ki so jih Nemci zmerjali z *banditi, ni smel* zvedeti nihče nepoklicani. Presenetljivo je ugotovila, da so tudi oboroženi, da pa niso tako enotno oblečeni kot drugi vojaki. In kar je bilo najbolj novo in opazno: na kapah so nosili rdeče zvezde! Všeč so ji bili zaradi prijaznosti in domačnosti, všeč, ker so se upirali tujcem. Kmalu za tem je z griča z ostalo družino opazovala velik požar, ki se je vzpenjal v nebo v sosednji vasici. Domači so potem govorili, da so tam belogardisti ubili gospodarja in ranjenega partizana, ki se je skrival zdravil v tisti hiši. Odtlej je ime »belogardisti«, »ta beli« vedno vzbujalo grozo. Vedno so se bali njihovega prihoda. Pred njimi je divjal črni strah, ker so prinašali udarce, ki so puščali *črnice, za seboj so puščali črne zidove in* črno smrt. Zato Cvetkina glavica nikakor ni mogla dojeti, kako se taki ljudje morejo imenovati »beli«?!

In potem so tudi okoli njihove hribovske domačije začeli vohati »ta beli«. Nekajkrat so jih videli že čisto blizu hiše, vendar zaenkrat vanjo še niso stopili.

Prišel pa je tudi nevarni črni dan. Spet je zorela pšenica in po senožetih so kosili zadnje seno. Bilo je toplo, kot takrat, ko je Cvetka ugledala ta nemirni svet. Ponoči so k njim prišli partizani, obveščevalci in intendant, ki jih pa Cvetka in tudi ne njeni nekaj let starejši bratci in sestrice niso ne videli ne slišali.

Zaradi opravkov so se partizani zadržali pri njih tudi še naslednje jutro. Bilo je vse tiho in mirno, zato jih je prijazna mama nahranila kar v kuhinji. Tedaj jih je videla tudi Cvetka, ki je takrat dopolnila šest let. Partizanov je bila že vajena kot vsi v hiši. Zato je že vedela, da o njih ne sme govoriti nikomur, najmanj pa kakim Nemcem ali belim. Sproščeno se je igrala s prijaznimi fanti in ogledovala njihove kape. Medtem je na senožet pod vas šla grabit seno starejša sestra Mici. Bolj zaradi opazovanja in obveščanja kot zaradi dela, pravzaprav pa zaradi obojega. Bali so se nepričakovanih nemških ali belogardističnih obiskov. Nosila je rdeč predpasnik in rumenkasto ruto.

Naenkrat je na poti, ki se je vzpenjala proti njihovi domačiji opazila kolono vojaških postav. Pogledala je bolje! Belčki, jo je obšlo. Med njimi je bil tudi znanec iz sosednje vasi. Opazili so jo. Kaj je ne bi! V rdečkastem predpasniku in z rumeno ruto! Ona pa je grabila kar naprej. A le še nekaj minut. Toliko, da so se zgubili za robom. »Očitno gredo k nam!« se je prestrašila. »Obvestiti moram naše in partizane, naj se umaknejo!«

Pognala se je naravnost navzgor in med grmovjem po bližnjici hitela navkreber. Le tako je bilo še upati, da bo belčke, ki je tudi *ne smejo opaziti,* prehitela.

Uspelo ji je. Privihrala je v hišo in bolj dahnila kot rekla, kdo se bliža. Zdaj je zadevo prevzela mama in rekla partizanom v kuhinji: »Hitro pri zadnjih vratih ven! Da ne boste kaj pozabili.«

(Nadaljevanje z 21. strani)

železarna lahko začela z izdelavo prvovrstne silika opeke iz domačih surovin.

Zaradi izjemnega prizadevanja in neutrudnega dela je Janku uspelo izključiti ves uvoz surovin za izdelavo ognjevzdržnih izdelkov iz šamotnega in silika materiala, s tem pa je Železarni in celotni jugoslovanski družbi prihranil ogromno deviz.

Iz popolnoma domačih surovin je izdelal phalne mase, ki se predvsem uporabljajo pri obzidavi ponev v vlivališčih v martinarnah, elektropečeh in plavžih. Ta phalna masa je bila v primerjavi z opeko, ki se je uporabljala prej, za več kot polovico cenejša, poleg tega pa je bila vzdržljivost phalne mase še enkrat večja kot šamotne opeke. Tudi jeklo, ki teče skozi s phalno maso obzidane ponve, je precej čistejše in kvalitetnejše. Tudi v tem primeru so znašali letni prihranki milijone dinarjev. Nov postopek za pripravo bazičnih ognjevzržnih ponev za talilne peči in nov postopek za pripravo phalne mase za ognjevzdržno oblogo ponev je Janko Stana 20. maja 1955 patentiral pri Zveznemu uradu za patente v Beogradu.

Stana na področju ognjevzdržnega materiala ni delal samo za železarno Jesenice. Z uspehom je pomagal tudi drugim tovrstnim podjetjem v Jugoslaviji, predvsem v času njihove izgradnje in prav zaradi te njegove strokovne pomoči in nasvetov marsikatero podjetje po njegovi zaslugi še danes uspešno obratuje.

Konkretno je sodeloval z naslednjimi delovnimi organizacijami oz. delovnimi organizacijami v izgradnji:

– Institut za elektrozveze, Ljubljana, Celovška c. 207 (vlivanje talilnih loncev – 23. 5. 1953, 25. 6. 1953);
– Institut za industrijska istraživanja Ministrstva industrije NR Hrvatske – dr. Barić Ljudevit, naučni saradnik (priredjivanje ugljenih štapova za električno svijetlo – 28. 6. 1950);
– Fabrika za silika vatrostalni material v izgradnji – Skopje (osnutek gradnje tovarne za izdelavo silika opeke v Gostivaru – 14. 5. 1953);
– METAN DD Zagreb (izgradnja tovarne elektrokvaricitnih ugljena);
– Pregled in organizacija bivše elektrodne tovarne na Bl. Dobravi in formiranje izgradnje nove tovarne za elektrodne šipke itd. – 7. 10. 1954;
– Navodila za izdelavo krtačk – inž. Miroslav Nikolić – 11. 5. 1948;
– Industrija šamota – Darosava;
– ZMAJ – tovarna baterij, Ljubljana;
– Fabrika šamota, Arandjelovac – inž. Milivoje Vitković – 14. 6. 1956;
– Sodelovanje z ostalimi slovenskimi železarnami – Gregor Klančnik;
– EISENWERKE FELTEN Comp. GUILLCAUME, BRUCK a/d Mur – 17. 6. 1957;
– METAL INDUSTRY I. M. KOUGIO ULIS LTD – ATHENS – Greece – 5. 4. 1957;
– Odločba o nagradi na novatrstvo – racionalizacija železarna Jesenice – 7. jan. 1956.

Svoje eksponate je tudi razstavljal na Gospodarskem razstavišču v Ljubljani.

Kot samorastnik in samouk se je Janko STANA dokopal do nadpoprečnega znanja, katerega je vsestransko nudil razvoju in napredku naše socialistične domovine. Njegove zasluge na tem področju so izjemne in je le malo ljudi v državi, ki bi se lahko primerjali z njegovo upornostjo in žilavostjo, še zlasti glede na to, ker je bil 100 % vojaški vojni invalid brez obeh nog.

Za svoje izredne zasluge je bil 1. maja 1948 odlikovan z visokim priznanjem orden dela II. stopnje.

Janko Stana je pisal tudi spomine iz svojih otroških let, ki jih v obliki krajših črtic objavljan KOROŠKI FUŽINAR. Tako mu je uredništvo KOROŠKEGA FUŽINARJA v številki 3–4, letnik IV, z dne 1. maja 1954 objavilo črtico z naslovom SPOMINI NA TOLSTI VRH z naslednjim posvetilom uredništva tega ravenskega glasila:

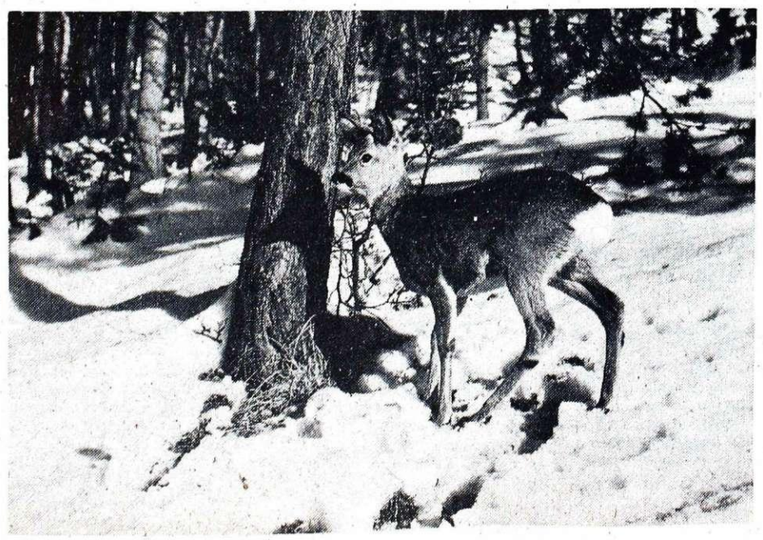
»Prejeli smo in objavljamo pismo, ki je kakor pozdrav našemu kraju. Toliko zanimivosti pove in v tako lepi domači besedi. JANKO STANA je čudovit človek. Stoodstotni invalid svetovne vojne, brez obeh nog, pa je prišel s fronte in bolnic po veliki volji in prizadevanju mimo raznih služb do znanja in položaja obratovodje. Odločen rodoljub in aktivist med okupacijo je na svojem strokovnem polju vkljub vsej invalidnosti veliko prispeval k izgradnji domovine, prejel vrsto priznanj in odlikovanj ter visokih nagrad udarnika, racionalizatorja in novatorja državnega merila. Velikemu domoljubu in rojaku vračamo koroški pozdrav.«

JANKO STANA je umrl zaradi možganske kapi 2. septembra 1961. leta v invalidskem domu v Strunjanu, kamor ga je invalidsko društvo z Jesenic poslalo na okrevanje.

PRIPIS: Vsi njegovi trije sinovi: Ivan, bolj znan kot Hani, Roman, ki je bil tudi obratovodja šamotarne – oba že upokojena in Vasilij, ki je še aktiven – so železarji.

Franci Črv: Karavanke

Franci Črv: Na robu gozda

li, da so bili vsi po vrsti na silo ugrabljeni in verjetno je bil to tudi eden od razlogov, kajti dotlej so vasi pod Stolom za Nemce veljale kot mirne. Tudi udeleženci decembrske vstaje koncem prejšnjega leta so se nemški evidenci uspešno izmuznili. Svoje pa je pri tem odigral nedvomno tedanji nemški župan, upokojeni avstroogrski polkovnik Franc Hočevar, ki je stanoval v Mostah, nedaleč od mostov. Ta se je zavzel za vas in sovaščane, kajti vedel je, če se Nemci nad njimi maščujejo, se bodo tudi partizani njemu. Stražarja, ki sta varovala požgana mostova, pa so Nemci že naslednji dan prijeli in odpeljali (1)".

Nedvomno sodi napad in porušenje železniškega ter cestnega mostu v Mostah pri Žirovnici med največje diverzantske akcije Gorenjskega odreda na Gorenjskem v letu 1942. Verjetno jo moramo šteti tudi kot eno največjih v sklopu celotnega obdobja narodnoosvobodilnega boja na Gorenjskem. Bila je dobro pripravljena, drzno in učinkovito izvedena in imela za Nemce hude posledice. Pretrgana je bila glavna prometna žila, ki je povezovala Avstrijo z Gorenjsko in drugimi predeli Slovenije ter okupirane Jugoslavije. Promet je bil prekinjen za tri tedne, kar je bilo za tedanje vojne razmere in potrebe za okupatorja zelo hud udarec. Posebno boleče zanj je bilo dejstvo, da se mu je to zgodilo tik pred nosom številnih in močnih postojank, ki sploh niso mogle ali utegnile posredovati. V neposredni bližini v Mostah in Žirovnici so se bile tri postojanke: poleg one v Mostah še žandarmerijska postojanska posadka in postojanka v bivšem Sokolskem domu v Žirovnici.

Pri tem pa partizani niso utrpeli nobenih izgub. Ni bilo ne mrtvih ne ranjenih. Edino poškodbo je staknil nek borec 1. čete pri prenašanju in nakladanju desk na grmado, ko mu je padla na glavo deska in si je nekoliko ranil uho (11). Akcija je trajala slabo uro in je bila v celoti izvršena, kot je predvideval načrt, kar se je sicer le poredko dogajalo pri večjih operacijah. Na splošno in širše gledano je lega Most, ki so tik ob vznožju Stola in njegovega predgorja, za napad bila ugodna, vendar bi, zaradi lege objekta napada, ki je v strmi globeli, kaj lahko postala smrtonosna past, če bi sovražnik učinkovito posredoval in prebil zavarovanje oz. če le-ta ne bi bila ustrezno in premišljeno postavljena. Tudi način uničenja mostov s požigom je bil ustrezno izbran, čeprav je deževalo že par dni pred akcijo in med akcijo samo. Dež se je pokazal tudi učinkovit zaveznik.

Ta in druge akcije tega časa na Gorenjskem so imele svoj odmev tudi v Hitlerjevem štabu v Berlinu. Kot je bilo že omenjeno, je tedaj ponovno prišel na Gorenjsko šef redarstvene policije generalpolkovnik Kurt Daluege. Njegova prisotnost kaže, kako močno so akcije gorenjskih partizanskih enot prizadele okupatorja in kako močno so odmevale do najvišjih vrhov v tedanjem nemškem imperiju, ki je bil takrat še na višku svoje moči. Bil pa je vseeno nemočen v boju proti upornemu narodu. Maščeval se mu je lahko le s terorjem, streljanjem talcev in požigi vasi, vendar upora tudi s tem ni mogel zaustaviti in uničiti.

Svoje sledove je akcija v Mostah pustila tudi v poročilih in dokumentih, in sicer tako v partizanskih kot v nemških. V pismu štaba I. grupe odredov z dne 30. junija 1942 štabu 2. bataljona, ki je tedaj bival v Poljanski dolini, beremo, da je prav akcija 1. bataljona 100 % uspela. Poročilo pravi, da je bataljon uničil cestni in železniški most v Mostah pri Žirovnici, tako da je promet za dalj časa prekinjen[20].

Poročilo sta podpisala komandant Jože Gregorčič-Gorenjc in komisar Lojze Kebe-Gregor Požar.

V poročilu komandanta orožniškega okrožja Radovljica, poročnika Daxböcka, za mesec julij tudi beremo, da so bili napadi na železnico v Mostah pri Žirovnici in dvakrat pri Podnartu [21].

Diverzija v Mostah je imela kasneje tudi svoje nadaljevanje. Nemci so do sredine meseca julija porušena mostova obnavljali in za primer ponovne diverzije zanju pripravili na Belškem polju pod Koroško Belo v posebni baraki rezervne dele za mostove. Baraka je stala pod Lavtižarjevo (p. d. »Cestarjevo«) hišo na levi obali potoka Bele (6). To je izvedela partizanska obveščevalna služba in štab bataljona je konec julija ali začetek avgusta sklenil, da morajo barako uničiti. (5)

V akciji so se pozno zvečer podali Albin Žemlja-Nande, Franc Papler-Boris in še nekdo (5). Govorilo se je sicer, da so ti rezervni deli premazani s posebno zaščitno prevleko, ki je proti ognju odporna. Isto so govorili tudi za mostova v Mostah, pa sta vseeno pogorela.

Ko se je trojica baraki približala, so vlomili streho in notranjost in zunanjost polili z bencinom. Ko so zažgali, je buhnil velik plamen, ki je razsvetljeval okolico. Borci so se naglo umaknili v južno smer proti Savi (5) (6).

Kot so kasneje zvedeli, je tedaj res zgorel le razliti bencin, baraka in les v njej pa so ostali celi.

To akcijo so pomladi leta 1943 ponovili. Tudi tokrat jo je vodil Albin Žemlja-Nande iz Žirovnice. Tedaj je bila situacija drugačna. Ko so vdrli v barako, so v njej našli poleg lesenih delov tudi sode z oljem. Odprli so sode in olje razlili po baraki in tokrat je vse temeljito pogorelo (5).

Oba mostova so Nemci v Mostah obnovili na isti način, kot so to storili že leta 1941 in takšna sta dočakala konec vojne in svobodo.

IVAN VOVK-ŽIVAN

KOMANDNI KADER IN BORCI, KI SO 26. JUNIJA 1942 SODELOVALI PRI NAPADU NA CESTNI IN ŽELEZNIŠKI MOST V MOSTAH PRI ŽIROVNICI

Štab Gorenjskega odreda: Žvan Andrej-Boris (komandant), narodni heroj; Stražišar Polde-Polde (politkomisar); Potočnik Franc (intendant), španski borec; Pohar dr. Edvard-Edvard (odredni zdravnik).

Štab Cankarjevega bataljona: Žemva Albin-Izidor (komandant); Verdnik Matija-Moti, Štajzi, Tomaž (politkomisar), narodni heroj; Konobelj Franc-Slovenko (intendant).

1. četa: Vovk Ivan-Tomi, Živan (komandir); Kozar Karel-Romi (politkomisar); Dolar Valentin-Čiro; Jerala Franc-Cvetko; Jerovšek Franc-Vasja; Krmelj Ivan-Brko; Kiršner Rupert-Jože; Lončar Anton-Zoro; Majhen Florjan-Šimen; Rupar Peter-Pero; Triler Ciril-Čiro; Smid Janez-Janoš.

Borci iz ljubljanske skupine: Bernik Maks-Lipa; Cimerman Franc-Nace; Divjak-Peter; Gorkič Lado-Lado; Japelj Štefan-Štefan; Japel Stane-Slobodan; Kavčnik Janez-Tomaž; Kurent Franc-Kos; Leben Janko-Zmago; Mikec Avgust-Ivan; Pečenik Matija-Jazbec; Rotar Ivan-Orel; Sever Alojz-Gams; Slovenc Jože-Kavboj; Uršič Franc-Gorazd; Valič Aleksander-Muki; Vrhovec Janko-Majski; Vrhovec-Lado; Vrhovec Lojze-Rab; Bojan; Boris; Koman Janko-Ciko; Dušan; Franjo; Kucl; Miha; Nestl; Švejk.

2. četa: Matoh Tone-Štepsl (komandir); Šifrer Marjan-Kuki (politkomisar); Baloh Franc-Sambo; Benigar Franc-Gabrin; Dolžan Rado-Marko; Grčar Avgust-Mato; Grčar Stane-Miki (Štefan); Kersnik Vlado-Fifi; Koder Tone-Baco; Križnar Franc-France; Kuralt Drago-Drago; Langus Peter-Drzni; Lužnik Mirko-Miro; Mulej Franc-Suljo; Mulej Franc-Gorski; Novak Ludvik-Aleksander; Obermajer Julij-Bobi; Papler Franc-Boris; Pohar Alojz-Gregor; Praprotnik Boris-Divji, Pavel; Prešeren Ivan-Fridl; Razinger Anton-Stric; Rozman Jože-Rudi; Rebolj Jože-Planinc; Slabe Franc-Brdski; Soklič Janko-Remi; Šifrer Savo-Kos; Žemlja Albin-Nande; Žemlja Tinček-Triglavski.

Borci iz ljubljanske skupine: Celar Ivan-Ralec, Tugo; Cvar-Taras; Čebin Boris-Džim; Ferjančič Jože-Leopold; Firm Richard-Šeri; Kerč Franc-Jozel; Kerč Ivan-Jože; Peterca Tone-Miha; Slabe Ludvik-Ludvik; Trebežnik Drago-Žane; Zupančič Ignac-Dušan; Žirovnik Jože-Mičo; Dušan; Jak; Nande-Lojze; Pepe; Tiger; kuhar; velik suh fant.

3. četa: Seidler Ernest-Iztok (komandir); Hribar Ivan-Gorjanc (politkomisar); Ambrožič Anton-Božo; Ambrožič Franc-Beton; Bizjak Peter; Černe Alojz-Edvard; Gogala Gabrijel-Lipe; Gogala Tone-Gorenjc; Dijak Franc-Štefan; Humar Martin-Soča; Kocijančič Stanko-Marjan; Krničar Jurij; Mužan Vinko-Mihajlo; Pogačnik Oskar; Pristov Peter-Drago; Repe Adolf-Tilen; Repe Vinko-Triglavski; Šmid Franc-Ljubo; Vister Valentin-Savski; Volf Janez-Družinski; Žumer Jakob-Mitja; Žvan Janez-Dravski; Žvan Jože-Tomo.

Opombe:

1. Zbornik dokumentov in podatkov o narodnoosvobodilni vojni jugoslovanskih narodov VI/2, 1956, str. 91, 111 in sl.
2. F. Konobelj-Slovenko, Jeseniška četa in Cankarjev bataljon v letu 1942, Jeklo in ljudje (Jeseniški zbornik) IV. 1980, str. 351.
3. I. Jan, Med gorenjskimi partizani, 1956, str. 104.
   F. Konobelj-Slovenko, o. c., str. 355.
4. Ivan Vovk-Živan, Prva akcija gorenjskih partizanov, Železar št. 30/IV, str. 4.
5. J. Vidic, Zločin pri Lenartu, 1973, str. 207.
6. Številke v oklepaju se nanašajo na posamezne zapisnike, ki so nastali na osnovi pripovedovanj preživelih udeležencev in prič ter se nahajajo v Tehničnem muzeju Železarne Jesenice.
7. I. Jan, o. c., str. 98, J. Vidic, o. c., str. 407 in sl.
8. I. Jan, o. c., str. 105.
9. I. Jan, o. c.
10. I. Jan, o. c.
11. I. Jan, o. c., str. 106.
12. I. Jan, o. c.
13. F. Konobelj-Slovenko, Pod Mežaklo in Karavankami in so se uprli, 1954, str. 200.
14. F. Konobelj-Slovenko, o. c.

(Nadaljevanje na 12. strani)

(Nadaljevanje z 11. strani)

15. F. Konobelj-Slovenko, Jeseniška četa in Cankarjev bataljon v letu 1942, Jeklo in ljudje IV, 1980, str. 359.
16. I. Jan, Kronika Kokrškega odreda I, 1980, str. 246, isti, Ob 40-letnici prvih partizanskih odredov na Gorenjskem, Listi 55/XII, 1982, str. 15 (priloga Železarja).
17. J. Vidic, Beg z morišča, 1971, str. 18 in sl.
18. J. Vidic, o. c., str. 25.
19. J. Vidic, o. c., str. 8
20. Zbornik dokumentov in podatkov o narodnoosvobodilni vojni jugoslovanskih narodov VI/3, 1956, str. 108, op. 4.
21. J. Vidic, Semenj v Bistrici, 1981, str. 199.

Pričevanja:

(1) Izjava Valentine Mekina-Bizjak iz Most pri Žirovnici 9. maja 1982.
(2) Izjava Vlada Kersnika-Fifija z Bleda 5. maja 1982.
(3) Izjava Franca Konoblja-Slovenka z Jesenic 4. maja 1982.
(4) Številne izjave, nasveti in konsultacije z Ivanom Vovkom-Živanom z Jesenic.
(5) Izjava Albina Žemlje-Nandeta iz Žirovnice 5. maja 1982.
(6) Izjava Franca Paplerja-Borisa iz Žirovnice 9. aprila 1982.
(7) Izjava Martina Humarja-Soče iz Zasipa — Sebenj 3. maja 1982.
(8) Izjava Vinka Repeta-Triglavskega iz Sp. Gorij 3. in 5. maja 1982.
(9) Izjava Tineta Dolarja-Čirota iz Žirovnice 5. maja 1982.
(10) Izjava Jožeta Rebolja-Planinca iz Most pri Žirovnici 26. aprila 1982.
(11) Izjava dr. Edvarda Poharja-Edvarda iz Ljubljane F. Paplerju-Borisu iz Žirovnice 7. aprila 1982.
(12) Izjava Stanka Kocijančiča-Marjana iz Nove vasi 15. aprila 1982.

Vsem se na tem mestu najlepše zahvaljujem.

ANDREJ KOKOT

PESMI IZ ZBIRKE

KAPLJE ŽGOČE ZAVESTI

NE MOREM DRUGAČE

Vem, to ni dobro, to nič ne donaša.
Ljudje želijo lepe in čiste pesmi,
take o rožah, kod tekla je zibelka naša.
Ljudje nočejo biti v rog ugnani in tesni.

Jaz pa preresnično razkrivam sramoto,
preveč na stežaj odpiram svoje srce.
Vem, to me žene v neizbežno samoto,
to pomeni moj konec, ali pa vsaj moje
gorje.

Toda tu pri nas ne morem drugače.
Tu ima vsaka beseda dvojen pomen.
A jaz nočem, nočem za laž dobiti pogače,
jaz nočem in ne morem nositi dvojnih
imen.

SAMO ENKRAT

Enkrat, samo enkrat sem zamahnil
s krili svoje svobode, kakor kresnica
zasvetil v noč, se oddahnil,
spustil k izviru, kjer se poraja resnica.

Pa sem se znašel tam, kjer strižejo
predolge peruti, kjer se godijo čudne reči,
kjer osramočenci hinavstvu pete ližejo,
tam, kjer se krivica pravici v brk smeji.

NE IZDAM

Moje početje je jalova setev,
zakaj njiva je hladna in nezorana.
A kljub temu čakam na žetev,
čeprav je ljubezen v smrti razdana.

Zdaj tu na robu svoje zemlje stojim
in vem, da ni izhoda, da je vse zaman,
a vseeno v daljnje zvezde strmim
in ne izdam, zakaj sem žalosten in sam.

GORA

Poglej,
tam čisto na robu.
To je moja gora.
Na to goro
z zeleno jaso
vabijo na oddih.
Tam je v ozračju
veliko ozona,
tam sonce zgodaj vstaja.
Na tej gori je blažen mir.

Vidiš,
od tam se stekajo
vse moje sledi.
A jih vsak dan zabrišejo
(zaradi čistoče
in lepšega videza kraja).

Kljub temu
sem se vsak dan podal na pot,
dokler nekega dne
niso odkrili vseh mojih
skrivnih poti.
Ta gora ne sme biti več moja.
Z nje so pobrali vse moje reči,
hišam in njivam so dali druga imena.

Zdaj ta gora
vsak dan
k meni pride
in mi na samem s soncem v naročju
želi dober dan.

VRAČANJE

Kadar se vse dveri zaprejo,
z vseh strani sika prezir,
ko moje prošnje v prazno grejo,
ko se v meni do brezupa vname nemir,

zbežim v zadnji kot spomina
in sem majhen ali celo neviden.
Tedaj se pred mano odpre kraljevina
otroštva in ni več treba biti previden.

Tam je vse moje: oblaki, gmajna,
potoki in mlini, petje ptic
in vsi ljudje (med njimi ni Kajna).
Tam je vse kot včasih, pesem žanjic

in iskrena molitev večera.
Tam hodim po morju žit, merim prostrano
nebo
in sem močan, močan; če je treba,
koscem v senožet prinesem hladno vodo.

ŠEL BI MED ROŽE

O, šel bi med rože
in mednje položil svoje
trudne roke
in jim zaupal metulje
svojih pisanih misli.
Šel bi med trave
in prisluhnil njihovi
zeleni modrosti.
Šel bi med visoka
drevesa gozdov in pobožal
njihove sprijete roke.
O, šel bi daleč, daleč
in prisluhnil molku noči.

ODPOVEDUJEM SE

Odpovedujem se
ljubezni na prvi pogled,
čakanju letine
debelih gomoljev.
Odpovedujem se
vseh lepih reči
in rokavicam bele tkanine
za prikrivanje
nohtov črne vesti.

Odpovedujem se
igri patetičnih gest in
gledanju smešnih obrazov.
Odpovedujem se
omamnim vabam življenja.
Odpovedujem se
mizam razsodbe in besedam,
spočetim za jalove pravde.

Sami počnite svoj cirkus
in druge iščite
naivnih obrazov,
lačnih izrabljenih trikov.

Klovni vaših predstav
postajajo trudni.
Njihovo početje
kvari sceno veselja,
njihove maske dobivajo podobo
resnice.

Odpovedujem se dolžnosti
pobiranja predmetov
vaših nespretnih žonglerjev.

Odpovedujem se
vlogi nabiralca praznih spominov.

VZTRAJANJE

Tu se ničesar več ne dogaja,
tu lahko tulim v dolino,
hodim od kraja do kraja
in to počnem leto in zimo.

Tu je vsako upanje odveč,
tu sem lahko mrtev ali živ,
ne, tu me ne zaznavajo več,
tu je vsak moj korak nezanimiv.

In vendar tu iščem svojo pot,
da bi v ljudeh našel svoj jaz,
vsak dan mimo grem tod,
da bi ljudje prepoznali moj obraz . . .

ŽALOSTINKA

Tu kjer se pogled na Osoje nagiba,
Triglav pa se samo na višje sosede ozira,
tu se tudi ostali svet prav nič ne briga
za razbolelo srce, ki na tem robu umira.

Na tej gori turobnih, žalostnih noči,
se vsak krik obupa ubije ob Karavankah
in nihče ne sluti, kaj se z zemljo godi.
Samo jaz trepetam kot ujeta ptica
v zankah.

KESANJE

Ves sem iz sebe, na dvoje razklan.
Moje početje, pravijo, so sami atentati,
moj obraz med grešniki najbolj iskan,
da bi že davno moral pred poroto stati.

Zato zdaj prostovoljno hodim v temnico
in se dan za dnem vanjo zaklepam,
gnusnim žvalim razkrivam svojo resnico,
kako se odkritosti in svobodnega sonca
otepam.

zdaj v pisarnah bivše elektrodne tovarne, v kulturnem življenju kmalu našla svoje pravo mesto. Poleg Nušičevega POKOJNIKA so uprizarjali tudi Špicarjeva dela: POGUMNI TONČEK, ODLOČILNI MOŽJE in PASTIRČEK MAKS in dela drugih avtorjev kot, na primer: VDOVA ROŠLINKA, ŽIV POKOPAN, TRIJE VAŠKI SVETNIKI itd.

Z nastankom in razvojem radiodifuzije pri nas na Slovenskem si je Janko omislil leta 1927 radiosprejemnik na slušalke — izdelal mu ga je še živeči elektromojster dobravske tovarne Praprotnik. Kasneje si je kupil običajen radiosprejemnik, kar je bilo za vaščane v tistih časih velika senzacija, še zlasti za mladino, ki sprva v ta »čudež« kar verjeti ni mogla. Ker vseh vaških otrok ni mogel povabiti v svoje stanovanje, da bi jim razkazal to »čudo«, je radio prenašal na okno svoje sobe, da so se mimoidoči lahko na lastne oči in ušesa, čeprav od daleč, prepričali o resničnosti tega »čudesa«. Še pred tem je kupil gramofon z velikim zvočnikom, podobnim veliki trobenti.

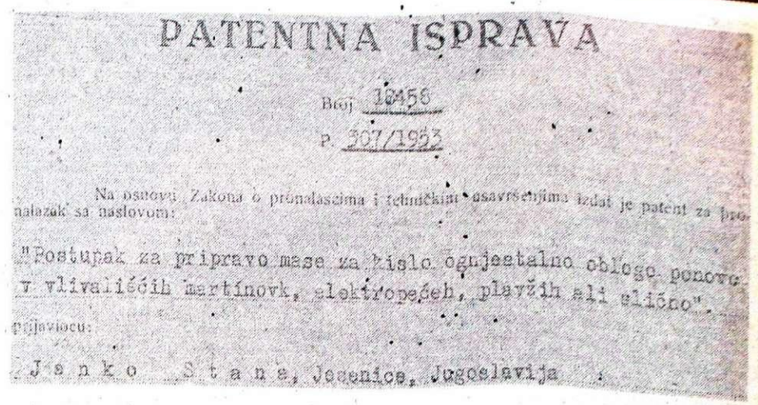
Ukvarjal se je tudi s fotografiranjem in je s »kamero na luknjico« oziroma na začetku na steklene plošče posnel vsa pomembna takratna dogajanja. Nekatere slike so še danes ohranjene. Poleg naravnih posnetkov kraja in okolice, kot na primer Bleda, slapa Vintgar, Babjega zoba, Bohinjskega jezera, Kamnite babe na Poljanah in drugih naravnih lepot Gorenjske, je slikal tudi delavce pri delu v tovarni, kmete, igranje otrok, vaje dobravskih gasilcev, birmance in njihove botre, skratka vse dogodke, ki so takrat predstavljali bistvo življenja na vasi in mnoge od teh otel pozabi.

Z likvidacijo dobravske elektrodne tovarne je bil junija 1936. leta premeščen v novo zgrajeno šamotno tovarno na Jesenicah, kjer se je na njihovo željo zaposlila tudi ostala večina delavcev bivše elektrodne tovarne. Tam je prevzel delo računovodje. Na tem delovnem mestu je ostal vse do konca vojne.

Tudi med okupacijo mu ni bilo prizanešeno. Z namenom, da ga izselijo v Srbijo, je bil z ženo Ivanko in najmlajšim sinom odpeljan v Šentvid nad Ljubljano, od koder so ga po nekaj tednih bivanja v zbirnem taborišču po vsej verjetnosti zaradi invalidnosti iz prve svetovne vojne prepeljali nazaj na Jesenice. Njegovo stanovanje na Jesenicah so v tem času popolnoma izropali in v njega vselili gestapovsko družino, njemu pa dodelili drugo stanovanje. Vse to se je dogajalo že julija 1941. leta.

Vso vojno je organizirano sodeloval z Osvobodilno fronto ter na vse možne načine podpiral narodnoosvobodilno gibanje. Ta pomoč se je odražala v hrani, perilu, obleki, obutvi; posredoval pa je tudi avtentična poročila o svetovnih dogodkih in o gibanju okupacijskih sil, ki jih je sprejemal prek radiosprejemnika na slušalke, montiranega v kletnem prostoru svojega stanovanja. Ta radiosprejemnik je izdelal že pokojni elektrikar Ludvik Oblak, ki je bil zaposlen v obratu šamotarne, iz tovarne na njegov dom pa mu ga je ilegalno prenesla pri njem zaposlena Anica Bučar z Jesenic. Radiosprejemnik je hranjen v tehničnem muzeju Železarne. Poleg navedenega je deloval tudi kot povezava za odhod posameznikov v partizane. Bil je dober propagandist, ki je znal ljudem vlivati vero v skorajšnji konec vojne.

Po osvoboditvi je prevzel odgovorno delo obratovodje šamotarne. Bivša KID je zgradila na Jesenicah svoj obrat šamotarno z zelo omejeno zmogljivostjo. Proizvodnja šamotnih izdelkov je bila predvidena samo za kritje lastnih potreb, predvsem za izdelavo ognjevzdržnega materiala za vlivališča v obratih. Z osvoboditvijo leta 1945 pa je potreba po ognjevzdržnih materialih ne samo na Jesenicah, pač pa v vsej državi zelo narasla, tako da je pravzaprav jeseniška železarna predstavljala edini vir za te materiale, še zlasti glede na to, ker uvoz takoj po osvoboditvi sploh ni bil mogoč.

PATENTNA ISPRAVA

Broj 18456

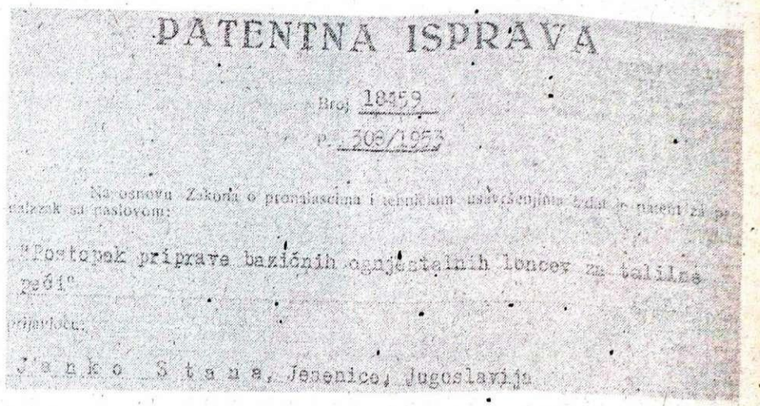
P. 307/1953

Na osnovu Zakona o pronalascima i tehničkim usavršenjima izdat je patent za pronalazak sa naslovom:

"Postupak za pripravo mase za kislo ognjestalno oblogo ponovc v vlivališčih martinovk, elektropečeh, plavžih ali ličino".

prijavioc:

J a n k o S t a n a, Jesenice, Jugoslavija

PATENTNA ISPRAVA

Broj 18459

P. 309/1953

Na osnovu Zakona o pronalascima i tehničkim usavršenjima izdat je patent za pronalazak sa naslovom:

"Postopek priprave bazičnih ognjestalnih lončev za taline pečí"

prijavioc:

J a n k o S t a n a, Jesenice, Jugoslavija

Postavljen pred tako pomembno nalogo, kakor je bila izdelava ognjevzdržnega materiala, še zlasti za potrebe vseh železarn v državi, je Janko Stana moral zastaviti vse svoje sile in sposobnosti, da se je proizvodnja ognjevzdržnih izdelkov dvignila do take višine, da je omogočala kolikor toliko normalno obratovanje. Na njegovo pobudo in predloge se je obrat razširil in povečal toliko, kolikor je dopuščala lokacija na že tako utesnjenem prostoru. Kljub malenkostni razširitvi obrata se je že leta 1947 proizvodnja povečala glede na leto 1940 za več kot 100 %.

Kot že rečeno, je šamotarna morala prevzeti tudi vso izdelavo specialnih izdelkov, ker uvoza ni bilo. To pa je zahtevalo od obratovodje Janka ogromno dela in skrbi, še toliko bolj, ker za proizvodnjo teh izdelkov ni bilo na razpolago nobenih navodil, niti kakršnihkoli osnovnih podatkov, kajti vsi specialni ognjevzdržni izdelki so se v stari Jugoslaviji uvažali iz Nemčije.

Še pred težji problem pa je bil Janko Stana postavljen leta 1948, ko so zaradi informbirojevskih dogodkov vse vzhodnoevropske države našim železarnam ustavile prodajo tega materiala. Kajti jeseniška železarna je za svojo proizvodnjo šamotnih izdelkov morala večino surovin uvažati s Češkoslovaške. Prenehanje uvoza teh surovin je pomenilo nepredvideno katastrofo ne samo za jeseniške ampak za vse obrate črne metalurgije, ker brez ognjevzdržnih izdelkov ne morejo obratovati. Ogroženo je bilo vse delo in proizvodnja v metalurških in z njimi povezanih obratih.

Rešiti problem surovin za izdelavo ognjevzdržnega materiala v takratnih razmerah ni bilo enostavno delo. Toda Janko je z lastnim študijem, sposobnostjo, znanjem in s svojo predanostjo delu in novemu družbenemu redu prešel brez vsakega oklevanja na uporabo surovin domačega izvora. Namesto dragih uvoženih surovin je začel za izdelavo ognjevzdržnih materialov uporabljati domače surovine. Šamotno opeko je pričel izdelovati iz črnogorskega boksita ter glin iz Srbije, Hrvatske in Slovenije. Ta poskus je bil sicer precej tvegan, ker so vse znanstvene razprave do tedaj prikazovale boksit kot nepriporočljivo sredstvo za izdelavo šamotnih izdelkov.

Toda imel je srečno roko, kajti črnogorski boksit ni le popolnoma nadomestil tujih surovin, temveč jih je po kvaliteti celo prekašal; seveda je bila potrebna pravilna odmera materialov in pravilna obdelava. Najtežji problem je bil s tem rešen. Jeseniški železarni je bilo zagotovljeno obratovanje, s tem pa tudi ostalim jugoslovanskim železarnam.

Danes boksit predelujejo v vseh domačih šamotarnah in tudi izvažajo v druge države, kjer ga prav tako uporabljajo za ognjevzdržne izdelke, predvsem pa za šamotno opeko.

Enako pereč problem se je pojavljal tudi pri nabavah surovin za izdelavo silikaopeke, to je kvarcita, ki so ga tedaj uvažali iz drugih držav. Tudi tukaj je Janko Stana poskušal nadomestiti uvožene surovine z domačimi. Začel je s poizkusi in namesto uvoženih začel uporabljati domače surovine in tudi tukaj je uspel. Našel je namreč izvrstne kvarcitne rudnike na Dolenjskem in na Pohorju, ki so kvalitetno uvoženih kvarcitov celo presegali in tako je jeseniška

(Nadaljevanje na 22. strani)

OB 90-LETNICI ROJSTVA JANKA STANA, ŽELEZARJA, IZUMITELJA IN RODOLJUBA

V eni od lanskih številk Železarja je dipl. inž. Miroslav Nikolič dal pobudo, da bi v glasilu ali v kulturno umetniški prilogi LISTI pričeli objavljati zapise o naših nekdanjih in sedanjih sodelavcih, ki so veliko prispevali k razvoju naše železarne in kraja. Tako začenjamo z zapisom o železarju, izumitelju in novatorju Janku Stana, kar nam je bilo omogočeno na osnovi njegovih spominov in drugih zapisov ter dokumentov, ki jih hrani njegov sin Ivan Stana.

Janko Stana

JANKO STANA – koroški Slovenec, je bil svojevrstna osebnost. Mož toplega domovinskega srca, bistrega uma in globoko zvest svojemu rodu, je bil učitelj vsem, predvsem pa pobudnik za delo za napredek svobodne domovine, kljub težki invalidnosti. Bil je 100 % vojaški vojni invalid iz prve svetovne vojne – ostal je brez obeh nog. Vedno živahen in razpoložen, kljub težki invalidnosti ni nikdar kazal zagrenjenosti ali svojega počutja, marveč je s svojim optimističnim pogledom znal osvojiti marsikaterega omahljivega človeka in ga postaviti na trda tla. Vsi, ki so ga poznali, so občudovali njegovo življenjsko energijo, njegov optimizem in dobroto.

Rojen je bil 10. julija 1893 v Libeličah ali natančneje na Libeliški gori nad Dravogradom na južnem Koroškem. Sin srednje velikega kmeta se je moral že v rani mladosti seznaniti s trdim delom, saj hribovita in borna zemlja ni rodila dosti, če ji nisi znal streči. Tudi po 16 in več ur na dan je prek poletja trajal njihov delovni čas, tako da so se otroci med seboj komaj videvali. Živeti takrat kot hribovski kmet ni bilo lahko, saj o mehanizaciji v današnjem smislu takrat še sanjali niso. Človek in volovska vprega sta bila edina mehanizacija in če sta ta dva odpovedala, ni bilo čez leto dosti kruha pri hiši.

Do 14. leta je obiskoval osnovno šolo v Libeličah, kake pol ure pešačenja od doma. Vse predmete so se učili v nemškem jeziku slovensko so govorili učitelji s šolarji le ob učni uri slovenščine in to eno uro na teden. To je bila vsa njegova slovenska osnovnošolska izobrazba. Bil je odličen učenec, saj je osnovno šolo končal z odliko (takrat ocena 1), razen verouka, ki ga ni maral, zato je za ta predmet dobil le oceno dobro (3).

Njegov oče, Ivan STANA, kmet in slovenski župan Libelič ter odbornik podružnice Družbe Sv. Cirila in Metoda, je bil izredno inteligenten kmet, pogumen in zvest svojemu sicer maloštevilnemu, toda velikemu slovenskemu ljudstvu, katerega narodnostna svoboda je bila na Koroškem za časa avstroogrskega cesarstva zvijačno in nezaslišano teptana. Oče Ivan je vse to spoznal, sprevidel in se postavil tem krivicam krepko v bran. Nacionalne pravice in krivice, ki so prizadele koroške Slovence, so bile tudi socialne. Vsi njegovi otroci, med njimi tudi Janko STANA, so sledili očetovemu zgledu. V času plebiscita, dne 10. oktobra 1920, ko so bile Libeliče krivično dodeljene Avstriji, se je njegov oče kot večina vaščanov odločil, da z vsemi močmi sodeluje pri uporu in boju za dokončno osvoboditev Libelič, kar jim je po dveh dolgih letih velikega trpljenja, odpovedovanja in večnega strahu pred »nemškutarji« končno 1. oktobra 1922 uspelo.

Razumljivo, da tudi sin Janko ni ostal ob strani in je že leta 1912 ob začetku balkanske vojne pobiral po vasi prostovoljne prispevke za srbski rdeči križ, poleg tega pa s klici »živela Srbija«, »dol z Avstrijo« in podobno v vasi podžigal nacionalno zavest. To pa avstrijskim oblastnikom ni ostalo prikrito in leta 1914 je Janko Stana »einrückal« kot avstrijski soldat z opazko »politisch verdächtig«, kar je pomenilo stalno izpostavljenost na fronti. Drugega novembra 1914 je bil v Galiciji težko ranjen in je zaradi šrapnela izgubil obe nogi. Zajeli so ga ruski vojaki, ga kot ujetnika zdravili kot svoje ranjence in imeli do njega enak odnos kot do svojih ranjencev. Tega Janko STANA ni nikoli pozabil in kadar je nanesla govorica na te dogodke, sicer najtragičnejšega dela njegovega življenja, se je Rusov vedno spominjal le v lepem. Pa tudi ruščine se je nekaj naučil, kar mu je kaeneje prišlo zelo prav.

Leta 1915 se je vrnil iz ruskega ujetništva kot 100 % vojni invalid, ker je bil takrat med Rusijo, Nemčijo in Avstroogrsko sklenjen sporazum o izmenjavi za nadaljnje bojevanje nesposobnih vojakov, koncem leta 1916 pa je bil odpuščen iz vojske in odposlan domov.

Po krajšem okrevanju doma v Libeličah je začel iskati službo in 1. aprila 1917 nastopil službo pri takratni Kranjski industrijski družbi na Blejski Dobravi, ki je prav takrat začela graditi veliko novo elektrodno tovarno. Na začetku je moral opravljati delo vsega obračunskega poslovanja, ki ga pač zahteva takšno podjetje, poleg tega pa je moral prevzeti skrb za nabavo hrane za tovarniške delavce.

Kot uslužbenec KID in novinec v vasi se je nastanil v hotelu pri Kamenšku, kateremu so domačini pravili hotel Štajnar (Stein). Pred prvo svetovno vojno je namreč Dobrava živela zaradi svoje alpske lege in soteske Vintgar predvsem od turizma. V vasi sta bila sezidana poleg že obstoječih manjših vaških gostiln še hotela Kamenšek (Štajnar) in Zajec. V hotelu Kamenšek je Janko spoznal sobarico Ivanko Tersoglav, hči progovnega delavca iz Zasipa in se z njo kasneje tudi poročil. Po razpadu avstroogrske monarhije je kmalu po rojstvu takratne Jugoslavije Kranjska industrijska družba odkupila od lastnikov oba hotela in vanj vselila svoje delavce. Tako je Stana še naprej ostal v tem hotelu, toda ne več kot gost, ampak kot najemnik tovarniškega stanovanja pri Kamenšku oz. Štajnarju. Zaradi tega se je tudi njega prijelo ime Štajnarjev Janko. To ime so domači Dobravci uporabljali tudi za vso njegovo kasnejšo družino.

V elektrodni tovarni na Blejski Dobravi je bil J. Stana zaposlen vse do njene likvidacije 1936. leta, ko je KID tovarno prodala Nemcem. Tovarno so porušili, vse uporabne stvari je KID prepeljala v svoje obrate na Jesenice in Javornik. Tako je Janko v tej tovarni delal od njenega rojstva pa vse do njene smrti.

Svoje delo v elektrodni tovarni na Blejski Dobravi je opravljal vestno, brez dneva bolezenske odsotnosti in z redkimi dnevi dopusta. Kljub zahtevnim opravilom komercialnega značaja, personalnih zadev, obračuna plač in ostalih del je skrbno spremljal tudi proizvodni proces, kar vse mu je zelo koristilo, ko je po osvoboditvi leta 1945 prevzel odgovorno delovno mesto obratovodje šamotarne v Železarni.

Kljub zahtevni in odgovorni celodnevni službi na Dobravi je veliko prostega časa posvečal družbenemu življenju na vasi. V avgustu leta 1927 sta z vaškim učiteljem in upraviteljem osnovne šole **Ivanom Laharnarjem,** udeležencem fronte na Dobrudži in kasneje solunskim borcem, ustanovila telovadno društvo SOKOL z vsemi njenimi sekcijami in vanj vključila veliko vaščanov, predvsem pa delavsko mladino. Dobravski Sokol je bil absolutno pod vplivom jeseniškega proletariata, to je levo usmerjen. Njeni organizatorji, predvsem pa njen idejni vodja J. Stana, so se zgledovali pri **Matiju Sušniku** z Jesenic, **Francetu Rakarju** iz Javornika ter po pripovedovanju njima podobnim. Dobravski Sokol pa med svojimi člani ni razvijal samo narodnostne zavesti in telesno vzgojo, ampak je širil tudi kulturno in prosvetno dejavnost. V to dejavnost je vključeval vse tiste, ki so bili sposobni in obenem pripravljeni delati tudi v gledališki sekciji. Poleg vsakoletnih telovadnih nastopov v vasi in drugih bližnjih krajih je Janko organiziral tudi razne prireditve kot, na primer, gledališke predstave, razne akademije, pa tudi veselice in tombole, ki so društvu za njegov obstoj navrgle kakšen dinar.

S svojo prirojeno inteligenco, prizadevnim delom v tovarni in svojim človeškim odnosom do vaščanov si je prav kmalu ustvaril zaupanje med tovarniškimi delavci in vaščani. Dvignil je kulturno življenje na vasi na zavidljivo raven. Deloval je na celotnem družbenem področju, se zanimal za življenje vaščanov in kaj kmalu postal pravi Dobravec, čeprav svoje Koroške ni nikdar zatajil.

V okviru Sokola je, kakor že rečeno, ustanovil dramsko sekcijo, katero je na začetku tudi sam vodil in bil režiser. Zaradi obilice drugega dela pa je to vlogo postopoma prenašal na druge člane sekcije. Med temi je bil najsposobnejši **Janez Oman,** tovarniški delavec, ki je postal ne samo dober igralec, ampak tudi dober režiser. Največ navdiha za gledališko dejavnost je Janko dobil od **Jakoba Špicarja** iz Radovljice, koroškega rojaka in osebnega prijatelja. Ta mu je pri organizaciji dramske sekcije veliko pomagal in sekcija je s svojimi odrskimi predstavami pred vedno polnimi dvoranami, zdaj v osnovni šoli,

MATJAŽ KMECL

OB NOVI PESNIŠKI ZBIRKI

Kokotove pesmi so med najbolj žalostnimi, kar jih pozna slovenska literatura, ne cmerave, bog varuj! nekako moška, trda, premolčana, vase zagrizena žalost odmeva po vseh njenih kotih; predsmrtne rotitve in nerazumna zvestoba jim dodajajo prizven mračnega patosa. Dolgo časa jih njihov pesnik ni niti zmogel ujeti v tisto osebnostno zbranost, kakršna je čisti liriki potrebna za popolno zazrtje vase; iz njih je vsak hip zaklical upor in odpor zoper vsakršne krivice, sredi katerih živi in umira tisočletno zakaravanško slovenstvo; v besedju so bile te pesmi večkrat po govorniško svobodne.

V zbirki Kamen molka, še bolj pa v tejle (deveti po vrsti, če upoštevamo tudi nemško Die Totgeglaubten), kažejo čisto nov obraz: uvodni ciklus tudi po oblikovni naravni zveni kot ubrano in melodično koroško ljudsko petje. Takšna zunanja zbranost je obenem znamenje notranjega utišanja; ni več glasnih vprašanj nikomur, je le še intimno samospraševanje, preverjanje lastne resničnosti kot pripadnosti umirajočemu in zvestemu ljudstvu. – Že prej je bilo med retoričnimi besedami razgrnjenega veliko molka, zdaj je ta tišina še globlja, v svoji najgloblji intimnosti pa še zgovornejša. – Prav med temi pesmimi je treba iskati Kokotove najboljše stihe doslej; prvinsko in žlahtno preprosto branje bo ob njihovi siloviti, nenapadalni človečnosti in zbranosti preprosto reklo: Lepe so. Žalostno lepe.

●

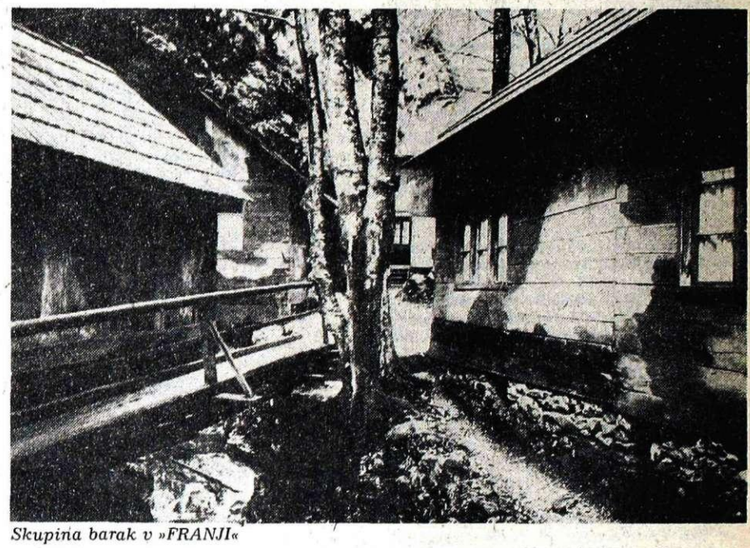
Andrej KOKOT je za pesniško zbirko KAPLJE ŽGOČE ZAVESTI prejel letošnjo nagrado PREŠERNOVEGA SKLADA.

FRANC KONOBELJ-SLOVENKO

MOJI SPOMINI NA BOLNICO »FRANJA«

BOLNICA »FRANJA«

Z ukazom Vrhovnega štaba NOV Jugoslavije je bil 21. decembra 1943 ustanovljen IX. korpus. Vanj so spadale vse vojaške enote na Primorskem in Gorenjskem. Zaradi stalnih borb in spopadov se je zelo povečalo število ranjencev, katere je bilo težko varovati in še težje prenašati s kraja v kraj. To je tudi oteževalo uspešno zdravljenje. Na predlog sanitete IX. korpusa je zdravnik Viktor Volčjak pričel z gradnjo zakonspirirane bolnice. Prostor zanjo je našel v kanjonu Pasice v bližini Novakov. V času od ustanovitve 23. decembra 1943 do osvoboditve je bilo v soteski Pasice zgrajenih več kot 20 objektov; vključno z mostički in bunkerji za stražo in ranjence. Ti so bili zgrajeni visoko v skalah nad barakami, za primer, da bi prišlo do napada na bolnico.

Skupina barak v »FRANJI«

V bolnici »Franji« se je za zdravnikom Volčjakom zvrstilo več zdravnikov, najdalj in do zadnjega pa je bila Franja Bojc-Bidovec, po kateri je bolnica tudi dobila ime.

Od ustanovitve do konca vojne je našlo v bolnici »Franji« varno zatočišče ter medicinsko in kirurško pomoč 523 ranjencev. Tu so všteti samo ranjenci v oddelku »B« (to je bolnica »Franja«). Pod upravo »Franje« je spadalo stalno ali občasno še osem manjših oddelkov, ki pa niso ohranjeni. Imeli so oznake: »A«, »C«, »C1«, »D«, Pokljuka 10 in Stol. V teh oddelkih so se zdravili le lažji ranjenci. V bolnici je umrlo 60 ranjencev in na njih spominja spominska plošča, vzidana pri vhodu v bolnico. Osebje so sestavljali borci raznih partizanskih enot s Primorske in Gorenjske; tudi z našega jeseniškega območja jih je bilo nekaj. Tudi ranjenci so bili z različnih enot in krajev. Da bi ostal na to bolnico in osebje, ki je v njej delovalo, lep in trajen spomin, sem se odločil, da napišem sestavek: Politično delo v slovenski vojaški partizanski bolnici »Franji«. Od oktobra 1944 do aprila 1945 sem bil v »Franji« pomočnik politkomisarja. Sestavek bo tudi vključen v Zbornik oziroma monografijo »Franje«, ki jo pripravlja posebni uredniški odbor pod vodstvom dr. Viktorja Volčjaka in bo predvidoma natisnjena oziroma v prodaji leta 1983 ob 40-letnici ustanovitve »Franje«.

POLITIČNO DELO V VOJAŠKI PARTIZANSKI BOLNICI »FRANJA«

SPLOŠNI ORIS

Opisati *politično delo v bolnici* »FRANJI« in njenih podružnicah, A, C in D ni lahka naloga. Na razpolago sem imel sicer nekaj zapisnikov s sestankov partijske organizacije in nekaj 14-dnevnih poročil politkomisarja, kar pa ni dovolj, da bi lahko podal natančnejši opis političnega dela v bolnici »FRANJI« za vse obdobje.

Bolj sem se lahko posvetil obdobju, ko sem sam prišel v »FRANJO«, to je od zadnjih dni oktobra 1944 do srede aprila 1945. Težko je tudi razmejiti delo, ki sta ga opravljala politkomisar in pomočnik politkomisarja, ki sta bila zadolžena za delo partije v centralnem oddelku B in postojankah A, C in D. Ta partizanska enota je bila tudi specifična po svojih nalogah in zadolžitvah. Tu je potrebno upoštevati sanitetno službo, nego ranjencev in bolnikov, njihovo varstvo in zaščito, izgradnjo potrebnih objektov in preskrbo s hrano in ostalim.

Za razliko od drugih vojaških enot je bila bolnica »FRANJA« in njene postojanke ves čas na istem mestu in ni menjala lokacije. Čeprav je bilo za centralno bolnico – oddelek B (»FRANJA«) dovolj preskrbljeno, da bi zanjo vedelo čim manj nepoklicanih, se je le zgodilo, da so zaradi določenih situacij vanjo prišle skupine ali posamezni borci različnih partizanskih enot, ki so bile v okolici Novakov. Možnosti za razkritje je bilo precej, vendar zaradi zanesljivih ljudi v okolici, to je v Novakih, v Logu in Podnjivču, ni prišlo ves

(Nadaljevanje na 14. strani)

(Nadaljevanje s 15. strani)

vsi čani lahko sestanka udeležili. Toda vsakdanje delo je teklo po že določenem pravilu. Jaz sem se seveda poleg vsakodnevnega političnega dela vključil tudi v razna druga opravila. Počitka v »FRANJI« ni bilo, razen v nočnem času po opravljenem prenosu materiala iz Podnjivča ali potem, ko smo pripeljali ali prinesli zadnje ranjence v »FRANJO«.

Še ena od neprijetnih nalog mi je bila naložena. Bilo je nekaj primerov, ko ranjencu ali bolniku kljub skrbni negi ni bilo več pomoči, oziroma mu ni bilo mogoče rešiti življenja. Pripraviti sem moral poslovilne besede in jih tudi na grobu prebrati. Tako sem moral spregovoriti tudi trem domačinom z našega jeseniškega območja.

Zaradi splošne zastrupitve ob eksploziji nemške mine v borbah v Poljanski dolini ni bilo več pomoči Francu Zupanu, mlademu fantu, doma s Poljan (Kočne) nad Jesenicami. Težko je bil ranjen v hrbtenico Ivan Bakovnik, doma z Borovelj. Nazadnje smo morali pokopati še Poldeta Trtnika, že priletnega možakarja-železarja, doma z Borovelj, ki je zaradi večdnevnih naporov tako oslabel, da mu je srce že prvo noč, ko smo ga pripeljali v »FANJO«, prenehalo biti.

Vse tri kot tudi ostale smo pokopali na grobišču tik nad sedanjo potjo ob vhodu v Franjo. Seveda smo morali grobove tako prikriti, da ni bilo nobenih sledi, da smo na tem kraju kopali jame. Imeli pa smo natančen načrt grobov; v vsako jamo smo dali steklenico s podatki o umrlem.

Vsaj enkrat tedensko sem moral obiskati postojanke, tako v Davči kot nad Cerknim. V tem času sem že dodobra spoznal življenje v Novakih in v Cerknem. To je bilo pravo partizansko središče. Tako sem bil celo na enem od partizanskih mitingov. V novi dvorani v Cerknem, v nekdanji italijanski vojašnici, je bilo v tem času tudi več zborovanj in srečanj.

Že koncem novembra, in sicer 25., je bil drugi sestanek, sicer pa že 24. po vrsti. To pot je bil sklican šele ob 21. uri zvečer, zaključen pa šele pol ure čez polnoč. Tudi na tem sestanku je bil enak dnevni red. V politični situaciji je bilo povedano, da sta se sestala Tito in Churchill, pogovorili smo se tudi o študiju Kidričeve brošure Boj birokratizmu.

Spomnili smo se pokojnega komandanta slovenske vojske Franca Rozmana-Staneta. Več je bilo govora o raznih delih v bolnici. Skušal sem prepričati ostale, da bi me zaradi širokih političnih nalog oprostili nekaterih opravil, pa sem po prepričevanju doktor Franje od tega odstopil. Dogovorili smo se, da organiziramo proslavo ob obletnici rojstva dr. Franceta Prešerna in smrti Ivana Cankarja. Tudi o miklavževanju smo se dogovorili.

Prvič sem moral predlagati nekatere tovariše za kaznovanje. Dva borca smo opomnili zaradi nepravilnega ravnanja z orožjem.

Ob sklepu smo se še dogovorili o čim dostojnejšem slovesu ob pogrebih preminulih borcev.

Petega decembra zvečer je bilo miklavževanje. Brez daril seveda! Jaz sem bil seveda Miklavž. Tudi spremstvo angelčkov so mi preskrbeli. Z visoko škofovsko kapo (iz škrniclja) in z dolgo zakrivljeno palico sem svečano korakal čez dvorišče, mimo vodometa in hotel zaviti čez mostiček, pa sem zgrešil. Miklavž se je znašel v mrzlem potoku. Kaj sem hotel. Tak sem odšel med ranjence in bolnike v barako poleg rentgena. Moja mokra pojava je bolnike še posebno razveselila. Smeha je bilo na pretek. Tak je bil prvi in zadnji in verjetno edini Miklavž v partizanih.

14. decembra je bil že tretji partijski sestanek. Tudi ta se je začel šele ob 21. uri zvečer, trajal je do 23. ure. Dnevni red je bil približno enak. Posebno razveseljiv dogodek tega večera je bil, da smo sprejeli v članstvo KPS doktorja Francija Derganca. Zaradi svoje skromnosti je še enkrat imel pomisleke, da verjetno še ni zaslužil te časti in da njegove zasluge niso takšne, da bi že lahko bil sprejet v partijo. Kako resno in s spoštovanjem je sprejel to odločitev, mi je dokazal s tem, da me je že po osvoboditvi, ko sva se srečala na ljubljanskih ulicah, poklical in mi s posebnim zanosom povedal, da je prav v zadnjih dneh prejel člansko izkaznico KPS.

Precej je bilo kritike in samokritike o nekaterih napakah, tako glede prehrane, kakor tudi zaradi nekaterih ne najboljših odnosov. Občasno je le prihajalo do posameznih osebnih sporov. Večina osebja je imelo omejen krog gibanja, saj niso smeli odhajati iz bolnice, razen v izrednih primerih. Vse te spore smo morali reševati z veliko strpnostjo in največkrat smo morali le pomirjevati, manj pa kritizirati. Zadnji sestanek v tem letu je bil 27. decembra s pričetkom ob 21. uri in zaključkom ob 23.30.

Ponovljene so bile nekatere zadolžitve, posebno hudih in kritičnih pripomb ni bilo, razen nekaterih pripomb na medsebojne odnose. Žal sem moral izreči strogi ukor enemu od članov zaščite.

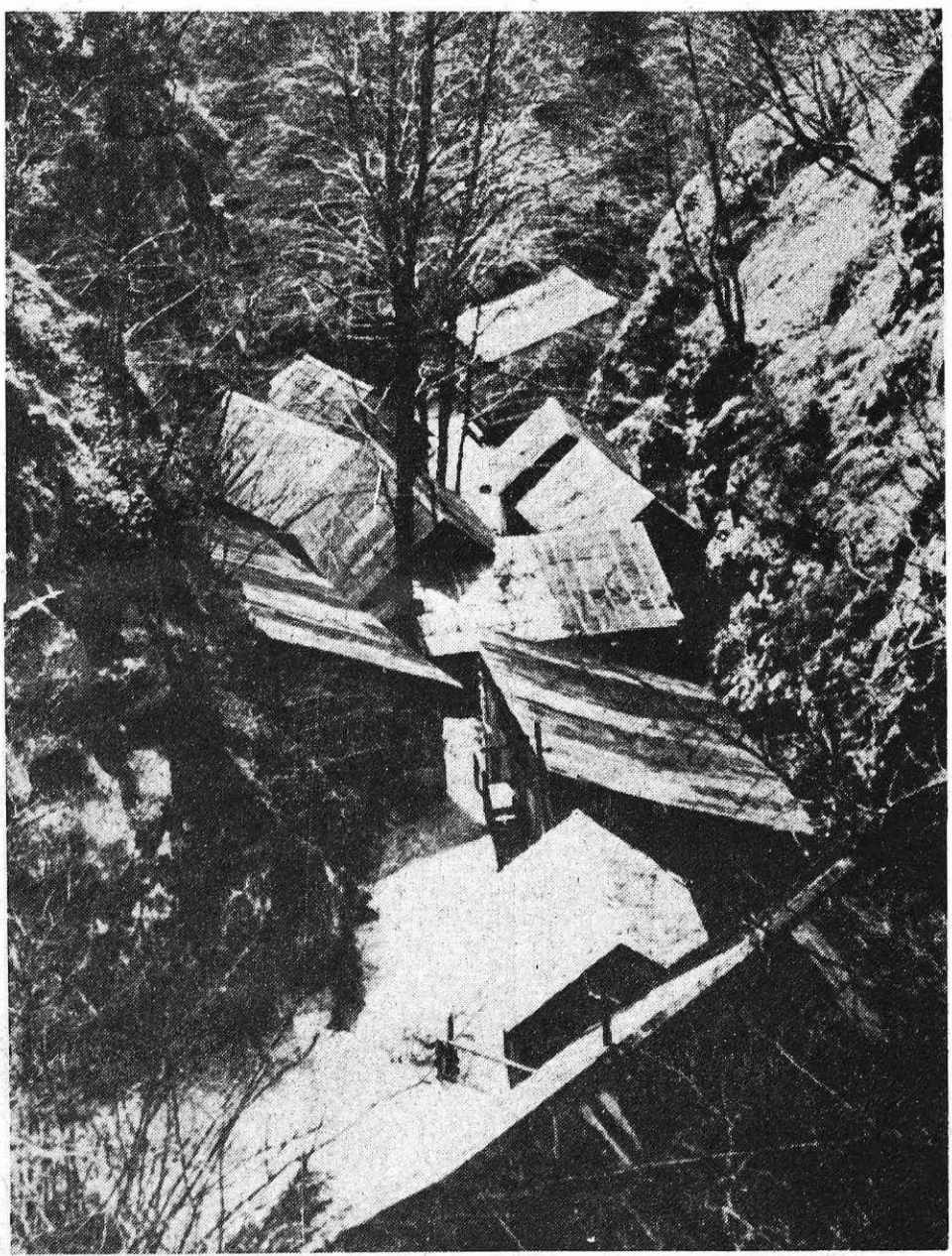
Pokazala se je potreba delitve organizacije na dve celici, katerih delo bi koordiniral partijski biro.

Tako je bil brez velikih posebnosti zaključen zadnji sestanek v letu 1944. Novo leto je šlo dovolj mirno mimo nas. Sicer smo skušali obuditi spomin na tiste lepe silvestrske večere, ko smo bili še doma pri svojih domačih.

Šestega januarja 1945 je bil prvi sestanek v tem zadnjem letu vojne, ki sem ga preživljal v »FRANJI«. Podan je bil predlog, da bi se zamenjalo nekaj osebja med posameznimi postojankami, pa je bil predlog kot neutemeljen zavrnjen.

Sanitetnega materiala je imela bolnica kar dovolj. Sprejet je bil predlog, da se obvesti brigade, da v bližnji okolici ne bi klali krav molznic, da ne bi primanjkovalo mleka za ranjence. Pimanjkovalo je diabetične hrane za nekatere bolnike (kaša in riž). Drugih posebnosti na tem sestanku ni bilo.

V tem času sem poskrbel za manjše presenečenje. Vedno pogosteje sem mislil na svoje dekle – partizanko Milico, ki sem jo pustil pod Kravankami. Zelo so me včasih motile razne opazke na račun deklet-partizank. Odločil sem se, da se z Milico poročim, čeprav ne bova skupaj. O tem sem se pogovoril z dr. Franjo in Bogdanom Osolnikom na Oblastnem komiteju KPS za Gorenjsko. S posebno propustnico je Milica tako prišla v globokem snegu čez Mežaklo, Pokljuko in Jelovico prav v novoletnih dneh do Farjega potoka – na gorenjsko vojno področje. Tu se je sicer nekaj zapletlo in politkomisarju ta zadeva ni bila prav všeč in je celo obljubljal, da jo bo poslal v mornariški bataljon. Na interven-

Slovenska vojaška partizanska bolnica »FRANJA«

(Nadaljevanje s 13. strani)

čas obstoja »FRANJE« do izdajstva. Bil je le en primer, ko je nekdo skušal ugotoviti, kje je »FRANJA«, pa je bil še pravočasno onemogočen.

Tudi življenje na postojankah je bilo značilno. Tu so bili ranjenci in lažji bolniki in za njih je moralo skrbeti osebje.

Štab IX. korpusa je bolnici »FRANJI« – oddelku B posvečal dovolj pozornosti, skrbel je za zadosten in pravilen kadrovski sestav, oborožitev in prehrano. Težje je bilo v postojankah, saj so bili glede zavarovanja odvisni sami od sebe in od sosedov. Tudi glede prahrane so se v postojankah morali zelo osamosvojiti. Sicer sta postojanki C in D (imeli sta ime SVICA in MICA) v Davči imeli dovolj zaledja, pa vendar za njih ni smel vedeti nihče razen bližnjega soseda.

Tudi postojanka A nad Cerknim je imela dovolj dobre pogoje, le da je bila v bunkerju, ki so ga v času nevarnosti pokrivali in zamaskirali.

Politično delo je bilo dokaj naporno. Razpoložljiva ilegalna literatura je prihajala iz tehnike IX. korpusa; nekaj pa tudi iz gorenjskih ilegalnih partizanskih tehnik.

Za politično delo je bila »FRANJA« odgovorna oblastnemu komiteju KPS za Gorenjsko oz. škofjeloškemu okrožju in prav tako tudi postojanke. Kljub temu na veliko politično pomoč ni bilo mogoče računati, saj zaradi konspiracije ni mogel priti v »FRANJO« vsakdo.

K sreči je bilo tudi med ranjenci precejšnje število dobrih političnih delavcev, ki pa so se v politično delo vključevali le toliko, kolikor jim je dopuščalo zdravje.

Ob gradnji barak in prenosu lesa ali drugega gradbenega materiala so morali biti navzoči prav vsi. Izvzeti so bili le zdravniki in nekaj bolniškega osebja; v glavnem le ženske.

V času pred mojim prihodom je bilo nekaj kadrovskih težav v sami upravi, tako je za nekaj časa dr. Franjo zamenjal France Podkoritnik-Očka, pa vendar se je tudi to končno dobro rešilo. Potrebna je bila velika strpnost, kajti vsak prenapet vojaški ali politični pritisk je le škodoval.

Velika vsakodnevna angažiranost in stalna skrb za ranjence so vplivali, da so take težave nastajale. Iz zapisnikov partijskih sestankov so te težave premalo razvidne, čeprav so bile na sestankih obravnavane. Tako so bili primeri, da se je očitalo politkomisarju da se preveč angažira v intendanturi, manj pa pri političnem delu. V postojankah so bili tudi primeri, da se je posvečalo premalo pozornosti ranjencem. Iz teh razlogov je prihajalo tudi do kaznovanj z opominom in v nekaterih primerih tudi z ukorom. Vendar je bilo teh primerov zelo malo.

Sestanki partijskih organizacij so bili vsakih 14 dni. Ranjenci in bolniki – komunisti so imeli sicer svojo partijsko organizacijo, vendar brez večjih in odgovornejših zadolžitev. Pri tem je šlo v glavnem le za politični študij ali za kulturno delovanje.

Ob vsakodnevnem dviganju zastave so se sprejemale zadolžitve in naloge. Ob tem ceremonialu so bili navzoči le člani osebja. Vsak dan sproti je bil prebran raport. Na takih raportih so prebrali tudi vse kadrovske spremembe, pa tudi napredovanja. posamezniki so prejeli tudi odlikovanja. Jaz sem prav v »FRANJI« prejel Spomenico 1941. Sicer je bilo tega zelo malo, vendar je bil tak dogodek za vse zelo svečan.

Iz politkomisarjevega poročila z dne 26. februarja 1944 je razvidno, da so bile tem času v »FRANJI« tri partijske celice in sicer so dve sestavljali ranjenci in bolniki in eno osebje. V prvih dveh je bilo 2... članov in 5 kandidatov ter 7 članov SKOJ. Med osebjem je bilo 11 članov in 5 kan-

Dr. Franja Bojc-Bidovec, po kateri je bolnica dobila ime

didatov. Politični študij je bil zelo pogost; tudi po večkrat na teden.

Partijska organizacija je posvečala posebno pozornost raznim pomembnim revolucionarnim dogodkom in obletnicam. Ob tem sta bolničarka Pavla Leban in kulturnik Albin Weingerl-Črček poskrbela za kulturni program. Oba sta izredno lepo pela. Črček je tudi igral na harmoniko.

Literature je bilo dovolj na razpolago, kot: Partizanski dnevnik, Slovenski poročevalec, Ljudska pravica, Primorski partizan, Gorenjski glas, Kmečki glas, Delavska enotnost, Slovenska žena, Mladi pionir itd.

Imeli smo tudi študij zgodovine VKPB (Vsezvezne komunistične partije boljševikov). Vsak dan so bili ranjenci, bolniki in osebje seznanjeni z dnevnimi vojaškimi in političnimi dogodki. Večkrat je bil na programu študij o »vlogi in programu OF«, o sklepih AVNOJ, SNOS in podobno. Na razpolago smo imeli tudi brošure Edvarda Kardelja in Borisa Kidriča in nekaj literature marksističnih klasikov Marksa, Engelsa, Lenina, Plehanova in seveda tudi Stalina.

Zanemarjali tudi nismo obletnic smrti ali rojstva znanih slovenskih kulturnih mož: Prešerna, Cankarja in drugih.

Tako kot v »Franji« – oddelku B, je politično delo teklo tudi v postojankah, le v manjšem obsegu.

Zaradi manjkajočih poročil za obdobje od nastanka oz. ustanovitve »FRANJE« do marca 1944 sem to obdobje obdelal le na splošno. O tem prvem času je seveda potrebno poudariti, da so morali biti vsi, ki so bili v tem času v »FRANJI«, zelo zavzeti in disciplinirani in še posebej požrtvovalni, saj je bil to čas gradnje »FRANJE«.

MOJI SPOMINI NA BOLNICO »FRANJO«

Tiste septembrske dni leta 1944 sem se odločil, da grem tudi sam za ostalimi prostovoljci, ki so se v septembru številno odzvali pozivu za prehod v partizanske enote. Večina jih je bila vključena v brigade na Primorskem: v Vojkovo, Gradnikovo in seveda tudi v Prešernovo.

Do takrat sem odgovarjal za politično delo na sektorju prvega okraja Jesenice in bil zadolžen za organiziranje odborov OF, SPŽZ, ZSM, DE, gospodarskih komisij, NZ za vasi Javornik, Javorniški rovt, Koroško Belo in Potoke. V pomoč mi je bila kar

Dr. Edvard Pohar, dr. Franja Bojc-Bidovec, Tončka Konobelj-Milica in Franc Konobelj-Slovenko prve dni januarja 1945 v Novakih

VALENTIN POLANŠEK

CIKEL ZAGOVARJANJA

I.

Namenila sem to zase,
da nate pomislim le mimogrede,
ker se je vse razbolelo
in je vse dozorelo
do takega sadovnjaka,
kakršen stoji pred mojo hišo.

Pred mojo hišo,
ki ni grad v oblakih,
ki ni sanjska palača
tvojih let.

Mimo so sanjska poslanstva
tvojih sončnih vzhodov.
Iz svoje temnice sem si preuredila
znosno bivališče –
in moj otrok najraje
opazuje življenje v sadovnjaku.

Kajkrat pomešava radovednost
in moje spomine
v najine bajke o kozmosu
ki ga bova razdelila nekoč;
celo tebi sva odmerila delež.

Zrelostna razumnost doraščajočega
me spremlja skozi skupno rast
brez tebe
in pravljičnih božanstev.

II.

Ko ne boš videl sonca,
ne kriči, da ga ni;
ko ne boš slišal pesmi,
ne godrnjaj, da nihče ne poje več;
ko ne boš spoznal obraza,
ne kriči, da si med tujci;
ko ne boš več bral mojih pisem,
ne kriči, da ni več pesnic!

Kadar meni primanjkuje sonca,
se tolažim, da ga drugi bolj potrebujejo;
kadar ne slišim pesmi,
se vsaj bolj sliši srčni utrip;
kadar sem med tujimi obrazi,
se zavedam svoje samotne bogatije;
kadar ne pišem kaj osebnega,
slutim onemoglost vseh ljudi.

III.

Kot za nameček se polotim kdaj
kakega posla
in sinove oči mi ponagajajo:
Kako si otročja,
najraje bi se pač igrala!
Sčasoma le uvidim,
da tako ne gre,
zato se z otrokom podava
v najino bodočnost.

Vse zgodbe so najina bodočnost
in se začnejo tudi tako.
Pravljic in povesti
preteklostnega kova
s sinom ne marava.

Zadnjič sva ugotovila,
da je bolj živahno gledati skozi okno
kot v televizor.

Kmalu bova obhodila tiste hribe,
ki jih gledava skozi okno,
zato se oba veseliva
na moj dopust.

Sama bodočnost je naju.
Eno samo veselje je naju!

IV.

Veš, da so mi zaupali ljudje
na mojem delovne mestu,
kje je tvoj vikend,
da je vse ograjeno
in pri vrtnem vhodu
opozarja tablica
na hudega psa.

Bolje bi bilo,
da tega ne bi izvedela.

Vznemirjam se sedaj,
da ne bi prišel
mimo mojega sadovnjaka
z zadovoljnimi pticami
in razposajenim sinom,
ki se tako rad igra
okoli moje jablanine sence,
kadar imam prosti čas,
najin zlati čas
s sinom.

V.

Predlagam velikana za vodiča
skozi tako mestno življenje,
kjer sem že davno brezobrazna lutka,
in legam vsak večer spat
z odločitvijo,

jutri bom drugače začela,
preden izgubim identiteto
sredi mravljišča.

Zato sem prišla na velikana.
Zdaj me že skrbi,
da velikan ne bi poginil
sredi teh ulic in ožin,
v tej gmotnosti in ihti.

Otrok pa ve za rešitev iz te zagate:
Pritlikavci so bili na mestu,
ki so nekoč malim ljudem
vlivali poguma veličine.

VI.

Pridemo k tebi pit!
je bilo razbrati z vseh oči,
ko je nova natakarica
nastopila službo –

Vse bomo pospravili,
tvojo pijačo in jedačo,
tvoje oči in ledja,
tvoje besede in roke,
tvoj nasmešek in denar –

drugače bi morali zdrobiti
kozarce in pretepačeve kosti.
Vse bomo pustili pri tebi:
denar in čas, zdravje in ugled,
pamet in strast.

Prihajali so
in odhajali brez denarja,
nekateri pa s policaji.

VII.

Mati naša!
Zakaj moramo moliti Oče naš?
Ko smo sami s teboj, mati naša,
bi raje molili Mati naša.

Mati naša,
zakaj ne odgovarjaš?

Mati naša,
zakaj ne molimo
Mati naša?

Mati naša,
kje je oče naš?

VIII.

Na tekočem uslužnostnem traku
imajo nas vse,
zato, ker nam dobavljajo vse,
ker se njihova proizvodnja
stopnjuje preko viškov;
ker so nam vedno na voljo,
ker jim ne manjka časa,
zlasti tistega časa,
ki jim dela dobiček;
ker vse nam nudijo,
nam svetujejo, nas nadzorujejo
in prevzemajo posle ter obveznosti;
in nam vse priporočajo,
se že v naprej zahvaljujejo
za naše zaupanje.

Naslednji, prosim!

IX

Izza temnih očal
se pogovarjaš z mano
kakor da bi se skrival
pred tv kamero.
Ne bo sleparju uspelo
mene razgaliti,
prevotli sta temni krogli.
Preveč rok imaš,
da bi jih spravil
v mirno držo.

Presebičen prizvok tvojega glasu
me oborožuje
z doslednimi odgovori.
V taki zadregi
bi lahko diplomiral
za klovna svetovnega slovesa.
Počakala bom,
kako se boš izmotal
iz lastnih zank in ugank.

X.

V nagrmadenem preobilju
se nam očita:

Tukaj ne bomo več spali,
premehko je,
pretoplo je,
presvetlo je,
prebogato je –
le navadnega ležišča ni!
Tukaj ne bomo več jedli,
preimenitno je,
presladko je,
prezapeljivo je –
le navadne juhe ni!
Tukaj ne bomo več živeli,
preglasno je,
preurejeno je,
premoderno je,
pretesno je –
le navadnih ljudi ni!

(Nadaljevanje s 17. strani)

na največjo tišino. Tudi kuhali nismo podnevi. Nekdo, ne vem kdo, je povedal, da ve za bunker s hrano nekje nad Cerknim. Zbrali smo nekaj prostovoljcev in se zvečer skušali pretihotapiti iz bolnice. Kljub zasedi se nam je posrečilo prito do Cerknega. Seveda smo to lahko izpeljali le zvečer v temi.

Imeli smo posebno srečo, da smo našli tudi bunker s hrano. S polnimi nahrbtniki smo se mimo nemške zasede vrnili v Franjo. Tako smo bili preskrbljeni s hrano vsaj za nekaj dni. Velika skrb, da nam bo zmanjkalo hrane, je bila s tem odstranjena.

Kljub tako široki in dolgotrajni nemški ofenzivi smo jo v »FRANJI« kar dobro izvozili. Nihče od Nemcev ni skušal več prodreti v našo sotesko; večje težave so bile le na stražarskih mestih, kjer so se borci morali boriti z ognjem, kjer je zagorelo suho grmovje in trava.

Po nekaj dneh so se Nemci umaknili in zopet smo svobodno zadihali. Domačini in sosedje so bili presrečni, ko smo jim povedali, da smo se iz ofenzive izvili brez žrtev.

Težje je bilo z ostalimi, ki so se morali spopasti s tako ogromnimi nemškimi silami. Žrtve te široke ofenzive so bile velike.

Tudi v naši postojanki v Davči je prišlo do tragedije. Nekdo od nekdanjih ranjencev je še tik pred odhodom Nemcev izdal postojanko. Rešila sta se le eden od ranjencev in bolničarka Anica. Vse ostale so Nemci postrelili.

Z žalostjo smo se spomnili tega dogodka in počastili njihov spomin. Tudi ostali dve postojanki sta imeli dovolj skrbi, posebno postojanka A nad Cerknim, a se je vendar vse dobro izteklo.

Moja prva pot izven bolnice je bila seveda v Davčo k postojankam, kjer sem lahko ugotovil samo to, da je bila novica o tragičnem dogodku še kako resnična. Odšel sem še naprej proti Farjemu potoku, da bi izvedel, kaj je z mojo ženo Milico. Imela je posebno srečo. Skupina, s katero se je umikala ob nemškem napadu, ni šla proti Poreznu kot ostali, ampak se je *srečno umaknila iz obroča. Tako sem se* poln težkih vtisov vrnil v Franjo. Tu pa me je že čakalo novo presenečenje. Dobil sem nalogo, da se javim v Zgornji Tribuši, kjer naj bi prevzel mesto pomočnika politkomisarja Spuščališča IX. korpusa.

S težkim srcem sem se poslovil od »FRANJE« in njene upravnice. Težko mi je bilo slovo tudi od ostalih. Vedel sem, da mi bo na to grapo ostal drag spomin.

Doktorico Franjo sem le še prosil, če bi lahko v bolnico med osebje sprejela tudi mojo ženo Milico. Z razumevanjem mi je ustregla in le nekaj dni pred mojim odhodom na novo dolžnost je bila Milica že v »FRANJI«. Tako sem lažje odšel naproti novim nalogam in dolžnostim. Znašel sem se v gmajnah nad Idrijo. Tu je bilo delo povsem drugačno. Tudi v to sem se moral vživeti. Večer za večerom smo pričakovali letalske obiske zaveznikov, ki so nam v tem času že pogosteje pošiljali pomoč v hrani, obleki in obutvi. Tudi nekaj orožja je bilo pod nekaterimi padali. Vreče z moko so metali kar brez padal. Ena od takih vreč bi me skoraj spravila na drugi svet. Skoraj bi postal žrtev zavezniške pomoči.

V tem času sem obiskal še bolnico »PAVLO«, kjer je bil politkomisar Ivan Sedej, znanec z Jesenic in eden predvojnih revolucionarjev, ki ga je stara jugoslovanska oblast pregnala na Primorsko — v Črni vrh nad Idrijo.

Toda svoboda se nam je bližala s hitrimi koraki. Nekega dne me je obiskal znani primorski borec Gubec-Puntar in me prepričeval, naj vstopim v OZNO. Nisem se mogel ubraniti, čeprav sem se želel vrniti na Gorenjsko, v domače kraje.

Tako sem doživel vse veličastje zadnjih dni borbe in prihoda v dolino. Prvega maja sem bil v Koprivi, drugega maja pa v Trstu, kjer sem ostal do umika jugoslovanske armade. Šele po daljšem času se mi je uspelo sestati z ženo Milico, ki je odšla z zadnjimi ranjenci iz »FRANJE« v Gorico. Tudi sam se po umiku naše vojske iz Trsta vrnil na Jesenice.

Ostali so mi lepi spomini na »FRANJO« in življenje v njej ter na dobre ljudi s tega koščka Primorske.

ANDREJ KOKOT

NIHČE NIMA POGUMA

Koliko
samote je steklo iz dogorelih,
trudnih teles,
koliko obupa, skritega,
na bele, uničene liste?
Tega nihče
nikoli ne bo mogel dognati.
Tako stoji zapisano
v obrazih, skritih pod maskami,
ki gredo skozi zimo,
in za njimi roj veselih novic.

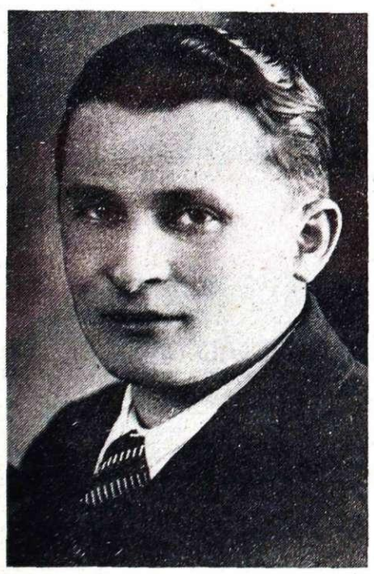
Koliko gneva
je zakopanega v grobljah
živih teles,
ki gredo v jutrišnji dan?
To se ve, pravijo,
to se dobro ve!
A nihče nima poguma
stopiti po ključ,
skrit pod pragom zavesti,
da bi svetlobi odklenil življenje.

ŽELJA

Pustite me tu,
na robu večera,
da sonce pospremim
za hrbet Dobrača,
da vidim,
kako življenje
na vasi zamira,
da slišim,
kako se ljubezen
v domove vrača.

Pustite mi,
da prisluhnem molku noči,
da samo za trenutek
stopim iz vrste,
da srečam vse tiste
preproste ljudi,
ki so v zemlji
pustili svoje sledi,
da potipam njihove obraze,
jim sežem v dlani.

Na pokopališču bolnice »FRANJE« so bili pokopani tudi trije domačini z Jesenic, in sicer:

Ivan Bakovnik z Borovelj, umrl 12. 3. 1945

Polde Trtnik z Borovelj, umrl 2. 1. 1945

Franc Zupan s Poljan — Kočne, umrl 28. 12. 1944

(Nadaljevanje s 13. strani)

številna skupina tovarišic in tovarišev in delo je bilo že tako vpeljano, da sem bil prepričan, da bo šlo tudi brez mene. Želel sem tudi s svojim zgledom pokazati ostalim, da je naša naloga, da se vključimo v brigade in druge partizanske enote na Primorskem. Tak je bil tudi splošen poziv slovenskega vojaškega in političnega vodstva. Sporočil sem moj predlog Okrožnemu komiteju KPS za jeseniško okrožje. Tako sem se tiste zadnje septembrske dni poslovil od svojih tovarišev in tovarišic. Več mesecev smo dobro delali in številni odbori so zaživeli v omenjenih vaseh; v partizane pa je prišlo tudi že precejšnje število novih borcev in bork. *Bilo mi je sicer nekoliko* težko, saj se je v tem majhnem partizanskem kolektivu ustvarilo res pravo tovarištvo in še posebej mi je bilo težko, ker sem pod Karavankami pustil tudi mladinko Milico, za katero sem želel, da bi postala moja življenjska tovarišica. V partizanih je bila že od februarja 1944 in bila pravzaprav med prvimi partizani iz Javorniškega rovta. Skupaj s sestro in očetom je odšla istega dne v partizane. Odgovarjala je za mladinsko organizacijo.

Tako me je pot peljala prek Mežakle, Pokljuke in Jelovice naproti novi dolžnosti, za katero pa še nisem vedel, kakšna bo. Znašel sem se v Selški dolini v Farjem potoku (sedaj Potok). To je bilo tudi moje predzadnje »prekomandovanje«, sicer prostovoljno. Na pozivu in »propustnici« — partizanski vozni karti, sem imel posebno oznako, kje se moram javiti. Kurir, ki me je spremljal zadnji del poti, se je ustavil na javki »Sarajevo« v Seliški dolini in po krajšem počitku sva nadaljevala pot proti Blegošu. Prav nič nisem še vedel, kam me bo kurir pripeljal, niti kakšna funkcija mi je bila določena.

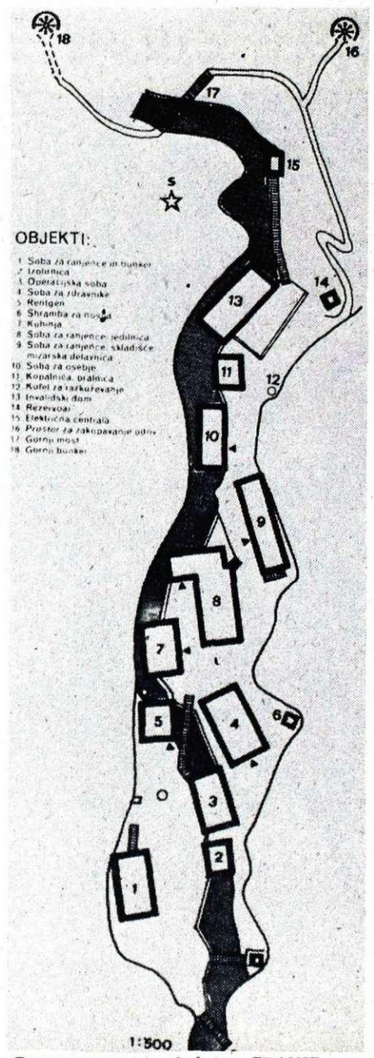
Po nekajurni hoji sem se znašel malo pod vrhom Blegoša. Bil sem med borci, s katerimi sem se prvič srečal. Še vedno nisem vedel, kam sem prišel. Sprejel me je Jaka Štucin-Cvetko, ki je bil v tem času sekretar Oblastnega komiteja KPS za Gorenjsko (?). Kraj taborišča so imenovali »Tivoli«. Zdelo se mi je, da z mojim prihodom na Oblastni komite ni vse prav, pa mi ni nihče tega pojasnil. Šele kasneje sem zvedel, da sem bil že takrat določen za pomočnika politkomisarja v bolnici »FRANJA«. Seveda sedaj ni kazalo drugega, kot da so me začasno zadržali na Blegošu. Določili *so me za kulturnika* v zaščitnem bataljonu Oblastnega komiteja KPS Gorenjske. Komandir je bil Milan Tavš in je bil bližnji sorodnik Jaka Štucina.

Že po nekaj dneh sem moral opraviti posebno nalogo. S posebno zaupno pošto sem moral oditi na Koroško; pravzaprav v Logarsko dolino in od tu v Solčavo, kjer je bilo takrat vodstvo Oblastnega komiteja KPS za Koroško. Pot, ki sem jo moral narediti prek Jelovice, Pokljuke, Mežakle, Karavank in Kamniških planin, je bila kar precej dolga in naporna. Seveda sem se spotoma ustavil v Javorniškem rovtu pri svojem dekletu; takrat mladinski politični delavki — ilegalki Milici. Več kot teden dni sem se zamudil s to potjo in še v veliko nemško ofenzivo sem zašel, tako da sem se komaj vrnil na Blegoš. Vračal sem se prek Krope in tako nekoliko skrajšal pot.

Še nekaj dni sem ostal med borci zaščitnega bataljona, nato pa me je nekega dne, mogoče zadnje dni oktobra, odpeljal France Perovšek, član Oblastnega komiteja KPS za Gorenjsko, proti Novakom na Primorsko. Šele tedaj sem zvedel, da sem določen za pomočnika politkomisarja v bolnici »FRANJI« oziroma za oddelke A, B (Franja), C in D. Spotoma mi je Perovšek dal še nekaj navodil. Razložil mi je kadrovsko in politično situacijo v »FRANJI« in ob tem tudi omenil, da je »FRANJA« že dalj časa brez pomočnika politkomisarja in da so bile pred tem nekatere kadrovske težave. Sicer sta te probleme že rešila Oblastni komite KPS za Gorenjsko in štab IX. korpusa. Moja naloga je bila, da bi kot starejši partizan skušal vplivati, da do podobnih težav ne bi več prihajalo.

Snidenje v »FRANJI« je bilo zelo prisrčno in tudi doktorica FRANJA me je s simpatijami sprejela med osebje. Dala mi je najprej nekaj navodil, opozorila na konspiracijo in posebno vlogo »FRANJE« in njenih postojank. Tesnejši stik sem takoj vzpostavil s politkomisarjem Ivanom Brusom, sicer že starejšim borcem, tudi po letih.

Tako se je začelo moje delo v FRANJI«. Partijska organizacija je v tem času štela 24 članov. Hitro sem se vživel v novo delo, še bolj pa v naloge, s katerimi se je bilo potrebno seznaniti. Kaj hitro sem tudi dojel, da vlada v bolnici veliko tovarištvo in strogo kolektivno življenje. Vse osebje je moralo vsak večer pomagati pri *prenašanju gradbenega materiala, hrane in* drugih potrebščin. Tudi prenos ranjencev je bil le v večernem času, ko je že nastopila tema. Tak način dela je bil zaradi konspiracije in da nas ne bi opazili nepoklicani. Tudi pot do bolnice je bila le po potočku in ob mostičku v Podnjivču je bil v vodi še perilnik, da je bila do njega pot lahko dovolj uhojena. Ob deževnih dneh je potoček precej narastel in potrebno je bilo precej telovadbe, da si po kamnih lahko

Razpored objektov bolnice »FRANJE«

prišel do dvižnega mostička. Pričeti sem moral s pravim političnim delom.

Že 9. novembra 1944. leta sem vodil prvi partijski sestanek. Dnevni red je bil zelo obširen. To je bila tudi moja prva prevzgojna politična dela v »FRANJI«.

Dnevni red je vseboval naslednje točke: branje zapisnika prejšnje seje, politična situacija, pregled okrožnic, novi člani in kandidati, pregled dela po sektorjih, slučajnosti, sklepi.

Seveda sem moral biti dovolj prepričljiv v svojih pripombah in ne preveč strog ter prenapet, saj sem se zavedal, da po nekaterih prejšnjih težavah z mojim predhodnikom *pričakujejo vsi prisotni od mene* pomoči in sprejemljivih zaključkov. Opozoril sem le na nekatere pomanjkljivosti v zapisniku. Politična situacija je bila za tisti čas dovolj zanimiva. Rdeča armada je že prodirala proti vzhodni Prusiji, medtem ko je zahodna fronta mirovala. Narodnoosvobodilna vojska je že aasedla Šibenik in osvobojeno je bilo že 400 km dalmatinske obale. Vseslovanski odbor je poslal čestitke maršalu Titu za osvoboditev Beograda.

V prebrani okrožnici smo bili seznanjeni, kako naj bi praznovali 27-letnico oktobrske revolucije. Istočasno nas je IX. korpus tudi obvestil o osvoboditvi Beograda.

Posebno svečan se mi je zdel sklep tega sestanka, da sprejmemo na predlog nekaterih članov KPS v članstvo: kurirja Mirka Maverja, kulturnika Albina Weingerla-Črička, bolničarko Lidijo Zlatoper in člana zaščite ter delavca Boža Benedika.

Tudi novi kandidati za sprejem so bili predlagani, in sicer: doktor Franci Derganc ter Marjan Kofol, Jože Pirman in Vinko Benedičič. Doktor Franci, po naravi izredno skromen, je izrazil pomislek, da s svojim delom morda še ni pokazal vsega, kar je za sprejem v partijo potrebno.

*Ob pregledu dela je bilo podano poro*čilo, v kakšnem stanju je orožje. Govora je bilo tudi o zamenjavi mitraljezov, o čemer so se že dogovorili s štabom IX. korpusa.

Politkomisar Ivan Brus je poročal, da je opravil predavanja, za katera je bil zadolžen, da pa se nekateri člani osebja niso predavanj udeležili. Bolničarka Pavla Leban je poročala o *komemorativni sveča*nosti na partizanskem pokopališču bolnice »FRANJA« ob 1. novembru. Omenjena je bila tudi proslava 27-letnice oktobrske revolucije, na kateri so sodelovali tudi ranjenci in bolniki. Minka Pirman je imela govor o vlogi sovjetske in naše žene.

Da bi bili dnevno seznanjeni z vsemi političnimi in vojaškimi dogodki ter o dogodkih v sami bolnici, sem predlagal, da se pripravi stenčas. Med slučajnostmi smo obravnavali nekatere predloge za napredovanje. Karakteristike in politična poročila naj bi pripravljala midva s politkomisarjem.

Kuhar Vili Simončič se je pritoževal, da ima preveč obiskovalcev v kuhinji in da mu včasih zmanjka sladkor.

Tudi o dviganju zastave ob jutranjem raportu je bilo nekaj govora. Iz dosedanjega prostora bi se zastava lahko videla tudi izven bolnice. Vojaške vaje naj bi bile vsaj dve uri tedensko. Za namestnika komandirja zaščite je bil določen Milojko Raljevič. Sklenjeno je bilo, da se za zaščito zgradi še en bunker za obrambo.

Jaz sem se seveda obvezal, da bom imel vsaj sedem političnih ur tedensko. Nekaj je bilo govora tudi o lastni izobrazbi. Nekaterim ni šlo preveč dobro branje, posebno tistim, ki so morali hoditi le v italijanske šole. Črička smo zadolžili, da bo skrbel za stalno zabavo bolnikov in ranjencev. Sodeloval naj bi tudi pri oblikovanju stenčasa.

Nazadnje je bilo še dogovorjeno, da se opravijo nekatera popravila na stenah barak, skozi katere je včasih tudi zapihalo.

Ta prvi sestanek se je zavlekel do pol enajste ure zvečer, pričeli pa smo ga ob 20.30. Tako pozen čas smo zbrali, da bi se

(Nadaljevanje na 16. strani)

(Nadaljevanje s 15. strani)

vsi čani lahko sestanka udeležili. Toda vsakdanje delo je teklo po že določenem pravilu. Jaz sem se seveda poleg vsakodnevnega političnega dela vključil tudi v razna druga opravila. Počitka v »FRANJI« ni bilo, razen v nočnem času po opravljenem prenosu materiala iz Podnjivča ali potem, ko smo pripeljali ali prinesli zadnje ranjence v »FRANJO«.

Še ena od neprijetnih nalog mi je bila naložena. Bilo je nekaj primerov, ko ranjencu ali bolniku kljub skrbni negi ni bilo več pomoči, oziroma mu ni bilo mogoče rešiti življenja. Pripraviti sem moral poslovilne besede in jih tudi na grobu prebrati. Tako sem moral spregovoriti tudi trem domačinom z našega jeseniškega območja.

Zaradi splošne zastrupitve ob eksploziji nemške mine v borbah v Poljanski dolini ni bilo več pomoči Francu Zupanu, mlademu fantu, doma s Poljan (Kočne) nad Jesenicami. Težko je bil ranjen v hrbtenico Ivan Bakovnik, doma z Borovelj. Nazadnje smo morali pokopati še Poldeta Trtnika, že priletnega možakarja-železarja, doma z Borovelj, ki je zaradi večdnevnih naporov tako oslabel, da mu je srce že prvo noč, ko smo ga pripeljali v »FANJO«, prenehalo biti.

Vse tri kot tudi ostale smo pokopali na grobišču tik nad sedanjo potjo ob vhodu v Franjo. Seveda smo morali grobove tako prikriti, da ni bilo nobenih sledi, da smo na tem kraju kopali jame. Imeli pa smo natančen načrt grobov; v vsako jamo smo dali steklenico s podatki o umrlem.

Vsaj enkrat tedensko sem moral obiskati postojanke, tako v Davči kot nad Cerknim. V tem času sem že dodobra spoznal življenje v Novakih in v Cerknem. To je bilo pravo partizansko središče. Tako sem bil celo na enem od partizanskih mitingov. V novi dvorani v Cerknem, v nekdanji italijanski vojašnici, je bilo v tem času tudi več zborovanj in srečanj.

Že koncem novembra, in sicer 25., je bil drugi sestanek, sicer pa že 24. po vrsti. To pot je bil sklican šele ob 21. uri zvečer, zaključen pa šele pol ure čez polnoč. Tudi na tem sestanku je bil enak dnevni red. V politični situaciji je bilo povedano, da sta se sestala Tito in Churchill, pogovorili smo se tudi o študiju Kidričeve brošure Boj birokratizmu.

Spomnili smo se pokojnega komandanta slovenske vojske Franca Rozmana-Staneta. Več je bilo govora o raznih delih v bolnici. Skušal sem prepričati ostale, da bi me zaradi širokih političnih nalog oprostili nekaterih opravil, pa sem po prepričevanju doktor Franje od tega odstopil. Dogovorili smo se, da organiziramo proslavo ob obletnici rojstva dr. Francetá Prešerna in smrti Ivana Cankarja. Tudi o miklavževanju smo se dogovorili.

Prvič sem moral predlagati nekatere tovariše za kaznovanje. Dva borca smo opomnili zaradi nepravilnega ravnanja z orožjem.

Ob sklepu smo se še dogovorili o čim dostojnejšem slovesu ob pogrebih preminulih borcev.

Petega decembra zvečer je bilo miklavževanje. Brez daril seveda! Jaz sem bil seveda Miklavž. Tudi spremstvo angelčkov so mi preskrbeli. Z visoko škofovsko kapo (iz škrniclja) in z dolgo zakrivljeno palico sem svečano korakal čez dvorišče, mimo vodometa in hotel zaviti čez mostiček, pa sem zgrešil. Miklavž se je znašel v mrzlem potoku. Kaj sem hotel. Tak sem odšel med ranjence in bolnike v barako poleg rentgena. Moja mokra pojava je bolnike še posebno razveselila. Smeha je bilo na pretek. Tak je bil prvi in zadnji in verjetno edini Miklavž v partizanih.

14. decembra je bil že tretji partijski sestanek. Tudi ta se je začel šele ob 21. uri zvečer, trajal je do 23. ure. Dnevni red je bil približno enak. Posebno razveseljiv dogodek tega večera je bil, da smo sprejeli v članstvo KPS doktorja Francija Derganca. Zaradi svoje skromnosti je še enkrat imel pomisleke, da verjetno še ni zaslužil te časti in da njegove zasluge niso takšne, da bi že lahko bil sprejet v partijo. Kako resno in s spoštovanjem je sprejel to odločitev, mi je dokazal s tem, da me je že po osvoboditvi, ko sva se srečala na ljubljanskih ulicah, poklical in mi s posebnim zanosom povedal, da je prav v zadnjih dneh prejel članske izkaznice KPS.

Precej je bilo kritike in samokritike o nekaterih napakah, tako glede prehrane, kakor tudi zaradi nekaterih ne najboljših odnosov. Občasno je le prihajalo do posameznih osebnih sporov. Večina osebja je imelo omejen krog gibanja, saj niso smeli odhajati iz bolnice, razen v izrednih primerih. Vse te spore smo morali reševati z veliko strpnostjo in največkrat smo morali le pomirjevati, manj pa kritizirati. Zadnji sestanek v tem letu je bil 27. decembra s pričetkom ob 21. uri in zaključkom ob 23.30.

Ponovljene so bile nekatere zadolžitve, posebno hudih in kritičnih pripomb ni bilo, razen nekaterih pripomb na medsebojne odnose. Žal sem moral izreči strogi ukor enemu od članov zaščite.

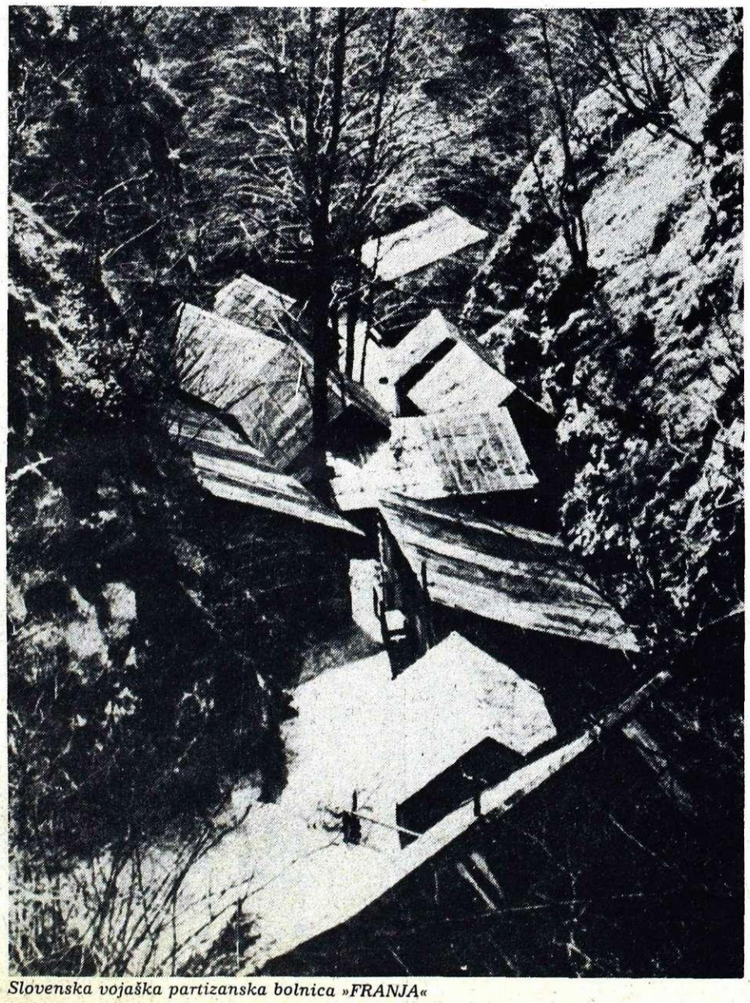
Pokazala se je potreba delitve organizacije na dve celici, katerih delo bi koordiniral partijski biro.

Tako je bil brez velikih posebnosti zaključen zadnji sestanek v letu 1944. Novo leto je šlo dovolj mirno mimo nas. Sicer smo skušali obuditi spomin na tiste lepe silvestrske večere, ko smo bili še doma pri svojih domačih.

Šestega januarja 1945 je bil prvi sestanek v tem zadnjem letu vojne, ki sem ga preživljal v »FRANJI«. Podan je bil predlog, da bi se zamenjalo nekaj osebja med posameznimi postojankami, pa je bil predlog kot neutemeljen zavrnjen.

Sanitetnega materiala je imela bolnica kar dovolj. Sprejet je bil predlog, da se obvesti brigade, da v bližnji okolici ne bi klali krav molznic, da ne bi primanjkovalo mleka za ranjence. Pimanjkovalo je diabetične hrane za nekatere bolnike (kaša in riž). Drugih posebnosti na tem sestanku ni bilo.

V tem času sem poskrbel za manjše presenečenje. Vedno pogosteje sem mislil na svoje dekle – partizanko Milico, ki sem jo pustil pod Kravankami. Zelo so me včasih motile razne opazke na račun deklet-partizank. Odločil sem se, da se z Milico poročim, čeprav ne bova skupaj. O tem sem se pogovoril z dr. Franjo in Bogdanom Osolnikom na Oblastnem komiteju KPS za Gorenjsko. S posebno propustnico je Milica tako prišla v globokem snegu čez Mežaklo, Pokljuko in Jelovico prav v novoletnih dneh do Farjega potoka – na gorenjsko vojno področje. Tu se je sicer nekaj zapletlo in politkomisarju ta zadeva ni bila prav všeč in je celo obljubljal, da jo bo poslal v mornariški bataljon. Na intervencijo Osolnika se je zadeva uredila in 8. januarja je bila v Logu pri Katrci in Metodu partizanska poroka.

Slovenska vojaška partizanska bolnica »FRANJA«

Poročil naju je politkomisar Brus. Tudi ustrezne dokumente sva dobila. Milica je ostala v zaščitnem bataljonu Oblastnega komiteja. Sedaj so se moji obiski postojanke v Davči podaljšali še za pot v Farji potok. Milica je bila v ekonomatu pri Jaku Perovšku. Ta moja poroka je spodbudila tudi doktorico Franjo, da se je tudi ona odločila za ta korak. Njen življenjski tovariš je bil v tem času v štabu IX. korpusa sanitetni referent. Srečevala sta se lahko le občasno, vendar so bili po poroki stiki s sanitetnim referentom doktorjem Frenkom pogostejši.

Tako je bilo to dovolj dobro zvezano in obljubo, ki sva jo dala s Frenkom politkomisarju, sva držala do današnjih dni.

Zapisniki nekaterih sestankov so nekoliko pomanjkljivi in je zato nekoliko težje rekonstruirati celotno politično dogajanje, oziroma kaj smo na njih obravnavali.

Iz zapisnika 33. sestanka je razvidno, da se zelo hitro vrstijo vojaški in politični dogodki. Vsakodnevna radijska poročila tako z domačega bojišča kot z vzhodne in zahodne fronte, so bila vsak dan bolj spodbudna. Lahko trdim, da so dobre vesti vplivale tudi na počutje ranjencev in seveda tudi na njihovo zdravljenje.

Prav v tem času smo brali poročila s krimske konference, kjer so se sestali Stalin, Rooswelt in Churchill. Padla je tudi že Budimpešta. Govora je bilo tudi o vključitvi Šubašiča, ministra kraljevske vlade, v jugoslovansko vlado, ki je že delovala na osvobojenem ozemlju.

Črička smo poslali na pevovodski tečaj. Minka je tovarišicam prebrala brošuro Slovenke pod Kravankami. Goljat je za Milojkom prevzel funkcijo vojaškega vodje in Milojko je postal njegov namestnik. Sprejet je bil tudi sklep, da se bo pobirala partijska članarina, seveda kdor ima denar.

Sestanek 27. februarja je bil krajši in je trajal od 18. do 20. ure zvečer. Počastili smo spomin dveh padlih tovarišev iz ekonomata, ki sta padla v Žireh in spomnili smo se tragično preminulega kuharja Vilija, ki je utonil pod slapom pri dvižnem mostu. Po vojni smo na tem kraju vzidali spominsko ploščo. Več pozornosti smo posvetili bližajočemu prazniku 8. marcu – dnevu žensk. Seveda na koncu ni manjkalo poziva na še večjo disciplino in požrtvovalnost pri delu vsakega posameznika.

Zadnji sestanek, za katerega sem tudi našel zapisnik, je označen kot 35., in je bil 7. marca. Navzočih je bilo 25 članov. Odsotni so bili le trije. Politična in vojaška situacija je bila izredno ugodna in prav nič nismo slutili, da smo pred težkimi dogodki, saj so Nemci že pripravljali veliko ofenzivo, s katero so nameravali uničiti partizanstvo na Primorskem in sploh v Sloveniji in tako odločilno poseči v zadnje boje za osvoboditev.

Domenili smo se še, da bomo preštudirali Kardeljev referat o glavnih nalogah zaledja. Goljat naj bi pripravil predavanje o vlogi in nalogah vojaka redne jugoslovanske armade.

Tudi ta sestanek se je pričel v zgodnjih večernih urah in je bil zaključen ob pol desetih.

Pričela se je velika epopeja bolnice »FRANJE«. Že več dni pred tem so bila pregledana vsa mitraljeska gnezda, obnovljeni vsi bunkerji za ranjence in pregledano je bilo minsko polje okoli »FRANJE«.

Štab IX. korpusa se je zavedajoč pomembnosti bolnice odločil, da še dodatno oboroži zaščito bolnice. Tudi municije ni primanjkovalo.

Naloga naju s politkomisarjem je bila, da sproti obveščava tako osebje kot ranjence in bolnike o vsakodnevni politični in vojaški situaciji, ki je bila sicer z vsakim dnem ugodnejša, z izjemo položaja, ki ga je obvladoval IX. korpus.

Toda brezskrbnosti ni bilo, saj smo bili opozorjeni, da se pripravlja ofenziva. Tudi odločitev, da se bolnica ne bo premikala v primeru ofenzive, ni smela vplivati na razpoloženje, še najmanj pa na bolnike in ranjence.

Tistega usodnega dne v začetku ofenzive sva se še enkrat podala s politkomisarjem Brusom v Cerkno. Na najino veliko presenečenje in začudenje sva našla Cerkno prazno in in tudi domačinov sva videla le malo, posebno moških ni bilo nikjer. Končno sva le našla nekoga, ki nama je pojasnil, da se Nemci nevarno približujejo in da so morali vse sledi o partizanski prisotnosti dobro prikriti.

Seveda sva z Brusom zelo pohitela proti Logu in dalje mimo Podnjivča proti »FRANJI«. Srečala nisva prav nikogar. Ko sva prišla do vhoda v bolnico, je bil dvižni most že dvignjen in z malo plezalne umetnosti in s pomočjo stražarja se nama je uspelo povzpeti do prve barake.

Tu je bilo že vse v najstrožji pripravljenosti in zadnje lažje ranjence so še vodili v bunkerje. Večja skupina je bila že v bunkerju nad električno centralo.

Do tu je bilo potrebno veliko pazljivosti, saj se je proti Kladju že lahko videlo nemške kolone. Vsak od bunkerjev je bil dobro utrjen, v njem pa je bilo tudi nekaj oboroženih mož. V bunkerju pod prvo barako so bili najtežji bolniki in ranjenci in vhod vanj je bil dobro prikrit. Zrak je v bunker prihajal po cevi iz smeri potoka. V baraki, kjer sva imela svoje bivališče s politkomisarjem, sta ostala le politkomisar XXX. divizije Janko Rudolf in še nekdo od odgovornejših vojaških funkcionarjev, ki je bil prav tako težko ranjen.

Z dr. Franjo sva se dogovorila, da bom skušal vsak dan pripraviti radijska poročila, da bi bili bolniki in ranjenci sproti obveščeni o vojaškem položaju na vzhodni in zahodni fronti in na jugoslovanskih bojiščih. Imeli smo radijski sprejemnik in tako nam je bilo omogočeno, da smo sproti lahko sledili vsem dogodkom v svetu in Jugoslaviji.

Skušali smo čimbolj pomirjevalno vplivati na vse v bunkerjih, da smo tako lažje in brez panike preživljali tiste najtežje dni.

Svoje mesto sem imel v bunkerju tik nad dvižnim mostičkom. Tako sem lahko opazoval prihod prvih Nemcev, ki so se bližali po grapi proti bolnici. Tam je ostala še bunda, ki jo je pustil eden od stražarjev. Prvi Nemci so se pričeli razgledovati okoli sebe in v naši smeri. Videti so bili dovolj brezskrbni. Opazovali so dvižni most. Pričeli so se nekaj dogovarjati.

Tedaj smo se odločili, da jih preženemo. Zaregljal je naš mitraljez in tudi mojo angleško brzostrelko sem skušal prav tu prvič preizkusiti. Uspelo nam je in nemška patrulja je »junaško« pobegnila. Žal so s seboj odnesli tudi bundo, za katero nismo vedeli, kdo od stražarjev jo je pozabil.

Ognjeni krst v »FRANJI« sem tako dobro prestal. Bilo je mirno in čakali smo dolgo časa in bili že nestrpni, kaj bo iz tega nastalo.

Čez dobro uro pa se je začelo. Iz smeri Novakov, tam nekje od cerkve, je pričelo pokati v skale nad nami. K sreči Nemci niso vedeli, da so naleteli na vhod v bolnico. Najbrž so bili prepričani, da se je v te skale zatekla skupina partizanov. To smo sklepali po tem, kar so povedali domačini, da so jih spraševali Nemci, kje je bolnica »FRANJA«.

Tako se je pričel prvi dan. Noč je bila mirna in zjutraj smo lahko ugotovili, da se je nedaleč stran od poti proti bolnici vgnezdila manjša nemška patrulja in postavila zasedo.

Bili smo odrezani od vseh in seveda tudi od štaba IX. korpusa. Pospravili smo tudi telefonsko linijo, ki je peljala od Podnjivča. Ta bi nas lahko izdala. Ugotavljali smo, da bo nekaj težav s hrano. Vse smo opozorili

(Nadaljevanje na 18. strani)

TATJANA

VPRAŠANJA

Usmerjen pogled se skrije,
čutim bližino Tvojega lika,
tisoč zakajev se v meni
prebuja in še sebe v njih
ne pozna – kdo si in kje si?

Tvojemu glasu prisluhnem,
opazujem tvoje neslišne
korake željne srečanja
in spoznanja –
Tvoje dlani so negotove –
kdo si in kakšen si?

Izraz negibne megle v očeh,
ne more dojeti srca v naročju
oddaljenosti kamnitih zidov.
Kdo si in čigav si?
Odgovor – zagotovo sledi . . .

VODNJAK

Ne išči sreče v praznem vodnjaku . . .
dih pomladi mi valovi v laseh,
tišina in hrup si podajata roki,
na križišču usode ob raznih poteh.

V prah razpršene besede mladosti
in vedno večje hrepenenje . . .
praznina, globina vodnjaka
kliče nemo v neko življenje.

Ostani, kjer si na poti usode
in ne išči sreče v praznem vodnjaku . . .
vredno je le to, kar je nedosegljivo.

PRIDI

Pridi in prebudi
v meni mrtvo ljubezen,
ki je nič ne zatemni,
odkrij mi temo iz oči
in pridi.

Pridi –
razmišljam tvoj pogled,
neizbežen in dolgočasen
v oktobrskem večeru.

Pridi in prebudi
v meni dih življenja,
samotnega srca
a ne reci prav ničesar.

Pridi –
nevidno in vdano si
že blizu moji samoti.
V objemu jesenskih trav
te čakam . . .

FRANCI TUŠAR

Jaz

Jaz sem –
kot široka dolga reka;
mnogo vode vame se izteka,
lahko kot kaplja, potok, reka,
pa vendar bolečo sled pusti
vsaka kaplja, ki me zapusti.
Ugani, kaj si mi bila ti!
Saj v žilah moje reke teče kri,
ki ni kot voda
brez barve, vonja
in okusa.